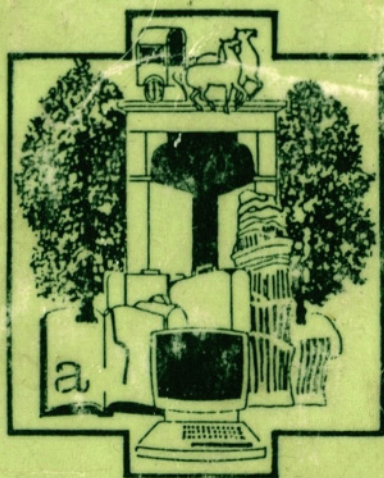

MLADINSKI RAZISKOVALNI TABOR

LOGATEC '88

Zbornik poročil raziskovalnih skupin

Občinska konferenca ZSMS Logatec
Občinske raziskovalne skupnost Logatec
Mestna raziskovalna skupnost Ljubljana
Občinska gospodarska zbornica Logatec

LOGATEC
1988

MLADINSKI RAZISKOVALNI TABOR

LOGATEC '88

Občinska konferenca ZSMS Logatec
Občinska raziskovalna skupnost Logatec
Mestna raziskovalna skupnost Ljubljana
Občinska gospodarska zbornica Logatec

LOGATEC
1988

908(497.4)

MLADINSKI

18450

Občinska konferenca ZSMS Logatec
Občinska raziskovalna skupnost Logatec
Mestna raziskovalna skupnost Ljubljana

MLADINSKI RAZISKOVALNI TABOR LOGATEC '88
Zbornik poročil raziskovalnih skupin
THE YOUNG RESEARCHERS' CAMP LOGATEC '88
FINAL REPORT
Edited by EDVARD KOBAL

Urednik:
Mag. Edvard Kobal

Prevodi povzetkov:
Stanko Kokole

Oblikovanje:
Igor Resnik

Fotografije:
Mitja Bricelj, Bogo Štempihar, Marko Frelih

Tipkanje:
Marija Vidic

TISK: SŠTP, LJUBLJANA
Logatec, 1988

LOGATEC

d 91

MLADINSKI

/1988

908(497.4 Logatec)(082)

9018750

KNJIŽNICA LOGATEC

COBISS

VSEBINA

1. Uvod/Foreword	5
Edvard Kobal	
2. Kako je bilo	9
Metka Murko	
3. Komunikacijski sistem v prazgodovini in antiki na primeru logaške kotline	10
Marko Frelj	
4. Razvoj amaterskega gledališča v Logatcu	51
Nataša Polajnar	
5. Podzemeljski jamski objekti-jame in brezna med Logatcem in Vrhniko	84
Milan Trobič	
6. Možnosti za turistični razvoj v občini Logatec	92
Anton Gosar in Angela Vončina	
7. Problematika odpadkov v občini Logatec	117
Mitja Bricelj	
8. Izdelava programa za preračun in risanje drsnih in kotalnih ležajev	137
Marko Vrabl	
9. Bralne navade in pomen knjižnice v kraju	143
Lidija Kosi	
10. Seznam udeležencev mladinskega raziskovalnega tabora Logatec '88	157

UVOD

I.

Mladinski raziskovalni tabori so se začeli razvijati v Evropi v šestdesetih letih. Nastali so iz potrebe po boljšem razumevanju, spoštovanju in proučevanju narave. Bili so naravovarstveni, kasneje pa so se jim pridružili tudi drugače zasnovani naravoslovni in družboslovni, bodisi v okviru ene ali več ved znanosti.

V Sloveniji (Jugoslaviji) je bil prvi mladinski raziskovalni tabor organiziran leta 1967. V pripravo in izvedbo prvega raziskovalnega tabora v Jugoslaviji so bili vključeni številni raziskovalci in znanstveniki ter njihove ustanove. Z resnim in strokovnim pristopom je bil izdelan model, ki je omogočal in omogoča tudi danes, da se mladi seznanijo z metodologijo raziskovalnega dela, še zlasti terenskega. To seznanjanje pa ne poteka zgolj verbalno, temveč predvsem praktično, s preizkušanjem metod.

Problematika je pogojena z raziskovalnim poljem. To se običajno omejuje na določen del ozemlja, na regijo, občino, ali še na manjši del. V okviru takšnega obsega pa se nato poiščejo določeni problemi, ki jih je potrebno rešiti, npr. poiskati možnosti za nadaljnji razvoj območja, rešiti konkretne probleme posameznih obratov ali tovarn, skupnosti, raziskati naravno ali kulturno dediščino, človekove probleme v kraju bivanja ali na delovnem mestu, itd.

Neposredni uporabnik je predvsem okolje, kjer so raziskave potekale. Rezultati pa so lahko zanimivi tudi za širši krog strokovnjakov, tako doma, kakor tudi v tujini. Skratka, vsak mladinski raziskovalni tabor prinaša s svojimi rezultati nove informacije, ki bogatijo skupno znanje človeštva.

II.

Logaško je ostajalo v aktivnostih gibanja Znanost mladini* neraziskano področje. Prav v okolici so potekali že številni mladinski raziskovalni tabori, tako na Ljubljanskem barju (1967–1968), na Cerkniskem (1969–1972, 1986–1988), v Planini (1978) ter Črnem Vrhu nad Idrijo (od leta 1978 dalje). Pa tudi v okviru znanosti same zasledimo o tem področju bore malo podatkov in raziskav. Le redki so bili, ki so želeli temeljiteje stroki in svetu predstaviti prostor, pojave in ljudi, ki tu živijo, delajo in ustvarjajo. Po navadi je šele večja navezanost na kraj vplivala, da je »dal mož ali žena kaj več od sebe«. Pa naj to velja za nadučitelja V. Ribnikarja, ki je pred sto leti uredil Logaško okrajno glavarstvo (Logatec, 1889) ali katerega mlajših. Tako je tudi danes. Na Logaškem živi ali pa je s tem območjem tesneje povezano kar lepo število strokovnjakov, ki lahko veliko prispevajo k osvetlitvi naravne in kulturne dediščine, reševanju razvojnih zagat, itd. Skratka, problemov je veliko in potrebno jih je reševati!

Svojevrsten izziv je to tudi za mlade. Za mlade strokovnjake z Logaškega, mlade, ki so še v hišah učenosti in vse tiste, ki jih mika nova oblika mladinskega dela. Mladi so dovolj zreli, da so si zastavili teme iz preteklosti in sedanjosti, da bi lahko živeli jutri.

* Gibanje znanost mladini je član International Coordinating Committee for the Presentation of Science and the Development of out-of-school Scientific Activities (ICC).

III.

Iniciativo za organiziranje mladinskega raziskovalnega tabora je dala mladinska organizacija. Tako se je že jeseni 1987 izobralikovalo jedro odbora, ki je začelo s pripravi na tabor. Skupaj z odgovornimi v Skupščini občine Logatec na eni in strokovnjaki na drugi strani je bil izdelan raziskovalni program ter mrežni plan realizacije.

Raziskovalni program je obsegal del, katerega rezultati so pomembni za **stroke same** (komunikacijski sistem v prazgodovini in antiki na Logaškem, razvoj amaterskega gledališča v Logatcu, podzemeljski jamski objekti – brezna in jame med Logatcem in Vrhniko), kakor tudi za **razvoj občine** (možnosti razvoja turizma, problematika odpadkov, računalniški program za potrebe kombinata lesno-predelovalne industrije Logatec). Izvajanje programa je potekalo od 27. junija do 7. julija 1988. Sodelovalo je 28 mladih raziskovalcev, 9 mentorjev ter 5 mladih, ki so opravljali različne organizacijsko-tehnične posle. Ob resnem pristopu in iznajdljivosti so kljub številnim težavam delo tabora pripeljali do konca. Pri tem so pomagale Občinska raziskovalna skupnost Logatec, Mestna raziskovalna skupnost Ljubljana, Gospodarska zbornica občine Logatec, Kombinat lesno-predelovalne industrije Logatec, Valkarton Logatec, gibanje Znanost mladini ter še drugi posamezniki in skupnosti. Ob takšni pomoči in sodelovanju je tabor uspel.

Delni rezultati tabora so bili predstavljeni že na zaključku, 7. julija letos, v celoti pa v Zborniku poročil raziskovalnih skupin, ki je pred vami.

Upam, da ga ne boste le prelistali, ampak si vzeli čas in prebrali vse, kar vas o logaškem zanima in o čemer je seveda možno iz Zbornika izvedeti kaj več.

Logatec, novembra 1988

Mag. Edvard Kobal,
podpredsednik Občinske
raziskovalne skupnosti
Logatec in urednik Zbornika

FOREWORD

Young researchers' camps have come into existence in Western Europe during the nineteen sixties. They were answering a need for a better understanding of Nature, which presupposed due respect for its phenomena and entailed the wish to study them in more detail. Initially, these projects were preoccupied more or less exclusively with environmental protection, but later on similar activities were organized opening up a considerably wider range of possibilities, since they have encompassed one or more fields of natural sciences, social studies and Humanities.

In Slovenia (Yugoslavia) the first young researchers' camp was organized in 1967. A number of experienced researchers and profesional scientists, representing various research institutes in the country, were involved in the preparations and its subsequent realisation. Thank to their assiduous endeavours and professional skills a model programme of such a project has been carefully worked out. It made it possible – and still makes it possible for the young to get better acquainted with the research procedures, especially as regards the fieldwork. Consequently, additional schooling of the participants in the course does not consist merely of lecturing and theorizing. On the contrary, it centres on solving actual problems and thus testing the applicability of pertaining methods.

The thematic range of each project is, as to the rule, determined by the selected field of study. Habitually, the attention is focused on a self-contained territory; such as a region, a district, or even smaller entities. Upon selecting the prospective locality single problems demanding solutions in the given circumstances are assessed of; for example, by the evaluation of the prerequisites and opportunities for further socio-economic development in the region (this may entail solving the possible incongruencies of production processes in a local factory of tackling illegible inconsistencies of the communal infrastructure), by collecting evidence about its natural environment and cultural heritage respectively, and by inquiries into the living conditions of local people, at home as well as in the place they work.

The research results can be utilized directly by the authorities of the commune where the project took place, but they may even attract attention of wider circles of experts in our country as well as abroad. In effect, each young researchers' camp could yield new pieces of information which enrich the common treasury of human knowledge.

III.

The territory of the Commune of Logatec has been so far neglected by the »Science to the Youth Movement« (»Gibanje znanost mladini«).^{*} However, a number of research projects have been organized under its auspices in the bordering regions: in the Marsh of Ljubljana (1967–1968), in the territory of the Commune of Cerknica (1969–1972; 1986–1988), in the Town of Planina (1978) and in the mountain willage Črni Vrh above the Town of Idrija (every year since 1978). Professional science has apparently not paid much attention to this area either. Accordingly, the research results were scarce.

Only rare individuals have tried to provide the interested students in the homeland and abroad with a fair and more thorough picture of the variety of natural phenomena in the region, its characteristic traits and the way of life of its population. Usually, the main reason, why some »men and women have contributed their share for the cause«, is to be sought in their closer ties with the town of Logatec itself. This was the case with the headmaster of the district school Vojteh Ribnikar, who had a century ago (i.e. in 1889) edited a booklet »Logaško okrajno glavarstvo« (»The District of Logatec«). And truly, the circumstances have not changed much in this respect up to the present time. A considerable number of experts active in various fields of study are in some way or another connected with the town and are therefore in a position to take care of the proper evaluation of its natural environment and historical monuments, or to provide solutions to the current developmental dilemmas. All in all, there is a multitude of interesting questions still waiting for appropriate answers!

This state of affairs presents a challenge particularly to the young; to the junior researchers living in the town or attached to it by their origin in the neighbourhood; to those who still adhere to the campuses »where wisdom is being daily served« and to those who are simply attracted by a novel form of voluntary labour of the youth. As things stand, the young have unquestionably proved mature enough to raise several questions regarding the past and the present in order to live a better life in future.

^{*} »The Science to the Youth Movement« is a member of the »International Coordinating Committee for the Presentation of Science and the Development of out-of-school Scientific Activities (ICC).

III.

The young researchers' camp in Logatec was organized on the initiative of the Youth Organisation. In consequence, a nucleus committee has been set up already in autumn 1987. It took care of the preparations of the project. The joint efforts of the appointed members of the Assembly of the Commune of Logatec and the professional scientists, who were willing to endorse the action, have resulted in a programme of research and a coordinative plan of realisation.

The programme entailed, on the one hand, those fields of study, where the prospective discoveries could mean **valuable references for the respective academic disciplines** (e.g. the road communications systems in prehistory and antiquity, the evolution of the amateur theatre in Logatec, the subterranean cavern systems, pitholes and limestone caves between Logatec and Vrhnika) while, on the other hand, the remaining research projects are of considerable **importance to the socio-economic development of the commune itself** (e.g. future prospects of tourism, the problems caused by unauthorized rubbish dumps, a computer programme applicable to the production lines in the local woodwork industry).

As programmed, fieldwork was carried out between 27 June and 7 July, 1988. On the whole, 28 young researchers, 9 tutors and 5 young volunteers in charge of the administrative work and technical matters took an active part in the project at this stage. Thank to their earnest approach to the matters and their ingenious flexibility they have brought all the activities to the end successfully despite numerous unforeseen obstacles and difficulties. In their endeavours the City Research Fund of Ljubljana, the Chamber of Commerce of the Commune of Logatec, the firms »KLI« and »Valkarton« located in Logatec, the »Science to the Youth Movement« and many other individuals or organisations. Their generous aid and participation in the project have proved invaluable to its final success.

Preliminarily, new discoveries of the participant young researchers were displayed to the public on 7 July, 1988, whereas the evaluated final results are presented in the present volume consisting of individual reports of each field group.

I do sincerely wish that prospective readers are not going to run over the leaves of this book in haste but would read it at leisure in order to find out everything that might be of interest for them. The volume is probably going to satisfy their curiosity in many respects.

Logatec, November 1988

Edvard Kobal, M.Sc.
Vice-president of the Research
Fund of the Commune of Logatec
Editor of the volume

KAKO JE BILO. . .

»NOVINARSKA DELAVNICA M & M« (= Metka + Mateja) je bila ena od delovnih skupin na mladinskem raziskovalnem taboru Logatec '88. Poleg svojega dela (spoznavanje novinarskih veščin, osnov komuniciranja, anketiranja in izdajanja stenčasa) smo opravljali tudi tako imenovana »servisna dela« za tabor (anketiranje, pisanje plakatov, organiziranje razstave, . . .). Vzorno je bilo naše sodelovanje s foto delavnico oziroma Bogom Štampiharjem. In kot najbolje obveščena skupina obveščamo z naslednjim obvestilom o dogajanjih v Logatcu.

Začelo se je takole: 42 se nas je 26. junija zbralo v dvorani knjižnice v Logatcu. Organizator, Mestna raziskovalna skupnost Ljubljana v sodelovanju z Občinsko konferenco ZSMS Logatec in Občinsko raziskovalno skupnostjo Logatec, je k sodelovanju povabila 9 mentorjev za 8 skupin, štiričlansko vodstvo tabora in udeležence iz Ljubljane, Brezovice, Domžal in seveda iz Logatca.

Sedež tabora je bil v Osnovni šoli »8 talcev«. Šole smo bili sicer malo naveličani, saj se je šolsko leto pravkar končalo, obenem pa naše delovne navade še niso imele počitnic, morje je bilo še daleč, časa na pretek. Torej idealen čas za kaj takega! Prvi teden so nas hranili v KLI-u, drugi teden v VALKARTON-u, zajtrkovali pa smo vedno v šoli. Na voljo sta nam bila dva osebna avtomobila in kombi z vozniki, za krajše poti tudi kolesa. Dobili smo še ostale potrebščine (bloke, pisala, torbice, zemljevide, . . .) in delo se je lahko začelo.

Vsaka skupina je imela konkretno nalogo s svojega področja, skupna točka vseh raziskav pa logaška občina. Razen računalničarjev, ki so ves čas delali v računalniškem centru KLI-a, smo imeli terensko delo. Pri tem smo najprej iskali: Rovte, Žirbše, . . . Ko smo našli, smo popisovali, risali, beležili, anketirali in fotografirali. Zbrano gradivo smo obdelovali sproti, na koncu smo dokumentirali rezultate in pripravili informativno razstavo.

Na jutranjem sestanku mentorjev smo se sproti dogovarjali o dnevnih načrtih in o potrebah skupine. Te so bile odvisne med drugim tudi od vremena in od oddaljenosti terena, ki smo ga raziskovali.

Pri delu samem so se seveda pojavljali tudi problemi, ki smo jih uspešno premagovali. Začetna težava je bila na primer nezaupanje, s katerim so nas sprejeli nekateri Logatčani, ki smo jih anketirali. Z malo dobre volje in prijazno besedo smo prebili led in vzpostavili prijateljske stike z domačini. Uradne institucije oziroma njihovi »birokrati« so nam pomagali že od vsega začetka. Na prvem mestu moramo prav gotovo omeniti knjižnico, pa matični urad, delovne organizacije, . . .

Pri kosilu smo imeli *síesto*, ki nikoli ni minila čisto v znamenju počitka ali celo lenobe. Popoldne je bilo namenjeno predvsem kabinetnemu delu, ki pa je zaradi obilice terenskega dela prišlo na vrsto v prostih urah po kosilu ali večerji. Zvečer smo se uradno zbrali vsi udeleženci in poročali o celodnevem delu.

Ne bomo trdili, da smo ves čas samo delali ali se pogovarjali zgolj o delu. V šolski telovadnici in na igriščih smo igrali športne igre. Prišlo je do pravih derbijev kot je bil na primer tisti v odbojki – »*Lakersi*« proti »*ženskam*« (mimogrede: zmagale so ženske!). Domači mladinci so nas povabili na koncert njihovega ansambla, na pikniku smo z borci proslavili njihov praznik. Posebej za nas so v bližnji cerkvi pripravili zelo uspeš orgelski koncert, tako da je bilo tudi za kulturo poskrbljeno. Povabljeni smo bili na proslavo v KLI. V naši »video-sobi« smo si ogledali večino filmov iz logaške videoteke.

Da smo v Logatcu in zakaj, so javnost seznanili novijarji, ki so nas obiskali. Poleg ljubljanskega radia so se za nas zanimali tudi novinarji Radia Sarajevo, mariborskega Večera, zadnji dan so nas posneli za Televizijo Ljubljana.

Kaj so pravzaprav Logatčani pričakovali od nas, je na začetku povedal predsednik skupščine Občinske raziskovalne skupnosti Marko Vrabl: »Pričakujemo, da bo »mladinski raziskovalni tabor Logatec« ponovno potrdil vlogo mladih raziskovalcev pri oblikovanju civilnega prostora, tehnološkega razvoja in pri odpiranju novih perspektiv življenja in delovanja...«. Ne vemo še, v kolikšni meri nam je to uspelo. Vemo pa, koliko so se izpolnila naša pričakovanja ob vsej volji in zagnanosti, s katero smo se na loge lotili. Veseli smo bili priložnosti, da se vsaj za štirinajst dni posvetimo samo področju, ki nas še posebno zanima. Pri tem so začetnikom pomagali tisti bolj izkušeni, jih usmerjali, seznanili z utečenimi raziskovalnimi postopki in se z njimi veselili novih idej, ki so se porodile ob tem.

Začetnik, vsaj kar se organiziranja take oblike mladinskega prostovoljnega dela tiče, je bilo tudi vodstvo: Primož Godina, Mile Jungič, Janko Slabe in Janko Filipič. Organiziranje raziskovalnega tabora je bila zanje dobrodošla izkušnja in za prihodnje leto obljublajo pravo profesionalno izvedbo mladinskih raziskovalnih aktivnosti.

Mladinski raziskovalni tabori postajajo v zadnjih letih najbolj priljubljena oblika prostovoljnega mladinskega dela, vse več je mladih raziskovalcev, ki izkoristijo možnosti za praktično izpopolnjevanje šolske teorije. Logaški Tabor '88 je bil prav posebno pomemben zato, ker je bilo prvič vključeno tudi empirično preverjanje v družboslovnih znanostih. V vsaki od osmih skupin je bilo delo na svoj način zanimivo in privlačno tudi za druge udeležence.

V nadaljevanju objavljamo poročilo o delu in rezultate skupin, ki jih bomo dopolnjevali še v prihodnje. Na MRT Logatec '89?

KOMUNIKACIJSKI SISTEM V PRAZGODOVINI IN ANTIKI NA PRIMERU LOGAŠKE KOTLINE*

**Marko Frelih, študent arheologije
Oddelek za arheologijo
Filozofska fakulteta
Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani**

Cesta čez gmajno se je zbelila od apnenca, vijoča se po prastari trasi Ilirrov in Rimljanov, Gotov in Hunov, a vendar nič arhaična, vsa mlada od majskega jutra, neostarljiva v svoji skalnatosti.

(Alojz Rebula, Zeleno izgnanstvo, 1981)

1. LOGAŠKA KOTLINA IN NAJSTAREJŠI DOKAZI ZA NJENO POSELITEV

Logaško kotlino predstavlja plitko kraško polje, ki ga obdaja od vseh strani hribovje in gozdne planote. Številni naravni prehodi, izoblikovani v obrobni hriboviti pokrajini, Logaško kotlino povezujejo z ostalimi samostojnimi geografskimi enotami, kot

V skupini za arheologijo so sodelovali:

Marko Frelih (mentor), Marjan Jerina, Tone Jerina in Marko Menart (mladi raziskovalci).

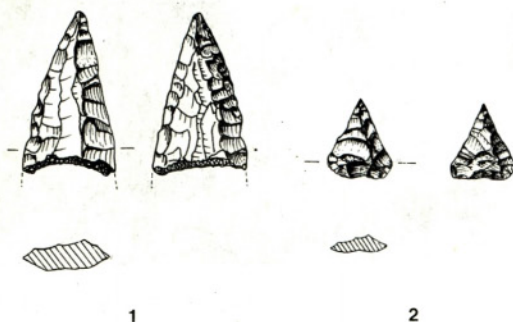
so jugozahodni del Ljubljanskega barja, Planinsko polje in jugovzhodni del doline Idrijce. Ta ugodna naravna pozicija je narekovala Logaški kotlini pomembno osrednjo vlogo v komunikacijskem sistemu, ki je prek naravnih prehodov povezan s samo kotlino.¹⁾

Primerni naravni pogoji so verjetno omogočili bivanje na tem prostoru že v starejši kameni dobi. Takratni človek, ki se je večinoma ukvarjal z lovom, ni imel stalnih bivališč, ampak le začasne lovske postaje, največkrat v jamah.

Toda v kraških jamah z logaškega prostora do danes še niso bile odkrite kulturne ostaline prazgodovinskega človeka. Zato so toliko bolj pomembne naključne površinske najdbe, med katere sodita izbočeno strgalo na širokem odbitku iz rdečkastega tufa in dvojno praskalo na klini, izdelani iz svetlo zelenga tufa. Prvi artefakt je bil odkrit na obrobju Pustega polja, zahodno od Ostrega vrha, drugi pa je bil z večjim neobdelanim odbitkom odkrit na terasah pod Grudnovo kmetijo na Vodica pri Kalcah. Obe orodji lahko na podlagi tipologije okvirno opredelimo v paleolitsko obdobje, po vsej verjetnosti v njegovo zaključno fazo. Omenjene najdbe nam kažejo možnost za upravičeno domnevo, da je predhodnost Logaške kotline prišla do izraza že v starejši kameni dobi. Pri tem je treba poudariti, da je nedaleč od tega prostora, v njegovem širšem zaledju, jamsko najdišče, kjer so raziskave potrdile poselitev ledenodobnega človeka. Gre za Matjaževe kamre, večji jamski kompleks nad reko Sovro, blizu zaselka Sopot.²⁾ Materialna kultura, odkrita v starejših plasteh, je pripadala neandertalcu, v mlajših plasteh pa so bili sledovi gravettijskih lovcev.

Prav tako je treba upoštevati dejstvo, da je v neposredni sosesčini Logaške kotline Pivška kotlina, ki je znana po številnih jamskih postajah, v katerih se je zadrževal ledenodobni lovec.³⁾

Na splošno matični Kras predstavlja področje, kjer so jame služile kot bivališče ali začasne lovske postaje še v mlajši kameni dobi, pa tudi v obdobju bakrene in bronaste dobe. Drugi večji zaključeni geografski prostor, kamor gravitira Logaško območje, je Ljubljansko barje, na katerem so se ob izteku mlajše kamene dobe razvile številne bakrenodobne in bronastodobne koliščarske naselbine. Kontakti med istočasnimi kulturami na Krasu in na Barju so gotovo obstajali, pri čemer je posredniško vlogo verjetno odigrala logaška ravnina. Argument za takšno predvidevanje nam predstavlja površinska najdba dveh kvalitetno izdelanih kremenovih puščičnih osti, ki sta se skupaj z odbitki sileksov nahajali na terasi ob izteku južnega pobočja hriba Ženček. Puščične osti so pomanjkljiv časovni indikator, zato lahko oba primerka iz Logatca samo okvirno opredelimo v čas od mlajše kamene dobe do bronaste dobe.⁴⁾

Ženček

2. POSELITVENA SLIKA LOGAŠKE KOTLINE V ŽELEZNI DOBI

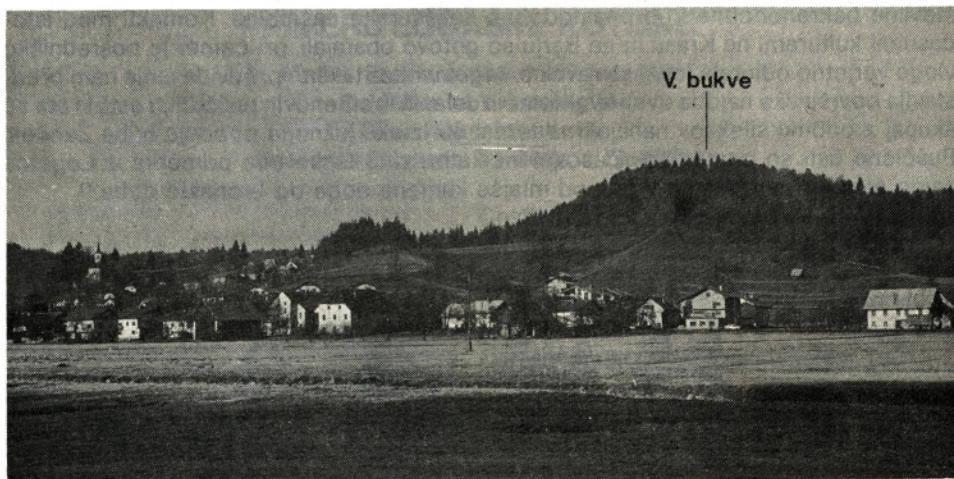
Prvi pojav stalne poselitve v Logaškem prostoru sovпада s pojavom železne dobe v 8. stoletju pred našim štetjem. Na področju Slovenije nam naselitvena slika v tem obdobju pokaže veliko stopnjo poseljenosti, ki je pogojena tudi z uveljavitvijo novega tipa naselja. V železni dobi se pojavi utrjeno naselje (gradišče) na višinskih, dominantnih legah, ki v takšni strateški poziciji prebivalcem nudijo varnost in nadzor ozemlja. Tri naselbine tega tipa so tudi na obrobju Logaške kotline: Velike bukve nad Gorenjim Logatcem, Strmica nad Zaplano in Brst nad Martinjim hribom.

a) Velike bukve nad Gorenjim Logatcem

Severozahodno se nad Gorenjim Logatcem dviga hrib Velike bukve (580 m), na katerem so še danes dobro vidni ostanki utrjenega naselja. To velja predvsem za njegov najvišji del, ki ga je na severovzhodni strani varovalo obrambno obzidje oziroma nasipi, kar nam danes dokazujeta dve zelo dobro ohranjeni terasi, ki sta bili splanirani na pobočju hriba, ena pod drugo. Južni in zahodni del naselbine ni bil zaščiten, ker je tam izrazito strmo pobočje in zato gradnja obrambnega sistema ni bila potrebna.

Naselbino omenja že Alfonso Müllner leta 1879, s poudarkom na obrambnem obzidju, ki so ga v njegovem času uporabljali za kamnolom.⁵⁾ Müllner med najdbami z Velikih bukev navaja ostanke surovo žgane lončenine, kalcinirane kosti in sledove oglja.

Že na podlagi površinskih najdb se je dalo sklepati, da je bila naselbina intenzivno poseljena že v železni dobi. To so potrdila tudi prva sondažna izkopavanja jeseni 1987, ki so bila izvedena na vzhodnem pobočju, kjer je ob razširitvi gozdne ceste prišlo na dan veliko število fragmentov prazgodovinske keramike. Med zanimive rezultate sondiranja sodi ugotovitev, da je bil zavarovan tudi spodnji plato naselbine. Nad dolomitno osnovo se je nahajala skoraj en meter debela plast humusa, v katerem je bila prisotna

Pogled na prazgodovinsko naselbino Velike bukve nad Gorenjim Logatcem. (foto: M. Frelih)

View of the prehistoric settlement Velike bukve above the Town of Gorenji Logatec. (Photo: M. Freih)

močna koncentracija lesnega oglja, številni ostanki lončenine in žrmljev iz debelozrnatega rdečkastega peščenjaka. Takšna situacija nam verjetno predstavlja sledove nekdanjih lesenih obrambnih palisad, dodatno utrjenih z zemeljskim nasipom, ki so bile postavljene na obrobju platoja. Odkrito arheološko gradivo lahko okvirno opredelimo v obdobje železne dobe, vendar še ni znano, kdaj je bila naselbina prvič poseljena in kdaj je bila dokončno opuščena. Najmlajšo fazo, pri sondiranju na spodnjem platoju, označujejo fragmenti sivo žgane lončenine, ki je značilna za 1. in 2. stoletje pred našim štetjem.⁶⁾

Srednja terasa gradišča na Velikih bukvah. (foto: M. Frelih)

The middle terrace of the hillfort Velike bukve. (Photo: M. Frelih)

Sondiranje na vzhodnem pobočju, pod samim vrhom Velikih bukev, pa nas je pripeljalo do odkritja večjih kamnitih blokov, ki so jih ljudje po vsej verjetnosti uporabljali za temelje stavbnih objektov, ki so bili večinoma izdelani iz lesa. Na tej lokaciji smo odkrili veliko sotankov keramike, hišnega lepa in bronasto iglo s spiralnim okrasom. Izkopani arheološki material izhaja iz železne dobe, ožja kronološka opredelitev pa še ni možna.

Hrib Velike bukve je zaradi svoje dominantne in strateške lege v sklopu Logaške kotline z obrobjem predstavljal najprimernejše mesto za poselitev v obdobju železne dobe, ko se je na tem mestu formirala močno utrjena naselbina, ki je bila kontinuirano naseljena do prihoda Rimljanov.⁷⁾

b) Strmica nad Zaplano

Naselbina, ki je stala na izravnem vrhu Strmice (625 m), je varovala naravni prehod med Vrhniko in Logatcem. Obrambni nasip in manjša terasa sta bila ohranjena samo na severovzhodni strani naselbinskega kompleksa, ki je danes zaradi novejših gradbenih posegov v celoti uničen. Površinske najdbe keramike potrjujejo zgolj železnodobno poselitev na tej lokaciji. Keramika je po načinu izdelave kot tudi po obliki sorodna tisti z Velikih bukev, kar bi lahko dokazovalo istočasen obstoj obeh naselbin.

c) Brst nad Martinj hribom

Tudi ta naselbina je bila zgrajena ob pomembnem naravnem prehodu, ki povezuje Logaško kotlino s Planinskim poljem. Naselje je bilo utrjeno z obrambnim zidom, ki je danes kot nasip ohranjen do višine 70 cm. Naselbina na Brstu (579 m) ima elipsoidno zasnovano in se razteza po vrhu hriba v dolžini 40 metrov.

Fragments lončenine, pobrani na površini, so identični keramičnemu gradivu z Velikih bukev in Strmice. To dokazuje vzporeden razvoj železnodobnih naselbin na obrobju Logaške kotline.

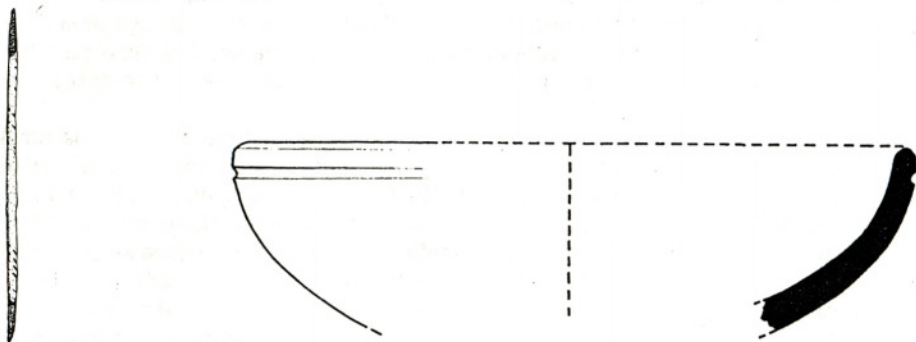

Pogled na Dolenji Logatec s severozahodne strani. Puščica označuje lego prazgodovinskega gradišča in poznejše rimske utrdbe Brst nad Martinj hribom. (foto: M. Frelih)

View of Dolenji Logatec from the north-west. The arrow marks the position of the pre-historic hillfort and later Roman fortress Brst above Martinj hrib. (Photo: M. Frelih)

Vsem trem naselbinam je skupno, da so situirane na neposrednem robu kotline, oziroma v njenem bližnjem zaledju (Brst), torej na položaju ob naravnih prehodih, ki povezujejo logaški prostor z ostalimi območji.

V celoti predstavljajo miniaturo, a homogen poselitveni model, osredotočen na prostor, kot je v tem primeru Logaška kotlina. V katerem obdobju je do tega prišlo, nam ni znano zaradi pomanjkanja arheološkega gradiva, primerne za časovno opredelitev. Vemo le to, da je bila naselbina na Velikih bukvah verjetno poseljena že v starejši fazi železne dobe in je življenje v njej potekalo tudi v mlajši železni dobi. V tem času sta obstajali tudi obe naselbini na Brstu in na Strmici.

Velike Bukve: fragment posode in bronasta igla

S prihodom Rimljanov te naselbine niso bile opuščene, ampak so se verjetno postopoma prilagajale novim razmeram, ki jih je uvajal rimski poselitveni koncept na novookupiranem območju. Za naselbino na Velikih bukvah lahko domnevamo, da je ohranila vlogo začasnega zavetišča v primeru nevarnosti, medtem ko sta naselbini Brst in Strmica predstavljali osrednji strateški točki, na kateri se je kasneje navezal obrambni sistem, ki je imel nalogo, da nadzoruje in ščiti najbolj izpostavljene naravne prehode, skozi katere so Rimljani zgradili ceste.

Toda v začetni okupaciji fazi so se rimske legije posluževale prazgodovinskih kolovozov, izpeljanih po najlažje dostopnih krajih.⁸⁾

Med zgodnejše namige o prisotnosti rimske vojske v logaškem prostoru sodijo poročila o kazenskem pohodu nad Tavrisko, ki so naseljevali območje okoli današnje Vrhnike, in glede na majhne geografske razdalje bi morda v isto etnično skupino uvrstili tudi prebivalstvo z logaškega prostora.

Ta znani kazenski pohod iz leta 129. pr.n.š. ki ga je vodil Gaj Sempronij Tuditan, je verjetno potekal prek Logaške kotline, do katere so rimske legije prišle prek Postojnskih vrat, po prazgodovinski poti mimo gradišča na Starem gradu nad Planino in nato prek Laz proti Brstu, kjer je tudi stala že omenjena naselbina.⁹⁾ Tukajšnji naravni prehod, ki je bil zaradi svojega ključnega pomena dobro varovan že v železni dobi, so po vsej verjetnosti uporabljali tudi Rimljani pri prvih posegih na ta prostor.

Upad tavriskovske moči so izrabili Noričani, staroselci z ozemlja današnje Koroške, ki so trinajst prazgodovinskih plemen združili v posebno zvezo (**regnum Noricum**). Noriško kraljestvo je zajelo vso osrednjo Slovenijo in je na jugu segalo do gore Okre (**Ocra mons**), najnižjega dela alpske verige, ki ga danes enačimo s prostorom pod Nanosom v okolici Razdrtega.¹⁰⁾ Če je do tu seglo noriško kraljestvo, so bile v njegovi nadoblasti gotovo tudi vse tri prazgodovinske naselbine na obrobju Logaške kotline.

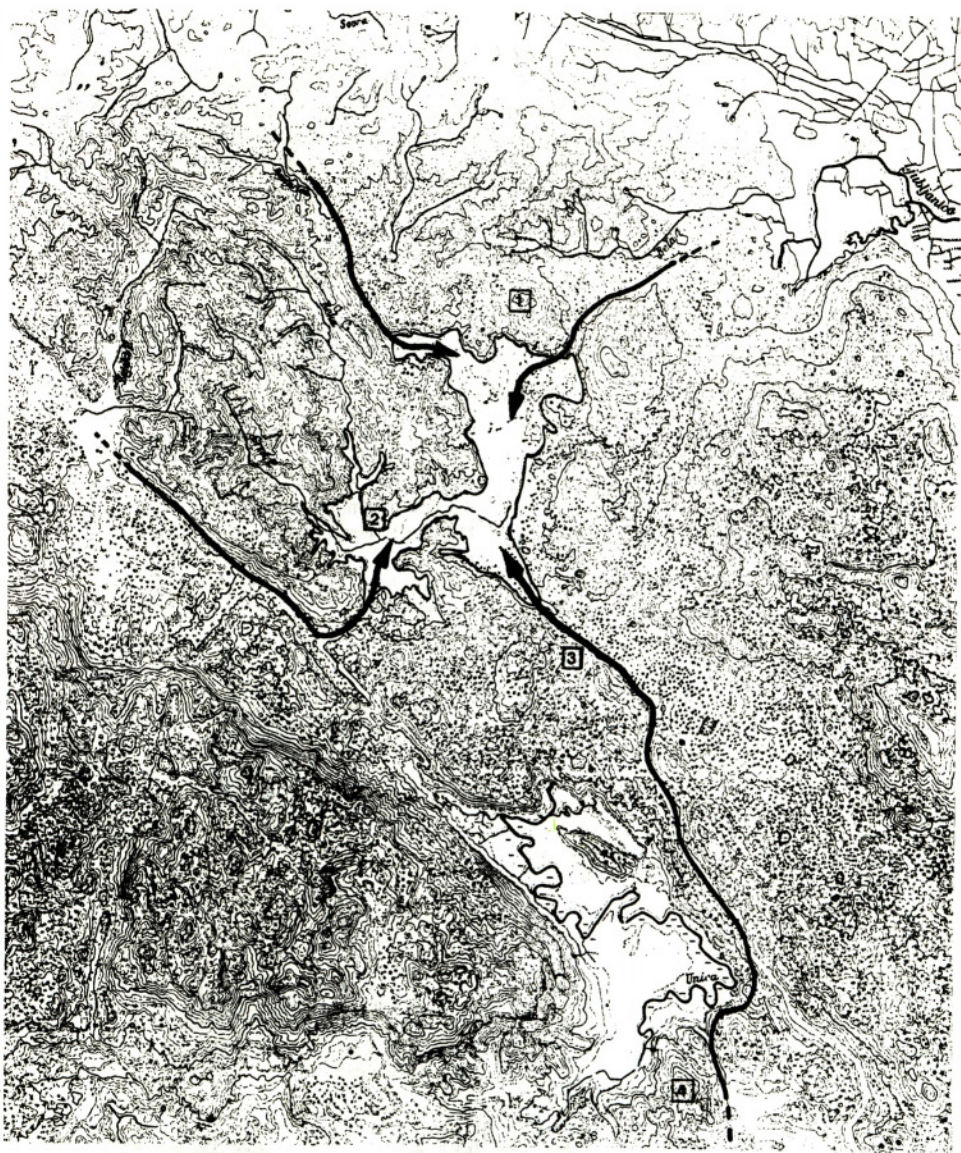
Vendar nadvlada noriškega kraljestva ni trajala dolgo, saj se je romanizacija v jugovzhodno-alpskem prostoru zelo hitro širila, dokler ni celotno ozemlje prišlo pod oblast Rimljanov.

Intenzivni poseg Rimljanov v Logaško kotlino, kot tudi njihova povečana prisotnost v tem prostoru, je neposredno povezan z gradnjo ceste prek Hrušice konec 1. stoletja pr.n.š. Težko je v podrobnostih rekonstruirati potek romanizacije ilirsko-keltskega prazgodovinskega poselitvenega kompleksa, ki so ga predstavljale tako tri višinske utrjene naselbine na obrobju kotline kot tudi manjše naselbinske enote v ravninskem delu same kotline.¹¹⁾

Za arheološko gradivo iz naselbine na Strmici in na Brstu je značilno, da rimske najdbe med gradivom ne nastopajo. Do podobnih zapažanj smo prišli tudi pri raziskavah na Velikih bukvah, saj kljub bogatemu številu najdb med njimi ni nobene, ki bi jo lahko opredelili v rimsko obdobje. To lahko pomeni, da so naselbine bile ob prihodu Rimljanov uničene in kasneje nikoli več naseljene.¹²⁾ Toda bolj verjetna se zdi razlaga, da so naselbine tudi ob prisotnosti Rimljanov še vedno živele, vendar niso imele več tiste primarne funkcije, zaradi katere so bile zgrajene; to je in obrambni značaj naselbin, ki temelji na skrbno izbrani strateški poziciji. Takšen tip naselja s prihodom priseljencev iz Italije počasi izgubi svojo aktualnost, verjetno celo med staroselci, ki postopoma sprejemajo novosti, ki jih je v prazgodovinski življenjski ritem prinesla rimska civilizacija.

Preplet staroselskega in italskega prebivalstva si morda lahko približno predstavljamo na podlagi skromnih rezultatov, do katerih smo prišli pri odkritju naselbinskih ostankov v ravnini, pod južnim pobočjem Velikih bukev. V kulturnih plasteh, kjer prevladujejo ruševinski ostanki stavbnih objektov, smo odkrili isto prazgodovinsko keramiko, kot jo poznamo iz same naselbine, skupaj z bogatim gradivom iz antičnega obdobja. To odkritje nam pove, da so se staroselci v času romanizacije naselili v ravnini, obdržali pa so tehnologijo izdelave svoje lončenine, ki so jo sčasoma zamenjali za kvalitetnejše keramične izdelke, importirane iz Italije.

Glede na to; da na novoodkritem najdišču pod Velikimi bukvami še ni bilo sistematičnih raziskav, si lahko v bodoče obetamo ob prvih arheoloških izkopavanjih zanimive rezultate, ki nam bodo v dragoceno pomoč pri reševanju problema kontinuitete staroselskega življenja v času romanizacije Logaške kotline. Seveda pa nam ravno to najdišče ponuja tudi najboljšo priložnost, da dobimo odgovor na eno izmed najpomembnejših vprašanj zgodovine Logatca: Kje se nahaja antični **Longaticum**?

Smeri prazgodovinskih poti / trails of prehistoric routes
Prazgodovinska naselbina / Prehistoric settlement
1. Strmica; 2. Velike bukve; 3. Brst; 4. Stari grad.
(1 : 100 000)

3. RIMSKODOBNI LONGATICUM

a) Longaticum v antičnih virih

V času cesarja Avgusta (44 pr. n. š. – 14 n. š.) je rimska država doživela ekspanzivno obdobje, ki se je izražalo predvsem v širjenju državne meje z vojaškimi osvajanji. Element, ki je pri tem naglem vzponu odigral odločilno vlogo, je bil sistematično izgrajeno cestno omrežje, ki je omogočalo hitre premike vojaških enot, kot tudi civilistov, na ogromnem ozemlju med Anglijo in severno Afriko, med Gibraltarjem in Evfrautom.

Za prodor Rimljanov v Jugovzhodno alpski prostor in še naprej proti severu, je bila velikega pomena gradnja ceste preko Hrušice, ki je skrajšala razdaljo med Aquileio in Emono skoraj za dva dni potovanja.

Tako za ceste, kot tudi za obcestne aglomeracije, so bili izdelani posebni itenerarji, ki so seznanjali popotnike s sezname poštne postaj, prenočišč in mest. Med posameznimi lokacijami so običajno podane razdalje v rimskih miljah (1481,5 m).

Tabula Peutin.
Fluvio Frigido

Itinerar. Antonini
Fluvio Frigido

Itinerar. Burdig.
mutatio Castra
inde surgunt Alpes Iuliae
Ad Pirum summas Alpes
Mansio Longatico

– Ajdovščina

– Hrušica

– **Logatec**

– Vrhnika

– Log (?)

– Ljubljana

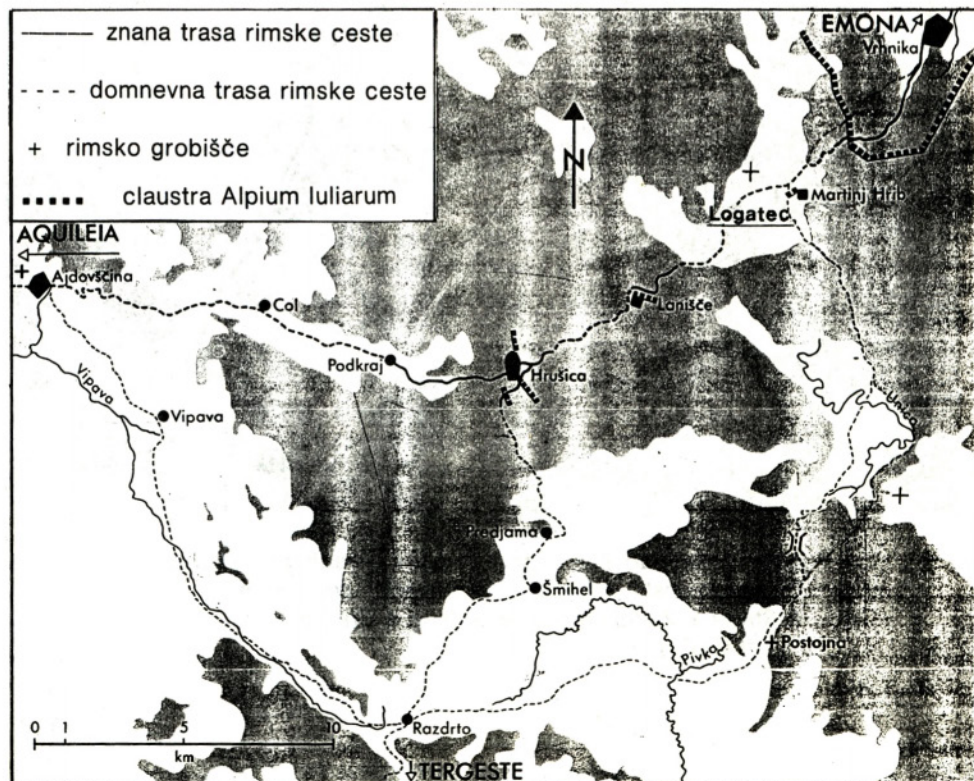
In alpe Iulia
Longatico
Nauporto

Longatico mansio

mutatio Ad nonum
civitas Emona

Emona

Hennoma civitas

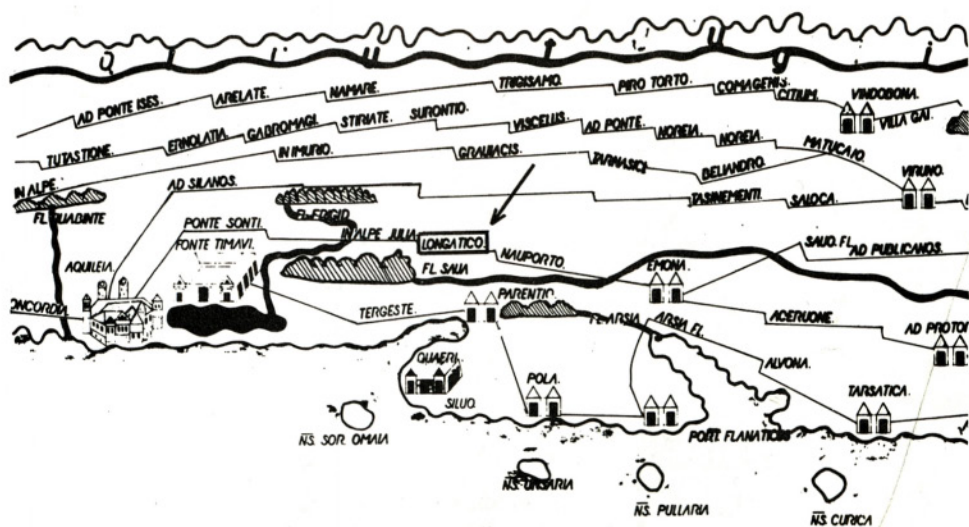

1 : 50 000

- - rimsko najdišče / Roman site
- - rimska naselbina / Roman settlement
- ▲ - rimsko grobišče / Roman necropolis
- - - - claustra Alpium Iuliarum

Znamenita **Tabula Peutingeriana** sodi med prve zemljevide rimskega imperija¹³⁾. Gre za pergamentni ovitek, približno 7 m dolg in 35 cm širok, na katerem je upodobljen teritorij, ki ga je obsegala rimska država v 3. stoletju. Mesta in kraji so med seboj povezani s cestami, ki so na zemljevidu zarisane kot ravne linije, ločene s stopnjami. Ob vsaki stopnji je zapisano ime mesta, kraja ali poštne postaje, skupaj z razdaljo v miljah. Imena so pisana v ablativu in zato je na **Tabuli Peutingeriani** namesto Longaticum (1. sklon) zapisano ime **Longatico**. Kraj, ki leži ob cesti, je 5 milj oddaljen od postaje **In Alpe Iulia** (Hrušica), 6 milj pa ga loči od kraja Nauportus (Vrhnika). Tabula beleži le ime kraja, medtem ko imamo v seznamu poštних postaj, mest in prenočišč, ki ga vsebuje **Intinerarium Antonini** iz konca 3. stoletja, prvič nakazano tudi funkcijo obcestnega naselja, ki je označeno kot **mansio**¹⁴⁾. Podoben naziv zasledimo v seznamu nočišč in vmesnih razdalj, ki so ga uporabljali romarji na poti v Sveto deželo, v prvi polovici 4. stoletja. To je **Intinerarium Burdigalense** v katerem je **Longaticum** zapisan kot **mansio Longatico**¹⁵⁾.

TABULA PEUTINGERIANA, SEGM. IV 5, V1-4.

Pod oznako **mansio** moramo razumeti obcestno postajo, ki je igrala ključno vlogo v poštnem prometu¹⁶⁾. Te postaje so bile običajno postavljene na razdalji enega dneva hoje, ob pomembnih cestnih križiščih ali ob naravnih prehodih¹⁷⁾. Oskrbljene so bile z vsem, kar je bilo potrebno za udobje prenašalcev uradne pošte in drugih popotnikov. Tu je bilo mogoče prenočiti, se oskrbeti s hrano, zamenjati konje, vozove in tovarno živino. Na vsaki postaji so bili na razpolago živinozdravnik, popravljalec vozov, oskrbovalci živine in javni sužnji¹⁸⁾.

Beseda **mansio** pred imenom **Longatico** je najboljši dokaz za obstoj poštne postaje na območju Logaške kotline. Toda preciziranje lokacije kjer naj bi stal antični **Longaticum** je v večji meri nihalo med domnevami in ugibanji, kje je Longaticum, oziroma, kje ga ni.

b) Zgodovina raziskav o lokaciji naselbine Longaticum

Da je rimski **Longaticum** stal na lokaciji današnjega Logatca, je bilo znano že humanističnim zgodovinarjem in kronistom 16. in 17. stoletja, ki so opozorili na sorodnosti med antično in slovensko inačico krajevnega imena.

Leta 1597 je Wolfgang Lacij (**Lazius**) povezal **Longaticum** z obliko imena kraja: »... igitur Longatici in Logitzio rudera querenda sunt.«¹⁹⁾ 1674 Janez Ludvik Schönleben v svoji študiji o Emoni (**Aemona vindicata**) omenja tudi **Longaticum** in slovensko izpeljanko tega imena: »Logatiz«²⁰⁾. Toda že leta 1681 isti avtor poleg nemške oblike »Lohitsch« uporablja, kot slovensko varianto imena kraja, tudi ime »Logatez« in pri tem zopet poudarja, da antični **Longaticum** odmeva v današnjem krajevnem imenu²¹⁾.

V svoji znameniti knjigi »Slava vojvodine Kranjske« – izšla leta 1689 – je Janez Vajkard Valvasor opisal tudi Logatec, o katerem pravi, da so ga Rimljani imenovali **Longaticum** zato, ker se je popotniku na tem prostoru zdela pot skozi neobljudeno divjino še enkrat daljša, kot je bila v resnici²²⁾.

Vsi omenjeni avtorji pišejo samo o podobnosti antičnega in modernega imena, saj se jim je zdelo samo po sebi razumljivo, da je rimski **Longaticum** stal tam, kjer je danes Logatec. Toda postavlja se vprašanje, kje?

Logatec, ki danes že dobiva homogeno urbanistično podobo, je bil še nedavno ločen na dva poselitvena centra: Gorenji in Dolenji Logatec. Ta izrazita bipolarnost pa bi bila lahko prisotna že v antiki. Tako imamo na razpolago dve potencialni lokaciji in eno ime – **Longaticum**!

Kako torej razrešiti vprašanje, ki so si ga zastavljali že raziskovalci rimske zgodovine v 19. stoletju?

Leta 1854 je Peter Hitzinger zapisal, da je bil **Longaticum** verjetno v Dolenjem Logatcu, kar dokazuje z razdaljami med Nauportom in Longatikom, ki jih navaja v rimskih miljah, opirajoč se na karto **Tabula Peutingeriana** in **Itinerarium Antonini**²⁴⁾. Vendar avtor na istem mestu poudarja, da v Dolenjem Logatcu ni bilo doslej nobenih najdb, ki bi jih lahko z gotovostjo opredelili v rimsko obdobje²⁵⁾.

V prvem širšem pregledu zgodovine Dolenjega Logatca, ki ga je leta 1889 predstavil Vojteh Ribnikar, ne zasledimo poskusa ožje lokalizacije antičnega Longatika²⁶⁾. Prav tako se v ta problem ni spuščal Ivan Kernc, ki je istega leta podal krajši oris zgodovine Logatca²⁷⁾.

V članku o rimskih cestah, je leta 1899 Simon Rutar izrazil mnenje, da je bil **Longaticum** v Cerkovski vasi ali pa v Gorenjem Logatcu²⁸⁾.

Še najbolj detajlno je lokacijo rimske naselbine skušal precizirati Otto Cuntz, ki je leta 1902 opozoril na razdaljo med Nauportom in Longatikom (6 milj = 8,88 km) in nakazal možnost antične poselitve blizu zaselka Čevce v Dolenjem Logatcu²⁹⁾.

To razdaljo je upošteval tudi Andreas Graf, ki je leta 1936 lociral **Longaticum** v Dolenji Logatec³⁰⁾.

Zanimivo je, da nihče od avtorjev ne upošteva najdbe bronastega kipca Merkurja in rimskih kovancev, ki so bili odkriti konec prejšnjega stoletja v Gorenjem Logatcu. To bi bil lahko dovolj močan argument, da bi začeli iskati naselbinske ostanke v Gorenjem Logatcu, medtem ko iz Dolenjega Logatca, donedavna nismo poznali arheoloških pričevanj o poselitvi³¹⁾.

Na prve rimske najdbe so naleteli pri gradbenih delih leta 1978, na južnem pobočju hriba Naklo, kjer leži eden najstarejših zaselkov, Čevca³²⁾. Slučajno odkrite posamezne najdbe sodijo med pridatke, ki so jih običajno polagali v grobove. Ohranjen grobni inventar, ki ga v tem primeru predstavljajo fragmenti keramike in zelo dobro ohranjene oljenke, je pripadal žganim grobovom. Grobovi so bili vkopani v rdečkasto ilo-

Lega rimskega grobišča v zaselku Čevca v Dolenjem Logatcu (foto: M. Frelih)
 Location of the Roman necropolis in the settlement Čevca in Dolenji Logatec (Photo: M. Frelih)

vico, ki se tu pojavlja kot preperina triansnega skrilavca, katerega v globini okoli 80 cm zasledimo kot kompaktno osnovo. Grobne jame so bile izkopane v širini od 50 do 70 cm in v globino od 40 do 75 cm. Vanje so nato stresli žganino in drobce ožganih kosti – ostanke grmade s pokojnikom – in priložili predmete, ki naj bi umrlega spremljali v onostranstvo.

Prve strokovne raziskave prostora, kjer naj bi se širilo grobišče, so bile izpeljane šele leta 1987, ko so bili ob izkopu manjše sonde odkriti trije žgani in en skeletni grob. Samo v enem žganem grobu smo dobili nekaj ostankov lončenine, medtem ko smo v ostalih dveh našli lesno oglje in fragmente ožganih kosti. Pokojnik, ki ga niso sežgali na grmadi, je bil v leseni krsti, katero so položili v jamo, ki je bila izkopana do skalne osnove. Ta je iz skrilavca, ki ga na tem mestu prekinjajo vmesni vložki peščenjaka. Tam, kjer je bil skrilavec, so od skeleta ostali samo še otemneli obrisi, medtem ko so se na peščenjaku, čeprav v zelo slabem stanju, ohranili ostanki kosti in lesa. Kot pridelek so umrlemu k nogam položili manjši lonček, sam pokojnik pa je bil prvotno prepasan s pasom, od katerega se je ohranila bronasta okrogla sponka z uvitimi zaključki in z železnim trnom.

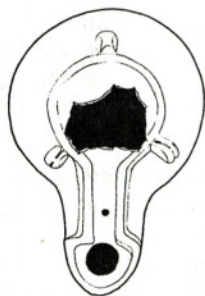
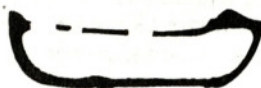
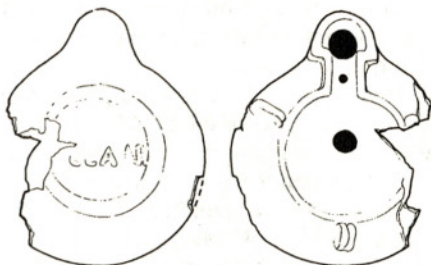
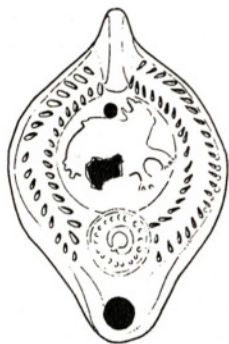
Na podlagi maloštevilnih najdb lahko rimsko grobišče v Dolenjem Logatcu časovno opredelimo le okvirno, v obdobje od 1. do 4. stol. n. š. Za podrobnejšo datacijo grobišča bodo potrebne nadaljnje raziskave, ki nas bodo morda obogatile z novimi spoznanji o edinem antičnem grobišču v Logaški kotlini.

Poleg omenjenega grobišča poznamo iz območja Čevca še nekaj rimskih najdb, slučajno odkritih pri izkopu terena na tem področju. Med njimi je vsekakor najbolj pomemben zelo dobro ohranjen bronast kovanec (sestertius) cesarja Antonina Pija (138–161)³³. Najden je bil skupaj z maloštevilnimi fragmenti keramike in z železno konico, ki je služila za ojačanje spodnjega dela lesenega kola³⁴. Rimskodobna železna fibula, prav tako odkrita pri gradbenih delih, brez spremljajočih najdb, še dodatno potrjuje prisotnost antičnega prebivalstva na območju Čevca³⁵. Seveda se tukaj zastavlja vprašanje, v kakšnem kontekstu lahko obravnavamo te slučajno odkrite predmete. Zaradi nejasnih najdiščnih okoliščin ni razvidno, ali so najdbe del grobnega inventarja ali izhajajo iz ostalin kakšnega stavbnega objekta.

V zvezi z rimskodobnim grobiščem na Čevcah pa se skozi staro pripoved nakaže zanimiva povezava med mitom in zgodovinsko resnico. Ljudsko izročilo nam je ohranilo zgodbo o Zlatem teletu, ki naj bi bilo zakopano tristo korakov od podružnične cerkev Sv. Jožefa na Čevcah³⁶. To Zlato tele so ljudje, ki so hlepeli po bogastvu, velikokrat iskali, vendar brez uspeha. Na prvi pogled nam ta kratka zgodbica ne pove nič posebnega, toda če se vrnemo k odkritju rimskega grobišča, ki je morda celo dejansko približno »tristo korakov«³⁷ proč od cerkve, ugotovimo, da je nastanek te legende povzročilo neko resnično dejstvo. Verjetno je do tega prišlo tako, da so ljudje nekoč (npr. pri kopanju temeljev) naleteli na predmete iz antičnih grobov, ki so si jih razlagali kot zaklade iz davne preteklosti, za katere so običajno uporabljali naziv »Zlato tele«³⁷.

V ljudskem izročilu je ohranjena tudi zgodba o zakladih, ki naj bi bili zakopani na vzpetini Velike bukve nad Gorenjim Logatcem. Ta pripovedka je nastala v zvezi z najdbami, ki so jih ljudje našli na prostoru železnodobne naselbine, ki smo jo že omenili v pregledu prazgodovinske poselitve Logaške kotline³⁸. Na tem mestu pa nas zanima, kakšna je bila poselitvena slika na območju Gornjega Logatca od začetka romanizacije do pozne antike.

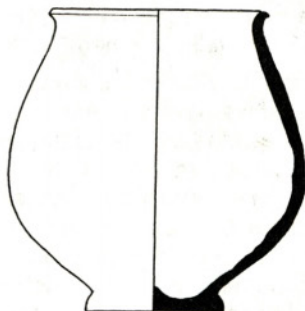
Rimski kovanci in bronasti kipec Markurja, ki so bili odkriti konec prejšnjega stoletja, so podprli domnevo, da je nekje na prostoru današnjega Gorenjega Logatca stala antična naselbina. Najbolj vabljiva je bila razlaga, da je železnodobna naselbina na Ve-

ČEVICA

rimsko grobišče / Roman necropolis

merilo 1 : 2

Grob 1

likih bukvah živila tudi v rimskem obdobju. Toda raziskave so pokazale, da je življenje na naselbini ugasnilo v pozni fazi mlajše železne dobe, morda v 2. ali 1. stol. pr. n. š., ko na logaško ozemlje prodirajo prve rimske legije. S prihodom Rimljanov so se življenjske navade staroselcev v marsičem spremenile. Do preobrata je prišlo tudi pri formiranju novega tipa poselitve. Utrjene višinske naselbine niso bile več potrebne in ljudje so začeli postavljati svoja bivališča predvsem ob novozgrajenih cestah. Takšna

situacija se nakazuje tudi na območju Gorenjega Logatca, kjer je pred kratkim prišlo do odkritja prvih sledov rimske naselbine.

Najdišče je bilo slučajno odkrito pri regulaciji struge potoka. Ostanki naselbine ležijo v ravnici pod južnim pobočjem Velikih bukev. Na podlagi dosedanjih zapažanj predpostavljamo na tem prostoru obstoj dveh bivalnih objektov, ki sta prvotno imela leseno konstrukcijo, postavljeno na temelje iz večjih kamnitih blokov. Oba objekta je uničil požar, kar dokazujejo debele plasti oglja. Med najdbami prevladujejo ostanki antičnega posodja, ki se v istih plasteh pojavlja skupaj s prazgodovinsko lončenino. Steklo je prav tako zastopano v večjem številu kot tudi ostanki strešne kritine (*tegulae*). Med drobnimi bronastimi predmeti je najbolj zanimiva fragmentirana fibula. Za datacijo so ključnega pomena štirje poznoantični kovanci (3. in 4. stol.), med katerimi je tudi dobro ohranjen srebrnik cesarja Valerijana (253–260). Poleg omenjenih najdb je potrebno opozoriti na veliko koncentracijo železove žilindre.

Arheološko gradivo, s katerim trenutno razpolagamo, je bilo pobrano na površini in je zaradi tega še prezgodaj za dokončno interpretacijo najdb in samih objektov.

Antično naselbino pod Velikimi bukvami si lahko zaenkrat razlagamo kot civilno naselbino avtohtonega prebivalstva, verjetno deloma pomešanega s priseljenci iz Italije, ki so med staroselce prinesli nove življenjske navade, ki odsevajo v ohranjeni arheološki zapuščini. Tej naselbini je ritem življenja določala cesta, po kateri je tekkel živahen trgovski promet, saj je predstavljala glavno prometno žilo med Rimom in severo-vzhodnimi provincami.

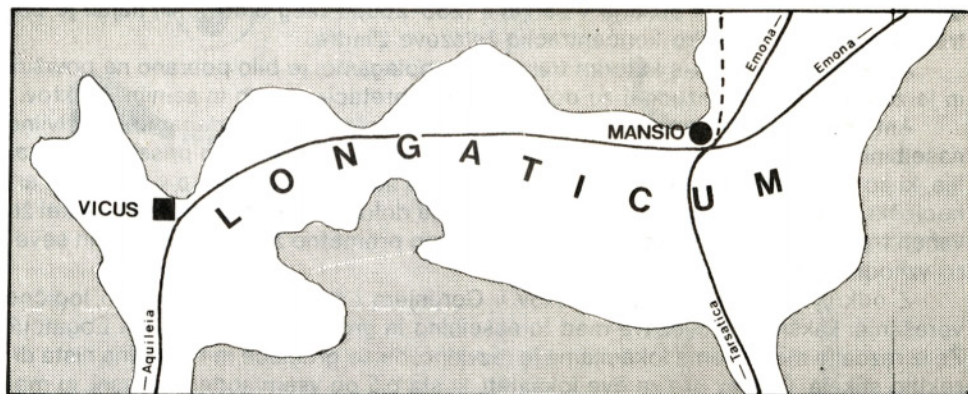
Z odkritjem naselbinskih ostankov v Gorenjem Logatcu se je pojavilo logično vprašanje: kakšna je povezava med to naselbino in grobiščem v Dolenjem Logatcu? Že iz razdalje med obema lokacijama je razvidno, da se grobišče in naselbina nista direktno stikala. Čeprav gre za dve lokaliteti, ki sta bili po vsem sodeč sočasni, ju moramo vseeno obravnavati ločeno. To pomeni, da se v bodoče ponujata še dve arheološki odkritji: naselbina v Dolenjem Logatcu in grobišče v Gorenjem Logatcu.

Prazgodovinska naselbina Velike bukve, pod katero je na južni strani označena lokacija antične naselbine. (foto: M. Frelih)

Prehistoric hillfort Velike bukve from the south with the Roman site underneath. (Photo: M. Frelih)

Če obravnavamo obe poselitveni enoti ločeno, naletimo na problem v zvezi z lokalizacijo cestne postaje, ki jo viri beležijo kot **mansio Longatico**. Glede na to, da so takšne postaje stale ob pomembnih križiščih, jo lahko upravičeno lociramo v današnji Dolenji Logatec. Tu se je od glavne ceste Aquileia-Emona odcepil cestni odsek, ki je peljal samo do Nauporta, druga cesta pa se je na tem mestu odcepila v smeri proti Reki (**Tarsatica**). **Mansio** je bila torej morda le v Dolenjem Logatcu. Toda nanjo se veže tudi ime **Longaticum**. Tako se nam zopet pojavi zanimivo vprašanje: kako se je potem imenovala naselbina v Gorenjem Logatcu? Pri tem je potrebno upoštevati dejstvo, da je nastanek te naselbine verjetno posledica zgodnje faze romanizacije logaškega prostora, medtem ko je **mansio** nastala kasneje, istočasno z gradnjo cest.

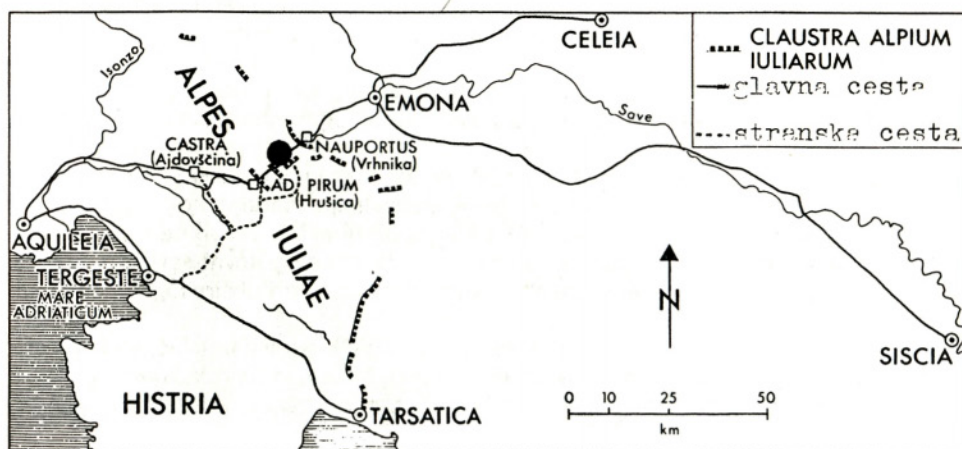
Ime **Longaticum** po vsej verjetnosti ni bilo oznaka ene ali druge naselbinske enote ampak je označevalo celoten prostor vzdolž ceste, od Gorenjega do Dolenjega Logatca. Lahko pa so ime **Longaticum** uporabljali za poimenovanje celotne Logaške kotline. Takšno razlago podpira srednjeveška raba imena, ki se v nemški verziji glasi »in der Logatsch«, kar pomeni »v Logaškem«. S tem nazivom niso označili določenega naselja, temveč ozemlje, ki ga zajema Logaška kotlina z njenim ožjim zaledjem³⁹. Ime **Longaticum**, ki bi ga lahko izpeljali iz latinskega pridevnika **longus** (dolg), bi tako po eni strani odražalo razvlečeno poselitev v okviru zaprte geografske enote kot je Logaška kotlina, po drugi strani pa bi lahko namigovalo na obcestno poselitev.

4. POZNOANTIČNI OBRAMBNI SISTEM V OKOLICI LOGATCA

Prva resna barbarska grožnja imperiju, ki se je pokazala leta 170 ob vpadu Markomanov in Kvadov v Italijo, je še pospešila izoblikovanje vojaških con, s središčem med Akvilejo in Celejo. Toda nasprotja med ilirskimi provincami in Italijo, do katerih je prišlo v obdobju uzurpacije posameznih vladarjev, so prispevale k razvoju te vojaške cone v urejeno in organizirano obrambno linijo, ki je vedno bolj stopala v ospredje ob dogodkih, ki so včasih odločali o usodi rimskega imperija v poslednjih fazah njegovega obstoja⁴⁰.

Poznoantični obrambni zaporni sistem – **claustra Alpium Iuliarum** – je varoval najbolj izpostavljeni dostop v osrčje Italije, ki je bila vedno zaželeni cilj barbarskih ljudstev, prodirajočih iz panonskega prostora, pa tudi srednjeevropskih in severnoevrops-

kih germanskih plemen. Ravno mejni pas med provinco Ilirik in Italijo, ki ga pokriva današnje ozemlje Slovenije, je nudil najugodnejši dostop in je bila vojaško-obrambna zaščita še toliko bolj nujna.

● LONGATICUM (Logatec)

Osrednji del obrambne strategije je predstavljala gradnja posameznih linij zapornih zidov, utrjenih s stolpi, ki so preprečevali nekontrolirane prehode in nadzorovali glavno cestnega omrežja od kvarnerskega zaliva do Koroške. Geneza zapor je še vedno nejasna vendar zaenkrat lahko rečemo, da je gradnja ponekod stekla že konec 3. stoletja, v enovit zaporni sistem pa se izoblikuje v drugi polovici 4. stoletja. Ta sistem deluje le krajši čas, saj v začetku 5. stoletja vojaško organizirana obrambna cona že postopoma propada.

Namen utrjene vojaške cone v julijsko-alpskem prostoru, znotraj katerega so operirale tri legije (legiones Iuliae Alpine I, II, III), je bil preprečevati morebitne sovražne vpade v matično deželo rimskega imperija, na Italijo. Najlažji dostop v italjski prostor iz severovzhoda je bil po magistrali Aquileia – Emona, ki jo je bilo zato potrebno zavarovati z zapornimi zidovi s stolpi in z manjšimi utrdbami. Težišče obrambne strategije je bilo osredotočeno na Logaško kotlino, ki je z geografsko lego na pragu Italije dopuščala možnost, da se je na njenem obrobju razvila linija zapornega zidovja, ki je s štabno bazo na Hrušici, tvorila homogen obrambni mehanizem v zaščiti severne meje imperija.

Naravni prehodi, ki gravitirajo na Logaško kotlino, so bili zaščiteni s tremi obrambnimi linijami:

1. Verd – Zaplana
2. Brst nad Martinj hribom
3. Lanišče nad Kalcami

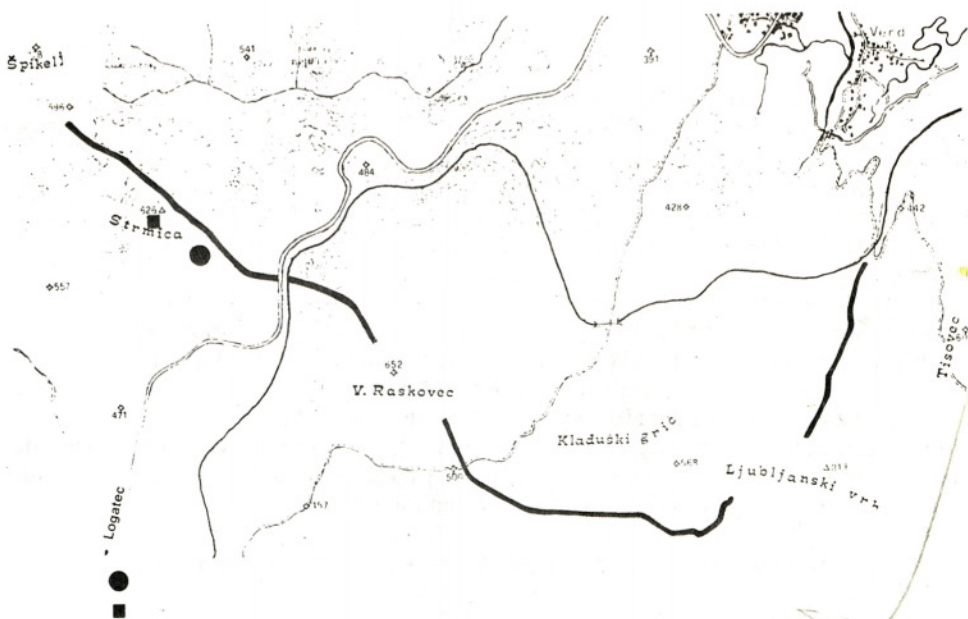
Celotna zaščitna cona pa je imela svojo glavno vojaško bazo na Hrušici, v trdnjavi Ad Pirum⁴¹⁾. Tu je bila nameščena glavna vojska, ki se je v primeru nevarnosti porazdelila po posameznih odsekih zapornih linij.

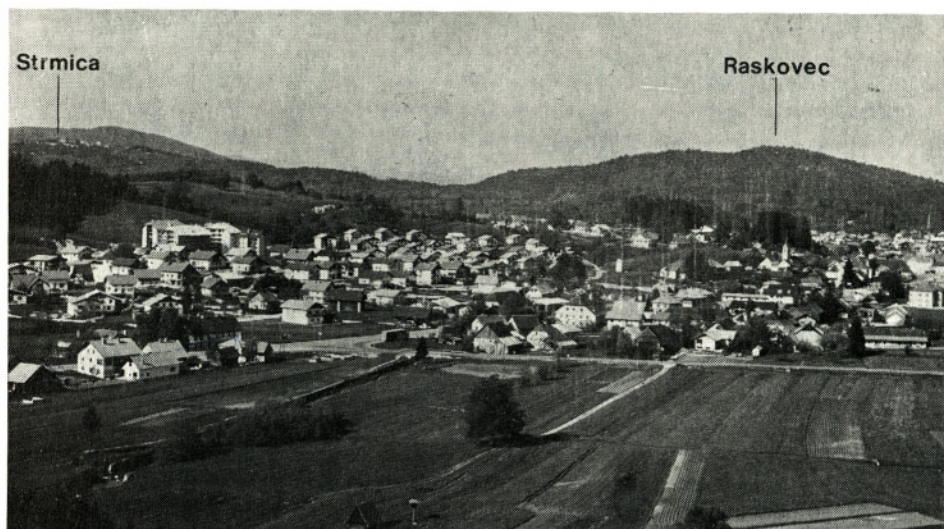
a) Verd – Zaplana

Zapora, ki zapira dolinske prehode med Verdom, Ljubljanskim vrhom, Raskovcem, Strmico in Špičljem nad Zaplano, predstavlja v skupni dolžini 10 km, najdaljšo obrambno linijo v sklopu julijsko-alpskih poznoantičnih zapor⁴²⁾. Zidovi, ki so bili visoki do 4 m in v temelju široki okoli 1,5 m, so bili še dodatno okrepljeni s stolpi (5 x 5 m) v razdalji do 100 m.

Ta linija je imela za nalogo verovati vse naravne dostope v Logaško kotlino iz južnega obrobja Ljubljanskega barja. Pri zasnovi obrambnega sistema so se Rimljani pri izbiranju naravnih strateških pozicij opirali na starejšo železnodobno tradicijo. Tako so v zaporo Verd–Zaplana vključili tudi prazgodovinsko naselbino na vrhu Strmice, vendar samo tako, da so jo obdržali na notranji, italški strani linije, medtem ko je sam zid potekal po severovzhodnem pobočju Strmice in ni bil direktno vezan na naselbino. V kakšnem odnosu sta bili naselbina in zapora, ne bo mogoče ugotoviti, saj je pred nekaj leti prišlo do popolnega uničenja naselbinskega kompleksa pri obširnih gradbenih delih.

Zaporo je prečkalo več poti, ki so se nato v Logaški kotlini priključile na glavno cesto. Ta je zid verjetno presekala v dolini med Raskovcem in Smrekovcem, približno na isti lokaciji, kjer tudi danes pelje cesta in se na tem mestu začne spuščati proti Vrhniki⁴³⁾.

Pogled na Dolenji Logatec z južne strani z označenimi vrhovi v okviru poznoantičnih zapor (foto: M. Frelj)

View of Dolenji Logatec from the south with the indicated mountain peaks incorporated into the late antique »claustra« (Photo: M. Frelj)

Linija poznoantičnega obrambnega utrdbenega zidu nad Zaplano pod vrhom Špiklja (foto: M. Frelj)

The line of the late antique defence fortification wall at Zaplana beneath the mountain peak of Špikelj (Photo: M. Frelj)

Profil uničenega antičnega obrambnega zidu na Raskovcu (foto: M. Frelih)

The profile of the ruined late antique defence wall on the hill of Raskovec (Photo: M. Frelih)

b) Brst nad Martinj hribom

Prazgodovinska naselbina je že bila omenjena v zvezi z varovanjem naravnega prehoda, ki povezuje Logaško kotlino in Planinsko polje. Ko je bila po trasi prazgodovinske poti v rimski dobi izpeljana cesta, se je hrib Brst pokazal kot primerna lokacija za gradnjo utrdbe v sklopu zapornega zidu.

Večja poznoantična stražna postaja je bila zgrajena na vzhodnem pobočju hriba in je prvotno imela pentagonalno zasnovo ter je bila postavljena neposredno nad rimsko cesto⁴⁴). Od trdnjave se proti zahodu odcepi zaporni zid, ki se konča na pobočju Gradišča (646 m), v zahodni smeri pa se po dolžini 717 m zaključi nad manjšo vrtačo na kraškem svetu, imenovanem Požgano⁴⁵).

Prva poselitev trdnjave je dokumentirana v drugi polovici 3. stoletja, uničena in požgana pa je bila verjetno v času bojev med uzurpatorjem Magmom Maksimom in cesarjem Teodozijem leta 388.

Pri topografskih raziskavah, ki so zajele celotno območje znotraj katerega se nahaja tudi rimska utrdba, je prišlo leta 1981 do odkritja prazgodovinske naselbine na vzpetini Brst (597 m). Ta je od utrdbe oddaljena le slabih sto metrov, na približno 30 m višji poziciji. Površinske najdbe fragmentov lončenine lahko datiramo v železno dobo,

zaenkrat pa nam še manjkajo dokazi, da bi isto lokacijo tudi v antiki koristili za obrambne namene.

Situacija položaja železnodobne naselbine v odnosu do rimskega zapornega sistema je identična s situacijo, ki je bila omenjena pri opisu naselbine in antičnih zapor na Strmici. Tudi na Brstu leži naselbina na notranji strani obrambne linije, vendar jo rimski vojaški strategji niso vključili v sam zaščitni sistem.

Ostanki obzidja poznoantične trdnjave na Brstu nad Martinj hribom. Fotografija zidu iz leta 1981. Danes je zid v večji meri uničen. (foto: M. Frelih)

Remains of the late Roman fortress Brst at Martinj hrib. (Photographed in 1981; now demolished) (Photo: M. relih)

Ponuja se vprašanje, zakaj niso izkoristili ugodne naravne lege na vrhu vzpetine, v primeru, da bi bila naselbina že opuščena. Toda morda je takrat še vedno predstavljala življenjsko okolje civilnemu staroselskemu prebivalstvu, medtem ko so bile vojaške enote stacionirane v utrdbi nad rimsko cesto. Odgovora na vprašanje zakaj Rimljani niso vključili starejših naselbin v obrambni kompleks, zaenkrat še ne poznamo, toda z morebitnimi raziskavami naselbine na Brstu, bi nam morda vsaj deloma uspelo odgovoriti na to zanimivo vprašanje. Za njim se namreč skriva zanimiv problem v zvezi s prazgodovinskim modelom poselitve Logaške kotline in z njegovo kontinuiteto do poznoantičnega obdobja v katerem ga rimska vojska uporabi kot osnovni koncept za gradnjo zapornega zidu.

Ostanki vhoda v poznoantično trdnjavo na Brstu nad Martinj hribom. (foto: M. Frelih)
Remains of the late Roman fortress Brst at Martinj hrib (the entrance). (Photo: M. Frelih)

c) Lanišče nad Kalcami

Poznoantična utrdba (burgus) leži na zahodnem robu Male Hrušice samo nekaj metrov nad nekdanjo traso rimske ceste Aquilieia-Emona, ki je na tem odseku še dobro vidna. Obrambni stolp, ki ima dimenzije 19,60 x 19,70 je bil pozneje vključen v prvotni zaporni zid, ki se južno od stolpa vzpenja proti vrhu Srnjaka (918 m) v dolžini okoli 350 m. Proti severu potek zidu ni ugotovljen, saj se teren pod trdnjavo strmo spušča proti globlji vrtači in verjetno zidu na tem mestu sploh niso gradili. Izkopavanja v letih 1961–1963 so pokazala, da je stražna postaja delovala aktivno v drugi polovici 4. stoletja, vendar le krajši čas, saj so vojaški spopadi med Maginom Maksimom in Teodozijem leta 388 botrovali njenemu uničenju⁴⁶).

Utrdba na Lanišču je bila vključena v tretjo, oziroma zadnjo obrambno linijo. V njenem zaledju je stala le še štabna baza **Ad Pirum** z glavnino vojaških enot, ki so posredovale v kritičnih situacijah na ogroženih odsekih zapornih zidov.

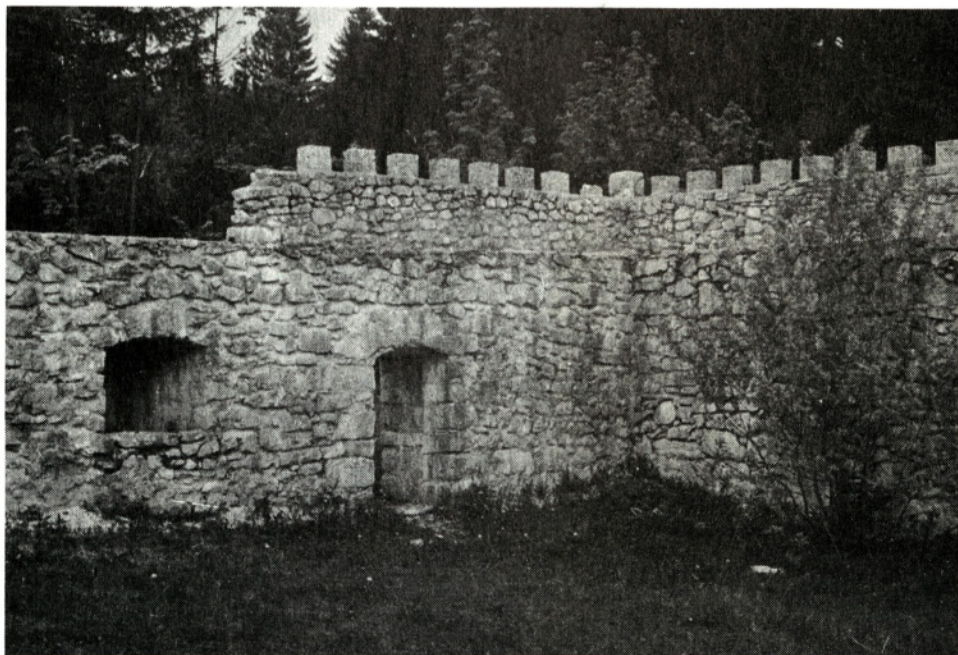
V takšnih trenutkih je pomembno vlogo odigral signalni sistem, ki je bil znotraj močnega obrambnega mehanizma **Clastra Alpium Iuliarum** zelo dobro organiziran. K temu so največ prispevale dobro izbrane dominantne lege, ki so olajševale nadzor ozemlja in medsebojnega obveščanja. V sklopu signalnega sistema lahko domnevamo obstoj kontrolno-signalnega stolpa na Orlovem griču (829 m), kar zaenkrat dokazujejo

Dobro ohranjena lina v obzidju utrdbe na Lanišču (foto: M. Frelih)

Well preserved slit in the battlements of the fortress at Lanišče (Photo: M. Frelih).

samo ostanki antične keramike, ki je bila na tem mestu odkrita leta 1982. Stolp, ki je bil po vsej verjetnosti lesen, je igral vlogo veznega člana med utrdbo na Lanišču in trdnjavo **Ad Pirum** na Hrušici.

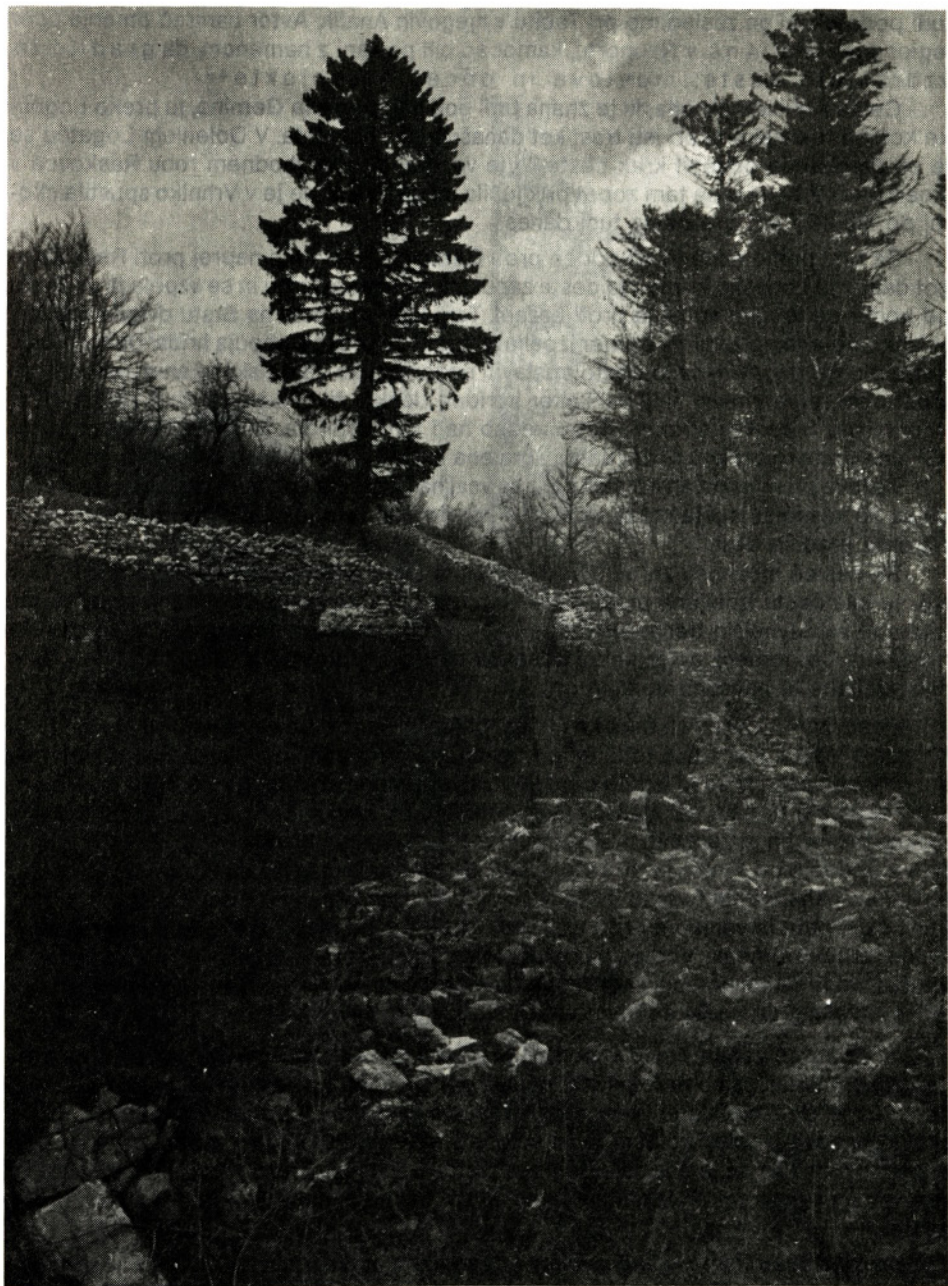
Pogled v notranjost restavrirane poznoantične utrdbe (burgus) na Lanišču pri zaselku Kalce (foto: M. Frelih)

Interior view of the restored late antique fortress (burgus) at Lanišče near the Village of Kalce (Photo: M. Frelih)

5. RAZISKAVE RIMSKEGA CESTNEGA OMREŽJA

V zgodnji okupacijski fazi je rimska vojska uporabljala prazgodovinske poti, ki so bile izpeljane skozi najbolj primerne naravne prehode⁴⁷⁾. Toda za hitrejša premike legij je bila nujno potrebna gradnja novih cest. Pri njihovi gradnji je bilo vedno pomembno poiskati najkrajšo možno traso. Ceste so morale biti izpeljane čimbolj naravnost, saj je to prineslo prihranek na času. Pri transportu pa je bil to odločilni faktor, ki sta se ga zavedala tako vojska kot civilist.

Eden izmed večjih inženirskih podvigov v okviru rimskega cestnega omrežja na našem ozemlju, je bila gradnja ceste iz Ajdovščine, preko Hrušice v Logaško kotlino. To cesto, ki je za dva dni skrajšala potovanje na relaciji Aquileia-Emona, so začeli graditi že v 1. stoletju pr. n. š. Da je njena gradnja zares tekla že v zgodnji cesarski dobi, poročajo antični avtorji. Tako lahko pri Rufiju Festu beremo: »**Sub Iulio Caesare Octaviano Augusto per Alpes Iulias iter factum est . . .**«⁴⁸⁾. V zvezi s to cesto je zanimiv

Pogled na osrednjo trdnjavo poznoantičnega utrdbenega sistema na Hrušici (Ad Pirum), v zaledju Logaške kotline (foto: M. Frelih)

View of the main fortress of the late antique fortification system at Hrušica (Ad Pirum) in the hinterland of the Basin of Logatec (Photo: M. Frelih)

KL

tudi podatek, ki ga zasledimo pri Tacitu v njegovih Analih. Avtor namreč omenja upor legionarjev leta 14 n.š. v Nauportu, kamor so bili poslani z namenom, da gradijo in vzdržujejo ceste, mostove in obcestne objekte⁴⁹⁾.

Cesta Aquiliea-Emona, ki je znana tudi pod imenom **Via Gemina**, je preko Logaške kotline tekla skoraj po isti trasi kot današnja glavna cesta. V Dolenjem Logatcu se je od magistrale odcepil krak ceste, ki je vodila po jugovzhodnem robu Raskovca v smeri proti Vrhniki in se tam zopet priključila magistrali, ki se je v Vrhniko spustila skoraj po isti liniji kot gre cesta tudi danes.

Še bolj pomemben je bil odcep proti Cerknici, Prezidu in naprej proti Reki. Tako kot danes je Logaško kotlino ta cesta zapustila na Martinj hribu in se vzpela proti Brstu od koder se je nato spustila proti Lazam. Tam kjer se cesta na Brstu dvigne najvišje, si lahko ogledamo zanimiv primer izpeljave cestišča preko pobočja hriba. Da ne bi bilo potrebno graditi ovinkov in cesto postaviti na teraso, so se rimski inženirji odločili, da v pobočje hriba v ravni liniji vsekakor koridor. Usek v živo skalo je dolg skoraj 80 m in približno 3 do 4 m širok⁵⁰⁾. Neposredno nad tem usekom, ki ga danes imenujemo »Skalna vrata«, je bila v pozni antiki zgrajena utrdba z namenom, da nadzoruje cesto.

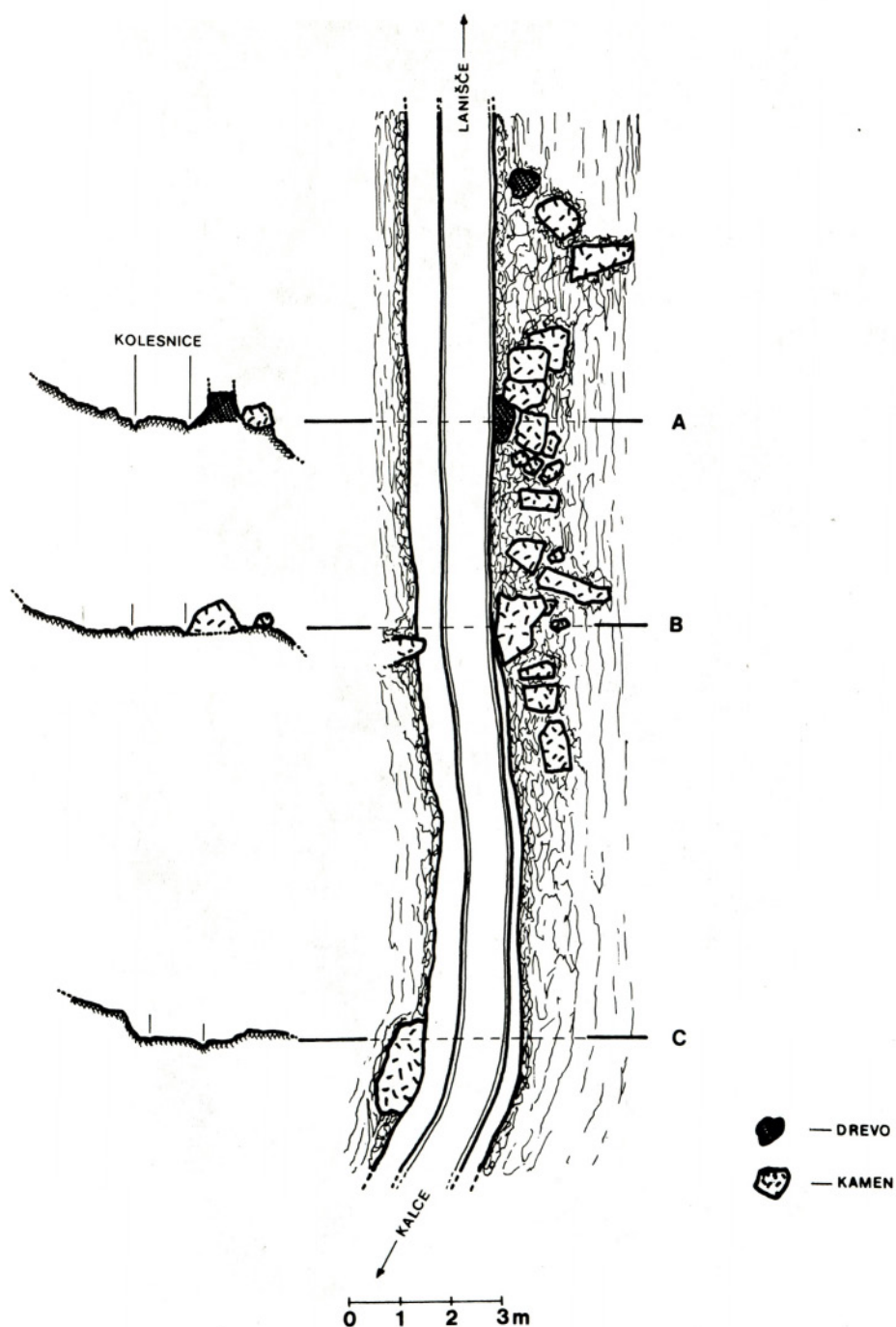
Težava pri raziskavah rimskih cest se vsaj na območju Logaške občine kaže v tem, da so se kasnejše ceste držale istih tras kot rimske, zato je zelo ovirano preučevanje sistema gradnje cest.

Še največ možnosti za odkrivanje prvotne trase rimske ceste imamo na Hrušici, kjer je bila cesta izpeljana preveč direktno in so jo zato kasnejše gradnje cest zaradi uporabe zahtevnejših transportnih sredstev, večkrat presekale z ovinki, ki so olajšali transport. To pomeni, da je nekaj odsekov ostalo nedotaknjenih ali pa so bile preko njih speljane le navadne gozdne poti.

Eden izmed zanimivih odsekov je del ceste, ki se iz Kalc dviguje proti Lanišču. Na območju Vodic, kjer trasa teče še po ravnini, so pri gradnji plinovoda naleteli tudi na del rimske ceste, ki so jo izdale debele plasti utrjenega grušča. Tik ob cesti je bilo odkrito tudi zelo bogato nahajališče poznoantične keramike, barvnega in brezbarvnega stekla, bronastih in železnih predmetov ter 43 bronastih kovancev, ki datirajo lokaliteto v obdobje od 1. stol. pr. n. š. do 4. stol. pr. n. š.⁵¹⁾. Terasasto oblikovan teren na katerem se nahajajo tudi vodni izviri, je nudil primeren prostor za počivališče popotnikom, trgovcem in vojakom pred vzponom čez Hrušico ali po prehodu preko Hrušice. Ustno izročilo omenja Vodice v zvezi z lokacijo »Zasutega mesta«⁵²⁾. Majhna je verjetnost, da bi na tem mestu stali zidani objekti, saj na območju, kjer smo odkrili arheološke ostaline, do sedaj še nismo našli sledov stavbnih objektov.

Iz Vodic se začne cesta vzpenjati proti trdnjavi na Lanišču. Tam, kjer je cesta v najboljšem stanju, smo poleti 1988 očistili del cestišča v skupni dolžini 20 m. Ob čiščenju se je izkazalo, da je bila cesta terasasto zasekana v pobočje in nato so v živo skalo osnovo izdoblili kolesnice, ki so bile široke do 20 cm in v medsebojni razdalji približno 1 m. Ker se je pobočje pod cesto strmo spuščalo proti vrtači, so cestišče zavarovali s pravokotnimi kamnitimi bloki, ki so bili položeni eden ob drugega na robu ceste.

Med najdbami smo poleg žebeljev in ostankov podkev našli tudi srebrnik cesarja Leopolda I. iz leta 1680, kar lahko smatramo za dokaz, da je bil odsek proti koncu 17. stoletja še vedno v uporabi in da so šele kasneje zgradili novo cesto, ki teče le nekaj metrov višje, vzporedno z rimsko. Za ta odsek ceste je dokumentirano celo popravilo cestišča ravno za obdobje, iz katerega izhaja omenjeni srebrnik. Leta 1686 so namreč obnavljali cesto in pri tem odkrili rimski milnik s fragmentarno ohranjenim napisom⁵³⁾.

Skica rimske ceste na Lanišču (risal M. Frelj)

Trasa rimske ceste pod trdnjavo na Lanišču (foto: M. Frelih)

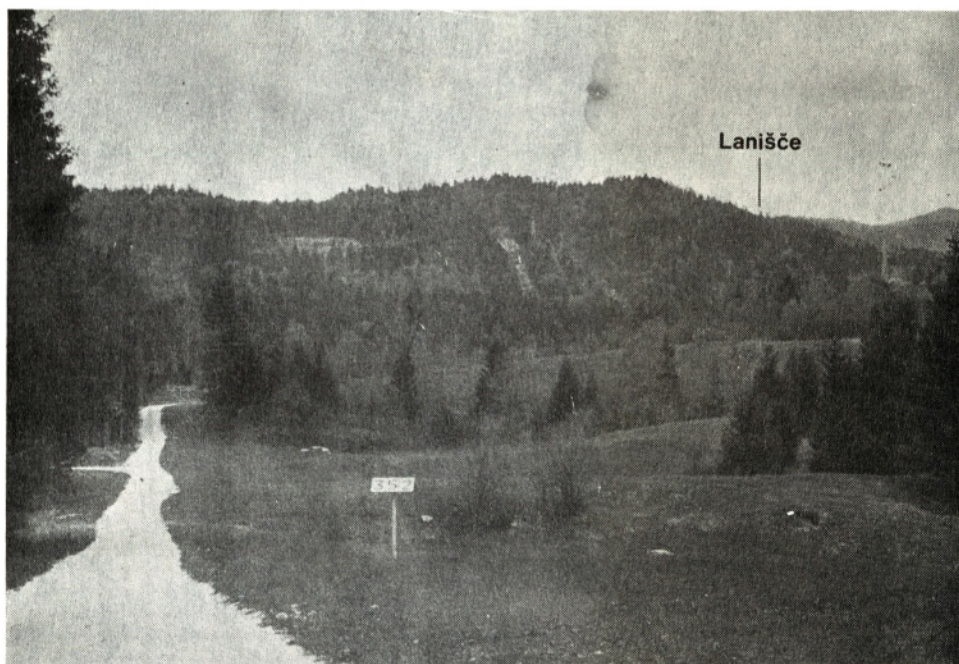
The trail of the Roman road beneath the fortress at Lanišče (Photo: M. Frelih)

W

- claustra
- rimsko najdišče Vodice / Roman site Vodice
- rimska cesta / Roman road

1 : 5 000

Pogled na rimsko najdišče na Vodica pod trdnjavo na Lanišču (foto: M. Frelih)
View of the Roman locality at Vodice beneath the fortress at Lanišče (Photo: M. Frelih)

Leta 1714 je Janez Gregor Dolničar (Thalnitscher) poročal o najdbi miljnika v svojem delu »Epitome chronologica« in objavil tudi bakrorez na katerem je upodobljena personifikacija Emone, ki jo obdajajo izbrani antični spomeniki. Med drugim, v skrajnem desnem kotu, leži tudi miljnik z istim tekstom. Verjetno je v tem prostoru predstavljal precejšnjo redkost, saj ga sicer Dolničar ne bi upošteval pri izdelavi bakroreza.

Letošnje prve konkretne raziskave rimskih cest na ozemlju Logaške občine, so pokazale, da bo v bodoče potrebno preučevanje komunikacijskega sistema zastaviti v širšem obsegu, saj bo le na ta način mogoče razumeti koncept gradnje cest v rimski dobi, v odnosu do prazgodovinskih poti in do vloge, ki so jo ceste imele za razvoj poselitve Logaške kotline.

6. LOGAŠKA KOTLINA OB ZATONU RIMSKEGA IMPERIJA

Glede na to, da je hribovje Hrušice predstavljalo zadnjo naravno prepreko pri dostopu v Italijo, je ravno iz tega vidika to področje v pozno rimski administrativni-vojaški politiki dobilo značaj glavne obrambne cone s štabno bazo **Ad Pirum** na vrhu prelaza.

Personifikacija **Emone**, ki jo obdajajo antične izkopanine, med katerimi v desnem kotu spodaj naletimo na izgubljeni rimski miljnik, najdem pri Logatcu leta 1686. Bakrorez na prednaslovni strani v knjigi Janeza Gregorja Dolničarja (Thalnitcher) **Epitome chronologica**, ki je izšla leta 1714. (foto: Fotodokumentacija NUK)

Personification of the Roman city **Emona** (Ljubljana) surrounded by antique remains, which entail an irrecoverable rounded milestone, found between Logatec and Hrušica in 1686. The frontispiece etching in the booklet **Epitome chronologica** by Janez Gregor Dolničar (Thalnitcher) published in 1714. (Photo: Fotodokumentacija NUK)

Toda prav pred vrati Italije, v obmejnem pasu severovzhodno pod Hrušico, se nahaja Logaška kotlina, ki je ravno zaradi svojevrstne geografske lege zopet prišla do izraza v pomembnih dogodkih poznoantičnega obdobja.

Leta 361 je bil ta prostor priča obsežnim vojaškim operacijam v državljanski vojni med Julijanom in Konstancijem II, ki je devet let prej, v septembru leta 352 vodil svojo vojsko skozi Logaško kotlino v boj proti Magnenciju. Iz istega ozemlja je Teodozij Veliki napadel zaporno cono na Hrušici, ki jo je prebil julija 388 in še istega meseca je premagal svojega nasprotnika Maksimina v Akvileji.

Boj za oblast, pojav, ki se je s človekom rodil in bo z njim skupaj tudi izginil, predstavlja enega najbolj zvestih spremljevalcev in oblikovalcev človeške zgodovine. Vendar moramo priznati, da so bili redki takšni primeri bojev za oblast, ki so usodno vplivali na nadaljnji potek dogodkov v zgodovini Evrope.

Toda na obronkih Hrušice, kjer se pobočje že postopoma spušča v ravnico Vipavske doline, se je 5. in 6. septembra 394 odvijal spopad med Evgenijem, vladarjem-urpatorjem zahodnih provinc imperija in Teodozijem Velikim, ki je vladal na vzhodu⁵⁴). Na prvi pogled naj bi šlo samo za boj med dvema imperatorjema, toda v tem primeru sta si na bojnem polju stali nasproti tudi dve med seboj zelo različni ideologiji. Evgenij je bil namreč izrazit privrženec poganstva, medtem ko je bil Teodozij zvest krščanski veri, ki jo je prav on povzdignil v državno vero z ediktom leta 391, s katerim je zadal zadnji udarec tradiciji poganstva.

Antični pisci zelo izčrpno poročajo o poteku te znamenite bitke in ravno na podlagi teh virov lahko rekonstruiramo priprave na spopad, ki so se deloma odvijale tudi na območju Logaške kotline.

Teodozij je poleti 394 zapustil **Sirmium** (Sremska Mitrovica) ter s pospešenim tempom vodil svojo vojsko proti **Emoni** in nato naprej v smeri zadnje zaporne cone pred Italijo, kjer naj bi dokončno padla odločitev, kdo bo bodoči imperator. Medtem je bil intenzivno na delu tudi Evgenijev štab, ki je bil sproti obveščen o Teodozijevih premikih in je na obrambnih linijah razporejal vojsko ter pripravljaj Teodoziju presenečenje: obkolitvenoasedo. Ta imenitna taktična poteza bi Teodozijevo vojski zadala hud udarec, če bi jo izvedli tako kot je bilo prvotno načrtovano. V trenutku, ko je Teodozij z vojsko vstopil v Logaško kotlino, so se za njim zaprli vsi izhodi iz tega prostora⁵⁵). Štab je predlagal preboj nazaj proti severovzhodu oziroma **Emoni**, toda Teodozij se je odločil za prečkanje Hrušice in za spopad z Evgenijem, ki ga je že pričakoval na obrobju Vipavske ravnice. Sovražna vojska, ki jo je imel Teodozij za hrbtnom, je zaradi izdaje svojega oficirja Arbitija, pristopila k Teodoziju. Prvi dan bitke se je za Teodozija končal z velikim porazom, saj mu je nasprotnik uničil skoraj celotno predhodnico, ki so jo sestavljali Vizigoti (okoli 20.000 vojakov). Toda naslednjega dne, 6. septembra, je Teodoziju uspelo z bliskovitim protinapadom premagati sovražno vojsko.

Ohranjeni antični pisni viri nam podrobno opisujejo potek vojskovanja, prav tako pa iz njih lahko razberemo tudi rezultat bitke: na tisoče mrtvih in zmaga krščanstva! Po tem spopadu se namreč nadaljuje nezadržan vzpon krščanstva, ki predstavlja enega izmed bistvenih dejavnikov kulturnega in političnega razvoja srednjeveške pa tudi noveške Evrope⁵⁶).

Težko si je zamisliti, kakšno razvojno pot bi izbrala Evropa skozi zgodovino v primeru, če bi zmagal Evgenij. To za vedno ostaja skrivnost, prav tako pa še vedno ostaja uganka dejansko prizorišče te znamenite bitke, ki jo lahko upravičeno štejemo med prelomne zgodovinske dogodke, ki so se odvijali na ozemlju današnje Slovenije in deloma tudi v Logaški kotlini⁵⁷).

7. ZAKLJUČEK

Pomen Logaške kotline v najstarejših obdobjih človeške zgodovine, je na prvem mestu določal njen specifičen geografski položaj. Preko tega prostora so že od prazgodovine dalje vodile poti iz Srednje Evrope in Panonske nižine proti Jadranu in današnji severni Italiji.

Prehodnost tega ozemlja je pravilno ocenil tudi rimski imperij, ki si je na začetku svojega vzpona to območje izbral za postavitev cestnega omrežja, ob katerem je zrasla obcestna postaja **mansio Longatico**. Nikdar prej, ne v kasnejših obdobjih, pa ni to ozemlje nosilo tako odločilne vloge, kot jo je v času pozne antike. Takrat je bila tu organizirana zadnja obrambna cona pred vrati propadajočega imperija. Funkcioniranje obrambnega sistema, ki je obdajal Logaško kotlino, je odločalo o usodi same rimske države.

Zanimivo je spoznanje, da se logaški prostor kljub ugodni legi in dobrim prometnim zvezam ni uspel razviti v večji poselitveni kompleks. Enega izmed razlogov lahko iščemo v njegovi obmejni poziciji, zaradi katere ni bil interesanten za tiste popotnike in trgovce, ki so zapuščali Italijo, niti za tiste, ki so iz severa potovali proti jugu in jim je bil cilj Italija ne pa Logaška kotlina. Drugi bolj pomemben razlog pa je povezan s komunikacijskim sistemom, ki je v zgodnjem obdobju rimske države do neke mere omogočal ekonomski razvoj na tem prostoru. Rimske ceste, ki so v tem času služile predvsem legijam, ki so širile imperij, so v pozni antiki dobile drugačen značaj. Po istih cestah so se namreč v smeri proti Italiji premikale sovražne vojske in postopoma krčile meje propadajočega cesarstva. V takšnih razmerah je bila obcestna pozicija za sleherni kraj usodna. To vsekakor velja tudi za antično naselbino, kakere ostanke smo odkrili v Gorenjem Logatcu in za katero upravičeno domnevamo, da je bila uničena v dramatičnem obdobju dokončnega razkroja rimske države.

In tako lahko na koncu povzamemo, da so ceste predstavljale odločujoči dejavnik poselitvene strukture v Logaški kotlini. Z njimi je namreč kraj skozi različna zgodovinska obdobja živel in umiral.

*Članek o komunikacijskem sistemu od prazgodovine do pozne antike v Logaški kotlini, je nastal kot razširjeno poročilo o arheoloških raziskavah, ki so se odvijale v sklopu prvega mladinskega raziskovalnega tabora v Logatcu. Arheološko skupino, ki je preučevala antično cestno omrežje, so sestavljali: Tone Jerina, Marjan Jerina in Marko Menart. Kot njihov mentor, se vsem trem zahvaljujem za prizadevno sodelovanje pri izvažanju načrtovanih raziskav. Na tem mestu bi se rad še posebej zahvalil tudi prijatelju Stanku Kokoletu za številne nasvete, ki so mi bili v dragoceno pomoč pri pisanju tega članka.

1. Logaško kotlino je kot obliko samostojne geografsko-gospodarske regije predstavila Majda Oblak-Polajnar (1959, 19–44). Geomorfološko situacijo logaškega prostora pa je v posebni študiji obdelal Andrej Mihevc (1986, 209–218).
2. Osole, 1977, 13–34.

3. Pri analizi kamenega orodnega inventarja odkritega v Matjaževih kamrah, ko so se pokazale sorodnosti s paleolitskimi najdišči na Notranjsko-Primorskem Krasu (Osole, 1977, 28).
4. Pri izdelavi tipološke sheme kremenovih puščic, je Draško Josipovič uvrstil puščice iz Logatca pod tip 5, ki je značilen za mlajšo fazo neolitika (1984, 79).
5. Müllner, 1879, 118.
6. Morda je bila naselbina uničena in požgana ob prvem prihodu rimskih legij v logaški prostor, kar bi lahko dokazovale debele plasti žganine v obrambnem nasipu, ki smo jo odkrili pri omejenih sondiranjih. O poteku romanizacije jugovzhodno-alpskega prostora (cf. Šašel, 1975 a, 63–68).
7. Na podlagi površinske najdbe poznoantičnega kovanca smemo sklepati, da so naselbino koristili tudi v tem obdobju, vendar bolj kot začasno zavetišče v primeru nevarnosti, kot pa za stalno naselitev.
8. Za lokaliziranje prazgodovinskih karavanskih smeri (cf. Šašel, 1974, 15; 1966, 198–204).
9. Pot Aquileia-Emona se je držala smeri po Vipavski dolini, preko Razdrtega je potekala skozi Postojnska vrata in se od tu spustila proti Planinskemu polju in po njegovem vzhodnem robu dosegla Laze, kjer pa se je začela ponovno vzpenjati proti Brstu in se na osrednjem delu njegovega vzhodnega pobočja spuščala v Logaško kotlino. Posredno o trgovskem prometu v predrimski dobi preko logaškega prostora, govori tudi geograf-zgodovinar Strabo (64 pr.n.š. – 23 n.š.), ko omenja transport z vozovi iz Akvileje preko Okre v Nauportus (Šašel, 1974, 10).
10. Da je na jugu noriškega kraljestva predstavljala mejo Okra, poroča Strabo (IV 208 in VII 292). V zvezi z Okro, kot jo opisujejo Strabo in drugi antični viri, je Jaro Šašel prišel do zaključka, da je njena lokalizacija na območju pod Nanosom oz. pri današnjem Razdrtem, kjer je že v predrimskem obdobju potekala glavna prometna smer proti morju (1974, 9–17).
11. Najdbe prazgodovinske lončenine (železna doba) poznamo tudi iz Dolenjega Logatca. V skromnem številu je bilo nekaj fragmentov keramike odkritih pri gradnji otroškega vrtca, večjo količino lončenine pa smo našli pri izkopu temeljev za zidavo blokovskega naselja ob Tovarniški cesti oz. ob Jački. Ostanke posodja, ki smo jih odkrili na severo-vzhodnem robu Pustega polja pod Ostrim vrhom, lahko prav tako časovno opredelimo v železno dobo.
12. Cf. op. 6
13. Splošno k **Tabuli Peutingeriani** cf. Šašel, 1975 b, 74–76 z literaturo, Cf. tudi: Chevallier, 1976, 28–34.
14. **Itinerarium Antonini** bazira na prepisu neke uradne karte iz obdobja cesarja Antonina Karakale (212–217), v sedanji obliki pa je bil verjetno izdelan v prvih letih vladavine Dioklecijana, med leti 280 in 290 (Chevallier, 1976, 34). Cf. še: Šašel, 1975 b, 77–78).
15. Šašel, 1975 b, 78 z literaturo.
16. Osnovna literatura za **mansio**: Humbert, 1918, 1645–1673; Kubitschek, 1928, coll. 1231–1252; Hiltbrunner, 1988, coll. 602–626.
17. Poleg **mansio Longatico** je v antičnih virih za ozemlje Slovenije izpričana še **mansio Had-rante** (lt. Burg) oziroma **Adrante mansio** (lt. Ant.) – to so današnje Trojane.
18. Humbert, 1918, 1655.
19. Lazius, 1597, 1006.
20. Schönleben 1974, 92.
21. Idem, 1681, 93. Ime »Logatez« navaja že v knjigi »Aemona vindicata«.
22. Valvasor, 1689, 344.
23. Linhart, 1788, 306.
24. »VI römische Meilen von **Nauportus** und VII von **Mutatio ad Nonum**, der Strassenrichtung und dem übereinstimmenden heutigen Namen Loitsch und Logatec, ist eben Unterloitsch als das alte **Longaticum** anzunehmen; doch sind von dort bisher keine besonderen Funde aus der Römerzeit bekant.« (Hitzinger, 1854, 83).
- Ad Nonum**, zadnja postaja pred Emono, je stala verjetno pri Logu (cf. Šašel, 1975, 89).
25. Glej citat pod op. 24.
26. Ribnikar, 1889, 27.
27. Kernc, 1889, 38–40.
28. Rutar, 1899, 32.

29. »... das westende von Unter-Loitsch bildenen Ortschaft Čevce, welche eine sehr gute continuirliche Quelle besitzt. Hier suche ich also die **mansio**.« (Cuntz, 1902, 148). Vodni izvir pod cerkvijo Sv. Jožefa na Čevcah omenja tudi Alfonso Müllner (1879, 118).
30. Graf, 1936, 42–43.
31. Teoretično možnost, da bi bil **Longaticum** v Gorenjem Logatcu, je nakazal tudi Jaro Šašel (1970, 521). O arheoloških najdbah in lokalitetah iz območja Gorenjega Logatca (cf. Petru, 1975, 191).
32. Frelih, Mihevc, 1985 a, 228–229.
33. Frelih, Mihevc, 1985 a, 229.
34. Analogne kovinske koničaste nastavke, ki so služili za ojačanje kolov pri gradnji mostov, objavlja Heinz Cüppers (1967, 63–64, T. 14:1,2).
35. Slabe, 1974, 122.
36. Pripoved o Zlatem teletu omenja Mihevc v svoji kroniki z naslovom »Spomini logaškega vedežak«, ki jo je pisal med leti 1916 in 1937. Rokopis hrani Marija Grom iz Dolenjega Logatca.
37. »... kakor se pripoveduje je ono zlato tele iz davnih Ajdovskih časov ostalo tukaj in to tele so menda Ajdje po božje častili.« Tako zaključuje zgodbo o Zlatem teletu avtor omenjene kronike.
38. V tej povezavi je nastala ljudska pripoved o zakladih, ki so zakopani pod velikim hrastom na hribu nad Cerkovsko vasjo. Po vsej verjetnosti gre za hrib Velike bukve, saj so tu ljudje pri kopanju peska, v kamnolomu na pobočju vzpetine, večkrat naleteli na arheološke ostaline, katerih izvor so si razlagali s pomočjo domišljije in tako so se razvile številne zgodbe o zakladih. Ljudsko izročilo o zakladu pod hrastom na Velikih bukvah, je prav tako zabeležil Franc Mihevc v svoji kroniki.
39. Otorepec, 1972, 129.
40. Šašel, 1974, 259. Raziskave, ki so bile izpeljane na poznoantičnih zaporah do leta 1971, so objavljene v knjigi »Claustra Alpium Iuliarum 1« (Katalogi in monografije 5, 1971). Za pregled zgodovine raziskav: cf. Šašel, 1956, 86–93; 1971 b, 50 – 52. Cf. tudi: Petru, 1967, 122–126; 1969, 5–24; 1976, 7–32.
41. Rezultati izkopavanj trdnjave na Hrušici, ki sta jih leta 1971 začela izvajati Narodni muzej iz Ljubljane in Univerza iz Münchna, so objavljeni v posebni monografiji (cf. Ulbert et al.; 1981). Cf. tudi: Šašel, 1988.
42. Za arheološke raziskave na zaporu Verd–Zaplana (cf. Urleb, 1962, 223–224). Na severnem pobočju Smrekovca je bila leta 1981 približno 50 m od rimskega zidu, odkrita jama, ki jo v jamskem katastru vodimo pod imenom »Jama pri rimskem zidu«. V jami je bilo na enem od skalnih blokov, ki se je odluščil od stropa, najdenih več kosov lončenine in poznoantična jagoda od ogrlice, izdelane iz črne steklene paste (Frelih, Mihevc, 1985, 281). V zvezi z zapornim zidom na območju Zaplane je zanimivo tudi sledeče zapažanje. Zaradi varnosti in boljšega pregleda nad terenom ob cestah in vzdolž obrambnega zidu, so Rimljani izsekavali gozd. To dejstvo lahko povezujemo z rezultati palinološke analize zamočvirjene vrtače na Jezercu pri Zaplani, ki so pokazali, da je v nekem obdobju prišlo do izrazitega upadanja bukovih gozdov. Namesto njih se pojavi nenavaden vzpon leske, ki je verjetno sproti poraščala goličave, ki so nastajale ob trebljenju bukovih gozdov (Šercelj, 1971, 281). Za celoten potek zidu na relaciji Verd–Zaplana (cf. Šašel, 1971 c. 77–81).
43. Zid je bil tu dodatno okrepljen z večjim stolpom (cf. Urleb, 1962, 223–224; Petru, 1972, 344–345).
44. Leben, 1965, 192–193; 1971, 90–91; 1975, 192. Za utrdbo na Brstu cf. tudi: Ciglencečki, 1987, 79. Za numizmatične najdbe (cf. Kos, 1986, 195–196).
45. Na skrajnem severovzhodnem robu zgornjega platoja hriba Gradišče (646 m) je bilo jeseni 1987 pobranih na površju nekaj ostankov antične lončenine.
46. O raziskavah obrambnega stolpa na Lanišču (cf. Petru, 1962, 224–226; 1965, 9–10; 1971, 92–93). Novci odkriti pri izkopavanjih stolpa so posebej publicirani (cf. Kos, 1986, 195).
47. Osnovna literatura za rimske ceste v Sloveniji: Šašel, 1972, 139–144; 1975 b, 74–99 (z literaturo): Premerstein, Rutar, 1899.
48. Šašel, 1975, 80.
49. Šašel, 1971 a, 22; 1975, 80.

50. Cestišče skozi skalni usek je danes v večji meri zasuto in močno poraščeno z grmovjem. V smeri proti Lazam, kjer je tudi dokazana antična poselitve, so ponekod še lepo vidni odseki rimske ceste (za Laze, cf. Urleb, 1983, 227).
51. Frelih, 1985, 227–228.
52. Müllner, 1879, 121.
53. Thalnitscher, 1714, 85. Cf. Premerstein, 1902, coll. 25–26; Schmid, 1923/24, 184. Pri češčenju cestišča se je izkazalo, da so bile ponekod kolesnice zasute z drobnim peskom. Morda je takšno zasipanje kolesnic povezano tudi s popravilom ceste konec 17. stoletja. Usek kolesnic v cestišče poznamo iz trase rimske ceste, ki se po Dolenski poti iz Vrhniko vzpenja proti Logatcu (Vuga, 1970, 148–149).
54. Antične vire, ki omenjajo bitko, je zbral Jaro Šašel (1971 a, 17–45 s citirano literaturo). Cf. tudi: Vuga, 1984.
55. Za prestop Teodozijeve vojske preko obrambne linije med Verdom in Zaplano, ter obkolitveno zasodo, ki jo je na isti zapor pripravljal Evgenij (cf. Šašel, 1971 a, 34; 1988, 15).
56. Zmaga Teodozija je prispevala k dokončni delitvi imperija na dva dela: vzhodni, ki je postal greciziran in zahodni, ki ostane romaniziran.
57. Problem lokalizacije bitke je še vedno nerešen. Večina avtorjev se nagiba k lokaciji med Zemonom in Vrhpoljem pri Vipavi (cf. Vuga, 1984, 14–19 z literaturo). Med najdbami poznamo iz tega območja en primer podkve, ki morda sodi v antično obdobje (Frelih, 1985 b, 263). Pri obsežnih melioracijskih delih, ki so se leta 1985 odvijala na tem prostoru, nismo našli nobenih arheoloških ostalin, ki bi nas spominjale na zapuščino znamenite bitke.

LITERATURA

1. Chevallier R., – **Roman Roads**, London 1976.
2. Ciglencečki S., – Höhenbefestigungen aus der Zeit vom 3. bis 6. Jh. im Ostalpenraum, **Dela 1. raz. SAZU 31/15**, Ljubljana 1987.
3. Cuntz O., – Die römische Strasse Aquileia – Emona, ihre Stationen und Befestigungen, **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien 5**, 1902. coll. 139–160.
4. Cüppers H., – Vorrömische und römische Brücken über die Mosel, **Germania 45**, 1967. 60–69.
5. Frelih M., – Kalce, **Varstvo spomenikov 27**, 1985. 227–228.
6. Frelih M., – Vrhpolje, **Varstvo spomenikov 27**, 1985. 236.
7. Frelih M., Mihevc A., – Logatec, **Varstvo spomenikov 27**, 1985. 228–229.
8. Frelih M., Mihevc A., – Zaplana, **Varstvo spomenikov 27**, 1985. 281.
9. Graf A., – Übersicht der antiken Geographie von Pannonien, **Dissertationes Pannonicae 1, fasc. 5**, Budapest – Leipzig 1936.
10. Hiltbrunner O., – Herberge, **Reallexikon für Antike und Christentum 13**, 1988. Coll. 602–626.
11. Hitzinger P., – Die Römerstrassen über die Julischen Alpen und deren Befestigung, **Mitteilungen des Historischen Vereines für Krain 9**, 1854. 81–87.
12. Humbert G., – Cursus publicus, **Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, vol. 1/2**, 1918. 1645–1672.
13. Josipovič D., – Kamena industrija z Luž pri Šenčurju in neo-eneolitska naselbina na Štefanji gori, **Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji 12**, 1984. 73–83.
14. Kernc I., – Gorenji Logatec, **Logaško okrajno glavarstvo**, 1889–34–40.
15. Kos P., – The Monetary Circulation in the Southeastern Alpine Region, ca. 300 B. C. – A. D. 1000, **Situla 24**, (1984–1985), Ljubljana 1986.
16. Kubitschek J. W., – Mansio, **Real – Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft**, 1928. col. 1928. col. 1231–1251.
17. Lazius W., – **Reipublicae Romanae in exteris provinciis bello acquisitis constitutae commentariorum Libri duodecim**, Francofurti ad Moenum 1597.
18. Leben F., – Gradišče pri Martinj hribu, **Varstvo spomenikov 9**, (1962–1964), 1965. 192–193.
19. Leben F., – Gradišče pri Dolenjem Logatcu, **Claustra Alpium Iuliarum 1**, Katalogi in monografije 5, 1971. 90–91.

20. Leben F., – Martinj hrib, **Arheološka najdišča Slovenije**, Ljubljana 1975. 192.
21. Linhart A., – **Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven**, Laibach 1788.
22. Mihevc A., – Geomorfološka karta ozemlja Logaških rovt, **Acta carsologica** 14–15, (1985–1986), 1986. 209–218.
23. Müllner A., – **Emona, Archäologischen Studien aus Krain**, Laibach 1879.
24. Oblak-Polajnar M., – Logaška kotlina kot geografska individualnost, **Geografski vestnik** 31, 1959. 19–44.
25. Osole F., – Matjaževe kamre – paleolitsko jamsko najdišče, **Arheološki vestnik** 27, (1976), 1977. 13–34.
26. Otorepec B., – Iz zgodovine Gorenjega Logatca, **Kronika** 20/3, 1973. 129–138.
27. Petru P., – Lanišče – Kalce, **Arheološki pregled** 4, 1962. 224–226.
28. Petru P., – Upravičenost rekonstrukcije posameznih arheoloških spomenikov, **Varstvo spomenikov** 9, 1962–1964), 1965. 3–11.
29. Petru P., – Neuere Grabungen an den Clausuræ Alpinum Iuliarum, **Studien zu den Militärgrenzen Roms**, Köln–Graz 1967. 122–126.
30. Petru P., – Najnovija istraživanja Julijskih Alpa, **Osiječki zbornik** 12, 1969. 5–24.
31. Petru P., – Lanišče nad vasjo Kalce, **Claustra Alpinum Iuliarum** 1, Katalogi in monografije 5, 1971. 92–93.
32. Petru P., – Novejše raziskave Claustra Alpinum Iuliarum in kasnoantičnih utrd v Sloveniji, **Arheološki vestnik** 23, 1972. 343–366.
33. Petru P., – Gorenji Logatec, **Arheološka najdišča Slovenije**, Ljubljana 1975. 191.
34. Petru P., – Ricerche recenti sulle fortificazioni nelle Alpi Orientali, **Antichità Altoadriatiche** 9, 1976. 7–32.
35. Premenstein A. v., – J. G. Thalnitichers Antiquitates Labacenses, **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien** 5, 1902. 7–32.
36. Premenstein A. v., Rutar S., – **Römische Strassen und Befestigungen in Krain**, Wien 1899.
37. Ribnikar V., – Dolenji Logatec, **Logaško okrajno glavarstvo**, Logatec 1889. 22–33.
38. Rutar S., – Rimska cesta »Aquileia-Siscia«, **Izvestja muzejskega društva za Kranjsko** 9/1, 1899. 27–35.
39. Schönleben J. L., – **Aemona vindicata**, Salisburgi 1674.
40. Schönleben J. L., – **Carniola antiqua et nova sive inclyti ducatus Carnioliae annales sacro – prophani** 1, Labaci 1681.
41. Schmid W., – Die südlichen Ostalpenländer (Römische Forschung in Österreich 1912–1924), **Deutsches archäologisches Institut Römisch-germanische Kommission** 15, 1923–1924. 178–241.
42. Slabe M., – Čevca pri Logatcu, **Varstvo spomenikov** 17–19 (1), 1974. 122.
43. Šašel J., – Severovzhodne italske zapore v antiki, **Kronika** 4, 1956. 86–93.
44. Šašel J., – Keltisches Portorium in den Ostalpen, **Corolla memoriae Erich Swoboda dedicata**, 1966. 198–204.
45. Šašel J., – Longaticum, **Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft**, Suppl. 12, 1970. col. 521.
46. Šašel J., – Antični viri, **Claustra Alpinum Iuliarum** 1 Katalogi in monografije 5, 1971. 17–45.
47. Šašel J., – Zgodovina raziskovanja, **Claustra Alpinum Iuliarum** 1, Katalogi in monografije 5, 1971. 50–52.
49. Šašel J., – Pomen raziskovanja rimskih cest za politično, upravno in kulturno zgodovino, **Kronika** 20, 1972. 139–144.
50. Šašel J., – K zgodovini Julijsko-alpskega obrambnega področja, **Situla** 14–15, 1974. 255–260.
51. Šašel J., – K poselitveni zgodovini in u rbanizaciji Slovenije v antiki, **Arheološka najdišča Slovenije**, Ljubljana 1975. 63–68.
52. Šašel J., – Rimske ceste v Sloveniji (viae publicae), **Arheološka najdišča Slovenije**, Ljubljana 1975. 74–99.
53. Šašel J., – Ad Pirum – Rimska štabna baza na Hrušici, **Kulturni in naravni spomeniki Slovenije** 159, 1988.

54. Šarcelj A., – Postglacialni razvoj gorskih gozdov v severozahodni Jugoslaviji, **Razprave 4. raz. SAZU 14/9**, 1971. 267–293.
55. Thalnitscher J. G., – *Epitome Chronologica, Continens Res Memorabiles, Nobiliss et Antiquissimae Urbis Labacensis*, Labaci 1714.
56. Ulbert T. et. al., – Ad Pirum (Hrušica), spätrömische Passbefestigung in den Julischen Alpen, **Münchener Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 31**, München 1981.
57. Urleb M., – Zaplana, **Arheološki pregled**, 4, 1962. 223–224.
58. Urleb M., – Laze, **Varstvo spomenikov 25**, 1983. 227.
59. Valvasor J. W., – Loitsch, **Die Ehre des Herzogtums Krain, Bd. 3, Buch 9–11**, Nürnberg 1689. 344–346.
60. Vuga D., – Dolinska pot pri Vrhniki, **Varstvo spomenikov 15**, 1970. 148–149.
61. Vuga D., – Vipavska dolina, 1, **Arheološki vodnik, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 134**, 1984.

THE SYSTEM OF ROAD COMMUNICATIONS IN THE REGION OF LOGATEC FROM THE PREHISTORIC TIMES TO THE ROMAN PERIOD

Summary

The Basin of Logatec (Logaška kotlina) centers upon an elongated lowland depression in central Slovenia (i.e. The Inner Carniola), which is surrounded by the hilly uplands in all directions. Throughout the history of the south-eastern Alps the role of this relatively small but more or less self contained Karst region was determined by its intermediary position between the Basin of Ljubljana (Ljubljanska kotlina) in the north-east, The Plain of Planina (Planinsko polje) in the south-east and the Valley of the River Idrijca in the west. Thus, it was linked up to the shortest and most comfortable route leading from south-eastern Central Europe to the outskirts of the Italian Plain.

The sporadic finds of single stone artefacts indicate that already in the Paleolithic and Neolithic (of Aeneolithic?) periods the territory of Logatec was frequented by the Prehistoric hunters, but so far there is no evidence of term settlements such as we know from the bordering regions (e.g. The Basin of Ljubljana). Apparently, the area gained importance during the Iron Age, when the existence of sedentary population is attested by the vestiges of three hillforts on the domineering peaks of the circumjacent mountain ridges: Strmica (625 m), Brst (579 m) and Velike Bukve (580 m). The surface finds from the latter encompass the time span from the 8th or at least 7th century B.C. up to the late Latene period. Since these fortified settlements are, as to the rule, located on the strategically important heights which enable control over the outlets from the valley and facilitate its defence in the case of an attack from the outside, they could be assessed of as strongholds securing the main Prehistoric trade route north to south at one of its conjectural turning points (towards the Plain of Planina in the southeast and the Valley of Idrijca in the west). In the preparatory stages of the Roman conquest of Illyricum (2nd and 1st century B.C.) these very passes have apparently been used by the legions advancing towards the Basin of Ljubljana.

It is well possible that the Basin of Logatec first saw Roman soldiers as early as 129 B.C., i.e. during the military campaign against the tribe of **Taurisci**, who had – according to Strabo (4, 6, 12) – held the nearby **portorium Nauportus** (Vrhnika), which lies only 10 km north of Logatec. However, shortly after the final occupation of the Kingdom of Noricum and its due incorporation into the Empire (about 10 B.C.), the old route leading to the Basin of Ljubljana by way of Postojna and the Plain of Planina, was superseded by a newly built section of the later **via Gemina** from **Aquileia** to **Emona** (Ljubljana). This road, the construction of which probably started under Augustus (cf.e.g. Rufius Festus, c. 7: ... **Sub Iulio Octaviano Caesare Augusto per Alpes Iulias iter factum est** ...), diverted from the traditional prehistoric route in the Valley of Vipava (Vipavska dolina) at the Town of Ajdovščina (i.e. the Roman **Castra apud Fluvium frigidum**). At this point it turned eastwards and ascended the mountain ridge parallel to the Valley of Vipava (i.e. the Roman **Ocra mons?**) taking advantage of the Pass of Col, which leads to the height of Hrušica (i.e. **Ad Pirum summas Alpes**). Therefrom it went slowly downhill until it reached the Basin of Logatec near the village Kalce, where the Roman road probably merged with the preexistent network of pathways, taking advantage of a natural crossroad. Further on, it must have run through the lowland territory parallel to the slopes of the hilly border area. The north-western outlet from the valley near the prehistoric stronghold Strmica was apparently adopted for its convenient position as the smoothest passage down to the Town of Vrhnika (i.e. **Nauportus**) in the Basin of Ljubljana.

It is well possible that the Basin of Logatec first saw Roman soldiers as early as 129 B.C., i.e. during the military campaign against the tribe of **Taurisci**, who had – according to Strabo (4, 6, 12) – held the nearby **portorium Nauportus** (Vrhnika), which lies only 10 km north of Logatec. However, shortly after the final occupation of the Kingdom of Noricum and its due incorporation into the Empire (about 10 B.C.), the old route leading to the Basin of Ljubljana by a newly built section of the later **via Gemina** from **Aquileia** to **Emona** (Ljubljana). This road, the construction of which probably started under Augustus (cf.e.g. Rufius Festus, c. 7: ... **Sub Iulio Octaviano Caesare Augusto per Alpes Iulias iter factum est** ...), diverted from the traditional prehistoric route in the Valley of Vipava (Vipavska dolina) at the Town of Ajdovščina (i.e. the Roman **Castra apud Fluvium frigidum**). At this point it turned eastwards and ascended the mountain ridge parallel to the Valley of Vipava (i.e. the Roman **Ocra mons?**) taking advantage of the Pass of Col, which leads to the height of Hrušica (i.e. **Ad Pirum summas Alpes**). Therefrom it went slowly downhill until it reached the Basin of Logatec near the village Kalce, where the Roman road probably merged with the preexistent network of pathways, taking advantage of a natural crossroad. Further on, it must have run through the lowland territory parallel to the slopes of the hilly border area. The north-western outlet from the valley near the prehistoric stronghold Strmica was apparently adopted for its convenient position as the smoothest passage down to the Town of Vrhnika (i.e. **Nauportus**) in the Basin of Ljubljana.

Our present knowledge of this section of the **via Gemina** depends on twofold information. On the one hand its approximate length and direction could be determined on the basis of the **itineraria** and other scanty written records from Antiquity, while, on the other hand, the systematic archaeological topography and sound excavations made it possible to study the trail and construction of the road in more detail. As to the territory in question by far the most valuable written testimony is the name of the Roman overnight halt **Longaticum**, which is supplied by the **Itinerarium Antonini Augusti** (3rd century A.D.), **Itinerarium Burdigalense** (7th century A.D.) and the famous

Tabula Peutingeriana (3rd century A.D.). Undoubtedly, this **mansio** was situated somewhere in the Basin of Logatec, but its precise location in the region has excited much scholarly controversy. The mediaval and preindustrial disposition of settlements in the plain was namely centered on two distinct villages, which have only recently merged into a single town: Gorenji Logatec (i.e. »the upper« Logatec) in the south-west and Dolenji Logatec (i.e. »the lower« Logatec) in the north-east. Since the name Logatec they have in common almost certainly echoes the Latin designation **Longaticum**, both localities could claim to be legitimate descendants of the Roman **mansio**. However, the paucity of the material remains from Antiquity »in situ« does not allow for any definite solution to the problem. Fortunately, the latest archeological reserach yielded important results also in this respect.

In addition to the previously detected Roman finds in the area (e.g. a bronze statuette of Mercury; 1st or 2nd century A.D.; Ljubljana, Narodni muzej) the latest casual discoveries in the uninhabited surroundings of Gorenji Logatec bespeak conjectural allocation of a Roman settlement in the fields to the south of the beforesaid prehistoric stronghold Velike bukve. Apart from the prehistoric as well as Roman pottery, small pieces of glass, fragmentary tegulae, animal bones and a considerable quantity of iron slag, which could be dated only approximatively, a few coins (e.g. Valerianus and Constantine I) and a bronze fibula (2nd or 3rd century A.D.) attest to its survival up to the troubled times of late Antiquity. On the other hand, sound excavations, carried out on the slopes of the hillock Naklo in the area of Dolenji Logatec, have brouhgt to light eleven graves apparently pertaining to a larger Roman necropolis. On the basis of three fragmentary oil lamps and a bronze belt buckle of the »Omega« type they are loosely datable to the period between the 1st and 4th century A.D. and are, therefore, more or less contemporaneous with the finds from Gorenji Logatec. Still, the distance between the two sites does not automatically allow for a conclusion that the cementary, traced in Dolenji Logatec, must have been attached to the contemporary settlement in the neighbourhood of Gorenji Logatec, unless we assume the Roman **mansio** extending all along the main road in the approximate length of at least 2 km. The other possible explanation would be, of course, that there were two distinct settlements in the Basin of Logatec already in Antiquity. Anyhow, it is for the lack of corroborative evidence as yet impossible to reach the conclusion, which of the two localities could be identified with the overnight halt for the officials of the **cursum publicum** mentioned by the itineraries, even if some indications speak in favour of Dolenji Logatec.

In connection with the inquiry into the position of **Longaticum** as one of the central points of the communication network in the region, sound excavations of the road itself have taken place not far from the village Kalce. They have yielded the folowing results: the trail of the Roman highway was cut into the living rock and was on its exposed northern kerb bordered with rows of stone block. Among the spare finds most conspicuous were the iron nails and herseshoes, which could easily date from the Middle Ages or the Modern period since the track had apparently been in use at least up till the late 17th century (as attested by a silverpiece of the emperor Leopold I of Austria from 1680).

During the period of relative prosperity and political stability established by the **pax Romana** in the south-eastern Alps in the course of the first two centuries A.D., the Basin of Logatec had obviously played a secondary role of a transitional territory of lesser strategical importance. However, this has changed dramatically with the gradual decline of Roman military and economic power from the late 2nd century

onwards. In consequence, the complicated system of defence fortifications had been built in the region by the 4th century A.D. It was generally known as **Claustra Alpium Iuliarum**. Owing to its convenient intermediate position the territory of Logatec was incorporated into the second defence line in the rear of the most exposed sections of the **limes** raised on the mountain ridges above **Nauportus** (i.e. Vrhnika). Clearly, the fortifications around the Basin of Logatec centred on the protection of the road. They consisted of the **claustra** proper (i.e. defence walls with towers) and of smaller self-contained fortresses (**castellum, burgus**) constructed on the dominating heights such as **Martinj hrib** (guarding the access to the road **Emona – Tarsatica**) and **Lanišče** (protecting the main route **Emona – Aquileia**).

Curiously enough, the eventual disintegration of this defence line was not brought about primarily by the fatal barbarian incursions after 400. It fell victim to internal struggles of the late Empire which culminated in the Battle at the **Fluvius Frigidus** (i.e. **Ajdovščina**) in 394. The **Claustra Alpium Iuliarum**, initially occupied by the troops of the usurper of the West, **Eugenius**, were at the time taken and ransacked by the forces of the triumphant emperor **Theodosius the Great**, who was advancing from the east. The results of the archeological research confirm the reports of contemporary authors (e.g. **Turranius Rufinus**), insofar as they have not furnished unequivocal material evidence that Roman settlements in the Basin of Logatec survived in the 5th century.

RAZVOJ AMATERSKEGA GLEDALIŠČA V LOGATCU

Nataša Polajnar, študent

Oddelek za etnologijo

Filozofska fakulteta

Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani

Želja po igranju, umetniškem ustvarjanju in družabnosti, je bila, je in bo prisotna povsod. Človek je zmožen svoj notranji svet prenašati na druge. Potrebna je le pobuda in dobra volja. Tako nastane amaterska gledališka skupina, ki s svojim delom zaživi v domačem okolju.

V nalogi bom poskusila prikazati delovanje amaterskega gledališča v Dolenjem Logatcu, kjer je bila ta dejavnost zelo razširjena.

Gledališko dejavnost v Dolenjem Logatcu lahko razdelimo na štiri večja obdobja:

- prvo obdobje zajema čas od leta 1907–1914,
- drugo, ki je najbolj ustvarjalno, predstavlja čas med obema vojnama, točneje, čas med leti 1921–1941, saj so po koncu 1. svetovne vojne Logatec okupirali Italijani,
- tretje je čas od konca 2. svetovne vojne do 1960/61,
- četrto in hkrati zadnje obdobje pa je čas med leti 1966/67 in 1987.

Gledališke skupine so vse do 2. svetovne vojne delovale v okviru raznih društev.

Glede na do sedaj poznane in dostopne pisne vire, naj bi bilo rojstvo gledališke dejavnosti povezano z ustanovitvijo Katoliškega prosvetnega društva Dolenji Logatec, leta 1907.

V skupini za etnologijo sta sodelovali:
Nataša Polajnar (mentor) in Breda Pivk.

Žal imena prvih iger v virih niso zapisana, leta 1908 pa že zasledimo naslednje igre: **Rokovnjači, Nemško ne znajo, Mlinar in njegova hči, Zaklad, Revček Andrejček, Moč uniforme, Domen, Krivoprisežnik, . . .**

Število predstav se je iz leta v leto večalo, vrhunec v prvem obdobju pa predstavlja leto 1913, ko so zaigrali 12 iger. Imena vseh iger so zapisana v seznamu na koncu.

število predstav

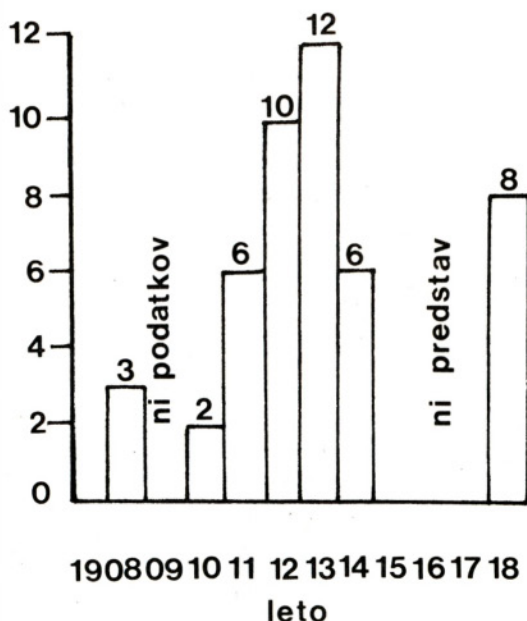

Diagram iger Katoliškega prosvetnega društva Dolenji Logatec 1908–1918

V istem obdobju je delovalo tudi Sokolsko društvo, ki pa se je bolj ukvarjalo s telovadbo in drugimi dejavnostmi.

»O dramskem odseku so v društvu razpravljali že pred prvo vojno, toda bilo je premalo zanimanja, ustanovitev pa bi pomenila tudi »velike stroške in malo koristi«, saj bi se morali prijaviti k zvezi dramatičnih društev v Ljubljani.«¹

V drugem obdobju, torej v času od leta 1921 do 1941, so se poleg obeh vodilnih društev, Sokolov in Orlov, pojavila še druga društva s svojimi gledališkimi skupinami.

¹ Rozman Boris, Sokolsko društvo Dolenji Logatec 1908–1941. Notranjski listi 3, izdala Kulturna skupnost Cerknica, str. 130.

Marijina družba je delovala v okviru cerkvenega leta. Igrali so na Materinski dan in Marijin praznik v mesecu marcu, predstavili so se tudi v mesecu maju in decembru na dan Brezmadežne. Uprizorili so naslednje igre: **Vestalka, Kavarica in kuharica, Izgubljeni raj, Saški sestri, Ljubezen Marijinega otroka, Za srečo, burki Pri gospodi in Luknja v namiznem prtju, Snidenje, Materin poljub, . . .**

Na odru Katoliškega prosvetnega društva je nekajkrat nastopila tudi prostovoljna gasilska četa z igrami: **Daj mi rož rdečih, Krivoprisežnik, Grunt, . . .**

V tem obdobju je gledališko skupino dobilo tudi Sokolsko društvo. Igrali so v novem Sokolskem domu, ki so ga zgradili leta 1923.

Dramski odsek si je zadal osnovno nalogo, da bo širil med ljudmi prosvetno kulturo.

Ves čas delovanja se je odsek srečeval s problemi, ki jih je bolj ali manj uspešno reševal. Na začetku je z igrami, ki jih je prirejal, žel veliko pohval. Dobro so bile obiskane, a denarne pomoči, ki jim je bila najbolj potrebna, ni bilo. Za delo so bili pripravljeni vsi, toda funkcij niso radi sprejemali. Po sedmih letih rednega delovanja je bil leta 1928 odsek razpuščen ravno zaradi tega, ker niso mogli dobiti novega predsednika. Ta problem so sicer rešili, toda pojavili so se drugi. Predstave so bile slabo obiskane, s tem se je zmanjšal tudi zaslužek, ki je bil tako pičel, da so si bli za proslavo ob obletnici društva prisiljeni sposoditi kostume v tedanjem Narodnem gledališču v Ljubljani. Del gledalcev jim je vzel kino, del jih je hodil na predstave Katoliškega prosvetnega društva, ki je bilo v tem času zelo močno.

Na igro **Revček Andrejček** so se temeljito pripravljali in zabeležili so »moralni in gmotni uspeh«. Igrali so v glavnem ob različnih priložnostih kot so silvestrovanje, pustovanje, praznovanje obletnic društva ali države. Kadar so imeli možnost, so odšli tudi na gostovanja.

Najraje so uprizarjali komedije, ki so jih ljudje radi gledali. Veliko zanimanje je bilo zlasti za **Špansko muho, Slabo vest, Užitkarje, Scapinove zvijače, Kovačevega študenta**. Lotili so se tudi Cankarjevega **Pohujšanja**. V vseh igrah pa so želeli vzbujati malo več »bratske ljubezni, ki jo v Logatcu primanjkuje.«²

Izmed vseh naštetih gledaliških skupin je bila skupina pri Katoliški prosvetni zvezi najbolj aktivna. Podatki o njenem delovanju so zapisani v »Zapisniku odborovih sej in občnih zborov dramatičnega odseka« in v »Glavni blagajniški knjigi«. Iz teh dveh del sem črpala največ podatkov.

Zaradi pisnih podatkov, ustnih informacij in ohranjenih fotografij, bom to skupino v nadaljnjem pregledu natančneje predstavila. S tem pa nikakor nočem zanemariti dela ostalih skupin in poudarjati razlik, ki so jih pogojevala različna društva, temelječa na različnih političnih pogledih. Vsem, tem in onim, je bila skupna želja po igranju, ustvarjanju in širjenju kulturne zavesti.

Katoliško prosvetno društvo si je leta 1910 zgradilo Društveni dom na Griču, kjer je imel dramski odsek svojo dvorano z odrom, kasneje pa je dobil še garderobo.

Od tega leta dalje, je bilo tu prizorišče uspešnih dramskih predstav.

Gledališka sezona se je pričela ponavadi septembra, končala pa meseca maja. Skoraj vsake tri tedne so pripravili nove igre, ki so jih predstavili ob sobotah in nedeljah.

Pri igrah so pobirali vstopnino, z nabranim denarjem pa so pokrili stroške in nakupili nove tekste.

² Rozman Boris, Sokolsko društvo Dolenji Logatec 1908–1941. Notranjski listi 3, izdala Kulturna skupnost Cerknica 1986, str. 130.

Kot primer naj navedem igro **Mlinar in njegova hči**, ki so jo igrali 16. 10. 1910. leta. Z vstopnino so takrat dobili 147 kron, za stroške so odšteli 37 kron, z ostalim denarjem pa so si v novembru kar trikrat nakupili knjig za igre pri Katoliški bukvarni. Za ta nakup so odšteli približno 20 kron.³

Leta 1915 so Društveni dom zasedli vojaki in s tem je bilo prekinjeno kulturno delovanje. Za tri leta so dom spremenili v vojaško bolnico in ambulantno.

Leta 1918 je gledališče zaživel le za kratek čas, saj so Logatec že leta 1919 zasedli Italijani. V kraju so ostali dve leti.

Z letom 1921 je gledališka dejavnost ponovno zaživila in tako se je pričelo novo uspešno igralsko obdobje. Predstave so se vrstile iz meseca v mesec, igralske vrste so postajale vedno bolj močne.

Leti 1923 in 1930 predstavljata višek igralske dejavnosti. V obeh letih so zaigrali 16 iger. Skoraj vsak mesec sta bili na odru dve novi premieri.

število predstav

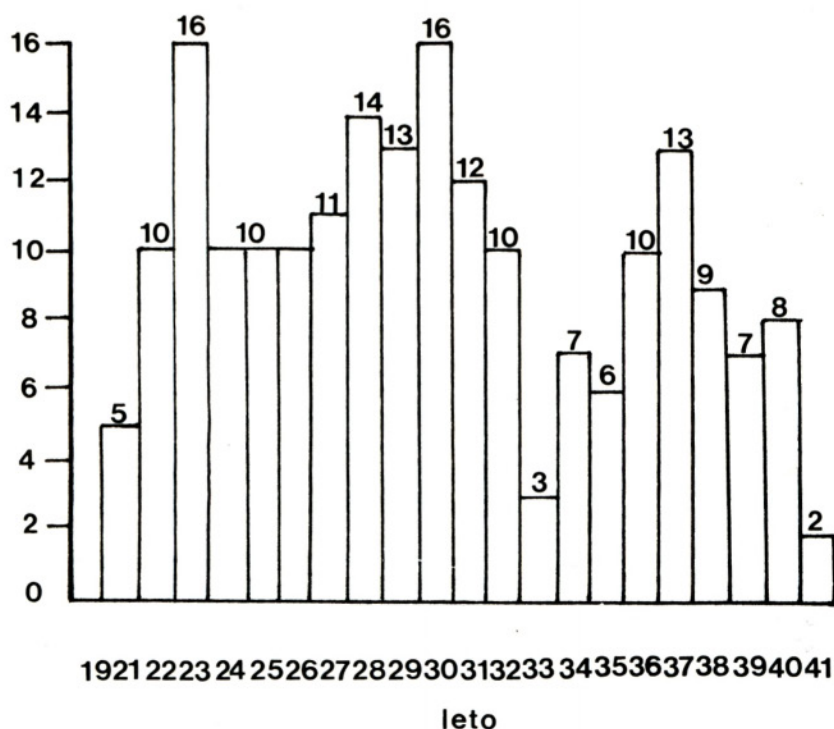

Diagram gledaliških predstav v obdobju 1921–1941.

³ Glavna blagajniška knjiga.

JANUAR	FEBRUAR	MAREC	APRIL
P 1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26	2 9 16 23 30
T 2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27	3 10 17 24
S 3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28	4 11 18 25
Č 4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29	5 12 19 26
P 5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30	6 13 20 27
S 6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31	7 14 21 28
N 7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25	1 8 15 22 29
MAJ	JUNIJ	JULIJ	AVGUST
P 7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
T 1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
S 2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Č 3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
P 4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24 31
S 5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
N 6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
SEPTEMBER	OKTOBER	NOVEMBER	DECEMBER
P 3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
T 4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
S 5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
Č 6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
P 7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
S 1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29
N 2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30

Datumi gledaliških predstav leta 1923.

O svojem delu so redno poročali na letnih občnih zborih. 28. 1. 1928 so zapisali naslednji pregled dela za leto 1927: »Bilo je 13 odborovih sej. Uprizorilo se je 6 dram, med temi se je drama **Zlatarjevo zlato** igrala trikrat, 10 burk ali veseloiger, med njimi tudi dramska pripovedka **Martin Krpan**, ki se je igrala trikrat. Dramatika je pripravila tudi proslavo Rapalskega dne. Tokrat so nastopili tudi drugi odseki. Bilo je vsega skupaj 26 predstav.»

Leta 1932 je društvo praznovalo svojo 25-letnico. Ob tej priložnosti so podelili častno diplomo Francu Poženelu, zaslužnemu članu, igralcu in pobudniku dramskega

odseka. V govoru je bilo rečeno naslednje: »Veliko vlogo za povzdigo prosvete in ljudske izobrazbe igrajo brez dvoma ljudski odri, med našim ljudstvom. Tukaj pride naš materin jezik izrazito do veljave, tudi preprostemu človeku je dana možnost, da v izražanju in besedi pokaže lepoto in bogastvo slovenskega jezika. Zato sodi razvoj dramatike med največje kulturne prireditve zadnjega časa.«⁵

V dramskem odseku pa so imeli tudi težave. 9. 11. 1936 so ne Ustanovnem občnem zboru zapisali: »Preteklo je že polnih šest let, kar se je vršil zadnji občni zbor dramatičnega odseka. Med tem časom je Prosvetno društvo doživelo svoj konec in tako tudi vsi njemu pripadajoči odseki. Po hudi borbi je bilo Prosvetno društvo pred dobrim letom zopet na novo vzpostavljeno, vendar smo bili še eno leto brez dramatičnega odseka, zato se nam je zdelo potrebno, da zopet ponovno zaživimo. Težavno je bilo, ko ni bilo nikakega odbora, ki bi skrbel za igre in drugo. Tekom teh šestih let pa smo vseeno igrali in sicer pod imenom Katoliške akcije. Igralo se je lepo število iger. Zadnje leto so se igrale precej velike igre v katerih je nastopilo veliko novih igralcev in igralk.«⁶

In kako je to društvo sploh delovalo?

Izmed članov in članic so izbrali odbor, ki je bil sestavljen iz treh ali štirih odbornikov in treh ali štirih odbornic. Poleg odbora so izvolili tudi predsednika, voditelja, tajnico in arhivarja. Naloga vseh izvoljenih je bila, da skrbijo za delovanje skupine, določajo igre in delijo vloge.

Vloge je na začetku razdeljeval voditelj oz. predsednik, kar pa je večkrat povzročilo težave, saj so bili igralci občutljivi zaradi boljših in slabših vlog.

Leta 1930 je prišlo tudi do sprememb pri določanju iger. Do takrat so jih določali sproti na tedenskih sejah, sedaj pa je Jerman Remigij, zaslužni član in igralec, predlagal, da bi igre določali za mesec dni naprej. Na tak način so se lažje pripravljali za naslednje predstave, bilo je več časa za nakup novih tekstov in za prepisovanje le-teh.

Igrali so različne vrste iger, od burk, dram, ljudskih iger s petjem, do tragedij. Izvajali so dela domačih in tujih avtorjev. Besedila so kupovali pri Prosvetni zvezi v Ljubljani, dobili so jih v Rokodelskem domu, Jugoslovanski knjigarni, Poselski zvezi v Mariboru,

....

Na prvi odborovi seji 11. 11. 1936 je bilo v zvezi z igrami zapisano: »... tajnica naj piše: Prosvetni zvezi za Gugornovo božično igro **Kralj z neba**, Prosvetnemu društvu iz Ljutomera za igro **Mutec Osojski** in Prosvetnemu društvu v Čemšeniku za igro **Za hrepenenjem po materi**.«⁷ Za vsako izposojeno so morali plačati določeno vsoto denarja, tekste pa je potem prepisovala tajnica ali katera druga članica. Za prepis vsake igre je prepisovalka dobila 20 din.

»Leta 1937 so uredili svojo »dramatično knjižnico«, v kateri so si lahko izposojali knjige člani domače in tuje gledališke skupine. Poverjenik je imel svojo blagajno za izposajo iger in garderobe. V tem času so za izposajo plačali približno 40 din.«⁸

Leta 1930 je prišlo do sprememb med vrstami članov in članic. Tedaj se je porodila potreba in ideja po pridobivanju novega igrskega kadra. Za nove člane naj bi priredili »vaje oz. dramatično šolo, kjer bi se izobraževali in pripravljali za igre.«⁹

Zapisnik odborovih sej in občnih zborov dramatičnega odseka.

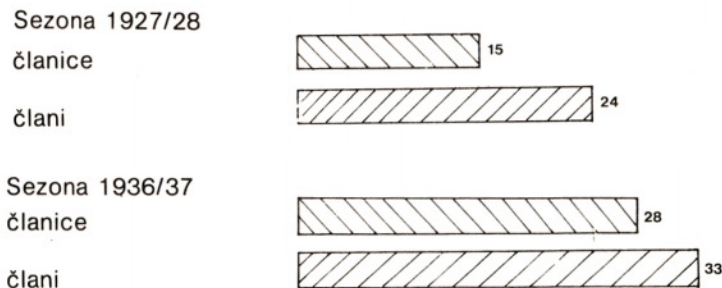
⁷ Zapisnik odborovih sej in občnih zborov dramatičnega odseka.

⁸ Ibid.

⁹ Zapisnik odborovih sej in občnih zborov dramatičnega odseka.

Seznam igralcev in igralk je postajal vedno daljši, razvidno pa je tudi, da je v društvu sodelovalo tudi po več članov iz ene družine. Nekateri so v društvu sodelovali dalj časa, drugi manj. Vsaj dve generaciji sta se zamenjali v 34. letih delovanja, vloge, ki so jih nekoč igrali starši, so prevzeli njihovi otroci.

Za ilustracijo prilagam dva diagrama članov in članic¹ za sezoni 1927/28 in 1936/37. Razvidno je, da se je število članov in članic v devetih letih znatno povečalo, ves čas pa so prevladovali člani.

Socialna struktura igralcev je bila različna. Sodeloval je lahko vsak, ki je imel veselje in voljo do igranja.

Vsi so sodelovali na različnih področjih, režiser je bil večkrat igralec, šepetalka je bila tajnica in igralka. Eden izmed članov je skrbel za nakup šminke in lasulj, drugi je skrbel za izposajo kostumov, ki so jih dobili v Ljudskem gledališču in pri Prosvetni zvezi v Ljubljani. Za izposajo so plačali, prepeljali pa so jih z vlakom.

Kulise so izdelovali sami, postavljali pa so jih možje, ki so bili zaposleni pri železnici in so se v Logatec priselili.

Zastor, na katerem je bil narisana Blejski otok, so dvigali in spuščali na roko preko kolesa.

Gledališče je imelo tudi svoje kontrolorje kart in redarje.

Vse do napeljave elektrike, je bilo gledališče razsvetljeno s petrolejkami.

Obiskovalce so večinoma vabili na predstave ustno, leta 1925 pa so prvič zapisali podatke o izdelavi plakatov. Risali so jih na roke, nalepljeni pa so bili po vsem kraju na najbolj izpostavljenih točkah.

Predstave so bile namenjene vsem. Redno jih je obiskoval župnik s kuharico, prišli so stari in mladi, družine z otroki in mladi pari. Za obisk predstave so oblekli najlepše obleke, saj je bila vsaka nova igra velik dogodek.

Sedeži v dvorani so bili oštevilčeni, cene vstopnic pa različne. Obiskovalci so za parter odšteli 6–8 din, za stojišče pa 2 din. Odmore med predstavami so preživeli zunaj pred domom. Pri igri **Na osojah** leta 1937 pa je med odmorom igral orkester.

Večkrat se je skupina predstavila tudi izven svojega kraja. Z **Veroniko Deseniško** so 26. 2. 1928 gostovali v Ljudskem domu v Mostah, z igro **Zlatopoljčan** so nastopili 13. 12. 1936 v Rovtah, z **Dobrim vojakom Švejkom** so se 25. 4. 1937 predstavili v Hotedrščici, v Žireh pa so nastopili 28. 3. 1940 z igro **Krvava Španija**.¹⁰

Tu je skupine v Logatcu menda niso nikoli nastopile, zabeleženo je le gostovanje sosednje gledališke skupine iz Gorenjega Logatca. 19. 3. 1931 so se predstavili z igro **Prisega ob polnoči**.¹¹

¹⁰ Zapisnik odborovih sej in občnih zborov dramatičnega odseka.

¹¹ Ibid.

Logačani pa so večkrat odšli na predstave na Vrhniko v Rokodelski dom.

Ob dejavnosti odraslih, pa ne smemo pozabiti na igralsko skupino otrok, ki je uprizorila več uspešnih iger. Predstave so imeli v kašči ali pa pod kozolcem. Med drugim so igrali igro **Vanda, Indija Koromandija in Kameno srce**. Z neko igro so zbrali denar za misijon v Bengaliji. Denar so poslali Misijonski družbi v Ljubljani, dodali pa so željo, da bi bilo odkupljenemu otroku ime Janez. Čez nekaj mesecev so dobili fotografije in leseno ploščico na kateri je bila zahvala. Sporočili so, da je dečku ime Janez. Pri tej igri za Misijon so igralci uporabljali lanene brade in lasulje.

S tem zaključujem pregled delovanja amaterskega gledališča v drugem obdobju, torej med leti 1921–1941.

Vse igre iz prvega in drugega obdobja so predstavljene v diagramu, dodajam pa še celoten seznam po abecednem redu. Ponekod so dodane fotografije, ki sem jih uspela zbrati na terenu in predstavljajo pomembno arhivsko gradivo v zvezi s preučevanjem amaterske gledališke dejavnosti v Dolenjem Logatcu.

Igra **Mariša**, ki so jo zaigrali 2. 2. in ponovili 2. 3. 1941, je zadnja igra pred krvavo igro druge svetovne vojne, ki je cela štiri leta divjala v svojem smrtonosnem plesu po odrih tisočerih življenj. Te igre ni nihče hotel gledati, sama se je neobzirnó vsilila in zatemnila vso dvorano. Za to zadnjo igro so v »Zapisniku« ostali prazni listi, ki ne bodo mogli nikoli spregovoriti z veselim glasom. V svoji neizprosni belini bodo lahko le nemo kričali.

Kljub težkim razmeram so ljubitelji gledališča uspeli pripraviti vsaj eno igro – **Veroniko Deseniško**.

V tem vojnem obdobju pa je nastal tudi rokopis »igrokaza« **Peter**. Napisal ga je verjetno domačin J. Gostiša, delo pa je bilo najdeno med njegovo zapuščino. Na zadnjo stran je zapisal: »Igrokaz **Peter** je v grobem izdelan 8. marca 1944; začel sem ga pisari poleti leta 1943, ko so bili še Lahi v deželi. **Petra hočem še dobro spiliti in obrusiti, da bo vreden očeta in naroda. Logatec, Kalce 2, 8. III. 1944.**«

Rokopis »igrokaza« Peter je gotovo pomembno odkritje, ki dokazuje, da v Logatcu niso le igrali ampak, da so imeli tudi svoje pisatelje iger. Koliko je bilo domačih avtorjev, kje in koliko je še takšnih rokopisov in koliko so sploh igrali tudi take igre, ostaja odprto vprašanje.

Po drugi svetovni vojni so Logačani pognali s skupnimi močmi gledališko kolo v novo ustvarjalno obdobje.

Glede na plakat, ki ga prilagam na koncu teksta, je razvidno, da je leta 1947 že delovalo **Krajevno ljudsko gledališče Dolenji Logatec**. Prva igra po letu 1945 je bila Finžgarjeva igra **Razvalina življenja**, igra **Tuje dete** pa je bila otvoritvena predstava za sezono 1947/48. Režiral jo je Jerman Remigij, prvi povojni organizator gledališke dejavnosti. Za svoje uspešno delo je prejel leta 1949 priznanje Ljudskega prosvetnega sveta Dolenji Logatec, ki ga prilagam na koncu teksta. Umrl je leta 1949, takrat pa so tudi po njem poimenovali gledališko skupino.

Od tega leta dalje, pa verjetno vse do leta 1956, je v kraju tako delovalo **Sindikhalno kulturno umetniško društvo »Remigij Jerman« – Dolenji Logatec**. Uorizorili so več iger, med njimi igro **Veriga, Celjski grofje, Inšpektor na obisku**, ... Fotokopije plakatov prilagam na koncu teksta.

Delovali so v Narodnem domu, v nekdanjem Sokolskem domu, ki so ga leta 1951 prenovili. Postavili so nov oder in garderobo.

Nekaj igralcev, med njimi je bil mizar, je izdelovalo kulise, drugi so skrbeli za maske, tretji za luč, ...

Kostume so si sposojali za večje igre v Ljubljanskem gledališču in pri Prosveti. Plakate za predstave so tiskali v Ljubljani. Nekaj jih je danes ohranjenih pri Janezu Gostiši in so vsi priloženi.

Leta 1956 so se igralci predstavili ponovno pod novim imenom in sicer **Ljudsko prosvetno društvo »Jerman Remigij« Dolenji Logatec**. V tem času so uprizorili igro **Globoko so korenine, Divji lovec**, največji projekt pa je bila opereta v treh dejanjih **Habakuk**, delo Rudolfa Doboviška. Nastopilo je okrog 50 ljudi, poleg igralcev so nastopili mešani pevski zbor, orkester LPD »Remigij Jerman« in balet. Delo je režiral Vinko Gostiša, dirigent je bil Alojz Velkavrh, koreografsko delo pa sta prevzela prof. Tone Šlibar in Marija Dobenc. Delo, ki je zahtevalo veliko truda in znanja, je poželo velik uspeh. Po ustnem poročilu naj bi to delo doživelo kar 18 ponovitev.

Gledališče se je večkrat predstavilo tudi tuji publiki.

V Starem trgu so nastopili z igro **Trojčki**, tja pa so se peljali s tovornjakom, na katerem je bil velik napis »Logaški Trojčki«.

V Žireh so se predstavili z igro **Divji lovec**. Sodelovanja z Žirovčani so bila menda zelo močna, o tem naj bi govorila tudi za to posebej napisana pesem.

Jesen 1947 so v Dobravi igrali Nušičevo igro **Doktor**. Tja jih je odpeljal avtoprevoznik s tovornjakom, saj so s seboj odpeljali vse rekvizite in kulise. Igro so Dobravčani sprejeli z velikim zanimanjem.

Junija 1949 so nastopili v Šentjakobskem gledališču v Ljubljani. Z igro **Globoko so korenine** so se udeležili tekmovanja amaterskih gledališč. Po mnenju uradne kritike, so igralci preveč posnemali ljubljansko Dramo. Mnoge je ta izjava močno prizadela.

Gostovali so tudi v drugih krajih Slovenije. Večkrat so nastopili na Rakeku, Vrhniki, v Litiji, Borovnici, Idriji, ...

Gledališka skupina pa je delovala tudi na pedagoškem področju. Z vedno težjimi deli je poskušala vzgajati gledalce, za to pa je bilo potrebno veliko časa.

Vse do leta 1953 je bila dvorana polna domačega občinstva, z izgradnjo industrije in z novimi stanovanjskimi bloki pa so v kraj prišli priseljenci. S tem se je počasi razbijala homogenost gledalcev, upadlo je zanimanje za predstave.

Leta 1960/61 je gledališka skupina razpadla. Eden izmed vzrokov je bil tudi finančni, saj se z izgubo lastnega bifeja v domu in z manjšim številom obiskovalcev niso mogli več vzdrževati. Igra **Dedinja** je bila zadnja domača predstava.

V 60. letih so bili poizkusi oživitve gledališke dejavnosti brez uspeha. Vrzeli so hoteli zapolniti z gostovanji. V Logatcu je tako nastopilo MGL z igro **Drevesa umirajo stoje**. Igra je publiki ostala nesprejemljiva, bila je preveč oddaljena od potreb in želja.

60. leta pomenijo torej upad gledališke dejavnosti. Razni poizkusi niso uspeli, počakati je bilo potrebno na ugodnejše razporeditve. Konec 60. let so se pojavile nove pobude, ki so v 70. letih povzročile ponovno rojstvo gledališke dejavnosti.

Leta 1972 se je predstavila nova skupina **Mladost** z igro **Analfabet**. Ob tej priliki je bilo v Logaške novice zapisano naslednje: »Trdoživo vztraja pri iskanju novih možnosti gledališka dejavnost, ki se mora naslanjati samo na mlade, celo na najmlajše moči. Nušičev **Analfabet** je navdušil občinstvo in na novo vliil upanje v nas, da dramatika osvaja ...«¹²

Skupina je pod vodstvom Rudija Čamernika pripravila leta 1973 naslednje predstave: Klopčičevo **Mati**, ljudsko veseloigro **Kam iz zadreg** in igrice **Dedek Mraz prihaja**. Ob tem so zapisali v krajevni časopis: »Če pojde vse tako naprej in želimo, da

¹² m/š, Kulturni utrinki. Logaške novice 5, maj 1972, str. 6.

pojde, se nam ponuja prava »gledališka pomlad«, ki bo rodila nove, morda pomembne gledališke dosežke.«¹³

V tem letu so se skupaj z Instrumentalnim kvintetom preizkusili tudi v zabavnem večeru. **Predstavo 3 x 3 = 10** je režiral Marcel Štefančič, sceno je postavil Janez Maček, vodja ansambla pa je bil Marjan Lampe.«¹⁴

Delovna vnema in uspehi so se vrstili iz leta v leto. Leta 1975 so pripravljeni eno največjih uspešnic – **Matiček se ženi**. Poglejmo, kaj so takrat zapisali v Logaške novice.¹⁵

»Igralci so pokazali skrbno in dobro naštudirano predstavo. Zahtevne like od vedrih in pristnih do sprenevedavih in nadutih so odigrali tako, kot le moremo pričakovati od dobro uigrane gledališke skupine. Vsem, prav vsem so vloge »ležale«, tako da naštopajoče lahko ocenimo z najvišjim priznanjem.

Režiser dr. Mirko Zupančič (naš rojak, sicer redni profesor na Akademiji za gledališče, film in televizijo v Ljubljani) ni imel lahkega dela. Kot gledališki strokovnjak in kritik je s svojim konceptom dokazal, kaj se da doseči na področju skoraj omalovaževanega amaterskega odra, zlasti še v času takojmenovanih »kriz slovenskega gledališča«. Zares, videli smo lepo predstavo ...«

Za leto 1976 so pripravili naslednji program:

»Dvoje dramskih uprizoritev bo osrednje delo logaških gledališnikov. Vaje tečejo za uprizoritev komedije Antona Medveda **Rendez-vous** v režiji Janeza Jemca (scenograf Matička). Gre za sicer manj znano komedijo naše starejše dramske literature, za veselo igro z zapleti zmešnjav, z ljubezenskimi izpovedmi, z igrivo mladostnostjo in obilico petja. Komedijo **Rendez-vous** bomo gledali v januarju.

Drugo delo bo komedija nemškega dramatika Kleista **Razbiti vrč** v režiji prof. Janeza Marina. Ob tem delu, ki sodi v evropske klasične dramske stvaritve, se bodo logaški igralci prvič spoprijeli z verzi, kar bo terjalo izredne napore za estetsko oblikovanje tovrstne odrske govornice. **Razbiti vrč** bo uprizorjen v marcu.«¹⁶

Vse pa le ni bilo tako, kot so želeli. Leta 1977 je bil objavljen članek¹⁷, iz katerega je razvidno kulturno stanje v celotni občini Logatec. »... Druga zadrega je prostor, v katerem naj se gledališka predstava odvija. Kar po vrsti: v Gorenjem Logatcu, kjer se z gledališčem ukvarja le še mladinska organizacija, je dvorana praktično neuporabna. Streha tega »kulturnega« doma zavaruje človeka edino še pred lažjo poletno ploho.

Nekoliko bolje je v Hotedršici, kjer so krajani s svojo uporno dejavnostjo že dokaj obnovili dom, v Lazah se pravkar obnavlja dvorana, zelo borno je tudi v Rovtah, Rovtarskih Žibršah in na Medvedjem brdu. Dovolj primeren prostor imajo Vrhovci. Najbolj kulturni prostori so v logaškem občinskem središču, v Narodnem domu, tu pa gledališko delo, vsaj stalno, nikakor ne more steči.

Pa si pogledajmo nekatere številke iz zadnjih dveh sezon. Rovte: 11 gledaliških predstav – vse gostujoče gledališke skupine, Vrh: 1 gledališka predstava – domača skupina, Hotedršica: 9 gledaliških predstav – 3 domače predstave, 6 gostujočih skupin, Medvedje brdo: 7 gledaliških predstav – vse gostujoče skupine, Laze: 1 gledališka predstava – gostujoča skupina (dvorana v obnovi), Gornji Logatec: 3 predstave – ena domača, dvoje gostovanj, Dolenji Logatec: 3 gledališke predstave – vse gostujoče.«

¹³ »Mladost« gledališka skupina v delovni sezoni. Logaške novice 1, januar 1973, str..

¹⁴ J. G. Kulturni dogodek. Logaške novice 2, marec 1973, str. 9.

¹⁵ Smrtnik Pavle, »Matiček« je navdušil. Logaške novice, marec 1975, str.

Smrtnik Pavle, Pestra kulturna dejavnost. Logaške novice, junij 1975, str. 6.

¹⁶ Maš, »Mladost« pred sezono. Logaške novice, december 1975, str. 8.

Leta 1979 je prišlo do ponovnega preporoda gledališke dejavnosti v Dolenjsme Logatcu. Skupina **Mladost** je dobila svoj podmladek v dramski skupini osnovne šole 8 talcev, ki je prvo leto pripravila igrico **Pravljica o carju in pastirju**. O podmladku je bilo v Logaških novicah zapisano: »Za podmladek te skupine pa skrbimo tako, da smo se povezali z osnovno šolo in imamo predavanja o igrilstvu v šoli. V preteklem letu je bilo precej predavanj, pionirji pa so pripravili predstavo za dedka Mraza in predstavo **Pravljica o carju in pastirju** za konec šolskega leta. Seveda je bila to predstava samo za šolarje. Tudi v letošnjem letu bomo pripravili tem dramskim krožkom predstavnicu za dedka Mraza, v naslednjem letu pa zopet predstavo za konec šolskega leta. Sedaj obiskujejo šolski dramski krožek kar 19 pionirjev, ki kar marljivo delujejo.«¹⁸

Na pragu 80. let se je beseda z odra ponovno oglasila. Skupina **Mladost** je pod vodstvom Marcela Štefančiča pripravila igro **Zaradi stanovanja**, s katero so odšli tudi na gostovanja v Črni vrh nad Idrijo, Stari trg pri Ložu, na Unec, na Vrhniko, v Rovte in v Hotedršico.¹⁹

V sezoni 1980/81 je skupina pripravila le eno igro in sicer **Mrtvi ne plačujejo davkov**.

V sezoni 1981/82 so ponovili igro iz prejšnjega leta, pripravili pa so tudi komedije **Čarobna noč** v režiji Mirka Zupančiča.

Leta 1982 je bila na programu komedija **Naši ljubi otroci**, ki »na lahkoten in igriv način prikazuje spopad miselnosti starejše in mlajše generacije.«²⁰

Istega leta je v Logatcu gostovalo Mladinsko gledališče iz Ljubljane z igro **Šola za klovne**.

Leta 1984 so uprizorili igro **Revizor**. Dramska skupina **Mladost** je za letošnjo gledališko sezono pripravila Torkarjevo farso v petih slikah – **Revizor**. Predpremier, ki je bila 10. marca in premiera 17. marca, sta bili odigrani pred polno dvorano Narodnega doma. Dokaj sodobno problematiko, lahko bi rekli tudi problematiko našega časa, je prinesel Revizor, zato je bila predstava gledalcem blizu.

Delno pomlajen igralski ansambel je pod režijskim vodstvom neutrudnega Marcela Štefančiča svojo nalogo opravil prepričljivo. Celotno podobo predstave sta dopolnila odlična scenografija in kostumi. Dramska skupina je z Revizorjem gostovala tudi v Rovtah in KS Tabor.

Škoda, da se ansambel ne loti tudi uprizoritve zahtevnejših gledaliških besedil.«²¹

Leta 1987 je bila odigrana zadnja gledališka predstava. Skupina **Mladost** je uprizorila komedijo Marijana Marinca **Ad acta**. Delo je režiral Marcel Štefančič.

V Dolenjem Logatcu letos ne deluje nobena skupina, v občini pa je še pet gledaliških skupin: v Gorenjem Logatcu, Hotedršici, Lazah, v Vrhu nad Rovtami in v Rovtah.

Njihova delovanja v tej nalogi nisem predstavila, saj bi obširno gradivo zahtevalo samostojno obravnavo.

Omeniti nameravam le skupino v Hotedršici, ki je menda trenutno edina delujoča gledališka skupina. Vodi jo Rudi Čamernik, vsake tri mesece pa pripravijo novo premiero. Tekste pošilja Zveza kulturnih organizacij, za vse ostalo pa morajo poskrbeti sami. Finančna pomoč je slaba, zato si morajo igralci plačevati sami dvorano, prevoz ob gostovanju, itd.

¹⁸ Čamernik Rudi, Gledališče v Logatcu. Logaške novice, december 1979, str. 6.

¹⁹ Maš, Kulturna kronika. Logaške novice, maj 1980, str. 15.

²⁰ Priprave na novo uprizoritev. Logaške novice, december 1982, str. 9.

²¹ Revizor 84 v Logatcu. Logaške novice, april 1984, str. 9.

Gledališko ekipo sestavljajo poleg igralcev režiser, scenograf, lektor, kostumograf, šepetalka, mizarji, električarji, . . .

Struktura igralcev je različna, vaje morajo večkrat uskladiti z delom. Publiko večinoma sestavljajo sorodniki in prijatelji nastopajočih. O igrah se obveščajo ustno, za boljši obisk je potrebna večkratna ponovitev. V Hotedršici pridejo na predstave menda vsi vaščani, kar pomeni, da ima skupina velik pomen v življenju celega kraja.

Zaslužnim kulturnim delavcem so bila podeljena tudi razna priznanja. Leta 1985 so dobili **Zlato Linhartovo značko** za 30 in več let dela, 1987. pa je Rudi Čamernik prejel **Odlikovanje mesta Ljubljane**.

S tem zaključujem pregled gledališke dejavnosti v Dolenjem Logatcu. Naj napišem še kratek povzetek.

Pisni viri poročajo o igrah že leta 1907. Zanimanje za igranje je iz leta v leto narasčalo, tako, da so leta 1913 zaigrali že 12 iger. Premiere so se vrstile skoraj vsake tri tedne, dvorana pa je bila vedno polna.

Prva svetovna vojna je prekinila to intenzivno dejavnost, leta 1918 pa se je delo nadaljevalo.

Med leti 1919–1921, je prišlo do ponovne prekinitev, saj so Logatec okupirali Italijani, z letom 1921 pa se je pričelo dolgo, uspešno in ustvarjalno igralsko obdobje.

Število iger se je večalo iz leta v leto. Iz časa med obema vojnama je ohranjenih tudi največ fotografij.

Vsi igralci so sodelovali ljubiteljsko, sami so si priskrbeli gledališko opremo, kostume in vse ostalo. Denar za stroške so si zagotovili z vstopninami.

Na predstave so hodili vsi, starost in stan nista bila pomembna.

Med drugo svetovno vojno je delovanje skoraj popolnoma zamrlo, ponoven vzpon pa predstavlja leto 1951, ko so obnovili nekdanji Sokolski dom. V Narodnem domu je zaživela gledališka skupina **Jerman Remigij**, ki je na leto pripravila 3 – 4 predstave. Prva povojna predstava je bila **Razvalina življenja**, največji projekt pa je bila igra **Habakuk** leta 1958. Poleg igralcev so sodelovali še godba, mešani pevski zbor in balet.

60. leta predstavljajo vrzel, saj v kraju ni bilo nobene skupine, predstave iz Ljubljane pa niso našle odziva pri publiku.

Leto 1966/67 pa predstavlja ponoven vzpon. Z delovanjem je pričela skupina **Mladost**, ki je leta 1975 pripravila uspešnico **Matiček se ženi**. S tem je bilo dano ponovno upanje za porast gledališke dejavnosti. Zadnja igra **Ad acta** je bila odigrana leta 1987. Danes v Logatcu ni nobene delujoče skupine, aktivna je le skupina v Hotedršici.

Iz vsega zapisanega je razvidno, da je bila gledališka dejavnost prisotna že zelo zgodaj in da je doživljala svoje viške in padce. Imela je pomembno vlogo v družabnem življenju, saj je dolgo časa predstavljala edino obliko zabave in dela na področju igranja.

Danes na vse to ne bi smeli pozabiti. Še vedno ima gledališče pomembno vlogo v življenju celega kraja. Trenutno zatišje na logaških odrskih deskah še ne pomeni konca, predstavlja le eno izmed praznih v kulturnem delovanju. Gledališču z igralci, režiserji, odrom, kostumi, bi morali omogočiti njihovo nadaljne delovanje. Zavest o pomembnosti gledališča ne bi smela biti prisotna le v ožjem krogu, prodreti bi morala v zavest vsakega.

Naloga predstavlja le delen vpogled v uspešno in zahtevno gledališko življenje. Za popolno predstavitev bi bilo potrebno obiskati več ljudi, pregledati več albumov in poiskati nove pisne vire. Tudi območje raziskave bi lahko razširili, obdelali bi lahko celo občino Logatec. Vendar to ni bil moj namen, saj sem hotela zasledovati igranje le v Logatcu, pri tem pa sem se trudila, da sem uporabila čim več informacij in podatkov.

Ves čas sem si prizadevala podati čim bolj objektivno podobo in upam, da se od tega nisem preveč oddaljila. Uporabljala sem pisne vire, literaturo, članke, fotografije in ustne informacije. Na tem mestu se zahvaljujem vsem informatorjem, ki so mi s svojimi izjavami pomagali in razjasnili določene probleme.

Literatura in viri

1. Rozman Boris, Sokolsko društvo Dolenji Logatec 1908–1941. Notranjski listi 3, Cerknica 1986, str. 199–136.
2. Logaške novice, 1972–1987.
3. Zapisnik odborovih sej in občnih zborov »dramatičnega odseka«, pri Černe
4. Glavna blagajniška knjiga, original pri Ivan Černe, Jačka 42.

THE RISE AND DEVELOPMENT OF THE AMATEUR THEATRE OF LOGATEC

Summary

The following research report centers primarily on the amateur theatre of Dolenji Logatec as it grew from its first beginnings in 1907 up to the late nineteen eighties. The historical survey of the local companies of actors could be, for the sake of clarity, divided into four subsequent periods which cover all the most significant phases of their development and occasional breakdowns in the course of the eight decades:

1. *The pioneering years, which followed the founding of a theatre company soon after 1907 and ended with the outbreak of the First World War in 1914.*
2. *The era of manifold activities characteristic of the interim between the two world conflicts (i.e. up to 1941), as they evolved after a brief interlude of stagnation during the Italian occupation of Logatec from 1918 to 1921.*
3. *The renewal of theatrical performances given by the local troupe between 1945 and 1961, followed by a respite of half a decade which brought these activities to a virtual standstill.*
4. *The most recent phase of development encompassing the activity of the newly established local company in the years 1966–1987.*

Written evidence presently at our disposal testifies that the first organized group of amateur actors came to life in Dolenji Logatec under the auspices of the »Kato-liško prosvetno društvo« (The Catholic Association for Promotion of Education), which has been established in 1907. In any case, their performances on the local stage were recorded already in 1908.

The period after the First World War witnessed marked rivalries between competing gymnastic and educational organisations of the Catholically orientated »Orli« (i. e. »The Eagles«) and the Liberal »Sokoli« (i. e. »The Falcons«), which had its obvious impact on the theatrical activity in the town; each of the two associations namely tended to foster its own amateur troupe of actors. Their example was followed even by the independent groupings of lesser importance. In any case, principal constitutive stimuli of such theatre groups, regardless of their ideological background, were personal enthusiasm for the theatre on the part of their members and their will to act in a play. In addition, they took over also the administrative work necessary for the running of such a company. The repertoire of the amateur theatre in Logatec con-

sisted mostly of comedies, popular musicals (akin to the German »Singspiel«), farces, and occasionally even of more demanding tragedies. The local stage directors have, naturally, preferred the pieces written by Slovene playwrights, but from time to time works by foreign authors of international renown were staged as well.

The explosive renaissance of the amateur theatre in Logatec immediately after the Second World War is characterized by three periods of relative efflorescence. It reached its first qualitative and quantitative peak in the late nineteen forties thank to the individual initiative of a self-taught actor and stage director Remigij Jerman, who was the »spiritus agens« of the troupe in Dolenji Logatec. When he died in 1949, the group adopted his name. However, their initial success was soon followed by a serious setback in popularity with the public. This had an immediate impact on the influx of younger actors and finally brought the activity of the company to a standstill.

The second period of promise was announced around 1966 and reached its peak in 1972 with the founding of a new amateur troupe called »Mladost« (i.e. »The Youth«). The persistency and enthusiasm of its members resulted in many successful premieres at home as well as in the neighbourhood. Most conspicuous among these was a production of the comedy »Ta veseli dan ali Matiček se ženi«, which was written in 1790 by the Slovene playwright Anton Tomaž Linhart as a paraphrase of Beaumarchais' famous »Le mariage de Figaro«. Unfortunately, faced with several obstacles of extraneous origin, this company of talented amateur actors was doomed to eventual disintegration in the years to come.

Only in the early eighties »Mladost« reappeared on the local stage and with occasional performances in Logatec won favour of the public again. But this era of renewed interest into theatrical activity appears to be of short duration and the last year or two were again characterized by an increasing negligence toward this form of cultural effort on the part of the local population.

In spite of the fact that this study does not offer definite answers to all the questions it raises, it has at least tried to pay due attention to those individuals, who had, with their personal endeavour and devotion to the cause, played a key role in the history of the amateur theatre in this regional centre of south-western Slovenija.

PRILOGE

Seznam iger za prvo in drugo obdobje po abecednem redu

A

Adio, pa zdrava ostani, 1940
Anarhist – burka, 1931
Avtomobilist – burka, 1930

B

Babilon, 1927
Baron čevljar, 1923, 1924, 1926
Bela vrtnica, 1924
Ben Hur, 1938 (2x)
Bob iz Kranja, 1928
Božična igra, 1913

C

Carski sel, 1936 (2x)
Charlijeva žena – burka, 1930
Cigani – burka, 1929
Cvetina Borograjska, 1937
Cvrček, 1936

Č

Čarovnica ob jezeru – drama, 1931
Čeber – burka, 1938
Čevljar in vrag – opereta, 1937
Čevljar, 1928

Čevljev ni, 1930
Čez deset let, 1932
Črna žena, 1930
Črnošolec, 1913, 1918, 1923

D

Daj mi rož rdečih, 1937
Danes bomo tiči – burka, 1929
Dan sprave, 1926
Damjan Vašek, 1934 (2x)
Darinka, 1934
Debora, 1925, 1926
Dekle božje, 1912
Dekle z biseri, 1924
Demon, 1931
Dimež, strah Kranjske dežele, 1928
Deseti brat, 1913, 1925, 1938
Divji lovec, 1912, 1926 (2x)
Dobri vojak Švejk, 1937 (3x)
Domen, 1911, 1918, ?
Dom, 1935 (2x)
Dva gluha, 1938
Dve nevesti, 1939

F

Fernando, strah Asturije,
1924 (2x)

G

Gorski spak, 1927
Goslarica naše ljube gospe – ljudska
igra, 1923, 1924
Graničarji, 1928 (2x)
Grunt, 1938

H

Hamlet, 1929 (2x)
Hasanaginica, 1929, 1937

I

Izgubljena Marta, 1937
Izgubljeni raj – bajka, 1932, 1935
Izpod Golice, 1934 (2x)?

J

Julijana, 1924
Junaške Blejke, 1912
Jurij Kozjak, ?

K

Kadar se utrga oblak, 1937 (2x)
Kaj mi klepetaš, 1930
Kavarica in kuharica, 1928
Kapelica na Šmarni gori – drama, 1929
Kje je meja, 1931
Kmet in avtomat, 1923
Krivoprisežnik, 1911, 1937
Križarska vojna, 1928
Koroška roža, 1940
Kovačev študent, 1925
Krojač Tibs, 1928
Krvava Španija, 1940
Krišpio in Fridolidio, 1932

L

Lepa Vida, 1924
Letoviščarji, 1913
Ljubezen in morja valovi, 1927
Ljubezen Marijinega otroka, 1934
Ljubezen treh kraljev, 1929 (2x), 1940
Ljubosumnost, 1931
Ljudmila, 1922
Logarjeva sinova, 1926
Lojzka, 1933
Lovski tat, 1922, 1930
Luknja v namiznem prtju, 1936

M

Mariša – drama, 1941
Martin Krpan, 1927, ?
Malomestne tradicije – burka, 1940
Madona v gozdu, 1938
Materinska slika, 1936
Materin poljub, 1937
Mati in sin, 1930
Materino srce, 1929
Miklova Zala, 1923 (2x)
, Miklavžev večer, 1912
Miklavž prihaja, 1934
Mlinar in njegova hči, 1910 (2x), 1911,
1912, 1918, 1921, 1922, 1923, 1925,
1926, 1928, 1931, 1938,
Mlinarjev Janez, 1936
Moč uniforme, 1911 (2x), 1924
Mutasti muzikant, 1918
Mrak, 1923

N

Na božičnih poljanah, 1927
Najdena hči, 1914
Na krivih potih, 1913
Namišljeni bolnik, 1928
Napoleon oficir – drama, 1928
Na Osojah, 1914, 1922 (2x), 1937
Narodni poslanec, 1930
Naša kri, 1913, 1922, 1923, 1927, 1932, 1937
Navadni človek, 1923
Na valovih bolesti, 1936
Ne v loterijo, 1914, 1922 (2x)
Nemško ne znajo, 1908
Njegova edina hči, 1929
Njiva pod orehom, 1940, 1941

O

Občinski tepček, 1912
Oderuštvo in dobrotà, 1914, 1925
Oh, ta Polona – burka, 1934, 1939

P

Plavž – drama 1940
Pod svobodnim soncem, 1938
Podobar, 1929
Pohujšanje v dolini Šentflorijanski, ?
Pojdiva na sprehod, 1928
Pokorni sluga, 1930 (2x)
Pota ljubezni – burka, 1928
Pozna pomlad, 1927
Prababica, 1913, 1924 (2x), 1932, 1935
Pri Hrastovih, 1922
Pri gospodi, 1934
Pri kapelici, 1936
Prokleta, 1936
Po zrnju do cvetja, 1939
Pri belem konjičku, 1927
Prevarani stric, 1932

R

Razvalina življenja, 1921, 1927
Rebeljon v peklu, 1937, 1939
Repoštev, 1923
Rešitelj, 1913
Revček Andrejček, 1911, 1918, ?
Rokovnjači, 1908, 1912, 1922 (2x), 1926

Rosana, 1931
Roza Jelodvorska, 1925
Rožmarin, 1938 (2x)

Q

Quo vadis, 1924

S

Samostanski lovec, 1935
Sanjer, 1912, 1925
Samske matere, 1935
Scapinove zvijače, 1930
Saški sestri, 1932
Sin, 1929
Sirota Jerica, ?
Slaba vest,
Slehnik, 1934
Sluga dveh gospodarjev, 1935
Sluga in njegov grof – burka
Snidenje, 1937
Spokornica, 1923
Srce in denar, 1933, 1934
Srtnjak, 1932
Stilmanski župan, 1930 (2x)
Stari in mladi, 1913
Stanovitni kraljevič, 1930
Sv. Nikolaj, 1932
Svet, 1937

Š

Španska muha, ?

T

Testament, 1913, 1931
Teta na konju, 1930 (2x), 1937
Tihotapec, 1913, 1931
Tonica, 1923 (2x)
Tri sestre, 1911, 1914
Trije klovni, 1933
Trije kralji, 1932
Trojčki, 1930
Turški križ, 1912, 1921, 1922, ?

U

Ugrabljene Sabinke, 1929
Ulica št. 15, 1925, 1936
Utopljenca, 1929 (2x), 1940
Užitkarji, 1923

V

Vaški lopov, 1926
Veleturist – burka, 1914, 1937
Velika repatica – burka, 1922 1923, 1939
Veriga, 1939
Vestalka, 1928
V Ljubljano jo dajmo, 1913, 1918
Voda, 1933
Vrnitev, 1933
Vse naše, 1930

Z

Za čast in kri – drama, 1931
Zaklad, 1910 (2x)

Zamorec, 1938

Za hrepenenjem po materi – drama, 1937
Za pravdo in srce, 1930 (2x)
Za srečo, 1934
Zeleniška mlinarica, 1927
Zlatopoljčan, 1932, 1935, 1936
Zlatarjavo zlato, 1927 (2x), 1939 (2x)
Zmaga ljubezni, 1931
Zmešnjava nad zmešnjava, 1936

Ž

Ženitev, 1929
Živa zakopana, 1924, 1932
Županova Micka, 1912

Seznam iger za tretje in četrto obdobje po abecednem redu

Seznam za tretje obdobje, od konca 2. svetovne vojne do 1960/61, je nepopoln, saj je večji del arhiva skupine Jerman Remigij zgorel, zaradi nepazljivosti skrbnika. Majhen del arhiva je danes v Zgodovinskem arhivu Ljubljana.

Seznam četrtega obdobja, od 1966/67 do 1987. leta, je nedokončan. Trenutno za-
tišje gotovo še ne pomeni konca in upam, da se bo delo nadaljevalo.

A

Ad acta, 1987

C

Celjski grofje, 1954

Č

Čarobna noč, 1981/82

D

Dedinja
Draga Ruth
Doktor
Divji lovec, 1912, 1926, ?
Deseti brat, 1913, 1925, 1938

G

Globoko so korenine, 1956

H

Habakuk, 1953, 1958

I

Inšpektor na obisku

M

Matiček se ženi, 1975
Miklova Zala, 1923 (2x), 1928, ?
Ministrica
Mišnica
Molčeča usta
Mrtvi ne plačujejo davkov, 1980/81

N

Namišljeni bolnik, 1928, ?
Na robu mesta
Naši ljubi otroci, 1982

P

Pesem s ceste
Pot zločina
Pravljica o carju in pastirju, 1979
Prosti dan

R

Radikalna kura
Rendez-vous, 1976
Razbiti vrč, 1976
Razvalina Življenja, 1921,
1927, ?
Revizor, 1984

T

Tuje dete, 1947

V

Veronika Deseniška, 1927, ;
Velika Želja, ?
Veriga, 1939, 1947, 1951/52
Vest
Via Mala

Z

Zaradi stanovanja, 1980

2. Izpod Golice, 1934 (2 x).

Originalna fotografija pri Ivanju Černetu, Logatec, Jačka 42.

1. Domen, 1911, 1918, ?.

Originalna fotografija pri Anki Mihevc, Logatec, Tržaška 34.

3. Jurij Kozjak («)

Originalna fotografija pri Ivanu Černetu, Logatec, Jačka 42.

4. Martin Krpan, 1927, ? in Turški križ, 1912, 1921, 1922, (prva vrsta, igralci sedijo na tleh)

Originalna fotografija pri Mariji Jelovšek, Logatec, Čevica 6.

5. Miklova Zala, 1923 (2 x), 1928, ?.

Originalna fotografija pri Ivanju Černetu, Logatec, Jačka 42.

6. Revček Andrejček, 1911, 1918, ?.

Originalna fotografija pri Anki Mihevc, Logatec, Tržaška 34.

7. Sirota Jerica, ?.

Originalna fotografija pri Anki Mihevc, Logatec, Tržaška 34.

8. Turški križ, 1912, 1921, 1922, ?.

Originalna fotografija pri Mariji Jelovšek, Logatec, Čevica 6.

9. **Veronika Deseniška, 1927, ?.**

Originalna fotografija pri Marinki Oblak, Logatec, Tržaška 60.

10. **Neznana igra.**

Originalna fotografija pri Anki Mihevc, Logatec, Tržaška 34.

11. Neznana igra.

Originalna fotografija pri Anki Mihevc, Logatec, Tržaška 34.

12. Neznana igra.

Originalna fotografija pri Mariji Jelovšek, Logatec, Čevica 6.

13. Neznana igra.

Originalna fotografija pri Majdi Polajnar, Ljubljana, Tesarska 2.

14. Vanda.

Originalna fotografija pri Marinki Oblak, Logatec, Tržaška 60.

15. Indija Koromandija (2)

Originalna fotografija pri Marinki Oblak, Logatec, Tržaška 60.

KRAJEVNO LJUDSKO GLEDALIŠČE DOLENJI LOGATEC

Otvoritvena predstava!

Sazona 1947/48

Predstava 1.

V nedeljo 7. decembra 1947 ob 20. uri v „Narodnem domu“

TUJE DETE

Komedija v treh dejanjih, petih slikah

Spisal: V. Švarkin

Prevedel: Dr. Oton Berkopac

Režija: Jerman Remigij

OSEBE:

Karaulov Sergej Petrovič, star glasbenik . . . Kupec Peter
Olga Pavlovna, njegova žena . . . Kraševac Slavica
Manja, njuna hčerka, . . .
20 letna, dramska igralka - začelnica . . . Okorn Rozka
Pribiljev Fjodor Fjodorovič, inženir . . . Jerman Tone
Kostja, študent - praktikant . . . Zupančič Mirko
Jakov (Jusuš), študent - praktikant - adzorec . . . Gostiša Vinko

Agripina Semjonovna, babica . . . Petrič Štefka
Zina, Manjina tovarišica na letovišču . . . Šebenik Stana
Seneška Perčatkin, mlad zobotehnik . . . Molk Lojze
Raja, visokošolka . . . Podreka Novela
Aleksander Mironovič, Rajin oče . . . Jerman Remigij
Senežkin prijatelj . . . Arhar Janez
Pismonoša . . . Jasbar Drago

Dejanje se vrši na letovišču: pri Moskvi poleti leta 1933. — Med odmori igra domači orkester.

Vstopnina: sedeži 20, 15, 12, 10 in 8 dinarjev, stojišča 6 dinarjev

Predprodaja vstopnic v nedeljo dopoldne pri blagajni „Narodni dom“

K obilni udeležbi vabi

odbor KLG

P1 – Plakat za predstavo Tuje dete, 1947

Original pri Janezu Gostiša, Logatec.

SKUD - Jerman Remigij Dolnji Logatec

Nedelja _____ ob _____ uri v _____

Drama v treh dejanjih

INSPEKTOR NA OBISKU

Spisal: Priestley

Scena in režija: Šlibar Anton

OSEBE:

Arthur Birling, tovarnar _____	Kunc Peter
Sybil Birling, njegova žena _____	Lenarčič Pavla
Sheila Birling, njuna hči _____	Gorjanc Francka
Eric Birling, njen sin _____	Lipovec Rudi
Gerald Croft _____	Dolar Stane
Edna, služkinja pri Birlingu _____	Majerle Angelca
Gool, inspektor _____	Gostiša Vinko
Vstopnina _____ din _____ din _____ din	

P2 - Plakat za predstavo Inspektor na obisku, ?.

Original pri Janezu Gostiša, Logatec.

SINDIKALNO KULTURNO UMETNIŠKO DRUŠTVO »REMIGIJ JERMAN« — DOL. LOGATEC

Otvorljiva predstava

Sezona 1951/52

Predstava 1

Dne 23. septembra 61 ob 17 uri v Narodnem domu dol. Logatec

porovitev

VERIGA

Drama v treh dejanjih

Spisal: Franc Sal. Finžgar

Scena: Verbič Avgust

Režija: Zupančič Mirko

Dod Primož, starček
Marko, njegov sin
Mina, Markova žena
Micka, Markova hči
Janče, Markov sin
Alena, dekle pri Markovi
Mejač, Markov sosed

Dolar Stane
Kunc Peter
Lenarčič Pavla
Čizelj Anica
Drobec Eda
Gorjanc Francka
Gostiša Vinko

Liza, njegova žena
Janez, njegov sin
Gene, njegov sin
Fonazin, knež, sosed
Drobec, bujar, sosed
Boltežar, snubač

Tršar Milem
Tršar Božo
Sovan Janez
Gabrovšek Fran
Voncina Matija
Dornik Fran

Dejanje se dogaja v kmečki vasi pod gorami.

VSTOPNINA: sedeži 40, 30, 20 din

Predprodaja vstopnic dne 23. 9. od 10 do 12 ure ter 1 ura pred predstavo v Narodnem domu

ODBOR

P3 - Plakat za predstavo Veriga, 1951.

Original pri Janezu Gostiša, Logatec.

P4 – Plakat za predstavo Divji Lovec, ?.
Original pri Janezu Gostiša, Logatec.

LPD „JERMAN REMIGIJ“ Dol. Logatec

Dne

F. S. FINIGAR

NARODNI DOM DOL. LOGATEC

DIVJI LOVEC

NARODNA IGRA S PETJEM V STIRIH DEJANJIH

Režija: prof. SLIBAR ANTON

Scena: SLIBAR ANTON, KETE KARLO

OSEBE:

Zavrnik, nhlar
Majda, njegova hči
Lijakov, Gasper, sin posestnika
Maruša, kolarica
Janez, njen sin
Tonček, vaški revet
Tine, gostilni sin
Jeli
Gaber
Rojman
Erten
Sajetov Jure, kovač

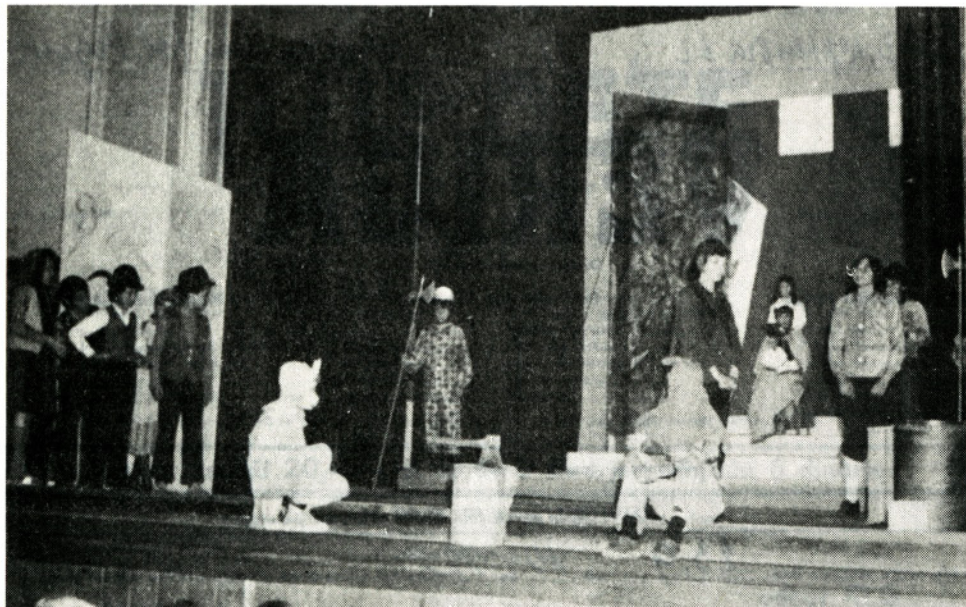
Kunc Peter
Gorjanc Francka
Trlar Božo
Kunc Rerka
Gostila Vinko
Kete Karlo
Narimk Anton
Cuk Franc
* * *
Nogode Tone
Skof Malevi
Blažič Tone

Sorla, njegova žena
Anka
Rosa
Grosdek, oster
Dolhanica, mali
Prvi lovec
Drugi lovec
Prvi binič
Drugi binič
Kömatar, črednik
Jurček, pastirček
Fanije, dekleta, otroci, lovci

Novak Angela
Rupnik Ančka
Marinček Siana
Slavc Ludvika
Kunc Reska
Učenik Janez
Kos Janez
Sircu Pavle
Novak Pavle
* * *
Svarča Jože
Dolčanec
Janič

Blagajna:

Cene:

1. Pravljlca o carju in pastirju, 1970.

Sindikalno kulturno umetniško društvo „Remigij Jerman“ - Dolnji Logatec

OTVORITEV SEZONE 1953-54

7. nedeljo dne 3.I. 1954 ob 15h

Premiera dne

, 1. repriza dne

BRATKO KREFT

CELJSKI GROFJE

DRAMA V PETIH DEJANJIH

Scena: akad. slikar DOVJAK MARIJAN
in prof. ŠLIBAR ANTON

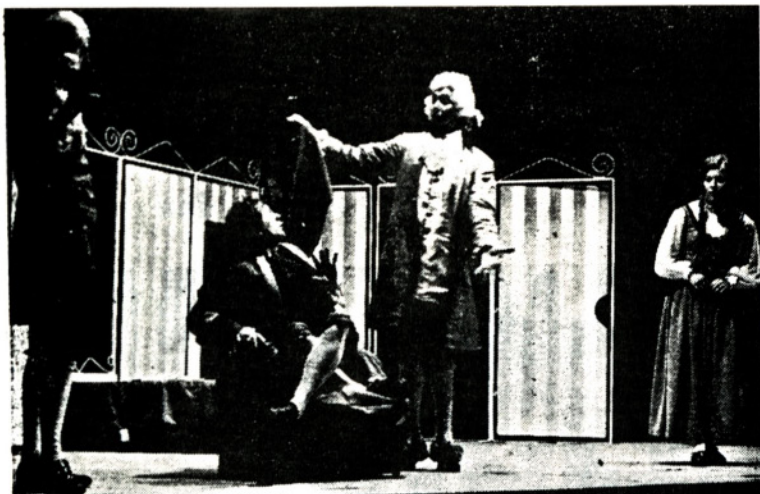
Režija: prof. ŠLIBAR ANTON

OSOB:

Herman II., grof celjski	Kunc Peter
Friderik, njegov sin	Kete Karlo
Barbara, kraljica ogrska, njegova hči	Gorjanc Francka
Ulrik, sin grofa Friderika	Cerne Vinko
Veronika, druga žena Friderika	Marušič Marija
Jošt, poveljnik celjskih čet	Mivšek Feliks
Pater Gregor	Dolar Stane
Eneas Silvius Piccolomini	Grom Peter
Sodnik	Slavc Ludvik
Pravdač	Gostiša Vinko
Orožar	Čuk Franc
Padar	Reven Ivan
Pekovski mojster	Lipovec Tone
Trgovec	Jerina Anton
Gvardijan celjskih minoritov	Andrejčič Tone
Vojaka	Čuček, Kogovšek
Glas kmeta	

Godi se v celjskem gradu leta 1428

P5 – Plakat za predstavo Celjski grofje, 1954.
Original pri Janezu Gostiša, Logatec.

TA VESELI DAN ALI MATIČEK SE ŽENI, UPRIZORITEV „MLADOST“ LOGATEC V REŽIJI DR. MIRKA ZUPANČIČA

»Matiček« je navdušil

Linhartova komedija Ta veseli dan ali Matiček se ženi je bila že od svojega nastanka (1795. leta) pa vse doslej vablivo odsko delo za profesionalna ali amaterska gledališča.

V Logatcu je bil Matiček (verjetno prvič) uprizorjen pred kakimi 25 leti. V petek, 7. marca letos, pa smo »veselega Matička« zopet videli na logaškem odru.

Vabljivi lepaki so bili skoraj odveč. Prepolna živorana občina-

stva, med katerim so bili tudi vsi najvidnejši predstavniki logaških družbenopolitičnih organizacij, je bila dovolj jasno potrjeno, da Logačani cenimo domače ustvarjalce.

Igralci so pokazali skrbno in dobro naštudirano predstavo. Zahtevne like od vedrih in pristnih do sprenevedavih in nadutih so odigrali tako, kot le moremo pričakovati od dobro uigrane gledališke skupine.

Vsem, prav vsem so vloge »ležale«, tako da nastopajoče lahko ocenimo z najvišjim priznanjem.

Režiser dr. Mirko Zupančič (naš rojak, sicer redni profesor na Akademiji za gledališče, film in televizijo v Ljubljani) ni imel lahkega dela. Kot gledališki strokovnjak in kritik je s svojim konceptom dokazal, kaj se da doseči na področju skoraj omalovaževanega amaterskega odra, zlasti še v času te »imeno- novanih „kriz slovenskega gledališča“«. Zares, videli smo lepo predstavo. Zgledna pa je tudi pobuda režiserja: ustvarjalno sodelovanje poklicnih in ljubiteljskih kulturnih delavcev. Sceno je zasnoval Janez Jemec domiselno in praktično. Na odru je delovala učinkovito, saj ni povzročila skoraj nikakršnih intervalov med dejanji.

»Matiček« bo obiskal kajpak tudi še druge odre v naši občini, pa tudi izven nje. In zakaj tudi ne? To predstavo je treba čimveč prikazovati. In če bo takih predstav še, pomeni lahko to resničen prerod gledališke dejavnosti na Logaškem.

Pavle Smrtnik

IN ŠE DRAMSKA SKUPINA „MLADOST“

Mlada amaterska skupina je končno z delom A. Tomaža Linhart »Ta veseli dan ali Matiček se ženi« spet postala glasnik kvalitetnega amaterskega dela. Skupina je tudi v prejšnjih sezonah igrala, vendar napredka ni bilo. Z Matičkom, ki so ga vodili pod vodstvom dr. Mirka Zupančiča, pa je ponovno vzpostavljena pot za nadaljnjo kvaliteten rast amaterskega delovanja dramske skupine. Dramska skupina je z Matičkom gostovala zelo uspešno tudi v Mestnem gledališču v Ljubljani.

Pavle Smrtnik, »Matiček« je navdušil, Logaške novice, marec 1975.

2. Zaradi stanovanja, 1980.

»Mladost« pred sezono

Po izredno uspeli minuli sezoni je dramska skupina »Mladost« iz Logatca začela z delom za novo sezono. Niti ni tako daleč uprizoritev »Matička« v režiji prof. Mirka Zupančiča. Predstave so ustvarile vtis, da so pogoji za gledališko dejavnost v Logatcu dani, zanimanja je dovolj, ustvarjalnih želja nič manj.

Dvoje dramskih uprizoritev bo osrednje delo logaških gledališčnikov. Vaje tečejo za upri-

zoritev komedije Antona Medveda »Rendez-vous« v režiji Janeza Jemca (scenografa »Matička«). Gre sicer za manj znano komedijo iz naše starejše dramske literature, za veselo igro z zapleti zmešnjav, z ljubezenskimi izpovedmi, z igrivo mladostnostjo in obilico petja. Komedijo »Rendez-vous« bomo gledali v januarju.

Drugo delo bo komedija nemškega dramatika Kleista »Razbiti vrč« v režiji prof. Janeza Marina. Ob tem delu, ki sodi med evropske klasične dramske stvaritve, se bodo logaški igralci prvič spoprijeli z verzi, kar bo terjalo izredne napore za estetsko oblikovanje tovrstne odrske govornice. »Razbiti vrč« bo uprizorjen v marcu.

Maš

4

Ali je dovolj predstav?

Mnogokdaj se sprašujemo, zakaj ni na logaškem odru dovolj gledaliških predstav, ko bi jih občani radi gledali.

Seveda, za tovrstno kulturno udejstvovanje, zlasti ustvarjalno, pa je potrebno veliko dobre volje, dobre organizacije nekaterih entuziastov, brez katerih ne more delovati nobena gledališka skupina. Razumljivo je, da eden ali dva ne moreta popraviti vsega – gre za kolektivno delo, v kateri vsi sodelujoči nepogrešljivo sodelujejo in potrebni. Saj gre

le za resno delo, ne pa za drhtavično paradno sprehode po odru. Gre pa tudi za stalnost dela skozi več let in desetletij – za to je poleg volje treba tudi dosti ljubezni do gledališča.

Druga zadruga je prostor, v katerem naj se gledališka predstava odvija. Kar po vrsti: v Gor. Logatcu, kjer se z gledališčem ukvarja le še mladinska organizacija, je dvorana praktično neuporabna. Streha tega „kulturnega“ doma zavaruje človeka edino še pred lažjo poletno ploho. Nekoliko bolje je v Hotedrš-

ci, kjer so krajanji s svojo uporno delavnostjo že dokaj obnovili dom, v Lazah se pravkar obnavlja dvorana, zelo borno je tudi v Rovtjah, Rovtarskih Žitrah in na Medvedjem brdu! Dovolj primeren prostor imajo Vrhovci. Najbolj kulturni prostori so v logaškem občinskem središču, v Narodnem domu, tu pa gledališko delo, vsaj stalno, nikakor ne more steči. Pa si pogledimo nekatere številke iz zadnjih dveh sezon. Rovte: 11 gledaliških predstav – vse gostujoče gledališke skupine, Vrh: ena gledališka predstava – domača skupina, Hotedršica: 9 gledaliških predstav – 3 domače predstave, 6 gostujočih skupin, Medvedje brdo: 7 gledaliških predstav – vse gostujoče skupine, Laze: ena gledališka predstava – gostujoča skupina (dvorana v obnovi), Gornji Logatec: 3 predstave – ena domača, dve gostovanji, Dolnji Logatec: 3 gledališke predstave – vse gostujoče.

Res je tudi to, da terja gledališka predstava dobršne denarje: za pripravo besedil, za sceno, za kostume, za šminke, za svetlobna telesa, za potne in tovarne stroške pri gostovanjih, pa še kaj. In vendar, delovni človek prispeva kar precej denarja iz svojega dohodka za kulturo – tudi gledališko – predstav pa, predvsem domačih gledaliških skupin, je le premalo.

Rudi Čamernik

Rudi Čamernik, *Ali je dovolj predstav?*, Logaške novice, maj 1977, str. 5

Gledališče v Logatcu

Perspektiven podmladek dramske skupine „Mladost“

Preteklo je že nekaj let, ko ni bilo v našem kraju nobene gledališke predstave. Dramska skupina je bila v lepem spanju, iz katerega pa sem jo letos prebudil s tem, da sem prevzel vodstvo te skupine in že se je pokazalo, da je potrebno samo gonilno kolo, pa že gre. Slišan je bil sestanek vseh občanov, ki so voljni delati v gledališki skupini kolo, pa že gre. Slišan je bil sestanek vseh občanov, ki so voljni delati v gledališki skupini v to grupo večji del starejše generacije, kar daje vedeti, da bo delo resno. Mladina je sicer precej obetala, toda na žalost iz z besedami!

Na samem sestanku je bilo 27 članov, ki so s svojo prisotnostjo in pa tudi izjavami potrdili, da bo v naslednjem letu le zazvela gledališka dejavnost v Logatcu. Pokazalo se bo kar lepo število novih obrazov na odru. Že v decembru mesecu smo pričeli s studijem celovečerne predstave, ki pa bo zagledala dan v prvih mesecih naslednjega leta.

Dramska skupina MLADOST pa se še upa na nove člane iz vrst naših občanov oziroma iz vrst vseh, ki bi se hoteli sodelovati, igrati, ali kako drugače pripomoči k večjemu uspehu te skupine.

Za podmladek te skupine pa skrbimo tako, da smo se povezali z osnovno šolo in imamo predavanja o igrarstvu v šoli. V preteklem letu je bilo precej predavanj, pionirji pa so pripravili predstavo za dedka Mrza in predstavo „PRAVLJICA O CARJU IN PASTIRJU“ za konec šolskega leta. Seveda je bila to predstava samo za solarje. Tudi v letošnjem letu bomo tem dramskim krožkom pripravili predstavico za dedka Mrza, v naslednjem letu pa zopet predstavo za konec šolskega leta. Sedaj obiskuje šolski dramski krožek kar 19 pionirjev, ki kar marljivo delujejo.

Seveda imamo tudi precejšnje težave: posebno nam primanjkuje časa, ki ga ne moremo pridobiti dovolj. Denarna sredstva tudi nerada pritekajo v naš žiro račun. Če pa pripravljamo neko predstavo, ki potrebuje zahtevnejši scenjski osnutek in pa svetlobna telesa, ki tudi nimajo neznanih cen, je tako predstavo zelo težko pripraviti. No, z dobro voljo članov dramske skupine premagujemo vse ovire, čeprav včasih zelo težko.

Prostori dramske skupine so v zimskem času, ko ni kinopredstave, tudi mrzli, da jih ne moremo uporabljati, posebno ne, dokler smo še pri bralnih vajah. Vse bralne vaje opravljamo sedaj v osnovni šoli, kjer je prostor ogrevan.

Vaje in pa sprejemanje novih članov opravljamo vsak ponedeljek ob 17. in pa petek ob 18. uri DS, za pionirje pa vsak petek ob 16. uri v osnovni šoli. Vabimo še več članov in pionirjev v dramsko skupino.

Čamernik Rudi

Rudi Čamernik, Gledališče v Logatcu, Logaške novice, december 1979, str. 6.

Prizor iz Revizorja 84

Od leve proti desni: R. Čamernik kot učitelj Luka Zajc in V. Lenaršič kot lahkožilec Sandi Ribič

REVIZOR 84 V LOGATCU. – Dramska skupina Mladost je za letošnjo gledališko sezono pripravila Torkarjevo farso v petih slikah. Predpremiera, ki je bila 10. marca, in premiera – 17. marca sta bili odigrani pred polno dvorano Narodnega doma. Dokaj sodobno problematiko, lahko bi rekli tudi problematiko našega časa, je prinesel Revizor, zato je bila predstava gledalcem blizu.

Delno pomlajen igralski ansambel je pod režijskim vodstvom neutrudnega Marcela Štefančiča svojo nalogo opravil prepričljivo. Celotno podobo predstave sta dopolnila odlična scenografija in kostumi. Dramska skupina je z Revizorjem gostovala tudi v Rovtuh in v KS Tabor.

Škoda, da se ansambel ne loti tudi uprizoritve zahtevnejših gledaliških besedil.

Anonymos, Revizor 84 v Logatcu, Logaške novice, april 1984, str. 9.

PODZEMELJSKI JAMSKI OBJEKTI – JAME IN BREZNA MED LOGATCEM IN VRHNIKO

Milan Trobič

Jamarsko društvo Logatec

Uvod

Občina Logatec sodi med tiste slovenske občine, kjer naletimo na raznolike kraške pojave – kraška polja, udornice, doline, vrtače, ponikalnice, jame, brezna, itd. Dosedanje raziskave, pred sto in več leti, pa vse do današnjih dni so bile prvenstveno usmerjene na iskanje podzemeljskih vodnih tokov – podzemeljske Ljubljanice, Logaščice, Hotenke, idr., vendar v večini primerov te raziskave niso razrešile vprašanj, kje se podzemeljski vodotoki pretakajo, kako izdatni so, kajti raziskovalci niso nikjer naleteli na večje sklenjene podzemeljske rove, jame temveč so odkrili le dele, po dosedanjih ocenah, večjih podzemeljskih sistemov.

Naraščujoče število prebivalstva na samem področju kraškega sveta (kjer prevladuje izrazito vertikalno ponikanje, odvodnjavanje, vertikalni transport meteornih voda in njihovih primesi) ter ob neposrednih izviri podzemeljskih vodotokov ter širjenje industrije (industrijske infrastrukture) pa postavlja v ospredje vprašanja o svojstvih, sicer, izdatnih podzemeljskih tokov, voda ter njihovo uporabnost v vsakdanjem življenju in delu. Zato so vprašanja nadaljnega razvoja (v industrijskem, pa tudi demografskem smislu) vezana na vprašanja stopnje raziskanosti določenega problema v tem primeru podatke o raziskanosti planotastega kraškega sveta med Logatcem in Vrhniko.

Po dosedanjih podatkih je v občini Logatec, raziskanih in dokumentiranih cca 500 podzemeljskih jam in brezen. Stopnja raziskanosti pa je od primera do primera različna – ponekod gre le za navedbo imena in lege jame ali brezna. Daleč največ jam in brezen je raziskanih na področju Lanskega vrha (Laze, N-del Planinskega polja), kjer so bili z večletnim sistematičnim delom doseženi pomembni rezultati – odkritje Najdene jame, itd. Na drugi strani pa je področje med Logatcem in Vrhniko nepopolno raziskano in so podatki nepopolni, čeprav je bilo tudi tu odkritih več pomembnih jam in brezen, Logaška jama, brezno pri Gnezdu.

Člani jamarske skupine smo zato začeli v letošnjem letu v okviru MRT Logatec 88 z intenzivnimi raziskavami kraškega sveta med Logatcem in Vrhniko z namenom, da zapolnimo »bele lise«, preverimo in dopolnimo podatke o jamah in breznih, raziščemo in dokumentiramo nove objekte ter skušamo odkriti povezavo z dosedaj neznanimi jamskimi sistemi v podzemlju kjer se pretakajo podzemeljski vodotoki iz smeri Planinsko polje-Vrhnika, Hrušica-Vrhnika, Logatec-Vrhnika.

Začetne raziskave so pokazale, da gre v načrtovani raziskovalni nalogi na večletno sistematično raziskovalno delo, ki bo v prvi fazi ponudilo osnovne informativne točke in izhodišča za nadaljnje poglobljene raziskave in samostojne naloge v okviru drugih znanstvenih strok (geologija, geografija) ter ne nazadnje omogočilo celovito obravnavanje raziskovalnega področja (raziskanega področja). Ta namen je bil v letošnji raziskovalni nalogi dosežen in lahko upamo, da se bo kontinuirano nadaljeval tudi v prihodnje.

V skupini za speleologijo so delovali:

Milan Trobič (mentor), Andrej Rotar, Andrej Seljak, Barbara Zobec, Janez Levec, Zdravko Trček in Lojze Rozman.

Delo je potekalo v organizaciji Jamarskega društva Logatec.

Geografski položaj in nekatere fizičnogeografske značilnosti

Kot osnovno vodilo pri naših raziskavah nam je služila speleološka karta Vrhnika 2B, izdelana v okviru Inštituta za raziskovanje Krasa maja 1972. Karta obsega cca 133 km² zemeljske površine, od tega je le 1/5 ali okrog 25 km² zakrasele.

Na območju karte ločimo v glavnem tri geološke tektonske enote, ki imajo svoje stvarne morfogenezne in hidrološke značilnosti. To so: Ljubljansko barje, zaplaninski dolomitni in delno idrijsko-žirovski pokrov, vrhniško-cerkniška gruda ali zahodno krilo borovniške antiklinale. Oglejmo si to zadnje, tretje področje. Območje, ki smo ga raziskovali je izrazito kraško, lahko pa ga v morfološkem pogledu razdelimo na tri dele. JV del obsega Pokojiško planoto, ob njenem zahodnem vznožju se z nizkega kraškega obrobja Barja južno od Raskovca razteza osrednji del Notranjskega podolja (območje naših raziskav, op.a.), ki sega na zahodu v območje robnega kraškega polja pri Logatcu–Logaško polje, proti jugu pa prehaja v Logaški Ravniki. Ta predstavlja uravnano dno prostorne suhe doline, ki se prevesi proti Vrhniku in ki so jo oblikovale vode iz sedanjega povirja Cerkniščice.

Raskovec, Derviše. Področje naših raziskav – Raskovec ima dominanten položaj (652 m nadmorske višine) tako z vrhniške kot tudi z logaške smeri, zato lahko to področje poimenujemo po njem, ustrežnejša pa je oznaka Derviše. Območje Derviš je izredno razgibano z razčlenjenimi kopastimi vrhovi in vmesnimi suhimi dolinami, ki se z višin cca 580 m nadmorske višine znižujejo na eni strani proti robnemu Logaškemu polju ter na drugi strani proti Vrhniku. Zahodni del tega območja je bil v morfološkem smislu pogojen s procesi ob stiku apnenca in dolomita in pod močnim vplivom površinskih dotokov z območja Logaških Rovt. To dokazujejo tudi sedimenti, najdeni na samem obrobju polja, ki izvirajo iz območja Rovt, poudariti pa je treba, da smo med temi sedimenti našli tudi na sedimente, ki so sicer značilni za površinske dotoke iz smeri Cerknice. Druga zelo zanimiva in pomembna najdba pa je odkritje fosilnih požiralnikov oddaljenih od roba polja dobrih 50–100 m. Požiralnike bo potrebno dodatno, natančno in vsestransko raziskati. Prvi rezultati pa že kažejo na to, da gre pri tem za odkritje fosilne cone odvajanja površinskih voda v smeri proti Vrhniku. Derviše so izredno razgibane v geološkem, tektonskem smislu, kajti odkritih je bilo več tektonskih con ob katerih se je razvila cela vrsta kraških pojavov – udorne doline, brezna, spodmoli, itd.

Raziskave so potekale na področju kamenin – K in J na območju – nižjih teras, mlajših robnih ravnin in suhih dolin (480–510 m nadmorske višine) ter starejših robnih ravnin s kopastimi vzpetinami (500–520 m nadmorske višine).

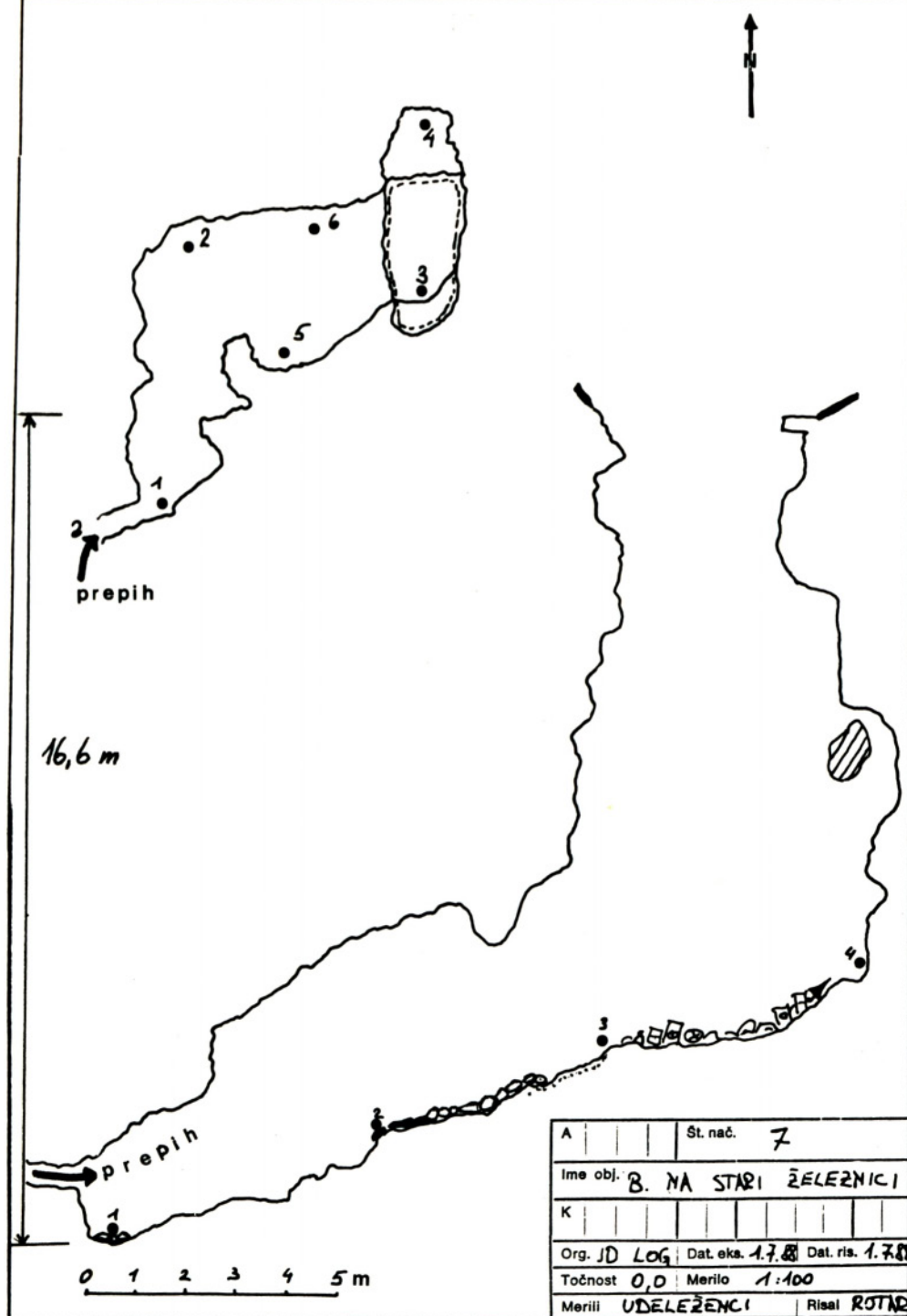
Raziskovalna oprema

1. Osebna oprema: čelada z acetilensko in električno razsvetlavo, kombinezon – premočljivi ali nepremočljivi, rokavice, škornji, plezalni pas – prižemi, vrvna kolutna zavora, dodatne vponke, dodatne vrvice.

2. Skupna oprema: statične vrvi Edelrid (različne dolžine), dinamične vrvi, kladiva, svedrovci, klini, vponke, karbid, lestvice.

3. Merilni instrumenti: kompas in naklonomer Suunto, merilni trak dolžine 25 m, risalni blok.

4. Ostala oprema: fotografski aparat, topografske karte v merilu 1 : 5000, 1 : 25000, 1 : 50000, posode za zbiranje vzorcev (vrečke).

Metode raziskovalnega dela

Na začetku smo najprej izpisali iz katastra podatkov vse podatke o jamah in brezni na področju, ki smo si ga izbrali za raziskovanje. Ti podatki so nam hkrati služili kot osnovna, oporna orientacijska točka za delo na terenu predvsem pa so omogočili lažje terensko delo. Raziskovalno delo je bilo (razen risanja in dokumentiranja jam in brezen ter vnašanja podatkov) vezano na teren. Pri raziskovanju smo uporabljali mrežasti sistem pregledovanja težko preglednega terena (mrežasta prospekcijska). Najprej smo na karti določili osnovne orientacijske in izhodiščne točke (križišča gozdnih poti, vlak, vrhove vzpetin ali druge markantne točke) ter nato začeli s sistematičnim pregledovanjem terena. Razdalja med posameznim raziskovalcem je bila točno določena, v primeru, da je eden od raziskovalcev odkril vhod v jamo so ostali označili mesto do koder so pregledali teren in šele nato raziskali odkrito jamo ali brezno. V jamo se je nato spustila merilno-raziskovalna ekipa, ki je natančno pregledala vse možnosti nadaljevanja jame in njeno vsebinsko (sedimenti, živalski ali rastlinski ostanki, eventuelno drugi odpadki – plastika, steklo, nevarne snovi, itd.) ter nato jamo izmerila, skicirala in opisala. Drugi del ekipe je določil koordinate vhoda v jamo, nadmorsko višino vhoda, pregledal okolico ter pripravil na podlagi orientacijskih točk opis dostopa do jame, itd. Ekipi sta se nato pri raziskovanju drugega jamskega objekta zamenjali, tako, da je na akciji vsakdo delal vse ter s tem dopolnil svoje predhodno znanje ali pa je to znanje šele pridobival in utrjeval. Po zaključenem terenskem delu je nato sledilo delo v kabinetu. Tu smo zbrane podatke izračunavali, dopolnjevali ter jih nato vnašali v zapisnike terenskih ogledov, istočasno pa smo tudi risali načrte jam in brezen, ki smo jih v tistem dnevu obdelali. Temu bo sledila še končna obdelava na katastru Jamarske zveze Slovenije, kjer bo vsak raziskan objekt dobil svojo zaporedno katastrsko številko ter točno določene koordinate vhoda. Hkrati pa bodo podatki vnešeni v delovni načrt Jamarskega društva Logatec in ustrezno računalniško obdelani.

Metodologija speleološkega kartiranja, s katerim smo začeli na območju, ki smo si ga izbrali za temo raziskovalne naloge in, ki bo tudi v bodoče izhodišče za nadaljevanje raziskav, se je izkazala kot dovolj dobra in zanesljiva, zato jo bomo tudi v bodoče uporabljali in pa seveda dopolnjevali.

Rezultati

V okviru raziskovalne naloge je bilo odkritih 30 podzemeljskih jamskih objektov (brezna, jame, spodmoli, itd.). Vse najdene objekte, ki so ustrezali normativom za uvrstitev v jamski kataster, smo izmerili, narisali načrt ter vse rezultate vnesli na zapisnik. V posameznih odkritih jamah in brezni bo potrebno nadaljevati z raziskavami, saj smo na večih mestih nmaleteli na neprehodne ožine iz katerih je vel prepah, kar daje slutiti glede na dosedanje izkušnje, da se jame nadaljujejo. To je pomembno predvsem zaradi tega, ker so vhodi v jame, brezna na področju kjer se v podzemlju pretakajo podzemeljski vodotoki v smeri proti Vrhniki. Vsekakor bo potrebno še nadaljevati z raziskovanjem na tem območju. Dokončno sliko pa bodo dale šele večletne sprotne raziskave s katerimi bo potrebno nadaljevati tudi v prihodnje. Letošnja raziskovalna naloga je v celoti uspela. V raziskovalnem smislu je bilo odkritih več pomembnih jamskih objektov (prelomne cone, fosilni požiralniki, itd.). Drugi pomembnejši rezultat je tudi dodatno izobraževanje mlajših članov društva (osnove jamarske tehnike, risanje načrtov, orientacija, itd.). Tako, da lahko vsakdo, ki se je udeležil ter raziskovalne akcije-naloge, opravi izpite prve stopnje v okviru jamarskega izobraževanja pri JZS. Vsi odkriti objekti niso primerni za kakršnokoli obliko masovnejšega jamskega turizma, pred-

vsem zaradi oddaljenosti od cest, poti, pa tudi ne nazadnje zaradi težavnega dostopa (potrebno je obvladovanje jamarske tehnike). Seveda pa smo evidentirali tudi vse jame, brezna, v katerih smo naleteli na odpadke, smeti. Onesnažene so predvsem tiste jame, brezna, ki so ob poteh, hišah, itd., v nekaterih primerih pa je stanje v teh jamah precej kritično. Podatki o onesnaževanju so dodani splošnim podatkom o jamah in so na voljo v jamarskem katastru.

Onesnaževanje je v zadnjem času izredno kritično, ljudje ne odmetavajo smeri samo v jame, temveč tudi v vrtače, udore, doline, itd. V ekološkem smislu pa je stanje še posebej kritično v primerih gradnje gozdnih cest, vlak, itd. Te gradnje so pogosto vzrok za porušenje gozdnega ravnotežja, kajti ceste in vlake so delane brez vsake prave mere in občutka (razstreljene skale, uničena drevesa) in so dobesedno rane v gozdovih. Število takih gozdnih cest in vlak pa se iz leta v leto povečuje tako da lahko v posameznih primerih opazimo, da se delajo nove in nove vlake, poleg opuščenih.

Z uničevanjem gozdov se povečuje tudi izpiranje že tako skromne zemlje in lahko opazimo, da je ta proces na nekaterih kopastih vrhovih na področju Derviš že izredno kritičen (posekana drevesa, brez podrasti, itd.). Drug problem, na katerega je vredno opozoriti pa so prevozi nevarnih snovi po avtocesti Ljubljana-Razdrto in po cesti (stari) Ljubljana-Postojna. V primeru razlitja nevarnih snovi ni poskrbljeno za to, da bi razlite snovi ulovili in nevtralizirali, kajti vsi odtoki so speljani direktno v vrtače, doline in brezna.

Če zaključimo – zelo malo je storjenega za to, da bi svoje okolje varovali in zaščitili. O tem smo se lahko prepričali vsi, ki smo sodelovali v jamarski raziskovalni skupini, kajti pri terenskem delu se pokažejo vse še tako skrite sledi uničevanja, ki je iz dneva v dan hujše.

Dokončno oblikovanje rezultatov pa bo mogoče šele takrat, ko bo ozemlje med Logatcem in Vrhniko raziskano, zato pa bo potrebno delati več let.

SUBTERRANEAN LIMESTONE CAVES IN THE TERRITORY BETWEEN LOGATEC AND VRHNIKA

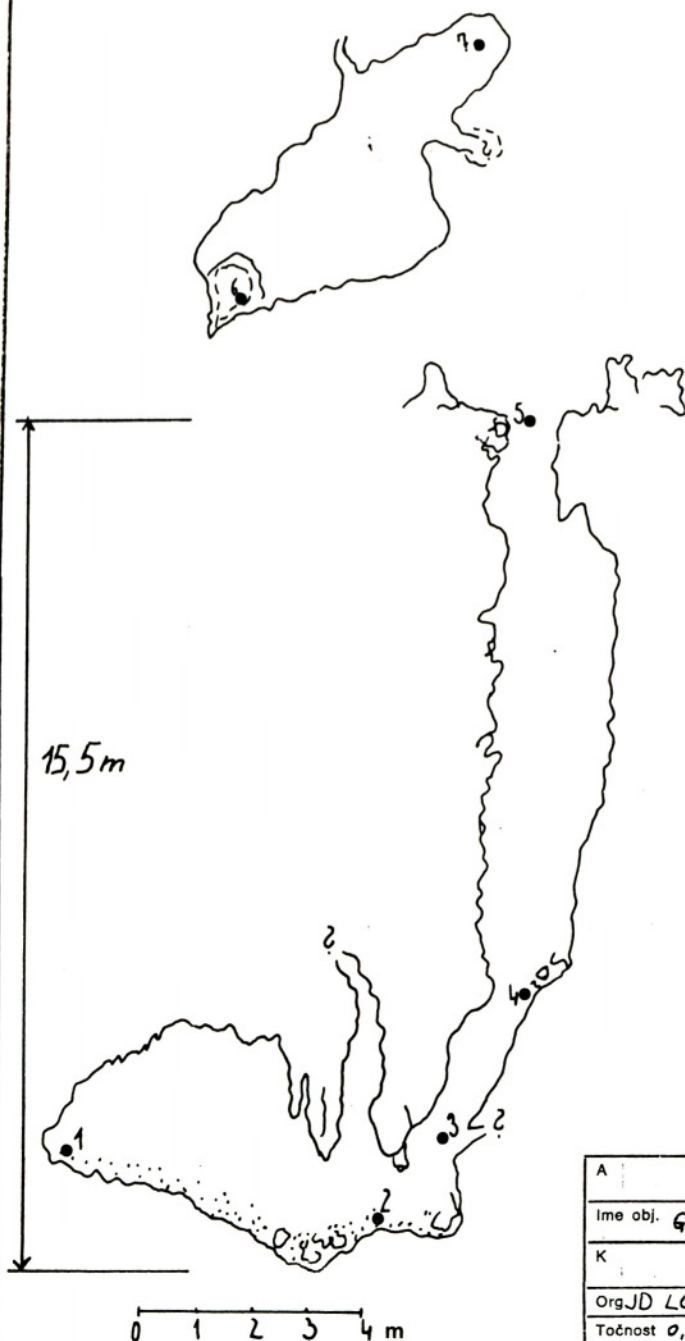
Summary

The territory of the Commune of Logatec belongs to those districts of Slovenia which abound with spelaeological phenomena characteristic of the classical karst. For centuries, numerous Slovene and foreign scientists have been paying due attention to this area. Their principal interest was orientated towards the single karst phenomena in the region which were, consequently, studied with special regard to the underground streams flowing from the Plain of Planina (Planinsko polje) and the mountain massive of Hrušica down to the river sources near the Town of Vrhnika. Undoubtedly, their endeavours resulted in a number of discoveries of exceptional importance. However, the various underground flows and channels as well as the external accesses leading to this labyrinthine subterranean galleries raise a gamut of questions, which have as yet not been conclusively answered. Thus, this complex of limestone caves remains one of the last major enigmas of the classical karst.

On that account the members of the Spelaeological Association of Logatec have, under the auspices of the Youth Research Project »Logatec 1988«, decided upon a systematic scrutiny of the linkages between the subterranean water currents in the area extending from Vrhnika to Logatec. In addition, their inquiry aimed at researching systematically the, already known but not adequately studied, caves and potholes as well as registering of the so far unnotified examples. All the important discoveries were to be studied thoroughly and consequently included into the spelaeological cadaster of Slovenia. In the year 1988, which witnessed such a research project for the first time, the group of spelaeologists has traced a number of subterranean caves, whereupon the participants have decided to continue with their research of this sector in future. They have discovered fossil zones and swallowhole systems in the north-eastern section of the Basin of Logatec, which should be in due time also considered for detailed investigations. Clearly discernible fractured zones, which have caused the formation of a series of karst phenomena (e.g. potholes abris, colapses and limestone caves) have been recorded, what allows for a conjecture that there are several as yet unnoticed cave systems in the subterranean world beneath the surface. The action as a whole was extremely well organized and the results attest to the appropriate selection of the field of study.

Priloge

1. Primer Zapisnika terenskih ogledov (Brezna na stari železnici, 30. junij 1988, Jamarsko društvo Logatec).
2. Skica Brezna na stari železnici.
3. Skica Gozdarskega brezna.

A		St. nač.	g
Ime obj. GOZDARSKO BREVNO			
K			
Org. JD LOG. Dat. eks. 1.7.88 Dat. ris. 1.7.88			
Točnost 0,0 Merilo 1:100			
Merili UDELEŽENCI Risal ZOBEC			

Brezno je bilo raziskano leta 1954, vendar je načrt napočel.

Svetujemo raziskave: ☒ Da ☐ Ne

Pripombe:

Na koncu se odpira zanimiva ofina vendar je bo potrebno razširiti.

Slovstvo: N1.

Udeleženci: Levec Janez, Murko Metka, Roter Andrej, Seljak Andrej, Trobišč Milan
Zobec Barbara

Mariti: **Murko M., Notar A.** Notar A.
 Levco J. Rissali

Material (third):

Located / 30.6.88 MP Milan Trobiš
(Zagreb)

Morfologija objekta:
Nepoznatna čovjeka:

-10301 ceșeni load, rob stare trace 2010 nice.

Order

okoli 17m. Globoko vhodno urezno prideno v polarno
dvorano nato se rahlo spuščamo po rovu do končne točke
kjer se jama nadaljuje v smeri bo potrebno kopanje.

Verfuren

Jaša je podoben preoblikovan tako da preveča skalnega dna ni o. eziti,
stenah dvorane je si, kspniki na dnu pa je cel kup od. adkov.

Nastanek objekta: Vhodno: brezno je nastalo ob prelomni coni,

Načrt: št.: 7. Kategorija: _____ Nastanek: _____
 Delo in merila: _____ Priloga št.: _____
 Računal: Veljak A. Risa: Botar A.
 Instrumenti: Svinto komplet, merilni trak.

	A	1	2	0	3
Kat. št.	B				
	C				
	VG				

Vrsta skrajnosti: marilno-
Pezikovalna

Organizacija: **JD Logatec** Datum skuritve: **30.6.88** St. skuritve: **7.**

IME OBJEKTA: Brezno na stari železnici

Legs: Oblique Logatec Nabbits: parallel Logatec

Zemljepiana lega: planotesta urevnave

Leatnik: Izhodišče: Logatec

Dostop: Iz Logosov po stari cesti Lj-Postojna na drugem odcepu
desno (parkirišče) ter nato po trasi nekdanje stare
železnice, vhod v jama leži cca 5 m pod nasipom in je
dobro vidna iz trase stare železnice.

Vizure:	1:	na	2:	na
	3:	na	4:	na

Sekcija lista: **W-2020-2-Verka: 1:25000**

Tip objekta: hrano, vodarani row	
Koordinata: 544187 508848	
na OsnovkuKrajinu	
Katali shodit: 470m	po Vrhnika
Dati poligona: 14,7	Dati revni: 20,6
Nov dati: 14,9	Vsi revni: 17,1
Branje: shodit: 17,1	
redanje	
redanje	

Podatki:
Glasnik:

Brezno je izdelano v J₃^{2.3} apr. 1961.

References

Materials

Results

Articles

Geopodermis:

MOŽNOSTI ZA TURISTIČNI RAZVOJ V OBČINI LOGATEC

(Nekateri rezultati geografske raziskave)

Anton Gosar in Angela Vončina

Oddelek za geografijo

Filozofska fakulteta

Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani

Izbor raziskovalnih področij v okviru prvega mladinskega raziskovalnega tabora najbrž ni bil naključen. Problem turističnega razvoja občine Logatec je namreč že tako pereč, da se zdi kot da je pričujoča raziskava potekala le »pet minut pred dvanajsto«. Ne le zaradi zamirajoče turistične in (deloma) zanemarjene gostinske dejavnosti, temveč tudi zaradi absolutnega in relativnega zaostajanja občine v turistično-rekreativnem pogledu. Obenem pa nekatere dejavnosti in objekti v sklopu turistično-rekreativne infrastrukture, predvsem disperzno v prostoru izgrajene počitniške hišice vseh vrst, že ogrožajo ekološko ravnovesje in značilnosti kulturne pokrajine na območju logaške kotline, logaško-rovtarskega hribovja ter logaškega kraškega podolja.

Interesa za oživljanje nekdanj tradicionalno uspešne logaške turistično-gostinske gospodarske dejavnosti pa v družbi žal ni čutiti. Morda tudi zaradi tega ne, ker so ostale predstave o turistično-rekreativni dejavnosti v miselnosti domačinov in občinskih »centralnih oseb« klasične, neprilagodljive novim družbenim potrebam; ali pa morda zato, ker je nenaden industrijski razvoj prinesel tudi najbolj odmaknjenim krajem v občini blagostanje in socialno gotovost, ki je omrtvila druge razvojne možnosti in težnje ljudi.

Ob pomoči logaških mladink in mladincev sta avtorja tega prispevka pričujočo geografsko raziskavo najprej zastavila dokaj obširno.

Zaradi objektivnih težav, ki so spremljale in vplivale na uspešnost mladinskega raziskovalnega tabora pa vseh zastavljenih raziskovalnih hipotez ni bilo moč izpeljati, oziroma so bile preostale izpeljane le eksemplarično, na posameznih sondnih primerih. Kljub temu se zdi, da so naključno izbrana območja in osebe omogočili dober vpogled v aktualno problematiko, ki zadeva srž nadaljnjega razvoja logaške občine. Ob obetnem »Kraškem narodnem parku«, ki bo zajel tudi dele občinskega ozemlja, bo Logatec nenadoma postal eno od izhodišč za »ekspedicije« v podzemni in nadzemni kraški svet notranje Slovenije. V kolikor ne bo pravočasno uredil oziroma zgradil ustrezno turistično infrastrukturo, polepšal in ustrezno izboljšal izgled kraja ter si ustvaril »image« turistično privlačnega kraja, bo ostal na robu lokalnega, nacionalnega, tranzitnega in mednarodnega turizma.

Raziskovalno delo je bilo zastavljeno optimistično in s predpostavko, da se kaj takega ne bo zgodilo. Predvidevali smo namreč, da bo uspelo prepričati prebivalce občine in občinsko vodstvo o umestnosti razvoja občine v tej smeri. Kot vidimo iz nekaterih drugih območij (npr. Bovec, pa tudi naselja Zgornje Doline, pa se miselnosti

V skupini za geografijo so sodelovali:

mag. Anton Gosar in Angela Vončina, študent absolvant (mentorja) ter mladi raziskovalci Simona Bogataj, Tina Gruden, Nataša Trajkovski (Osnovna šola osmih talcev, Logatec), Anita Rupnik (Pedagoška akademija, Ljubljana), Breda Pivk (Oddelek za etnologijo, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani), Janko Filipič (Občinska konferenca ZSMS Logatec).

ozko zasvojene le z industrijskim, kot najbolj zveličavnim razvojnim konceptom, ne da zlahka premagati. Upamo le, da bo uspel tovrstni miselni premik v logaški občini v eni generaciji! Logaško območje ima namreč izrazite naravne, geostrateške, družbene in turistično-rekreacijske potenciale, ki se jih mnogi še zavedajo ne, a bi jih morali znati v bodočnosti turistično izrabljati.

Ob ustrezni ekonomski politiki (ki je sedaj ni) in v družbi blaginje bi območje krasa, gozdov, tranzitnih poti med Sredozemljem in Alpami ter Krpanove domovine lahko postalo prvorazredno turistično območje Slovenije. Omenjena teoretična razmišljanja so pogojevala naslednja raziskovalna izhodišča.

1. RAZISKOVALNA IZHODIŠČA

Logaška občina se lahko pohvali, da je bila med prvimi v Sloveniji v kateri so načrtno pričeli razvijati turizem. Zaradi kraške in gozdnote pokrajine, vabljivih klimatskih razmer, industrijske zaostalosti (kar ni vedno znak nerazvitosti!), lege ob magistralni cesti in železnici med Ljubljano in Trstom, bližine meje in zaradi po furmanih podedovane gostinsko-turistične infrastrukture so oba Logatca, posebno pa Dolenji Logatec, pred vojno uvrščali med pomembnejše slovenske in jugoslovanske klimatsko-zdraviliške kraje. Na oddih so v gostilne in hotele (Kramar, Škrlič, Tolazzi, ...) prihajali gostje od blizu in daleč. Posebno je bil kraj kot letovišče cenjen med Zagrebčani.

Po vojni doživlja Logatec v turističnem razvoju dve razvojni fazi. Po obdobju industrializacije, nacionalizacij in splošne turistične nerazvitosti se po 60. letu skladno sprožita dva procesa: razrast počitniških bivališč in stopnjevanje tranzitnega turizma. Na območju Zaplane se je v logaško razširilo območje »vikendov« iz vrhniške občine; razvoj obmorskega turizma, posebno v Istri, pa je speljal skozi Logatec reko inozemskih in domačih dopustnikov, ki so na poti k Jadranu v Logatcu prenočili dan ali dva. Z izgradnjo avtoceste naselje (in občina) Logatec izgubi tranzitno turistično pomembnost. Izjemo predstavlja le Motel Lom ob avtocesti. Tujci le še redko prenočujejo v privatnih sobah in v gostišču Krpan. Občasno beleži Logatec obisk Ljubljančanov iz počitniških hišic v občini ali sosedstvu in izletnikov ob koncu tedna oziroma v času šolskih počitnic (ob priliki ugodnih snežnih razmer). Logaška občina beleži letno 4.923 obiskovalcev (tujih 2.390) in 7.466 (tujih 2.499) prenočevanj. Ima 76 ležišč in je v letu 1986 ustvarila s turizmom 833.3 mil. din. S tem se uvršča na 54. mesto med 65. občinami v Sloveniji (Letopis SRS 1987, str. 644).

1.1. Namen raziskave

Ob priliki vrednotenja nekega območja za turizem in rekreacijo moramo najprej ugotoviti ali obstajajo možnosti za turistični razvoj, kaj lahko tak razvoj stimulira in kateri prostorski elementi predstavljajo oviro zanj. Razvoj lahko podpremo v tej smeri le, če obstajajo napram drugim, sosednjim območjem take prednosti in posebnosti, ki bodo zagotovile dolgoleten obisk in stalen zaslužek. Tehtati moramo torej znotraj obravnavanega območja in navzven. Obenem pa moramo imeti neprestano pred očmi ciljno skupino ljudi, ki jo menimo pritegniti in receptivno skupino ljudi in lokacij ob katerih se bo omenjeni gospodarski tok razvijal, bogatil in plemenil. V urbani, postindustrijski družbi sta turizem in rekreacija obenem življenjska nuja in nepogrešljiva (storitvena) gospodarska dejavnost. Na nekaterih območjih zadovoljuje le lokalno populacijo, ponekod pa ima transregionalni in transnacionalni pomen.

V Logatcu, ki nima bistvenih naravnih in družbenih prednosti napram sosednjim območjem (Postojna-jama; Ljubljana-mesto) lahko samostojno razvijamo stacionarni

turizem transregionalnega (državnega) značaja in ga obenem plemenitimo z **vzporednimi turističnimi storitvenimi dejavnostmi**, ki bi lahko služile tranzitnemu prometu (navezava ponudbe na avtocesto) in sosednjima turističnima središčema (specifična sekundarna turistična ponudba). Zaradi bližine največje prebivalstvene aglomeracije v Sloveniji lahko obenem še razvijemo dejavnosti, naravnane na zadovoljevanje, pritegovanje in širjenje izletništva (specifična zimsko-športna in poletna rekreacija).

– **Stacionarni turizem transregionalnega značaja** lahko razvijamo na osnovi turistične tradicije iz predvojnega obdobja in v Logatec pritegnemo klientelo iz jugoslovanskih pokrajin z drugačnim prirodnim značajem (npr. južno-dalmatinsko Primorje, Panonska nižina) oziroma ga zasnujemo povsem na novo z nekaterimi oblikami alternativnega (»zelenega«) ali blagega turizma (»soft tourism«) namenjenega prebivalstvu vseh urbanih in industrijskih območij v Jugoslaviji (republiškega središča, izrazita industrijska mesta). Za območje logaške občine prihaja v poštev razvijanje »turizma na kmetiji« in »gostinsko-turističnih celic« družbenega in zasebnega značaja na podeželju in središču občine.

– **Vzporedne turistične (storitvene) dejavnosti** lahko razvijamo **samostojno** v navezavi na avtocestno in magistralno cestno omrežje na način, ki ga poznajo druga neturistična podeželska naselja ob avtocestah v Zahodni Evropi in Ameriki (npr. vasi med Ulmom in Stuttgartom, Nürnbergom in Münchnom). Vrsta večjih in manjših gostinsko-turističnih enot občinskega središča je tam prirejena za komfortno, enodnevno prenočevanje (večerja, prenočišče, zajtrk) in je, zaradi ponudbe in distribucije gostov, povezana s centralno recepcijo v kraju ali s podobno ob avtocestnem postajališču.

– Vzporedne turistične (storitvene) dejavnosti pa lahko razvijamo tudi v **odvisnosti** od (bližnjih) večjih turističnih središč. Tovrstna povezava je lahko prav raznovrstna in je (lahko) v najbolj elementarni obliki le dopolnjevanje gostinsko-turističnih kapacitet (ob sezonskih konicah), lahko pa je, kar je bolj zaželeno stalni sestavni del turistične ponudbe turističnega središča bodisi zaradi kulturnih (ustvarjenih) posebnosti – kot npr. Hlebinje za Zagreb ali Lipica za Portorož – oziroma naravnih (ev. »ustvarjenih«) posebnosti kot npr. Nacionalni park Plitvička jezera za Zagreb, ali Bled za Ljubljano. Z vrsto sezonskih prireditev lahko pritegnemo stacionarne goste turističnega središča, lahko pa s stalno ponudbo posebnih vrst rekreacije (npr. golf, jahalni šport, gojitveno lovišče) pritegnemo specifično klientelo ali celo športnike. Čeprav le specifična gostinsko-prehrabena ponudba (denimo: biohrana v gostiščih), je lahko-prehrabena ponudba (denimo: biohrana v gostiščih), je lahko še kako privlačna za obiskovalce turističnega središča (npr. gostišča med Domžalami in Kamnikom za ljubljanske goste).

– Omenjena specifična turistično-rekreativna ponudba, ki se usmerja v popestritev ponudbe bližnjega turističnega središča, je (deloma) lahko tudi iztočnica za razvoj izletništva. **Konec tedenska rekreacija** ponavadi ne zahteva prenočitvenih kapacitet, v ekonomskem smislu pa bogati gostinstvo. V logaški občini lahko izletništvo razvijamo na osnovi naravnih danosti, ki jih v območju Ljubljane sicer ni, oziroma so v omejenem obsegu, ali na osnovi rekreativne infrastrukture, ki je že (smučišča, skakalnice, peš poti) ali pa bi jo morali zgraditi (bazen, ribnik, sprehajalne in jahalne poti, ...) oziroma urediti (jamski svet).

Raziskava o možnostih za razvoj turizma v logaški občini naj zatorej opredeli kate-
tere vrste rekreacije je na osnovi naravnih danosti, geografskega položaja in družbene stopnje razvoja ter obstoječe turistično rekreativne in infrastrukturne razvitosti že možno razvijati. Predlogi za razvojno dejavnost v tej smeri morajo biti opredeljeni glede na ekonomske možnosti in upravičenosti (npr. povečanje ljubljanske mestne aglomeracije, zgostitev prometa na avtocesti) po obdobjih. Prvi kratkoročni – minimalni razvoj bi lahko izpeljali do leta 2000, drugega dolgoročnega in maksimalnega pa po prelomu tisočletja. Zavedati pa se moramo, da je obdobje regionalnega razvoja na osnovi velikopotezne industrializacije za nami in, da bo inovativna družba 21. stoletja cenila podeželsko krajino s specifično turistično-rekreativno ponudbo.

1.2. Raziskovalne metode

Prostorsko načrtovanje turizma in rekreacije predvideva tri faze raziskovanja. Najprej je potrebno ugotoviti dejansko stanje na področju gospodinjstvo-turistične dejavnosti oziroma opremljenosti prostora z rekreativnimi napravami. **Slika stanja** ugotavljamo lahko na več načinov, najbolj pogoste pa so registracije pojava preko (občinskih) registrov oziroma ugotavljanje dejanske tovrstne razvitosti na osnovi terenskega kartiranja objektov in naprav. V drugi fazi raziskovanja morajo **ugotoviti možnosti**, ki govore v prid ali zavračajo možnosti za razvoj treh, v namenu raziskave omenjenih možnih variant turizma oziroma gostinsko-turistične in rekreativne dejavnosti. Potencial območja logaške občine za nadaljnji razvoj turizma lahko ugotavljamo na osnovi makro ali mikro prirodnih in družbenih analiz (strukturna geografska analiza) in na osnovi anketiranja domačinov (potencialnih subjektov tovrstnega razvoja ter občanov) in »centralnih oseb« (predsednikov društev, upravnih organov, gostinsko-turističnih organizacij, vodij trgovin, predstavnikov gozdarstva, kmetijstva, športnih dejavnosti ...).

V tretji in zadnji fazi pa je potrebno še posebej opredeliti dejavnike, ki bodo predvideni razvoj pospešili ter nanizati in opozarjati na tiste, ki turistični razvoj v občini lahko zavro ali onemogočijo. V ta namen je potrebno analizirati cestno omrežje in organizacijo njenega vzdrževanja, komunalno in drugo tehnično infrastrukturo, ugotoviti in opozoriti na onesnaženja in potencialne »ekološke bombe« ter izpostaviti omejitvene dejavnike, ki so lastne industrijskim in vojaškim objektom, naravovarstvenim območjem in drugim obstoječim ali predvidenim regionalno-prostorskim rezervatom (ograjena območja, prepovedane cone ...). V okviru mladinskega raziskovalnega tabora nam je uspelo deloma opredeliti nekatere postavke iz prvih dveh ciljnih hipotez. Tretjo smo le registrirali in detajlnejšo analizo, podobno kot tudi druge metodološke prvine, prepustili naslednjim tovrstnim raziskavam.

– Turizem je v občini Logatec slabše razvita gospodarska panoga (Petrol, Integral). **Slika stanja** na področju turistično rekreativnih naprav in objektov naj bi opozorila na manj znane, pa vendar v bodočo zasnovo tovrstnega gospodarskega razvoja možno vključitev obstoječe tovrstne infrastrukture. V ta namen je potrebno najprej zbrati podatke o vseh gostinsko-turističnih obratih v občini (hoteli, gostišča, privatne sobe, počitniška bivališča) in jih razvrstiti glede na ponudbo (hrana in prenočišče, samo pijača, samo prenočišče, brez javne gostinsko-turistične funkcije), intenziteto izrabe in lokacijo. V naseljih občine je potrebno opraviti kartiranje teh objektov, pri čemer naj bi še posebno proučili njihovo razmestitev v naselbinskem omrežju in ugotovili vrsto in stopnjo dejavnosti (opremljenost, komfortnost, pripravljenost za obnovo, urejenost oskrbe ...). Medtem, ko bi večino naravnogeografskih karakteristik analizirali na osnovi pisnih gradiv in kart in na podlagi le-teh opredelili tudi območja, ki bi prednostno lahko prišla v poštev za turistične in rekreativne objekte in naprave, oziroma bi bilo kot območje primerno za razvoj turizma, bi morali nekatere družbenogeografske karakteristike preverjati z anketo na terenu. S programiranimi in naključnimi anketiranjmi (centralne osebe v naseljih, možni interesi ...) bi ugotovili stopnjo tovrstnega motiva in dejansko zrelost ideje o razvijanju turizma v Logatcu.

– **Pospeševalni in omejitveni dejavniki** turističnega razvoja so lahko statični (že obstoječi) ali dinamični (razvijajoči se). Med pospeševalne dejavnike statičnega značaja lahko štejemo že obstoječe turistične in rekreativne objekte, ki smo jih registrirali v prvi fazi raziskave (žičnice, sprehajalne poti, ribnike, vikende – v kolikor se (ali se bodo) izdajali, lovske kočje ...), in spremeljajoče objekte osebnega in splošnega družbenega značaja (trgovine, storitvene obrti, kulturne in religiozne institucije ter dvorane, šolska igrišča in telovadnice ...). Glede na ciljno predpostavko o tem katero vrsto turizma bomo razvijali, bi morali opredeliti bolj ali manj pomembno vlogo posameznih naprav, objektov in dejavnosti za turistični razvoj. Določene infrastrukturne naprave pa bo treba glede na zastavljeni cilj še razvijati (denimo avtomobilske servise, taksi službo, potovalne agencije ...), oziroma obenem graditi ustrezne (tudi za občane primerne) rekreativne naprave (bazeni, igrišča, poti ...).

Omejitvene, že obstoječe dejavnike bomo morali registrirati kot ovire za splošen turistični razvoj (vojaške cone, onesnaževanje voda in zraka) in kot specifične lokacije in območja v katerih ne moremo razvijati turizma, ali le posameznih segmentov le-tega (inozemski turizem). Območje z vojaškimi napravami, ograjena območja tovarn, odlagališča smeti, lahko ponekod onemogočajo prost prehod iz naselij (s turistično-gostinsko ponudbo) v naravo in event. turistično razvito naravno okolje naselbinskega zaledja. Obenem so lahko posredna (prepovedano fotografiranje, smrad) ali neposredna ovira turističnega razvoja. Lahko pa se tudi ti objekti aktivno in vzpodbujevalno vključijo v turizem (denimo z organiziranimi ogledi, organizacijo strokovnih ekskurzij, industrijskimi prodajalnami . . .). Razvoj turizma lahko ovirajo prostorski rezervati oziroma za druge namene predvidena in zaščiteni območja (obrtne in industrijske cone, pasovi za električne in druge napeljave . . .).

Dinamični, razvijajoči se pospeševalni dejavniki turizma so lahko poleg predvidenih gostinsko-turističnih in rekreativnih naprav še predvidene dopolnilne storitvene-uslužnostne dejavnosti, obnovitvena dela pri urejanju naselja (urejanje fasad, spomenikov, obeležij), ustvarjanje novih turističnih atrakcij (denimo elektrificirati in urediti ter za obiske občudovalcev prirediti podzemni kraški svet, postaviti »zabaviščno vas« iz Divjega zahoda, odpreti muzej obrti ali galerijo slik . . .). itd.

Na osnovi interesov drugih interesentov po prostoru (tudi stanovanjska gradnja!), omejitvenih naravnih in družbenih faktorjev ter ne nazadnje predvidenega regionalno prostorskega razvoja (načrta) občine lahko na karti izpostavimo bolj ali manj smela predvidevanja, ki bi naj dolgoročno ali kratkoročno omogočila razvoj turizma. Če interesom turizma ne bomo dali prednosti oziroma bomo upoštevali le sedanjo turistično-gostinsko nerazvitost ter že omenjene omejitvene dejavnike, potem prihajajo za turistični razvoj v poštev le redka območja občine Logatec. Iz različnih razlogov bi lahko v najkrajšem času, v ustreznem, nemotečem naravnem okolju in ob (le) skromnih vlaganjih razvili le turizem na kmetijah perifernih območij. Izhodišča in smernice za tovrstni razvoj podajamo v naslednjem podpoglavju.

1.2.1. Smernice za načrtovanje turizma na kmetijah

Osnovni prostorski pogoji, ki jih mora izpolnjevati neko območje za razvijanje turizma na kmetijah, so:

- **Prirodna atraktivnost.** To je lahko kontrastna in nemonotona pokrajina, ugodna klima, blizna voda, zdravilnih vrelcev, naravnih znamenitosti. Čim več je elementov z rekreativnimi učinki, čim bolj raznovrstni so, čim daljšo turistično sezono omogočajo, tem večja je turistično-rekreativna vrednost prostora.

- **Atraktivna kulturna pokrajina.** Prirodni pogoji na eni strani in človek-kmet s svojim delom na drugi strani skupaj oblikujejo kulturno pokrajino. Kulturna krajina je poleg povsem prirodnih elementov pokrajine bistven faktor privlačnosti, ki privabi turista na kmetijo. Ni vsak tip kulturne krajine enako privlačen za turista. V živinorejski pokrajini, kjer prevladujejo travniki in pašniki, se lahko turisti mnogo svobodneje gibljejo, rekreirajo, prireajo piknike, ipd., kot po obdelanih poljih. Nekateri tipi kulturne krajine, npr. vinogradniški ali gozdni, vplivajo na večjo sezonsko turistično atraktivnost območja.

- **Neonesnaženo okolje.** To so tišina, čist zrak, čista voda, prehrana brez umetnih dodatkov, nemoteče gradnje in drugi elementi, ki jih mestni človek v svojem vsakdanjem okolju skoraj ne pozna več.

- **Kulturno-zgodovinske in etnološke znamenitosti.** Arhitekturna tipika, etnografska ohranjenost in urejenost naselij, tradicije narodnih običajev (praznovanja, navade, domača obrt, prehrana, hortikultura . . .) so lahko elementi izvirne turistične ponudbe, ki so lahko v naravno sicer podobnih pokrajinah popolnoma različni. Ohranjanje le-teh, preprečevanje in odstranjevanje z unanjih vplivov, ki bi to etnološko tipiko motili je nujno, saj lahko odločilno vpliva na izbiro potencialnega gosta – turista.

- **Prometna dostopnost.** Območja, kjer želimo razvijati stacionarni turizem na kmetijah, morajo biti dostopna z osebnim avtomobilom, saj se večina gostov z njim pripelje na počitnice.
- **Bližina servisnih dejavnosti.** Posebno ambulanta, lekarna, trafika, pošta, trgovina z živili in gostišče ne smejo biti pretirano oddaljeni od turistične kmetije.
- **Zadovoljiva kulturna raven prebivalstva.** Predvsem gostoljubnost, dobre higienske navade, sodobni način kmetovanja, izobraženost kmetov za sprejem gostov (v smislu razgledanosti, znanja tujih jezikov, nekonzervativnosti, poznavanja navad in potreb gostov, sprejemljivosti za novosti, ki jih prinaša turizem), pozitiven odnos do lastne naravne in kulturne dediščine ter spoštovanje narodne tradicije so osnovni pogoji za dolgoročno uspešnost »kmečkega turizma«.
- **Bližina vira gostov.** Bližina prebivalstvenih aglomeracij, to je urbanih središč, turističnih centrov in turističnih poti, je pomembna predvsem kadar želimo v pokrajini razvijati izletniški turizem na kmetijah.
- **Turistična tradicija.** Če že obstojajo objekti »turistične infrastrukture«, kot so objekti za storitve, za rekreacijo (npr. smučarske vlečnice, kopališča, tenis igrišča ...), za zabavo, ki jih gostje lahko po želji uporabljajo, je razvijanje turizma na kmetijah enostavnejše.

Geografi se zavedamo, da poleg omenjenih prostorskih dejavnikov na odločitve za organiziranje turizma na kmetiji vplivajo še drugi dejavniki. Med njimi so ponavadi najbolj v ospredju ugodna kreditnodavčna politika, dobra normativna urejenost turističnega gospodarstva in kmetijstva ter ustrezna organizacijska, pospeševalna in promagandno-prodajna (marketing) služba (Dekleva, 1985).

Tabela 1: Kmečki turizem v Sloveniji leta 1985

Področje	Št. kmetij	Št. ležišč	Št. nočitev
Škofja Loka	14	115	5290
Zg. Savska dolina	24	239	6692
Kranj, Jezersko	7	87	3306
Zg. Savinjska dolina	44	418	12958
Koroška	21	218+1154 sed.	4382
Štajerska	30	276	ni podatka
Osrednja Slovenija*	13	149	ni podatka
Tolmin	6	48	2400
Postojna	2	20	ni podatka
Pomurje	7	15+370 sed.	675
Skupaj	168	1585	35703

* vključno občina Logatec
Vir: Dekleva, 1985

2. NEKATERI REZULTATI DELA V OKVIRU MLADINSKEGA RAZISKOVALNEGA TABORA »LOGATEC '88«

V uvodu omenjena skupina mladink in mladincev je pod mentorstvom avtorjev tega prispevka štirinajst dni vneto zbirala podatke, jih obdelovala in analizirala ter pripravljala poročila in karte. Predvsem vneto in zagnano se je lotila terenskega dela: kartiranje vseh oblik turistične infrastrukture ter naravnih in družbenih turističnih potencialov obeh Logatcev kot tudi anketiranje po kmečkih domovih na območju Rovt

in Žibrš. Ob pomoči raznih institucij in oseb družbenega življenja smo uspeli zbrati tudi nekaj osnovnih statističnih podatkov o turizmu, turističnih objektih in rekreativnih potencialih v občini. Podajamo jih skupaj z v literaturi navedenimi osnovnimi podatki o socialno in prirodnogeografskih potezah občinskega ozemlja v želji, da bi s tem nakazali splošno privlačnost območja za turizem (heterogenost kulturne pokrajine) in opozorili na omejitvene dejavnike, ki bi tej gospodarski dejavnosti lahko zavrle razvoj.

2.1. Podoba logaškega turizma – izbrane značilnosti

V ospredje letošnjega proučevanja turizma so stopile raziskave kmečkega turizma, oziroma pogojev zanj, kot tudi splošna registracija stanja turističnih in rekreativnih objektov ter mnenja o umestnosti in možnostih Logatca kot občine (= območje) in naselja za tovrsten razvoj.

2.1.1. Prirodne in družbeno-geografske poteze občine Logatec

Občina Logatec, ki jo prištevamo med notranjske občine, meri 173 km² in ima 9068 prebivalcev (leta 1986) v 19 naseljih. V 15 hribovskih naseljih živi 27 % prebivalstva (2435 prebivalcev v letu 1986).

Ozemlje občine leži na stiku alpskega in dinarskega sveta. Na severu zavzemajo velik del površja karbonski skrilavci in peščenjaki, na katerih se je razvila ilovnata preperelina. Ta del je nadaljevanje Idrijskih planot na zahodu, z obilo terasami in ploščatimi, skoraj ravnimi robovi in hrbti, pri čemer pa je ravnega sveta malo. V južnem delu občine so apnenci in predvsem dolomiti. Na dinarskem svetu se uveljavljajo kraški pojavi. Na področju skrilavcev in apnencev izvira precej potokov, vendar pa je vodno omrežje predvsem v južnem delu skromno. Zakrasele suhe doline spominjajo na nekdanjo večjo razvejanost rečne mreže. Iz hribovja tečejo proti severu Račeva, Sora in Sovra. Rovtarica je ponikalnica. V Logaških Rovtah zbirata vodo v glavnem Reka in Črni potok. Združita se v Logaščico, ki izgine na kraju Logaškega polja v podzemlje Jačke. Ker je občina odprta na vzhod, prevladujejo podnebne značilnosti notranje Slovenije: zime so zmerno mrzle, poletja zmerno topla. Srednja letna temperatura znaša 7,7° C (Rovte). Zlasti spomladi nastopa temperaturna inverzija. Padavin je vse leto dovolj (Rovte: 1847 mm), vendar največ jeseni, kar kaže na modificiran vpliv mediteranskega podnebja. Snežna odeja pokriva tla v hribovju nad 3 mesece na leto. Gozd pokriva 63,5 % površine občine (leta 1979) in se drži bolj apnenčastih, pašnik pa dolomitnih tal. Prevladujejo smreke in jelke. Krčevine z obsežnimi senožetmi se vse bolj zaraščajo.

Tabela 2: Naselja in prebivalci po višinskih pasovih v občini Logatec leta 1981

Pasovi (m)	Število naselij	Delež naselij	Število prebival.	Delež prebival.
300 – 399	0	0,0	0	0,0
400 – 499	5	26,3	5856	70,6
500 – 599	3	15,8	606	7,3
600 – 699	5	26,3	586	7,1
700 – 799	5	26,3	1191	14,4
800 – 899	1	5,3	50	0,6
Skupaj	19	100,0	8289	100,0

Vir: D. Perko, 1987

Občina šteje danes (1988) že nad 9000 prebivalcev, od katerih jih dobra četrtnina živi v hribovskih naseljih. Gosteje je naseljeno le Logaško polje, v hribovju pa prevladuje samotne kmetije in majhni zaselki, večje strnjene vasi pa so le na najugodnejših mestih. Število prebivalcev v občini po vojni stalno narašča, v hribovitem svetu pa je prišlo že tudi do pojavov deagrarizacije in depopulacije, čeprav je po dolgoletnem padanju števila prebivalstva v preteklih letih, v zadnjem obdobju (1981–1986) zaslediti porast (+ 118). V občini je še 9,8 % kmečkega prebivalstva, kar je blizu slovenskemu povprečju, vsekakor pa več kot v ostalih notranjskih občinah. Prebivalstvo, predvsem mlajše, se precej zaposluje v Logatcu in Žireh, pa tudi v Idriji, na Vrhniki in v Ljubljani.

Preko območja občine drže pomembne prometne poti, ker se tu stikajo suhe doline, po katerih so že v davnini držale poti iz Podonavja proti Jadranu ter Idriji in Žirem. Sama prometna dostopnost v občini je zadovoljiva, čeprav je predvsem v višjih in bolj oddaljenih predelih še precej makadamskih cest.

Tabela 3: Struktura izrabe tal v občini Logatec in v Sloveniji (kataster 1979)

Njive	Travniki	Sadov.	Vinogr.	Vrt	Pašn.	Gozd.	Močv. vode	Nepl.	Skupaj
Logatec									
ha 1227	3059	53	–	–	1431	10979	12	527	17288
% 7,1	17,7	0,3	0,0	0,0	8,3	63,5	0,1	3,0	100,0
Slovenija									
ha 267047	382745	41451	21153	261	224248	958988	1680	127058	2027243
% 13,2	18,9	2,0	1,0	0,0	11,1	47,4	0,1	6,3	100,0

Vir: D. Kladnik, 1987

Poljedelstvo je večjega pomena le na planoti okoli Rovt. Glavna kmetijska kultura je krompir. Goje tudi žitarice in krmne rastline, sadje pa nima nikjer dobrih prirodnih pogojev. Na njivah pridelujejo le za samooskrbo, njihova površina je pod republiškim povprečjem. Nasploh prevladuje travninje (travniki, pašniki), saj je glavni omejevalni dejavnik razvoja kmetijstva tod relief. Občina velja za zelo gozdno, saj je gozdnih površin nad 1/2 (63,5 %), pri čemer je 3/4 dreves iglavcev. Les je pglavlitna surovina za industrijo. Gozdovi dajejo nekaterim kmetijam tudi 70–80 % dohodka. V strukturi živine absolutno prevladuje govedo, v okviru tega pa krave in ponekod mlado govedo. V hribovitem svetu prevladujejo kmetije z več kot 15 ha zemlje, v nižjih legah pa manj kot 10 ha.

2.1.2. Komercialni turizem v občini Logatec

Podrobnejše podatke o logaškem turizmu je v publikacijah Zavoda SR Slovenije za statistiko (Letni pregledi turizma) in v literaturi najti šele za leto 1984 in vsa predhodna leta. Novejši podatki so posplošeni na občinski teritorij (Letopisi SR Slovenije) in zajemajo le nekatere bistvene prvine turizma. Letošnje in lanskoletne podatke, ki niso še nikjer objavljeni, pa smo v teku Mladinskega raziskovalnega tabora »Logatec 88«¹ eksemplarično zbrali po ustanovah. Glavno potezo logaškega turizma smo omenili že na začetku – namreč, da v okviru jugoslovanskega, slovenskega in notranjskega turizma ne pomeni takorekoč ničesar. Prenočevanja, ki so najbolj merodajen kazalec vsaj določene turistične razvitosti kažejo, da prenočuje v občini Logatec letno le 0,005 odstotkov vseh turistov Jugoslavije, 0,06 odstotkov turistov, ki prenočujejo v Sloveniji

in 1,5 odstotkov turistov, ki se odločijo prenočevati na Notranjskem. V tej regiji je le še cerkniška občina na slabšem (Godišnjak SFRJ, 1985).

Verodostojni podatki letnega pregleda turizma za leto 1984 povedo, da razpolaga družbeni in zasebni sektor v občini s 37 sobami. V prenočiščih penzijskega značaja je 57 % sob, v motelu ob avtocesti 27 % sob, drugod pa je še preostalih 6 sob (16 %). Hkrati lahko prenoči v logaški občini 81 gostov v glavni in 67 gostov v pred in posezoni. To je okroglo devet odstotkov prenočitvenih kapacitet Postojne in dva odstotka zmogljivosti, ki jih ponuja Ljubljana.

V okviru občine velja nesporni primat v komercialnem turizmu občinskemu središču, saj razpolaga naselje Logatec z 27 sobami in 68 posteljami namenjenimi prenočevanju turistov. Zaradi tega se ponavadi kar devet desetin (89 %) izmed štirih tisočev (3963 – leta 1984) turistov, ki letno obišejo logaško občino, odloči prenočevati v Logatcu.

Tabela 4: Poreklo gostov v Logatcu

	Gostje				Prenočevanje		
	1964	1974	1984	1987*	1964	1974	1984
vsi turisti	3902	2308	3530	2109	4918	3120	5140
domači (SFRJ)	1811	1228	1823	1090	1923	2131	3741
tujci	3091	1080	1399	1019	2995	1297	1399
– Avstrija	**	85	81	6***	**	93	81**
– Italija	**	261	292	8***	**	416	292**
– ZR Nemčija	**	297	360	64	**	351	360
– Nizozemska	**	74	62	12	**	74**	62**
– Francija	**	70	140	3	**	70**	140**
– Švica	**	26	80	2	**	26**	80**
– Turčija	**	–	99	1	**	–**	99**
– druge dežele	**	267	285	49	**	267	285**

* samo motel »Lom«

** nezanesljiv podatek

*** mesec junij 1988, motel »Lom«

Obiskovalcev je največ iz domovine (Jugoslavije), saj vsa zadnja leta predstavljajo med 53 odstotki (leta 1974) in šestimi desetimi (leta 1984) vseh obiskovalcev občine. Podobno je pri registraciji prenočišč, saj ponavadi prav domači gostje ostajajo dalj. Leta 1984 so ustvarili omenjeni gostje tri četrtine vseh nočitev (72,8 %), deset let poprej pa skoraj dve tretjini nočitev. Ponavadi so to poslovni potniki in turisti iz Srbije (39 %), Slovenije (21 %), Bosne in Hercegovine (16 %) ali Hrvaške in Makedonije (à 11 %), ki potujejo skozi Logatec ali pa so gostje tukajšnjih delovnih organizacij in ustanov. Značilno zanje, kot za vse obiskovalce Logatca pa je, da se v kraju zadrže izredno kratek čas, saj v povprečju nihče ne prenočuje dalj kot eno noč (1,45 prenočevanj po gostu). Tudi v preteklosti ni bilo drugače. To kaže, da kraj privablja le (silom prilik) goste v tranzitu, predvsem tiste, katerim je ciljna destinacija predaleč od kraja stalnega bivališča, da bi jo dosegli v enodnevni vožnji z avtomobilom.

Posebno velja to za goste iz tujine, pri katerih gre določeno izjemo iskati le pri Italijanih. Najštevilnejši tuji gostje Nemci, ostajajo v Logatcu 1,18 % dneva, Francozi in Avstrijci en dan, Italijani pa kar 1,6 % dneva. Italijanski gostje so po številu obiskovalcev Logatca na drugem mestu (20,9 %), takoj za Nemci (25,7 %). Skupaj, v določenih letih

presežejo po številu obiskov vse druge nacionalnosti. V tem pogledu pa smo v logaški občini po otvoritvi avtoceste registrirali številne spremembe. Predvsem se je povečal delež obiskovalcev iz oddaljenih in eksotičnih držav. Omeniti je treba povečan obisk Nizozemcev in Francozov ter Švicarjev (okroglo po 10 % vseh tujih gostov), predvsem pa Grkov, Bolgarov in Turkov, ki predstavljajo v številu vseh obiskovalcev iz tujine že skoraj četrtino (turisti iz Turčije 7,1 %)! Zanimivo je, da se povečuje tudi delež izraelskih turistov.

V primerjavi s sosednjima turističnima središčema je Logatec po številu obiskovalcev in registriranih prenočevanj turistov še na slabšem kot pri primerjavi prenočitvenih kapacitet. V Postojno pride letno okrog 108 tisoč turistov (ki prenočujejo!), v Ljubljano pa preko pol milijona. Glede dolžine bivanja posameznega turista pa ni pomembnih razlik, kar navaja na misel, da celotni osrednji Sloveniji nismo uspeli dati podobne turistično atraktivnega območja. Povprečno ostajajo gostje v Postojni namreč le 1,33 dni (143.000 nočitev), v Ljubljani pa tudi le 1,42 dni (731.000 nočitev). Podobno neuspešne se zde namere podaljšati sezono na pomladne in jesenske mesece. Tudi v Logatcu nastopajo poletni sezonski viški, ki pa po dograditvi avtoceste niso tako izraziti kot prej. V tromesečju junij, julij, avgust prenočuje v Logatcu tretjina vseh obiskovalcev (31,4 %), dve tretjini pa se jih porazdeli na preostalih devet mesecev v letu, pri čemer so trije jesenski z 27,3 % vseh letnih obiskov, še najbolj priljubljeni. Medtem, ko lahko prvi sezonski višek pripišemo pravemu turističnemu valu k obalam Jadranskega morja, pa gre drugega pripisati najbrž obiskom zamejskih trgovin iz bolj oddaljenih predelov Jugoslavije.

Tabela 5: Turistični obisk v Logatcu po mesecih

Leto	M e s e c											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1964	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1974	–	176	129	166	290	181	596	612	325	215	165	265
1984	284	273	350	436	357	421	480	711	534	361	509	424
1987*	125	119	145	186	183	218	298	293	177	110	137	118

* samo motel »Lom«

Tudi preteklo leto ni bilo v tem pogledu, vsaj po ugotovitvah udeležencev tabora, izjemno. V Petrolovem motelu Lom, ki je vsaj po obisku turistov največja gostinsko-turistična ustanova v občini, saj beleži v zadnjem času ponavadi okrog dve tretjini vseh prenočevanj v občini, so denimo registrirali junija 10,3 % gostov, v juliju 14,1 %, v avgustu še nadaljnjih 13,9 in v septembru še 8,4 % vseh gostov, ki so jih v letu 1987 obiskali. Zanimivo je, da so v teh mesecih skoraj izključni gostje hotela tujci, saj je domačinov v celotni poletni sezoni le dobra tretjina (34,2 %). Z izjemo septembra pa v vseh ostalih mesecih leta prevladujejo domači gostje nad tujimi: v zimskem obdobju leta je tujcev celo manj kot desetino, v jesenskem obdobju pa jih je za slabo tretjino. Izrazite sezonske viške kaže po teh ugotovitvah predvsem tujski obisk, medtem ko je obisk domačinov skozi vse leto več ali manj enak, z izjemo mesecev s snežno odejo, ko je domačost gostov tudi do trikrat več kot ponavadi.

Zasedenost motela Lom je po teh podatkih nadpovprečno dobra, saj bi v najboljšem primeru lahko letno na 30 ležiščih in v desetih sobah prenočilo okrog desettisoč gostov. Dejansko pa jih okroglo tretjino tega števila, kar je pravzaprav polovico kapa-

citet, ki jih imajo na razpolago, če vemo, da troposteljnih sob v modernem turizmu ne moremo prodajati. Povprečna zasedenost drugih prenočitvenih objektov v logaški občini je občutno nižja. V povprečju so turistične kapacitete zasedene le 20,6 odstotno, v primeru, da pa v izračun vključimo še sezonske kapacitete, pa je izkoristek turističnih kapacitet okroglo 74 dni ali nekaj manj kot dva meseca in pol na leto. To niti ni tako slabo še vemo, da marsikateri turistični kraj v osrednji Jugoslaviji ne beleži tolikšne stopnje zasedenosti kapacitet. V modernem turizmu menijo, da je za rentabilno poslovanje gostinsko-turistične ustanove potrebno izkazovati med 40 in 50 odstotno zasedenost, oziroma bi naj turisti zasedali kapacitete v njej vsaj 120 dni na leto.

Če za konec preverimo še razvojne faze komercialnega turizma v Logatcu, potem ne moremo mimo ugotovitve, da je ta doživiljal tri vzpone in padce oziroma oscilacije skladno z objektivnimi lokalnimi, regionalnimi, državnimi in mednarodnimi razmerami. Vse do začetka šestdesetih let ni v gospodarskem pomenu pomenil ničesar, saj so denimo še leta 1960 beležili komaj 1229 prenočevanj turistov ali obisk le okroglo štiristo gostov. Z odprtjem meja leta 1961 pa se je komercialni turizem končno uveljavil tudi v povojnem gospodarstvu logaške občine. Nenadoma se je obisk domačinov potrojil oziroma so se prenočevanja tujih turistov sedemkratno povečala. Višek turističnega razvoja, ki je po magistralni cesti skozi Logatec usmerjal tuje in domače goste proti morju, je kraj dosegel med leti 1969 in 1971. Z odprtjem avtoceste pa je turistični promet v Logatcu upadel kar za štirikrat: leta 1971 je kraj obiskalo še 8238 turistov, dve leti kasneje pa le še 2409! To so bili najtežji trenutki za komercialni turizem v Logatcu, saj je vzporedno propadla tudi številna ponudba privatnih sob. Še leta 1968 so v kraju zabeležili 183 postelj, čez nekaj let, leta 1974 pa le še 72! Z družbeno pomočjo, predvsem podjetij Integral in Petrol, so uspeli proti koncu sedemdesetih let turizem v Logatcu ponovno spraviti na zeleno vejo. Zanimivo je, da je bil obisk proti koncu sedemdesetih let skoraj identičen številu gostov iz konca šestdesetih. Organiziranim nakupom v Trstu, ki jim je bil Logatec večkrat za izhodišče, pa je odzvonilo z odlokom jugoslovanske vlade o t.i. depozitu! Ponovno je obisk upadel, najprej za polovico, nato pa na raven, ki je nismo zabeležili vse od petdesetih let dalje. Leta 1983 je Logatec obiskalo le toliko turistov kot v letu 1960 (in poprej) in 1974 (avtocesta). Podatki kažejo, da je v novejšem času tudi ta, tretja kriza logaškega komercialnega turizma že premagana, vendar o nekdanji živahni gostinsko-turistični dejavnosti, ki smo ji bili v zadnjih tridesetih letih priča kar dvakrat, žal ni več sledu. Zdi se, da je tudi občina nehala staviti na tega »konja« logaškega gospodarstva.

2.1.3. Sedanje možnosti za rekreacijo in turizem v občini Logatec

Mladinski raziskovalni tabor »Logatec 88« je bil prilika za ugotavljanje dejavskega stanja v gostinsko-turistični (gospodarski) dejavnosti v občini. Vendar se tovrstno raziskovanje ni zaustavilo le pri registraciji t.i. primarne turistične ponudbe (prenočišča in gostišča), temveč je iskalo še druge, za obiskovalce Logatca pomembne objekte, naprave, institucije in ambiente. Mednje gre uvrstiti predvsem vse športne in rekreacijske naprave ter objekte (sekundarna turistična ponudba), kot tudi trgovske, kulturne in druge ustanove ter privlačna območja (terciarna turistična ponudba), ki bi lahko prav vsa omogočala prijetno aktivno ali pasivno rekreacijo obiskovalcev.

Na posebni karti smo izpostavili oziroma prikazali hotele, motele, gostišča, kmečki turizem, privatne sobe, restavracije, bifeje, slaščičarne, družbene domove, vikende in druge objekte, ki omogočajo prenočevanje ali prehranjevanje občasnim obiskovalcem. Ob njih smo začrtali športna igrišča, športne dvorane, smučišča, smučarske proge, skakalnice, kopališča, sprehajalne poti, zabaviščne prostore, kulturne dvorane, ba-

linišča, teniška igrišča . . . torej vse tiste naprave, ki bi, ob ustrezni ureditvi, lahko pomenile privlačno turistično atrakcijo za (domačine) izletnike, prehodne goste, turiste v pravem pomenu besede in »vikendaše«. Dodali smo še seznam in zarisali lokacijo trgovin (vseh vrst), uslužnostnih obrti, kulturnih, religioznih in drugih privlačnih objektov, pa tudi upravnih ustanov (milica, matični urad . . .), ki lahko občasno služijo ali pritegnejo interes obiskovalca Logatca. Zdelo pa se nam je pomembno izpostaviti še posebno privlačna območja in naravne pejsaže, kot je denimo logaški lipov drevored, pa tudi območja z omejitvami v turistični izrabi in obiskú (industrijske in vojaške cone) ali neprimernim, grdim izgledom (zanemarjene hiše, kamnolomi, smetišča, . . .). Izsek iz omenjene karte posredujemo v prilogi. Menimo, da bi, prirejena, bila dobra informacija ne le obiskovalcem temveč tudi domačinom. V lični »urbanistični maniri« bi jo lahko predstavili oziroma postavili na avtobusni in železniški postaji v Dolenjem Logatcu, pa tudi na vseh osrednjih točkah naselij v logaški občini. Podobni panoji so sestavni del že vseh turističnih krajev v zamejstvu, pa tudi nekaterih v domovini. Lahko bi jih kombinirali s panoji za vozne rede avtobusov ali vlakov, telefonskimi govorilnicami, itd.

Tabela 6: Gostinsko-turistična dejavnost (ustanove) v logaški občini leta 1988

	Hotel/ motel	Druga prenočišča	Restavracije in gostilne (prehrana)	Bifeji (pijača)
Dolenji Logatec	2	4	2	7
Gorenji Logatec	—	1	1	1
Rovte/Ceste	—	1	2	1
Zaplana/Petkovec	—	2	1	.
Hotedršica/Novi svet	—	1	1	1
Grčarevec/Laze	—	1	1	1
Skupaj	2	10	8	11

Ob pregledu rezultatov omenjenega kartiranja smo bili raziskovalci še sami presenečeni. Nismo pričakovali tolikšne raznovrstne ponudbe. Zaustavimo se le pri gostinstvu. Raziskave na terenu so namreč ponudile rahlo spremenjeno sliko podatkov, ki smo jo prejeli na ustreznem naslovu na občini. Ugotovili smo, da se v logaški občini kar 31 pravnih oseb ali družbenih ustanov ukvarja z gostinsko-turistično dejavnostjo. Na prvem mestu v ponudbi so bifeji (35 %) vseh vrst. Vendar je njihova razporeditev skoraj izključno omejena le na občinsko središče, drugod jih ni, ali pa so se preimenovali v bifeje (ker nudijo le pijačo) in lokacijah prejšnjih, starejših gostiln. Gostilne in restavracije (26 %) so bolj enakomerno razporejene po ozemlju občine, pri čemer pa je treba povedati, da smo v tej razporeditvi upoštevali tudi lokacije s skromnimi zametki »kmečkega turizma« (Petkovec, Grčarevec). Različne zvrsti prenočišč je najti v vseh večjih naseljih, z izjemo Laz, vendar je ponudba sob razmeroma skromna in omejena predvsem na zasebne sobe v privatnih hišah. Izjemo predstavljata le penzion Krpan v središčud Logatca, motel Lom ob avtocesti in objekti »kmečkega turizma«.

Ob tej priliki moramo omeniti število in potencialne kapacitete počitniških hišic na območju logaške občine. Po popisu iz leta 1981 so jih namreč zabeležili kar 169, v času letošnje raziskave pa so nam uspeli posredovati podatke le za 87 tovrstnih objektov. Možno je le dvojje: da so številne počitniške hišice lastniki že za stalno naselili

(saj gre večinoma za prebivalce Ljubljane), ali pa, da prekrivajo dejanski namen objekta. Druga možnost se zdi bolj verjetna, saj skromni, prvi vtis o rasti stanovanjskih objektov te vrste po podeželju Logatca daje prej nasproten vtis od tistega, ki ga posredujejo uradni občinski podatki. Vendar, če upoštevamo lete, potem razpolagajo v občini že z najmanj 261 ležišči, ali trikratnim številom uradno registriranih. Četudi jih najbrž nikoli ne bo moč vključiti v ponudbo komercialnega turizma (slabe izkušnje od druge) pa moramo pri planiranju bodočih rekreacijskih naprav računati tudi s temi obiskovalci občine. Posebno ob koncu tedna in v času počitnic. Ne smemo pa pozabiti niti na njihov pomen pri ohranjanju in popestritvi gostinske ponudbe (porehnanjevanje v bližnjih gostiščih), oskrbe (gradbeni material, prehrana, pijača ...) in uslužnostnih ter storitvenih obrti (glej tudi A. Grosar: »Geografski vidik razvoja počitniških bivališč na Notranjskem in Primorskem«, 1987).

Tabela7: Predviden razvoj turistično-gostinskih ustanov v logaški občini

Planirano ali pred kratkim dovršeno*	Prenočišče	Restavracije in gostilne	Bifeji	Skupaj
– ukinitve dejavnosti	1	2	3	6
– obnovitev prostorov	2	4	1	7
– širitev dejavnosti	1	1	2	4
– ureditev dostopa	–	3	1	4
– ureditev okolice	–	2	2	4
– brez sprememb	2	2	5	9
– neznano	–	2	1	3

* možnih je bilo več odgovorov

Ob registraciji gostinsko-turističnih obratov v občini smo izvedli še krajšo anketo med lastniki ali uslužbenci. Povprašali smo po ponudbi hrane in pijače, cenah, problemih s katerimi se ukvarjajo, številom gostov, ki jih postrežejo oziroma prenočijo, itd. Vsi podatki so izrednega pomena za planiranje nadaljnjega tovrstnega razvoja. Morda še najbolj odraža stanje na tem gospodarskem področju vprašanje o nameravanih spremembah na hiši, v okolici, ali v dejavnosti s katero se sedaj ukvarjajo. Med šestnajstimi anketiranci jih več kot polovica meni, da pomembnejših sprememb pri njih ne bo, pa vendar jih med njimi kar šest razmišlja o ukinitvi tovrstne gostinske dejavnosti. Predvsem nekateri bifeji v občinskem središču ne vidijo več prihodnosti v svojem obstoju. Nasprotno pa nameravata dva lastnika bifejev ne le obnoviti in razširiti svoje prostore, temveč še razširiti svojo ponudbo. Gostinci in turistični delavci so imeli tudi svoje poglede na oživitve zamrle turistične dejavnosti v kraju in občini. Najpomembnejše se jim zdi, da bi končno pristopili k reorganizaciji turističnega društva (17,2 %), pri čemer se jim zdijo enakovredno dobre rešitve tudi ustanovitev lokalne (privatne?) turistične agencije ali nastavitve (dobrega) človeka z idejami. Posebno poudarjajo potrebo po ureditvi kraja (12,5 %) in okolice pomembnejših turistično-gostinskih objektov in območij.

Zdi se jim, da deluje kraj zanemarjeno in urbanistično (na nekaterih območjih) povsem neurejeno. Pri tem izpostavljajo predvsem problem Nakla, bazenov, teniških igrišč ... Nasploh menijo, da bi morali imeti več rekreativnih objemkov in prostorov (tenis, golf, plavanje ...) ter zabave in kulturnih prireditev (31,2 %). Večeri ob vodnjaku se jim zdijo originalna in za turiste privlačna prireditve. Večina jih o dpira še vprašanje turistične izrabe kraškega podzemlja (7,8 %), pa tudi širitve in ureditve smučišč na in ob Sekivici (7,8 %). Zanimivo pa je, da je ideja o izgradnji hotela ocenjena zelo nizko.

Tabela 8: Videnje prihodnjega turističnega razvoja (anketa med lastniki gostinsko-turističnih obratov)

Predlogi za izboljšanje turistične ponudbe*	Preno- člišča	Gostilne in re- stavracije	Bifeji	Skupaj
– reorganizacija turističnega društva, us- tanovitev turistične agencije	1	5	5	11
– več rekreativne ponudbe	2	1	4	7
– več zabaviščnih prostorov in njih uredi- tev	2	4	1	7
– več kulturnih prireditev	2	2	2	6
– uvedba jamskih obiskov	2	2	1	5
– širitev smučišč in njih ureditev	3	1	–	5
– asfaltiranje in ureditev okolice turistič- nih obratov	2	3	3	8
– izgradnja hotela	1	1	2	4
– ekonomska stimulacija za turistične dejavnosti	–	2	3	5
– ne vem/nočem povedati	–	3	3	6

* možnih je več odgovorov

2.2. Možnosti za razvoj kmečkega turizma v logaški občini

Turizem na kmetiji, kot ena od oblik turizma v agrarnem okolju, predstavlja najvišjo možno obliko povezave med kmetijstvom in turizmom. Sodi v obliko t.i. »blagega turizma«, ki se je začel uvajati predvsem v alpskem območju. Pomeni mirni (nehrupni, nemoteči), netehnicizirani turizem, ki se prilega naravi (naravnim pogojem) in je usmerjen v naravne oblike turistično-rekreativne ponudbe. Ponavadi je to posamični, družinski in prijateljski turizem, prilagojen spontanim odločitvam. Ta vrsta turizma se v nekem območju lahko razvija le, če so zato dani določeni pogoji, ki zagotavljajo na eni strani atraktivnosti območja, na drugi strani pa možnost bivanja in gibanja turistov v tem območju. Prav to pa je tudi cilj in namen raziskave, namreč ugotoviti možnosti za razvoj kmečkega turizma v občini Logatec, ki napram sosednjim občinam nimamo bistvenih naravnih in družbenih prenosti (M. Dekleva, 1985).

Poleg prostorskih pogojev (prirodnih in antropogenih), je tu še vrsta socialnih, ekonomskih, političnih in drugih momentov, ki lahko pospešujejo ali zavirajo razvoj turizma na kmetijah. Ker je te pogoje najlažje (in najbolj objektivno) oceniti na terenu, v pokrajini sami, je naše delo temeljito predvsem na terenskem delu oziroma anketiranju. Med 224 čistimi kmetijami v 25 krajih oziroma naselbinskih delih logaške občine smo lahko izbirali območja in osebe – kmete primerne za »kmečki turizem«. Odločili smo se za izbor osmih naselij hribovskega in perifernege območja logaške občine.

Anketo smo izvedli v naseljih Medvedje Brdo, Hlevni Vrh, Vrh, Lavrovec, Hlevišje, Rovtarske Žibrše, Ravnik in Logaške Žibrše. Gre za hribovski svet severnega in severozahodnega dela občine, zato naštetje naravno- in družbeno-geografske značilnosti v veliki meri veljajo tudi za obravnavano področje razloženih naselij na povprečni višini 714 m. Precej je samostojnih kmetij za zemljo v celkih. Prevladujejo kmetije, mladina pa se pogosto zaposluje v dolini.

Tabela 9: Naselja po nadmorski višini in oddaljenosti od Logatca

Naselje	Nadmorska višina (m)	Oddaljenost od Logatca (km)
Medvedje Brdo	670 – 850	13
Hlevni Vrh	720	13
Vrh	884	15
Lavrovec	640 – 700	17
Hlevišče	620	14
Rovtarske Žibrše	720	4
Ravnik	660	9
Logaške Žibrše	680	7
Povprečje	714	11,5

Tu smo izvedli ankete v 61. gospodinjstvih in s tem zajeli 263 prebivalcev. Izbirali smo predvsem čista kmečka oziroma kmečka gospodinjstva, saj so le-ta navadno najbolj zainteresirana za dodatni vir dohodka na kmetiji, pri čemer mislimo tudi na turistično dejavnost. Zaposlenim namreč njihova služba svečinoma pomeni večjo socialno varnost.

Predmet **analize posameznih naselij in kmetij** glede na primernost za turizem na kmetijah so poleg že prej omenjenih faktorjev bili:

- lega naselja (nadmorska višina, osončenost, razgledanost . . .),
- dostopnost naselja z osebnim ali javnim prevoznim sredstvom,
- tip kmetije (primerne so čiste in potencialno čiste),
- velikost kmetije,
- splošna perspektivnost kmetijske dejavnosti na kmetiji,
- število družinskih članov, starost in stopnja njihove zaposlenosti,
- kulturna raven, izobraženost in pripravljenost kmeta,
- ustreznost, velikost in stanje poslopij ter prostorov za turistično dejavnost,
- stanje gospodarskih objektov,
- možnost zadovoljivega udobja za goste,
- materialni položaj kmetije,
- dosedanja vključenost v turizem.

– Socialnodemografska podoba

Anketa je zajela 61 gospodinjstev oziroma 263 prebivalcev, od tega 131 moških in 132 žensk. Tako se vsi nadaljnji podatki nanašajo na to skupino ljudi oziroma gospodinjstev.

Gospodinjstva v povprečju štejejo 4,3 člane: najmanj 1 član (v štirih gospodinjstvih) in največ 8 članov (v treh gospodinjstvih). Sicer pa največji delež predstavljajo gospodinjstva s tremi člani (20 %), katerim sledijo tista s štirimi oziroma šestimi člani.

Tabela 10: Številčnost članov gospodinjstva

	Število članov gospodinjstva							
	1	2	3	4	5	6	7	8 Skupaj
Število gospodinjstev	4	9	12	10	5	10	8	3 61
%	7	12	20	16	8	16	13	5 100

Vir: Anketa (Logatec, 1988)

Ti podatki kažejo, da so gospodinjstva v povprečju še precej velika in ne moremo govoriti o občutnejšem odhajanju dela prebivalstva (predvsem mladih) v urbana središča. To nam dokazujejo tudi podatki o starostni sestavi prebivalstva, saj najštevilnejšo skupino predstavlja mladina pod 20 let (33 %), pri tem pa večina teh mladih obiskuje različne šole (osnovno, srednjo, itd.) oziroma še ne hodi v šolo. Na 2. mestu je grupa 50–59 let (18 %), v katero s 53 leti spada tudi »povprečni« (glede starosti) nosilec gospodinjstva. Nekoliko manjši kot bi pričakovali, je le delež skupine od 30–39 let z 8 %. Sicer pa je povprečna starost prebivalstva 41 let. Bistvene razlike pri primerjavi starosti moških in žensk ni, še največje je odstopanje pri skupini nad 70 let, kjer ženske predstavljajo 13 %, moški pa le 5 % prebivalstva.

Tabela 11: Socialnodemografska struktura (naselja)

Naselja	Štev. anket. gospodinj.	Štev. vseh članov gosp.	Povpr. štev. članov gosp.	Povpr. star. nosilec. gosp.	Povpr. star. vseh član. gospodinj.	Štev. nezap. nosil. gosp.	Štev. čistih kmetov	Štev. zaposl. članov gosp.	Štev. predš. in šolobv. otrok
Medvedje Brdo	16	50	3,7	59	48	13	6	14	14
Hlevni Vrh	3	11	3,7	45	3	3	–	1	
Vrh	3	16	5,3	56	36	3	1	5	5
Lavrovec	6	24	4,0	57	46	6	4	2	9
Hlevišce	6	25	4,2	60	40	4	1	10	6
Rovtar Žibrše	14	66	4,7	47	36	10	5	19	17
Ravnik	3	14	4,7	38	38	3	3	–	6
Logaške Žibrše	10	48	4,8	48	36	9	5	9	16
Skupaj	61	263	4,3	53	41	51	28	59	74
					%	84*	46*	22**	28**

* = 61 nosilcev gospodinjstev

** = 263 članov gospodinjstev

Vir: Anketa (Logatec, 1988)

Tabela 12: Starostna struktura glede na spol

Starostni razred	Moški		Ženske		Skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%
pod 20	40	31	46	34	86	33
20 – 29	25	19	17	13	42	16
30 – 39	14	11	7	5	21	8
40 – 49	15	11	10	8	25	10
50 – 59	24	18	25	19	49	18
60 – 69	7	5	10	8	17	6
70 in več	6	5	17	13	23	9
Skupaj	131	100	132	100	263	100

Vir: Anketa (Logatec, 1988)

Izobrazbena raven je precej nizka, večina je obiskovala osnovno šolo, le redki pa imajo kvalifikacijo. Vendar pa zadnje generacije obiskujejo že tudi srednjo šolo, kar v precejšnji meri pogojuje njihovo kasnejšo zaposlitev, saj podatki kažejo, da so zaposleni predvsem pripadniki starostne skupine 20 – 29 let. Od vseh zajetih prebivalcev jih je zaposlenih (v Logatcu, Žireh, Idriji) 22 %. Povsem čistih kmetij, kjer noben član gospodinjstva ni zaposlen, je 28 (46 %), kar ni zanemarljivo število. Kmetij, kjer je zaposlen nosilec gospodinjstva, torej lastnik kmetije, je 10 (16 %).

– Gospodarska podoba

Kmetije merijo v povprečju 28,8 ha, pri čemer je 12,8 ha gozda in 1,9 ha njiv. Kmetij z manj kot 10 ha zemlje je le 10,4 pa imajo v lasti nad 50 ha površin. Majhen delež njiv pogojuje predvsem relief. Na njih pridelajo le za domače potrebe oziroma za živino, gozd pa marsikomu pomeni še precejšen vir dohodka (tudi 80 %), v kolikor ni njih če v gospodinjstvu zaposlen. Kmetije rede povprečno 10 glav živine, od tega polovico krav. To je od kmeta do kmeta različno, odvisno od tega, ali se je usmeril v mlečno ali mesno živinorejo, čeprav ta dejavnost na splošno ne prinaša veliko dohodka v gospodinjstvo. Navadno se ta dopolnjuje z dohodkom iz gozda oziroma neagrarnih dejavnosti.

Tabela 13: Gospodarska struktura (površine, živina)

Naselja	Povpreč. velikost kmetij (ha)	Povpreč. površina gozda (ha)	Povpr. površ. njiv (ha)	Štev. v nasel.	živine v gosp.	Štev. v nasel.	krav v gosp.
Medvedje Brdo	20,1	10,1	1,2	106	7	48	3
Hlevni Vrh	36,6	12,7	3,0	71	24	28	9
Vrh	43,0	19,3	2,0	58	19	20	7
Lavrovec	13,0	5,7	1,4	27	5	27	5
Hlevišče	14,7	5,5	0,8	20	3	20	3
Rovtar.Žibrše	26,0	9,9	3,9	170	12	65	5
Ravnik	45,7	27,3	1,7	47	16	16	5
Logaške Žibrše	31,3	12,0	2,3	108	11	39	4
Skupaj	28,8	12,8	1,9	607	10	263	5

Vir: Anketa (Logatec, 1988)

Poleg goveda rede še precej prašičev, skoraj pri vsaki hiši so kokoši, včasih celo zajci ali purani. Konj je le še 10.

Podoba stanovanjskega in gospodarskega fonda, opremljenosti

Med stanovanjskimi hišami prevladujejo stare dotrajane hiše še izpred 1. svetovne vojne oziroma prejšnjega stoletja (37 %), ki so le deloma obnovljene. Takoj na 2. mestu so nove hiše, stare manj kot 10 let (31 %), kar kaže na to, da so ljudje v zadnjem času precej gradili in se očitno ne mislijo izseliti, migrirati v dolino. Najmanj je hiš, zgrajenih v letih 1945–1960. Njihova povprečna velikost se suče okrog 120 m² (105 do 127 m²) in so večinoma enonadstropne (75 %). Vsa gospodinjstva imajo elektriko, telefon jih ima 34 (56 %). Vodovod imajo povsod lasten (kapnica, šterna, studenec), samo Ravnik ima občinski vodovod.* Urejeno kanalizacijo (greznico) ima 79 % gospodinjstev. Pri

gospodarskih poslopih je stanje nekoliko drugačno. Hlevi so večinoma stari manj kot 20 let, oziroma so obnovljeni (48 %), prav tako pa jih je malo iz let 1955–1965. Povprečna velikost hleva je 141 m², vendar so tu razlike večje, odvisno od njegove starosti oziroma potreb (82–270 m²). 57 % kmetov ima tudi še vsaj eno gospodarsko poslopje (kozolec, garaža, strojna lopa, silos . . .). Največ kmetov (48 %) ima po en traktor, 8 gospodinjstev je brez traktorja, precej jih ima 2 ali celo 3 traktorje. Večino priključkov za traktor ima 45 gospodinjstev (74 %). Avtomobila nimajo v 14 gospodinjstvih (23 %). Navedeni podatki kažejo na izboljšavo stanovanjskega in gospodarskega fonda v preteklih letih, kar je vzpodbudno, vendar pa bo treba vanj za boljšo funkcionalnost vložiti še precej sredstev. Prav tako je zadovoljiva strojna opremljenost.

Tabela 14: Stanje stanovanjskega in gospodarskega fonda ter opremljenosti

Naselja	Opremljenost										
	Štev. anketir. gospodinjstev	Povprečna velik. hiš (tloris)	Elektrika	Vodovod	Kanalizac. (greznica)	Telefon	Povpr. velik. gosp. poslop. (tloris) (m ²)	Št. gosp. z ost. gosp. poslopi	Štev. traktor.	Štev. gospod. z večino priklj.	Štev. avtomobil.
Medvedje Brdo	16	114	16	15	11	8	82	9	13	7	13
Hlevni Vrh	3	127	3	3	3	3	170	3	6	3	3
Vrh	3	127	3	3	3	3	270	2	4	2	3
Lavrovec	6	113	6	6	5	3	82	2	8	4	3
Hlevišce	6	105	6	6	4	2	111	4	9	5	5
Rovtarske											
Žibrše	12	108	14	14	12	10	135	9	21	14	15
Ravnik	3	140	3		3	2	187	1	5	3	3
Logaške Žibrše	10	129	10	3	7	3	89	5	15	7	9
Skupaj	61	120	61	50	48	34	141	35	81	45	54
		%	100	87	79	56	–	57	–	74	–
		%	100	87	79	56	–	57	–	74	–

Vir: Anketa (Logatec, 1988)

Mnenje anketirancev o možnostih za razvoj kmečkega turizma

Mnenje anketirancev o kmečkem turizmu nasploh in o možnostih za njegov razvoj v logaški občini oziroma konkretno pri njih samih je zelo različno: od popolnega zavračanja te ideje pa do navdušenja in pripravljenosti sodelovanja. Seveda so razlogi za to zelo različni, precejšen negativen vpliv na njihovo mnenje pa ima tudi vse večja ekonomska in družbena kriza, v kateri se nahajamo. Marsikdo si pod izrazom »kmečki turizem« ali »turizem na kmetiji« ne predstavlja nič konkretnega. Tako je od 61 gospodinjstev za kmečki turizem zainteresiranih 15 kmetov (25 %), 12 jih ne kaže posebnega navdušenja, vendar bi se ob določeni podpori ukvarjali s tako obliko turizma, dobro polovico pa jih ta dejavnost ne zanima.

* vodovod na Ravniku imajo vsi anketirani kmetje

Tabela 15: Zainteresiranost za kmečki turizem

Naselja	Interes se zanima	pogojno	ni interesa
Medvedje Brdo	5	2	9
Hlevni Vrh	–	1	2
Vrh	2	–	1
Lavrovec	3	–	3
Hleviše	1	2	4
Rovtarske Žibrše	2	5	7
Ravnik	–	1	2
Logaške Žibrše	2	2	7
Skupaj	15	12	34
%	25	20	55

Vir: Anketa (Logatec, 1988)

Na splošno se jim zdi ideja v turizmu na kmetiji dobra, vendar pa imajo razne pomisleke. Popolna nezainteresiranost je redka, tudi služba ni največja ovira. Je pa to čas, ki ga na kmetih vedno zmanjkuje, saj ponavadi ni dovolj ljudi za delo. Zelo pomembna so tudi finančna sredstva, saj bi večina potrebovala pomoč družbe za ureditev kmetije (npr. ugodna posojila, primerna davčna politika.). Nekateri so tudi skeptični, saj mislijo, da jih bo družba le izkoristila – ne zaupajo ji. Pogosto je ovira še stara, premajhna in zato neprimerna hiša, ali pa ostarelost članov gospodinjstva (pri eno in dvočlanskih gospodinjstvih). Skoraj vsi pa mislijo, da je okolica primerna za razvoj kmečkega turizma (lepa okolica, čist zrak, mir) in tudi prometna dostopnost je dobra, čeprav je še marsikje makadam. Očitno med ljudmi zanimanje je in to bi veljalo upoštevati pri nadaljnjih razmišljanjih v tej smeri.

Tipizacija gospodinjstev glede na primernost za razvoj kmečkega turizma

Če sedaj želimo izdelati neko tipizacijo oziroma določiti primernostne stopnje za razvoj kmečkega turizma na tem področju, je vsekakor treba upoštevati tako demografske kot tudi ekonomske kazalce, pri tem pa ne pozabiti na mnenje ljudi samih, saj je to navsezadnje zelo pomemben faktor pri nadaljnjem načrtovanju. Naravnogeografske razmere so si na tem področju zelo podobne, zato jih pri tipizaciji nismo upoštevali. Najprej nas je zanimala socialnodemografska struktura gospodinjstev. Najprimernejša so gospodinjstva z vsaj štirimi člani, pri čemer vsaj trije niso zaposleni in nosilec gospodinjstva ni starejši od 60 let. Druga pomembna postavka je stanje stanovanjskega fonda in sicer starost in velikost stanovanjske hiše ter komunalna opremljenost, saj gost zahteva določeno udobje. Vlogo pri tem igra tudi velikost posestva oziroma velikost obdelovalnih površin ter število živine v hlevu. Kmet naj bi namreč gostu ponudil domačo hrano in po možnosti pijačo, kar zahteva določene obdelovalne površine. Vendar pa velike obdelovalne površine zahtevajo več delovne sile, kar pa ni ugodno za vzporedno turistično dejavnost. Na to se navezuje tudi strojna opremljenost kmetij, saj se s stroji delo zelo olajša. Vendar pa je to dinamična postavka, ki se lahko prilagaja potrebam in željam posameznega kmeta. Tretja pomembna postavka je zainteresiranost kmeta samega za kmečki turizem na njegovi kmetiji, kar smo pri tipizaciji seveda skušali upoštevati. Tako je prišlo do tipizacije s petimi stopnjami primernosti od nep-

rimerno do zelo primerno, ki se kombinirajo s stopnjo kmetovega interesa za razvoj turizma na kmetiji.

Na karti so prikazana vsa anketirana gospodinjstva po naseljih po gornji tipizaciji. Ugotovimo lahko, da je zelo primernih šest gospodinjstev, od katerih so štiri tudi zainteresirane za razvoj kmečkega turizma. Neprimernih je enajst kmetij, manj primernih trinajst, primernih dvanajst, možnih (pod določenimi pogoji) pa trinajst.

Dobljeni rezultati kažejo, da možnosti za razvoj turizma na kmetijah v občini vsekakor so. Okolje je primerno za to vrsto dejavnosti, področje ni preveč oddaljeno od večjih urbanih aglomeracij in turističnih centrov (Logatec, Vrhnika, Postojna, Ljubljana), dostopnost je zadovoljiva, raziskava pa je tudi pokazala, da je na 61 % anketiranih kmetij možno razmišljati o kmečkem turizmu. Na interes prebivalcev pa bi precej lahko vplivala družba sama z določenimi konkretnimi spodbudami v obliki ugodnih posojil, primerne davčne politike, recepcijske službe in podobnim. Predvsem pa bi morala družba čim prej preiti od besed k dejanjem, saj bodo kmetje sicer izgubili še tisto zaupanje vanjo, ki ga imajo sedaj. Zato bi se morali odgovorni za to področje pogovoriti z njimi in jim predložiti svoje predloge, ki bi koristili obema stranema. S tem bi v logaški občini ponovno oživili turistično dejavnost, ki je bila nekaj – čeprav v drugi obliki – že precej bolj razvita. Predvsem pa bi tako v najkrajšem času, v ustreznem, nemotečem naravnem okolju in ob ne prevelikih vlaganjih razvili turizem na kmetijah perifernih območij. Zavedati se namreč moramo, da je obdobje regionalnega razvoja na osnovi velikopotezne industrije (še posebej na občutljivih kraških tleh) za nama in da bo inovativna družba 21. stoletja cenila podeželsko krajino s specifično turistično-rekreativno ponudbo. Prav to pa bi lahko logaška občina izkoristila pri svoji nadaljnji usmeritvi v razvoj turizma.

3. NAMESTO ZAKLJUČKA

V pričujočem delu so bila nanizana le nekatera razmišljanja, analize in ugotovitve. Terensko in kabinetno delo je posredovalo cel kup gradiva, ki ga avtorja v sestavku nista uporabila. Sploh se denimo nista dotaknila gradiva iz ankete, ki je bila opravljena med občinskimi »centralnimi osebami« in je posredovala videnje logaškega turizma iz oči domačina in družbeno-političnega delavca. Podobno je izostala obravnava mnenj udeležencev mladinskega raziskovalnega tabora »Logatec 88« o istem vprašanju. Vendar meniva, da s tem nisva omejila pomena raziskave, celo nasprotno, meniva, da je pričujoče delo temelj, ki ga lahko v prihodnje dopolnijo vse zgoraj omenjene raziskave in študije, ki se bodo v prihodnjih letih lotile istega problema. Naj za konec omenimo, da so podobne študije v drugih deželah in tudi že pri nas vsakdanja praksa, saj jih občine naročajo najmanj enkrat v desetletju. S spremenjenimi družbeno-ekonomskimi pogoji in v spremenjeni kulturni pokrajini z leti namreč nastopajo po vsem drugačna izhodišča za razvoj posamezne gospodarske panoge – v našem primeru gostinstva in turizma.

4. LITERATURA

1. M. Dekleva: Prostorski vidiki načrtovanja razvoja turizma na kmetijah v Sloveniji (tipkopis), Posvetovanje o »kmečkem turizmu«, Škofja Loka 1985.
2. A. Gosar: Nekateri socialnogeografske metode proučevanja turizma in rekreacije, *Geographica Slovenica* 13, str. 126–133, Ljubljana 1982.
3. A. Gosar: Socialno-geografska preobrazba Logarske doline, Celjski zbornik 1982–1983, str. 89–104, Celje 1984.

4. A. Gosar: Geografski vidik razvoja počitniških bivališč na Notranjskem in Primorskem, Notranjska, Zbornik 14. zborovanja slovenskih geografov, str. 251–264, Postojna 1987.
5. D. Kladnik: Struktura izrabe tal s posebnim poudarkom na zemljiški razdrobljenosti, Notranjska, str. 207–218, Postojna 1987.
6. D. Melik: Posavska Slovenija, Ljubljana 1959.
7. D. Perko: Nadmorska višina in odmiranje prebivalstva, Notranjska, str. 347–354, Postojna 1987.
8. Pepeonik/Blažević: Faktori razvoja turizma, Geografija turizma, str. 14–32.
9. K. Wolf: Kriterien zur Bewertung von Räumen für Freizeit und Erholungszwecke, Empirische Untersuchungen zur äusseren Abgrenzung und inneren Strukturierung von Freizeiträumen, str. 214–215, Hannover 1980.

THE POSSIBILITIES TO DEVELOP TOURISM IN THE COMMUNE OF LOGATEC*

Summary

The commune of Logatec is touristically less developed. Tourists occasionally visit the commune as they head towards the Adriatic coast. More often also week-end and winter season visits were registered, since 189 cottages-second homes-of predominantly inhabitants of Ljubljana were built here recently. Since longer visits are rare, we conclude that the commune mostly accommodates tourists in transit. In contrast, before the second world war the town of Logatec was among the few climatic resorts of Slovenia, accommodation visitors for longer periods.

The development of tourism can be proposed if natural factors of the region are to a certain degree special, if demographical and social structure of the population tends to be suitable for the proposed development and if population centers or main tourist routes are close to the region in question. The commune was searched for mentioned specifics and their characteristics were compared with other nearby communes. Since investments could be to a certain degree limited in the time and the space of research, the development of »tourism of farms« seemed to be the most appropriate way. Specially, since two farms have been already successful in accommodating tourists and economically gaining from their visits.

A group of students has therefore started to question inhabitants on selected farms and to analyse the farms in question in general. The research was made among farmers and on farms in the peripheral mountainous section of the commune – in the cadastral communes of Vrh nad Rovtami, Žibše, Medvedje brdo and Ravnik. The goal was to find suitable farms where the s.c. »holidays on farms« could be easily arranged. In addition to the already mentioned two, two other farms could soon be rearranged to provide lodgings and food for visitors. Inhabitants are interested in developing the innovative business. On many other, architecturally suitable farms the demographical structure of their households was not suitable for it. Scepticism was present in almost every household, since the time and the society are not ready for the planned development.

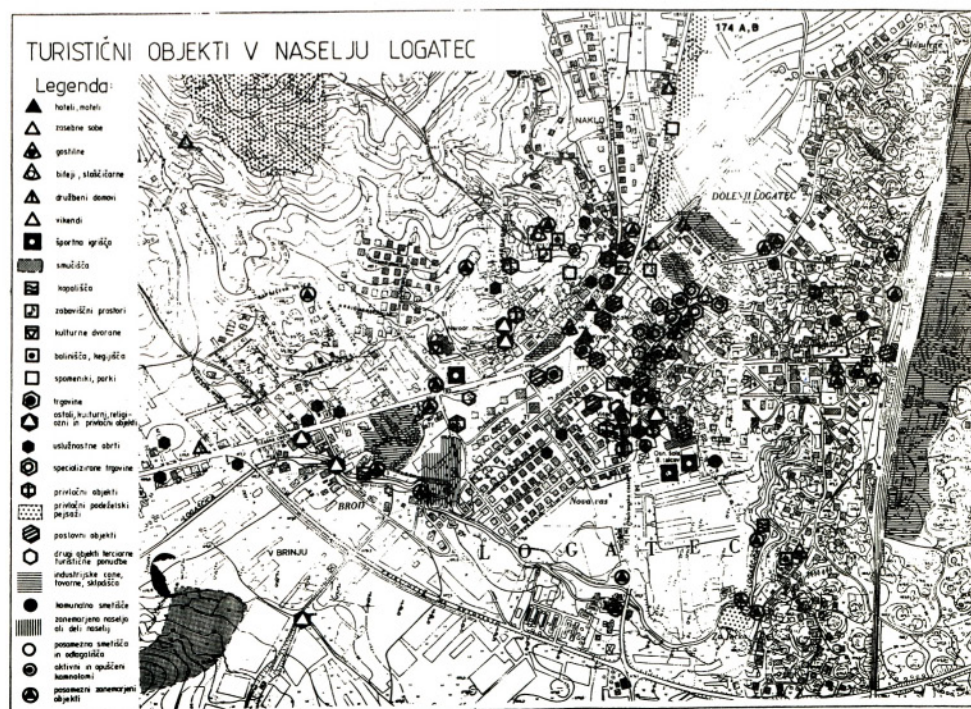
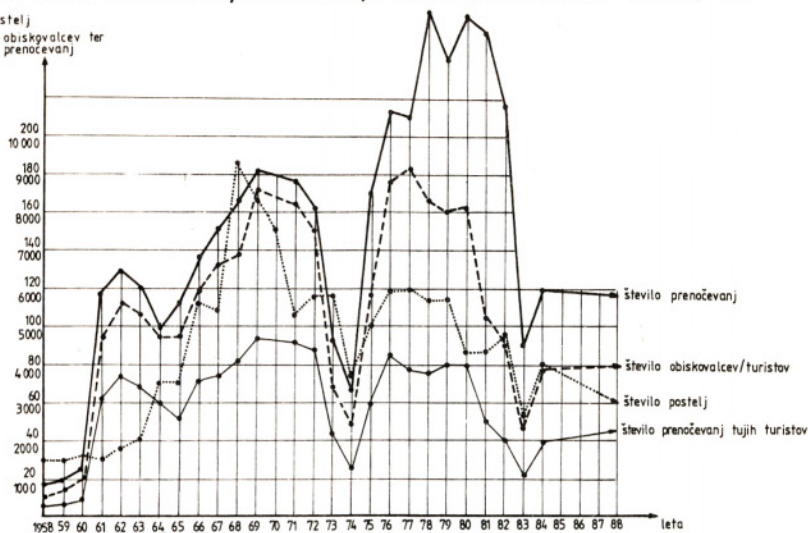
Priloge

1. Turistične kapacitete, turisti in prenočevanja v Logatcu (1958–1988).
2. Turistični objekti v naselju Logatec.
3. Primernost kmetij za kmečki turizem v občini Logatec.
4. Možnosti za razvoj kmečkega turizma v občini Logatec.
5. Vprašalnik Možnosti za turistično dejavnost na kmetiji.

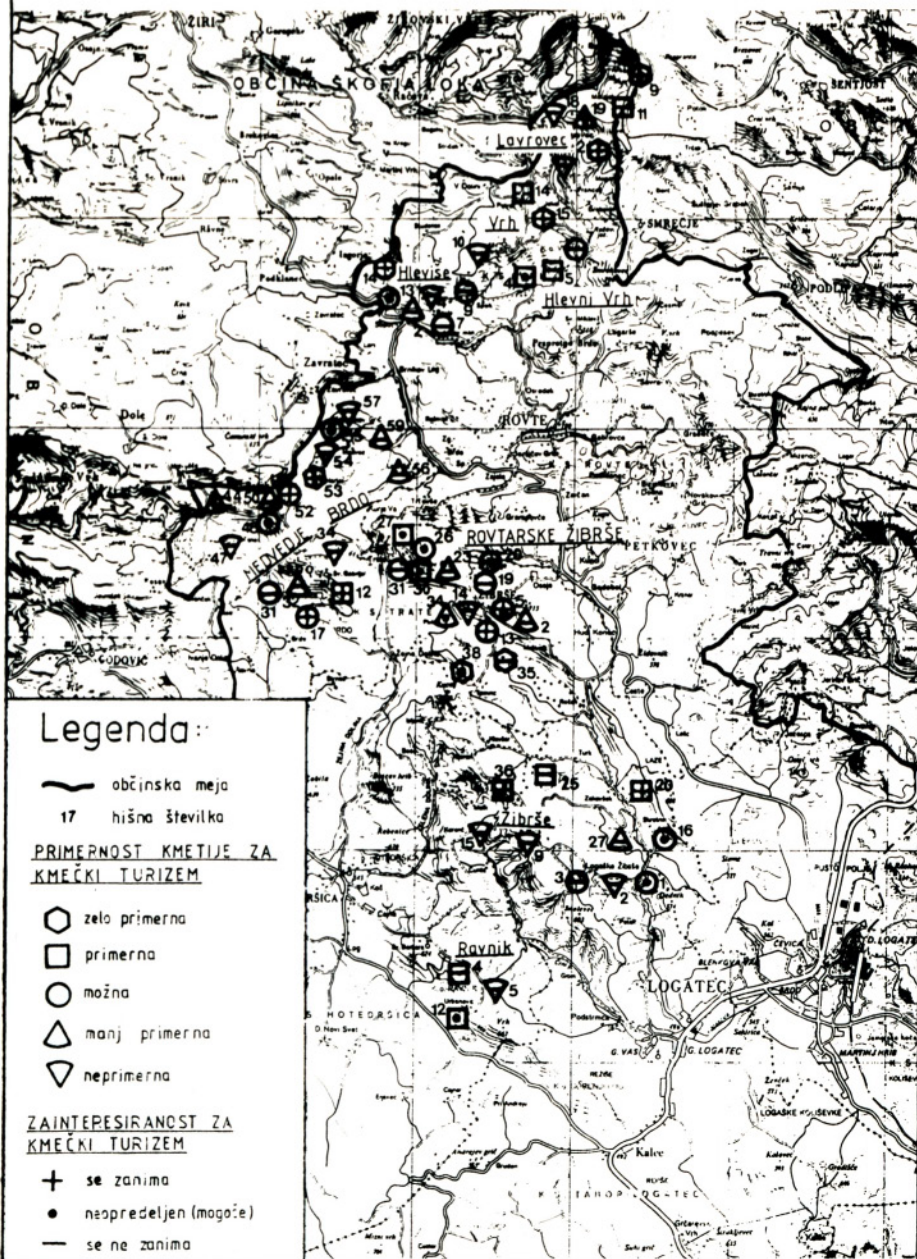
* Prevod povzetka sta oskrbela avtorja.

Logatec: TURISTIČNE KAPACITETE ,TURISTI ,PRENOČEVANJA 1958 / 88

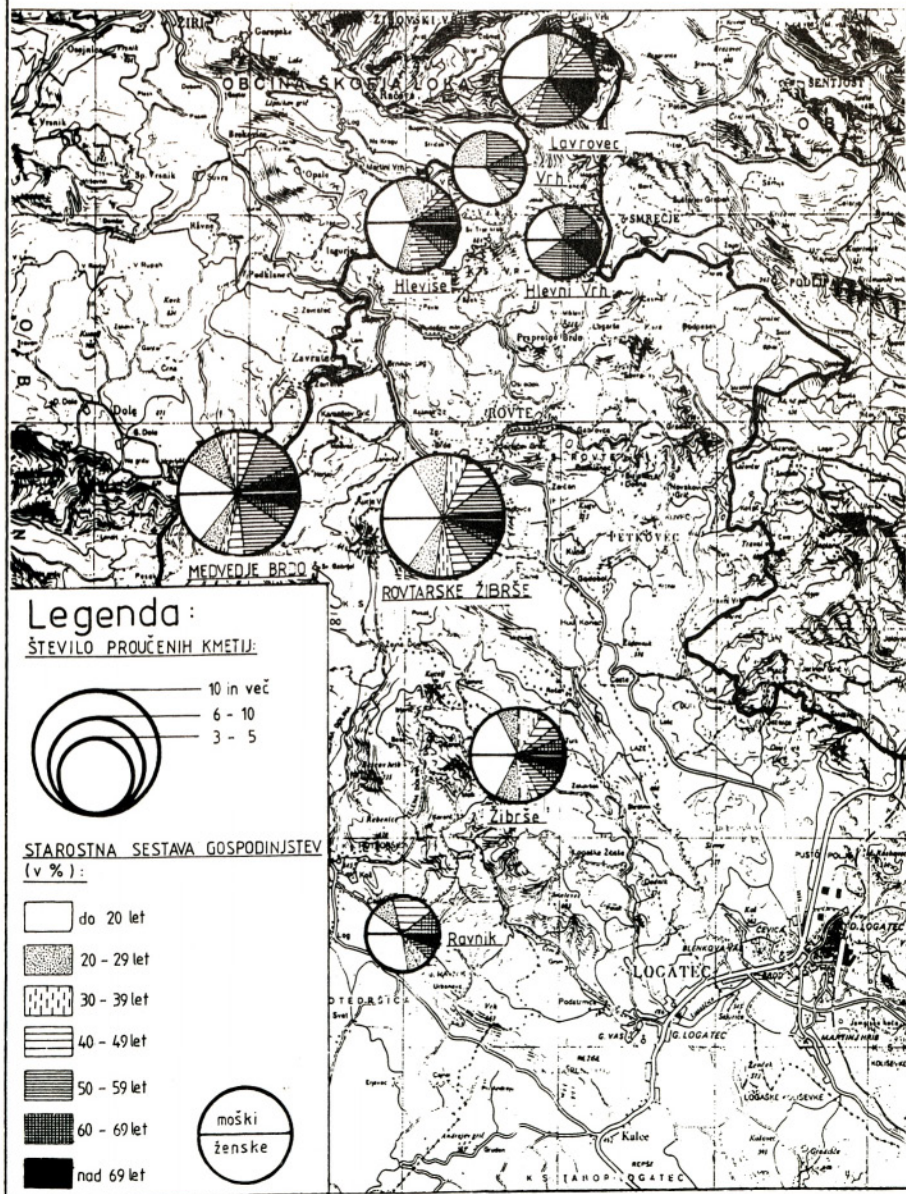
prva številka: število postelj
druga številka: število obiskovalcev ter
število prenočevanj

PRIMERNOST KMETIJ ZA KMEČKI TURIZEM V OBČINI LOGATEC

MOŽNOSTI ZA RAZVOJ KMEČKEGA TURIZMA V OBČINI LOGATEC

Datum: 26.6. - 8.7.1988

MOŽNOSTI ZA TURISTIČNO DEJAVNOST NA KMETIJI

Anketa

A. Demografski podatki

1. Nosilec gospodinjstva: Opombe:

- leto rojstva _____
- poklic _____
- izobrazba _____
- delovno mesto _____

2. Člani gospodinjstva: 1 2 3 4 5

- spol _____
- leto rojstva _____
- poklic _____
- izobrazba _____
- delovno mesto/šola _____

B. Podatki o kmetiji

1. Velikost kmetije:

do 1 ha 1-2 ha 2-3 ha 3-4 ha 4-5 ha 5-10 ha nad 10 ha

- v lasti _____
- v najemu _____
- njiv _____
- travnikov _____
- pašnikov _____
- gora _____
- drugo _____

6. Dohodek na kmetiji (v \$):

- gozd _____
- govedoreja _____
- od tega mleko _____
- od tega meso _____
- poljščine _____
- druga kmetijska dejavnost _____
- izven kmetijske dejavnost _____

C. Kmečki turizem

1. Ali ste že razmišljali o širitvi in obnovitvi kmetije? _____
2. Zakaj bi prostore povečali in obnovili? _____
3. Katera poslopja bi najprej modernizirali in zakaj? _____
4. Ali menite, da bi lahko uredili kmetijo za bivanje turistov? _____
5. Kje bi turiste namestili in koliko sob bi namenili tej dejavnosti? _____
6. Kdo bi bil v glavnem zadolžen za turistične storitve?
prehrana: _____
urejanje sob: _____
rekreacijska dejavnost (sugestije, spremstvo): _____
7. V katerem letnem času bi najraje imeli goste? _____
8. Kolikšen del dohodka menite, bi lahko v gospodinjstvu zaslužili s turizmom (v \$)? _____
9. Ali imate pri hiši domačo jedajočo in pijačo?
pijačo (navedite katero) _____
hrano (navedite katero) _____

2. Zivina: Število glav (vpiši število)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	nad 10
konji											
govedo											
od tega krav											
prašiči											
kokoši											
drugo											

3. Hiša-kmetija (bivalni prostori):

- nadstropja _____
- bivalne površine (m²) _____
- število sob _____
- opremljenost: _____
- elektrika _____
- vodovod _____
- kanalizacija _____
- (vpiši pripombe) _____

4. Gospodarska poslopja:

	Število	Nadstropnost	Površina m ²	Opremljenost
hlev				
poslopje za stroje				
kozolec				
drugo				

5. Kmetijska mehanizacija:

	Število	Leto nabave
traktor		
priključki za traktor		
kosilnica/obračalnik		
vse vrste vozov/prikolice		
osebni avtomobili		
drugo (vpiši)		

- 4 -

10. Zakaj menite, bi bilo pri vas zanimivo prebivati oziroma vas obiskati? _____

11. Prosim povejte, kaj dela gospodinja ob delavnikih poletih?

od 5 ^h -6 ^h	od 12 ^h -14 ^h
od 6 ^h -7 ^h	od 14 ^h -16 ^h
od 7 ^h -8 ^h	od 16 ^h -18 ^h
od 8 ^h -9 ^h	od 18 ^h -20 ^h
od 9 ^h -10 ^h	od 20 ^h -22 ^h
od 10 ^h -11 ^h	od 22 ^h -24 ^h

12. Prosim povejte, kaj bi morala družba narediti, da bi vi začeli urejati kmetijo za kmečki turizem?

- financiranje investicije (bančni krediti): _____
- recepcijska služba (zagotovljeni gostje): _____
- podpora zadruga (odkup pridelkov): _____
- davčna politika (odpis davkov): _____
- urediti infrastrukturo (dostop po cesti, kanalizacija, ...): _____
- drugo: _____

13. Če menite, da za kmečki turizem načeloma niste zainteresirani, nam prosim povejte zakaj? _____

(Npr.: Nimam delovne sile, ni naravnih pogojev za turizem, itd.)

14. Splošne pripombe na idejo o razvijanju kmečkega turizma v logaški občini: _____

D. Mnenje anketarja - izpraševalca

Ocena
(1-10)

1. O primernosti gospodinjstva za kmečki turizem.
(utemeljitev ocene: _____)
2. O primernosti lokacije kmetije za kmečki turizem.
(utemeljitev ocene: _____)
3. O primernosti zgradbene sestave kmetije za kmečki turizem.
(utemeljitev ocene: _____)
4. O primernosti dostopnosti in opremljenosti kmetije za kmečki turizem.
(utemeljitev ocene: _____)
5. O zainteresiranosti in sposobnosti članov gospodinjstva za kmečki turizem.
(utemeljitev ocene: _____)
6. O okoliščinah, ki pogojujejo ali zavirajo kmečki turizem.
a/ na mikro lokaciji _____
b/ v naselju/zaselku _____
c/ v krajevni skupnosti _____
d/ v občini _____
(utemeljitev ocen: _____)

Kraj in datum: _____ Podpis anketarja: _____

PROBLEMATIKA ODPADKOV V OBČINI LOGATEC

Mitja Bricelj, dipl. geograf

Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani

1. UVOD

Na MRT Logatec 88 je šlo predvsem za terensko delo – ugotavljanje in popis obstoječih odlagališč odpadkov na območju občine, hkrati pa tudi za zbiranje različnega gradiva na podlagi katerega lahko sklepamo o degradaciji okolja. Že na taboru smo izdelali prve karte in diagrame, ki so kazali žarišča onesnaženja in njegove učinke v pokrajini. Z nadaljnjim delom pa smo prišli do naslednjih rezultatov.

2. NEKATERE FIZIČNOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI IN POLOŽAJ OBČINE LOGATEC

V tem poglavju gre predvsem za prikaz padavinskih in kamninskih oz. hidrogeoloških razmer. Voda je na obravnavanem področju namreč tisti pokrajinski element, ki je najbolj izpostavljen onesnaževanju. Že po nekaj kilometrih podzemnega toka pa taista voda prihaja na dan v izviri pri Vrhnikih. Njena kakovost je zato slaba, še zmeraj pa ima pomemben delež v vrhniškem vodovodu.

V skupini za geografijo-ekologijo so sodelovali:

Mitja Bricelj (mentor), Vita Grošelj, Damjan Brus, Andrej Novšak, Rajko Mivšek, Izidor Mivšek in Branka Novak (mladi raziskovalci).

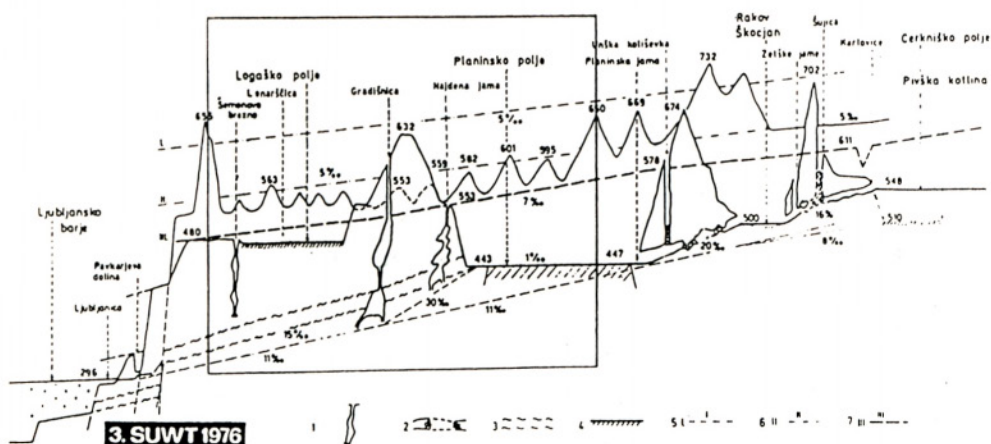
Površje občine Logatec obsega 173 km² severozahodnega dela Dinarskega kraša. Večina ozemlja pripada spodnjemu delu kraškega porečja Ljubljanice. Občina Logatec obsega vsega sicer komaj 15 % celotnega porečja kraške Ljubljanice vendar v neposrednem zaledju njenih izvirov na Vrhniki (slika 1). Zato vsa severna polovica občine spada v širše območje varovanja vodnih izvirov (GZL, 1976).

Pod Logaško planoto se steka na Ljubljansko barje v izvire Ljubljanice, Ljubije in Bistre v letnem povprečju 40 m³ vode na sekundo (Habič, 1987). To pa je količina, ki dosega povprečni letni pretok Save pri Ljubljani.

Ozemlje občine Logatec obsega del globokega kraša pretočnega tipa. Pod njim se poleg lastnih padavinskih voda pretakajo v znatno večji meri (razmerje je 1 : 6) vode iz višjega kraškega porečja Ljubljanice.

Površje logaške občine gradi po obsegu skoraj enak delež (vsak obsega nekaj nad 40 % površin) dobro prepustnih kamenin (47 km²) in slabše prepustnih kamenin (71 km²). Dobro prepustne kamenine sestavljajo skladoviti in neskladoviti apnenci in apneni konglomerat, srednje prepustne pa dolomiti in apnenci. Le nekaj nad 8 % oz. 15 km² občine gradijo slabe in neprepustne kamenine, kjer se pojavlja še lapor, skrilavec in peščenjak. Kvartarnih napavin, kjer gre za menjavo prepustnih in neprepustnih usedlin je 12 km² od tega pa blizu četrtina na občasno popravljenem Planinskem polju (slika 1).

POLOŽAJ OBČINE LOGATEC V KRAŠKEM POREČJU LJUBLJANICE

Vzdolžni prerez osrednjega dela kraškega porečja Ljubljanice. 1 – vodna jama ali brezno, 2 – neznan odsek v znanih vodnih jamah, 3 – predvidena cona nekdanjih vodnih jam med Planinskim poljem in Ljubljanskim barjem, 4 – dno krakega polja, 5 – Gradiška reliefna stopnja, 6 – Bodiška reliefna stopnja, 7 – Dolinska reliefna stopnja.

Po načinu odtoka padavinske vode površje občine Logatec obsega štiri tipe hidrografske območij (po Habiču, 1987):

1. Neprepustne predele v območju krovne zgradbe s površinskim zbiranjem voda in sklenjenim odtokom v sosednje kraško podzemlje (porečje Logaščice).

2. Območje z mešanimi prepustnimi in neprepustnimi predeli kjer del padavinske vode površinsko odteka, del pa neposredno ponika v podzemlje (območje Rovtarskih ponikalnic).

3. Prelivna kraška polja, kjer vode na eni strani izvirajo, na drugi ponikajo (Planinsko polje; v občini Logatec se nahaja njegov severni del).

4. Sestavljeni pretočni kraški predel Logaške planote, kjer padavine poniknejo v zakrasela tla in se mešajo s podtalnicami sosednjih območij ter skupaj odteka podzemeljsko v izvire na obrobju.

Poleg tega gre na tem področju za močno pretrt svet, kjer je bila že v geološki preteklosti in je še danes prisotna živahna tektonika. Najbolj pogosta smer prelomov je NW – SE in NE – SW – kar je delno opazno že na Hidrogeološki karti 1 : 50.000 (GZL, 1976) in na novejši 1 : 25.000 (GZL, 1987).

Poleg regionalnih prelomnih struktur so karbonatne kamnine tudi v drobnem zelo pretrti s sistemi različnih ruptur (R. Gospodarič, 1987). Močna pretrtost kamnin pa še povečuje prepustnost vode in s tem možnost onesnaženja podzemlja Logaško - rovtarske planote pod katero se pretakajo vode Notranjske.

V okviru 3. mednarodnega simpozicija o podzemnem sledenju voda je bilo v obdobju 1972 – 1975 prav ozemlje občine Logatec ožje raziskovalno območje kombiniranega sledilnega poskusa. V tem obdobju je šlo tudi za pozorno spremljanje padavin in odtoka vode iz obravnavanega področja, skratka, opravljeno je bilo največ sistematičnih meritev. Zato v nadaljevanju upoštevamo predvsem rezultate teh raziskav. Zbornik simpozicija pod skupnim imenom »Underground water tracing – Investigations in Slovenia 1972 – 1975« je izdal SAZU Inštitut za raziskovanje krasa v Postojni 1976.

Porečje kraške Ljubljane je razdeljeno zaradi naravnih dejavnikov v osem hidroloških področij. Administrativna meja občine Logatec se dokaj dobro ujema z Logaško – rovtarskim hidrološkim področjem, manjša odstopanja so le na jugu občine, ker hidrološka regionalizacija izloča Planinsko polje kot samostojno enoto.

V opazovalnem obdobju 1972 – 1975 so bili povprečni letni hidrološki parametri naslednji:

– povprečna letna količina padavin:	1907 mm
– povprečni letni odtok:	984 mm
– specifični odtok:	31,2 l/s/km ²
– evapotranspiracija (padavine–odtok):	923 mm

Primerjava z ostalimi področji pokaže, da Logaško-rovtarsko področje prejme največjo količino padavin v porečju kraške Ljubljane, od povprečja za celo porečje je celotna količina večja za 110 mm. Odtočni količnik, ki pove kolikšen del padavin odteče je 0,57 in je nekaj manjši kot je sicer povprečje za porečje kraške Ljubljane (0,61). Večja pa je evapotranspiracija, ki znaša 923 mm, kar je 225 mm nad povprečjem celotnega porečja kraške Ljubljane v obdobju 1972 – 1975.

Skratka, letna povprečna količina padavin v Logaško – rovtarski regiji je najvšja v porečju kraške Ljubljane, povprečno letno količino Slovenije (1450 mm) pa presega kar za 457 mm.

Odtekanje vode v kraško podzemlje je zaradi obilice padavin in hidrogeoloških lastnosti podlage dokaj intenzivno. Raziskave sledenja podzemeljskih voda, ki jih je v obdobju 1972 – 1975 v mednarodni zasedbi opravil Inštitut za raziskovanje krasi iz Postojne, na območju občine so potrdile domneve in s sodobnimi sledilnimi sredstvi dokazale podzemeljske zveze med ponori na Logaški planoti in izviri na obrobju. Dokazano je raztekanje voda Hotenke, Žejskega potoka in Pikeljščice tako v izvire Ljubljani kot v izvire Idrije. Na območju občine Logatec gre sicer količinsko predvsem za največji odtok vode v smeri izvirov Ljubljani. Potrjena je zveza Rovtarice in Petkovščice s Kožuho in Primcovim studencem na Vrhniki. Ugotovljene so podzemeljske vodne zveze, bolj ali manj sklenjenih tokov (odvisno od trenutnega hidrološkega stanja) voda iz Cerkniškega, Planinskega in Logaškega polja skozi prevodno cono Logaške planote v izvire Ljubljani. To območje je v hidrografske najbolj prepustnih zakraselih kamninah (slika 2).

Geografski položaj občine Logatec morajo prostorski načrtovalci zaradi omenjenih pokrajinskih posebnosti – predvsem pa skromne samočistilne sposobnosti voda v kraškem podzemlju – še posebej upoštevati. Degradacijski učinki različnih dejavnosti na območju logaške občine že danes presegajo meje občine. Gre za onesnaževanje vode, ki v 21 večjih izvirih prihaja na dan na obrobju Ljubljanskega barja – že v občini Vrhnika.

Od začetka tega stoletja (1904) do danes je sedem izvirov napajalo tudi občinski vodovod. Zaradi neprimerne kakovosti – onesnaženosti vode – je prišlo do hidričnih epidemij in tisoče obolelih. Zato so se na Vrhniki preusmerili (vendar nepopolno) na črpanje podtalnice izpod Borovniškega vršaja. Ta vodni vir pa že danes komaj še zadostarja potrebam po novih količinah vode. Izviri Ljubljani in Bisrice ostajajo Vrhniki sicer le še kot pomožni a zmeraj bolj aktualni vodni vir (v slučaju izjemnih razmer; že danes drago črpanje in transport vode iz Borovniškega vršaja do porabnikov).

Pomemben pa je še prometnogeografski položaj logaške občine, ki je del Notranjskega podolja, najbolj ugodnega naravnega prehoda iz osrednje Slovenije proti morju. Tudi sodobne prometnice (avtocesta in železnica) so speljane preko tega ozemlja.

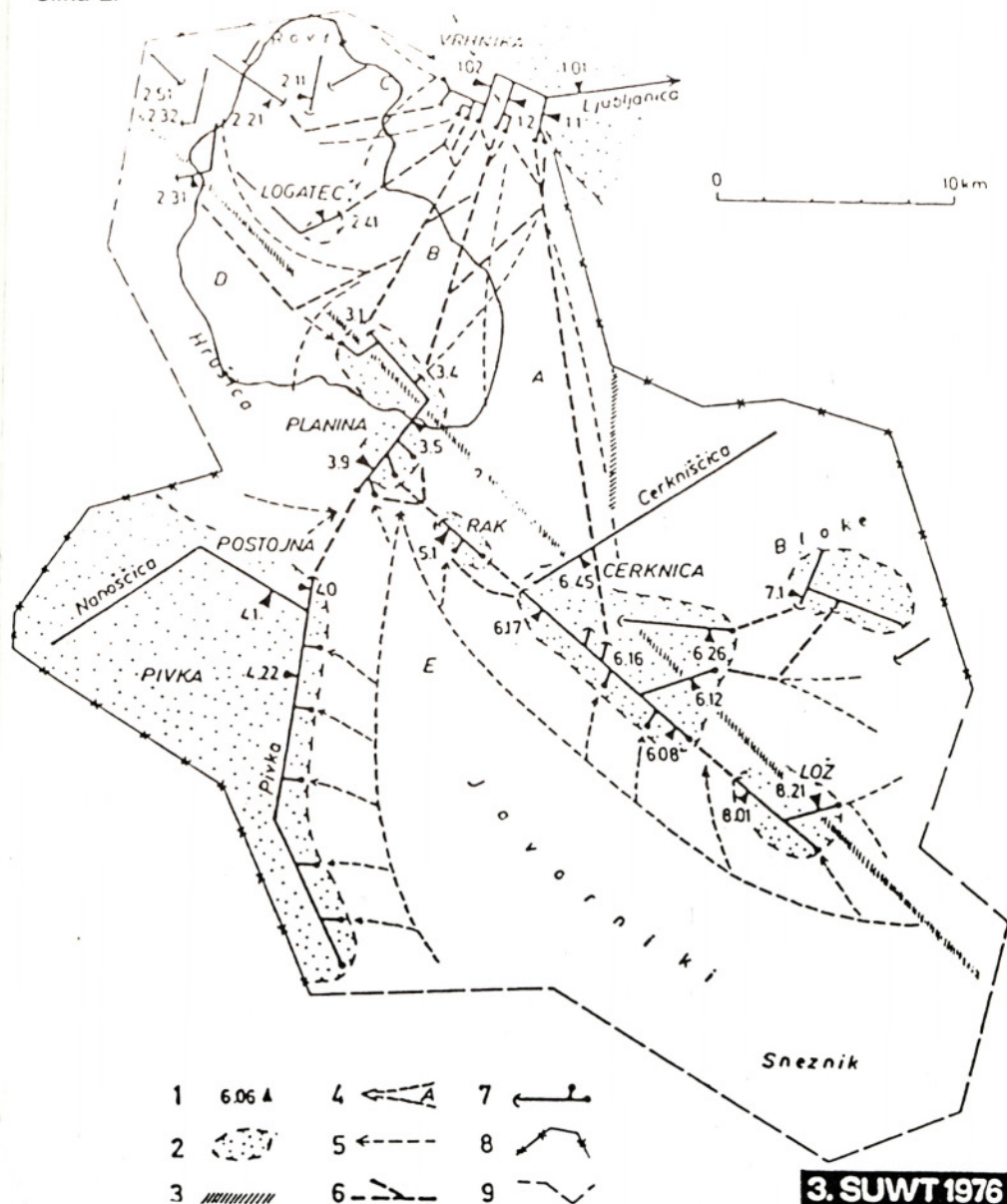
Možnost resne degradacije okolja pa je zaradi intenzivnih prometnih tokov in nezavarovane okolice prometnic (ob primerih različnih razlitij kemikalij) tako še večja in stalna.

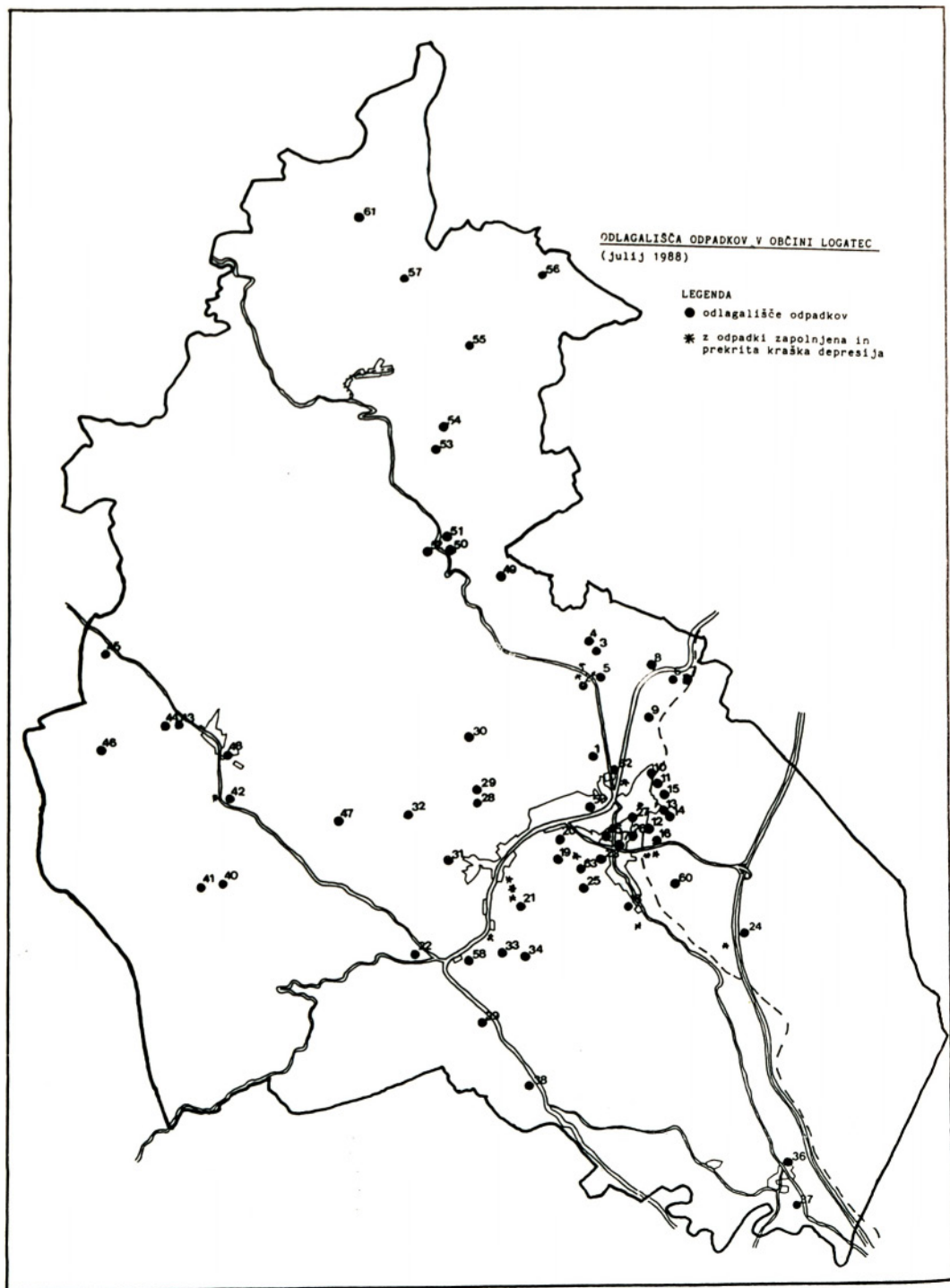
3. DOSEDANJE RAVNANJE Z ODPADKI V OBČINI LOGATEC

Do obdobja povojne industrializacije je bila količina odpadkov zaradi redke poselitve kraških in gozdnatih a prehodnih predelov, majhna. Njihova količina pa je močno narasla predvsem v zadnjih dveh desetletjih z razvojem industrije, kjer gre za organizacijo proizvodnje z enosmernim tokom porabe snovi in energije. Poleg količine odpadkov se je spremenila tudi njihova sestava. Vsebujejo vse več naravno težko razgradljivih snovi (težke kovine, PCB, naftne derivate, pesticide, herbicide, čistila, zdravila). Te prodirajo z vodo v kraško podzemlje, ga onesnažujejo in znova prihajajo na dan – v primeru Logatca večinoma v izvirnih Ljubljani.

Na kraškem območju občine je šlo že v preteklosti za melioracije – največkrat le za uporabo mehanskih ukrepov za izboljšanje zemljišča. V večini primerov je šlo za zaplavljanje manjših kraških depresij s kamenjem in zemljo, ki so jo zanalašč zato pripeljali od drugod. Na izravnanih površinah so si uredili ponavadi njivo ali travnik, v bli-

Slika 2:

žini hiš pa so tako izboljšali dostop ali povečali dvorišče. To že tradicionalno preoblikovanje površja je v obdobju industrializacije in urbanizacije še bolj intenzivno. »Doline«, kot domačini imenujejo vrtače, zdaj v večini primerov zapolnjujejo z različnimi odpadki; največji delež imajo komunalni, izvzeti pa niso industrijski ter kmetijski. Prst, gradbeni material in pesek služi v glavnem le še za prekrivanje (na Karti 1 in 2 je označeno 12 odlagališč, ki so jih prekrili v zadnjih dveh letih). Značilen je primer zasebnika ob stari cesti na Kalcah, kjer je šlo za zasipanje vrtače kar dve desetletji, nekaj časa je služila tudi kot krajevno odlagališče; po oceni je zasuta vsaj z okoli 2.000 m³ različnih odpadkov, od spomladi 1988 pa izravnana površina služi kot nov obsežen dvoriščni prostor.

Od leta 1979 je osrednje občinsko odlagališče odpadkov na lokaciji Lipje pod Ostrim vrhom. Reden odvoz odpadkov je urejen v Logatcu in Kalcah (t.j. KS Naklo in Tabor), skupaj za 6.320 prebivalcev. Odvoz in deponiranje odpadkov opravlja »Gradnik« Logatec. Letna količina in struktura odpadkov (po oceni iz leta 1986): gospodinjstva 7.650 m³, gospodarstva 6.550 m³, ostali 1.100 m³. Razmerje v količini odpadkov zimski/letni čas je 1 : 1. Zmogljivost deponije je ocenjana na 200.000 m³, zadostovala pa naj bi še za cca 5 let (Gradnik, 1987).

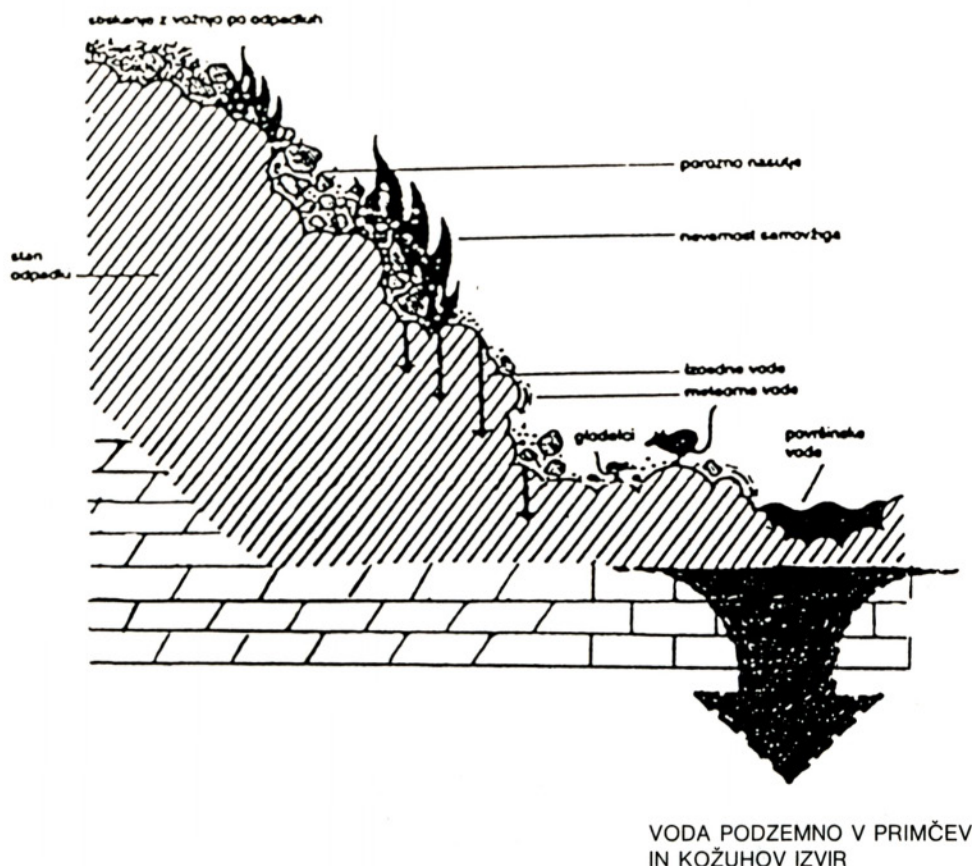
V ostalih petih KS živi skupaj 2.750 krajanov in gre le za občasen odvoz kosovnih odpadkov, sicer pa krajanje odlagajo odpadke na že opisan način.

Na Logaškem polju so leta 1986 začeli z obsežnimi melioracijami, najprej ob Logaščici in z njimi nadaljevali na Pustem polju v obdobju 1987/88. Kraško površino so izravnali in pokrili z 12.000 m³ gradiva, ki je služil kot nasip železniške proge iz I. svetovne vojne. Ob prekrivanju vrtač je šlo tudi za prekrivanje odlagališč različnih odpadkov, prekrili so tudi KLI-jevo industrijsko odlagališče ob železniškem nadvozu.

Zbiranje odpadnih surovin in selekcija odpadkov je v logaški industriji urejeno le delno in občasno. Zbiranje odpadnega stekla med občani je še poskusno in se je začelo s postavitvijo devetih Dinosovih zabojnikov v drugi polovici lanskega leta. Zbiranje za okolje nevarnih odpadkov (različne kemikalije, strupi, zdravila) ni urejeno.

Slika 3: Odlagališče odpadnih lakov Kombinata lesno-predelovalne industrije v vrtačo ob tovarni.

Profil neurejenega osrednjega odlagališča Lipje pod Ostrim vrhom

4. POPIS OBSTOJEČIH ODLAGALIŠČ ODPADKOV

Pred delom na terenu smo posebne vprašalnike s priloženo kopijo topografske karte poslali na naslove vseh sedmih predsednikov krajevnih skupnosti v občini. Vrnjene in izpolnjene anketne liste smo kljub posredovanju dobili le štiri. Predhodno zbrani podatki z anketami in na Medobčinskih inšpekcijskih službah Vrhnike, Logatca in Idrije so bili osnova za delo na terenu. Del terenskega dela smo opravili tudi v okviru MRT Logatec 1988. Na območju občine smo evidentirali 63 različnih odlagališč odpadkov (Karta 1, 2). Njihove natančne lokacije so predstavljene posebej kot priloge k Hidrogeološki karti Logatec, M = 1 : 25.000 (GZL, 1987). Osnovne značilnosti odlagališč odpadkov so predstavljene v tabeli 1.

Povzemamo le nekatere značilnosti odlagališč v občini Logatec:

- velikost*: 12 večjih (več 100 m³), 33 srednjih (več kot 10 m³) in 18 manjših (nekaj m³)
- podlaga**: 29 je lociranih neposredno na dobro prepustni podlagi, 22 na srednje, 9 na menjavi prepustnih in neprepustnih kamenin in le 3 na neprepustnih kameninah (Karta 2)
- mikro lokacije: večina v različnih kraških depresijah (47) največkrat v vrtačah, na bregu potoka 9, ostale v antropogenih oblikah
- sestava prevladujočih odpadkov: na 27 odlagališčih komunalni, 18 gradbeni, na 6 industrijskih, 2 poljedelskih
- vrsta smetišča: 7 odlagališč z organiziranim dovozom, ostala priložnostna
- smer odtoka izcednih vod: iz 56 odlagališč v izvire Ljubljane, iz 3 v Soro, iz 3 v Divje jezero, iz 1 v Podlipščico.

4.1. Izrazito neprimerne poteze nekaterih odlagališč

Med prve je treba uvrstiti za okolje nevarna odlagališča KLI Logatec. Velik del le teh je že zasut; na njih je danes odprt skladišni prostor v okviru tovarniškega kompleksa. Sestave odpadkov s katerimi so zapisali vrtače danes ni mogoče ugotoviti (lahko le ugibamo na podlagi analiz vode v izviri Ljubljane). Ob upoštevanju dejstva, da je v okviru Kombinata lesne industrije **tri desetletja** (do leta 1982) delovala tudi galvana, laho sklepamo o znatnih količinah galvanskih muljev, ki so jih poleg drugih industrijskih odpadkov odlagali v vrtače. Poleg tega so ostanke iz lakirnic, trikloretilen ipd. odlagali prav tako nemoteno, kar v bližnjo vrtačo (odlagališče 12) vse do letos (Slika 3). Za našete odpadke po Zakonu o ravnanju z odpadki (UL SRS št. 8) in Pravilniku za ravnanje s posebnimi odpadki, ki vsebujejo nevarne snovi (UL SRS št. 20) veljajo posebni pogoji odstranjevanja in deponiranja. Tovarna še danes uporablja pet lokacij v neposredni bližini (št. od 11 – 15) za odlaganje pretežnega dela svojih odpadkov, predvsem lesnih.

Na lokaciji št. 12 so šele letos prenehali s sežiganjem odpadnih lakov in gošč in poleg dimnih emisij, ki so ob sežiganju motile bližnje prebivalce KS Naklo (Pritožba krajanov KS Naklo) je šlo za otekanje pepelov in nesežganih gošč v kraško podzemlje.

Ob stari cesti Logatec – Vrhnika je na lokaciji št. 6 (Karta 1, 2) parkirišče – počivališče. Ob njem je nastalo tudi odlagališče odpadkov.

Zaradi svoje odmaknjenosti je vabljiva za številne voznike, ki se hočejo znebiti odpadnih olj. Na površju se še danes poznajo ostanki mazuta, ki a je pred leti odložil neznan voznik. Dovolj je odpadne embalaže (ne popolnoma prazne!) motornih olj. Podobno je tudi odlagališče 39.

V Hotedršici gre za neprimerno odlaganje odpadkov prav v požiralnike Hotenke. Čeprav so ti res le občasni, zalije jih le visoka voda, je to izrazito neprimerno ravnanje.

Koliševka, lokacija št. 60 – v njo odlagajo nenadzorovano trupla poginulih živali, na kar opozarja v poletnem obdobju tudi močan smrad in mrčes. Ta je lahko vzrok okužbe vode s patogenimi klicami (npr. vranični prisad ipd.).

* ocena volumna odpadkov je le okvirna; s staranjem (odvisno tudi od sestave) se prostornina odpadkov manjša v razmerju 1 : 10.

** za določanje litološke sestave kamnin, propustnosti in smeri odtoka vode smo uporabljali Hidrogeološko karto Logatec 1 : 25 000, GZL, 1987

tabela 1. ODLAGALIŠČA ODPADKOV V OBČINI LOGATEC

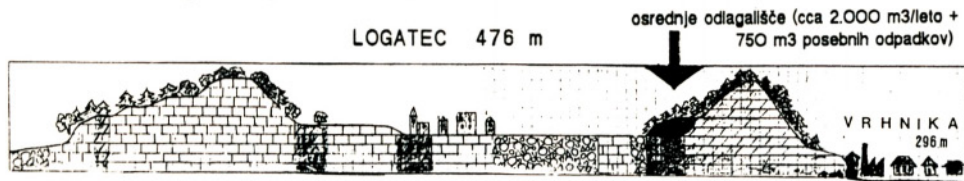
št.	Lokacija	Oddaljenost	Kam. podlaga	Propust-nost	Mikro lokacija	Izpo-stavlje-nost	Velikost	Prevl. odpad.	Prevl. sek. surovina	vrsta smetišča	izraba tal v okolici	stanje	izrazilo slabe poteze	odtok smeri izcednih vod
1	D. Logatec	(SSZ) 1200m	apnenec, dolomit	srednja	vrtača	skrita	srednja	gradbeni	železo	priložnostno	travnik	napol sveže	odpadne gošče	izviri Ljubijan.
2	Ostri vrh	(JJZ) 500m	apnenec	dobra(R.P.)	vrtača	moteča	večje	gradbeni	železo	priložnostno	travnik	napol sveže	napol sveže	izviri Ljubijan.
3	Ostri vrh	(S) 275m	apnenec	dobra	jarek	moteča	večje	komunalni	železo, steklo	organizirano	gozd	sveže, vzdrževano	odpadne gošče	izviri Ljubijan.
4	Ostri vrh	(JJV) 250m	apnenec	dobra(R.P.)	bazen	moteča	večje	industrijski		organizirano	gozd	sveže	iztok(prost)	izviri Ljubijan.
5	Ostri vrh	(J) 575m	apnenec	dobra(R.P.)	vrtača	skrita	manjša	gradbeni		priložnostno	travnik	napol sveže		izviri Ljubijan.
6	cesta(Log.-Vrh.)	2750m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	obcestni jarek	skrita	manjša	gradbeni		priložnostno	gozd	napol sveže	mazut	izviri Ljubijan.
7	žel.(Log.-Post.)		apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	manjša	obrtni	kovine	priložnostno	gozd	napol sveže		izviri Ljubijan.
8	cesta(Log.-Vrh.)	2675m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	manjša	obrtni		priložnostno	gozd	napol sveže	odpadne kemikal.	izviri Ljubijan.
9	žel.(Log.-Vrh.)	1800m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	brezno	skrita	manjša	gospodinski		priložnostno	gozd	sveže	smrad	izviri Ljubijan.
10	D. Logatec	(SV) 1100m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	srednja	gradbeni	železo	priložnostno	gozd	napol sveže		izviri Ljubijan.
11	D. Logatec	(SV) 1150m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	moteča	večje	industrijski	les, žagovina	organizirano	gozd	sveže vzdrževano		izviri Ljubijan.
12	D. Logatec	(JV) 600m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	srednja	pepel, ost.sežg. lakiranih sred.		organizirano	travnik	sveže	smrad(ob sežigu)	izviri Ljubijan.
13	D. Logatec	(VSV) 950m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	srednja	pepel, ost.sežg. lakiranih sred.		organizirano	gozd	opuščeno		izviri Ljubijan.
14	D. Logatec	(VSV) 900m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	večje	industrijski	les, železo	organizirano	gozd	sveže vzdrževano	smrad	izviri Ljubijan.
15	D. Logatec	(SV) 950m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	večje	industrijski	les, železo, kovina	organizirano	gozd	sveže vzdrževano		izviri Ljubijan.
16	D. Logatec	(JV) 950m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	moteča	manjša	gradbeni		priložnostno	gozd	sveže		izviri Ljubijan.
17	D. Logatec	(J) 300m	glina, gruč	porozne usedl.	breg potoka	skrita	manjša	gospodinski	železo	priložnostno	nijava	napol sveže	na bregu potoka	izviri Ljubijan.
18	Martinj hrib		apnenec, dolomit	srednja	vrtača	moteča	srednja	gradbeni	železo	priložnostno	naselje	napol sveže	odpadne kemikalj.	izviri Ljubijan.
19	Sekirica	(VJV) 350m	apnenec, dolomit	srednja	kamnolom	skrita	večje	gospodinski	železo	priložnostno	nijava, travnik	napol sveže	bližina rekr. obj.	izviri Ljubijan.
20	D. Logatec	(ZJZ) 925m	glina, gruč	poroz. usedline	meander	skrita	srednje	gradbeni		priložnostno	nijava, travnik	opuščeno	bližina rekr. obj.	izviri Ljubijan.
21	G. Logatec	(JJV) 1050m	apnenec, dolomit	srednja	zapolinj. požir.	skrita	srednja	plastika	plastika	priložnostno	travnik	prekrito		izviri Ljubijan.
22	Kalce	(JV) 300m	apnenec, dolomit	srednja	vrtača	skrita	srednja	gradbeni	železo	priložnostno	travni, gozd	napol sveže	izv. pri Grčarevcu	izviri Ljubijan.
23	Martinj hrib		apnenec, dolomit	srednja	vrtača	skrita	srednja	gospodinski		priložnostno	nijava, travnik	napol sveže	smrad	izviri Ljubijan.
24	Motel Lom		apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	srednja	priložnostno	železo	priložnostno	gozd	napol sveže		izviri Ljubijan.
25	Ženček	(SSV) 250m	apnenec, dolomit	srednja	vrtača	skrita	srednja	gospodinski	železo	priložnostno	gozd	napol sveže		izviri Ljubijan.
26	D. Logatec	(JV) 450m	apnenec, dolomit	srednja	breg potoka	skrita	srednja	gospodinski	železo	priložnostno	naselje	napol sveže	smrad	izviri Ljubijan.
27	D. Logatec	(VJV) 350m	glina, gruč	porozne usedl.	breg potoka	skrita	srednja	gospodinski		priložnostno	travnik	napol sveže	na bregu potoka	izviri Ljubijan.
28	G. Logatec	(SSZ) 1150m	apnenec, dolomit	srednja	breg potoka	skrita	srednja	obrtni	železo	priložnostno	travnik	napol sveže	na bregu potoka	izviri Ljubijan.
29	G. Logatec	(SSZ) 1300m	apnenec, dolomit	srednja	breg potoka	skrita	srednja	gradbeni	železo	priložnostno	gmovje	napol sveže	na bregu potoka	izviri Ljubijan.
30	Beber	(VJV) 100m	glina, gruč	porozne usedl.	breg potoka	skrita	srednja	gospodinski		priložnostno	travnik	napol sveže	na bregu potoka	izviri Ljubijan.
31	Podstrmica		apnenec, dolomit	srednja	breg potoka	skrita	srednja	obrtni	železo	priložnostno	gmovje	sveže		izviri Ljubijan.
32	Podstrmica	(SSZ) 650m	glina, gruč	porozne usedl.	breg potoka	skrita	srednja	gospodinski	železo	priložnostno	gmovje	opuščeno	na bregu potoka	izviri Ljubijan.
33	Kalce	(VSV) 1200m	apnenec, dolomit	srednja	vrtača	skrita	srednja	gospodinski	plastika	priložnostno	travnik	napol sveže	izv. pri Grčarevcu	izviri Ljubijan.
34	Kalce	(VSV) 1450m	apnenec, dolomit	srednja	vrtača	moteča	srednja	gospodinski	železo, les	priložnostno	travnik	napol sveže	izv. pri Grčarevcu	izviri Ljubijan.
35	D. Logatec	(JZ) 450m	glina, gruč	poroz. usedl.	vrtača, breg p.	skrita	večje	gospodinski	plastika, železo	priložnostno	gmovje	napol sveže	na bregu potoka	izviri Ljubijan.

36	Laze	(S)	1000m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	večje	gradbeni	železo	priložnostno	naselje	napol sveže	izviri Ljubijan.
37	Laze	(J)	250m	glina, gruč	porozne usedl.	vrtača	skrita	večje	gospodinski	železo	priložnostno	gm. ob cesti	napol sveže	izviri Ljubijan.
38	Grčarevec			apnenec, dolomit	srednja	vrtača	skrita	srednja	gospodinski	odpadna embal.	priložnostno	ob cesti	napol sveže	izv. pri Grčarevcu
39	Kalce	(JUV)	1050m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	suha dolina	skrita	srednja	naftni deriv.		priložnostno	ob cesti	napol sveže	izv. pri Grčarevcu
40	Miklavc			apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	moteča	večje	gradbeni	železo, les	priložnostno	gozd	sveže	izv. pri Grčarevcu
41	Dolinar			apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	manjša	gradbeni		priložnostno	gozd	napol sveže	izv. pri Grčarevcu
42	Hotedršica	(J)	1050m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	moteča	srednja	gradbeni	železo	priložnostno	travnik	sveže	izv. pri Grčarevcu
43	Hotedršica	(ZSZ)	650m	apnenec, dolomit	srednja	vrtača(pož.)	skrita	srednja	gradbeni	železo	priložnostno	njive	napol sveže	divje jezero
44	Hotedršica	(SZS)	550m	apnenec, dolomit	srednja	vrtača(pož.)	skrita	srednja	gradbeni		priložnostno	travnik	napol sveže	divje jezero
45	Hotedršica	(SZ)	1800m	apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	moteča	srednja	gradbeni	žagovina	priložnostno	travnik	sveže	divje jezero
46	Vitez			apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	vrtača	skrita	manjše	gospodinski		priložnostno	gozd	sveže	izv. pri Grčarevcu
47	Ravnik	(JV)	650m	apnenec, dolomit	srednja	pobočje	skrita	srednje	gospodinski	železo	priložnostno	grmovje	napol sveže	izviri Ljubijan.
48	Hotedršica	(JUV)	250m	glina, gruč	porozne usedl.	kamnom	moteča	srednja	gospodinski	žagovina	priložnostno	naselje	sveže	izv. pri Grčarevcu, na Vrtniki, divje jezero
49	Log	(Z)	100m	apnenec	dobra(R.P.)	breg in struga pož.	skrita	srednja	gospodinski		priložnostno	gozd	sanirano	Primcov studenc
50	Osoje		500m	apnenec	dobra(R.P.)	rob cest. nasipa	skrita	manjše	obrti	oblanci	priložnostno	ob cesti	napol sveže	Primcov studenc
51	Židovnik			apnenec	dobra(R.P.)	požiralnik	skrita	manjše	gospodinski	železo	priložnostno	grmovje	opuščeno	Primcov studenc
52	Židovnik			apnenec	dobra(R.P.)	požiralnik	skrita	manjše	gospodinski	železo	priložnostno	gozd	napol sveže	Primcov studenc
53	Petrovc	(JJZ)	100m	apnenec	dobra(R.P.)	vrtača	skrita	manjše	obrti	les	priložnostno	gozd	sveže	Rovtarica
54	Petrovc	(J)	150m	skrilavec, peščenjak	neprepustne	vrtača	skrita	manjše	gospodinski	železo	priložnostno	gozd	opuščeno	Rovtarica
55	Gale	(V)	450m	skrilavec, peščenjak	neprepustne	vrtača	skrita	manjše	gospodinski	železo	priložnostno	gozd	napol sveže	Sovra
56	Krovč	(SZ)	150m	apnenec, dolomit	srednja	grapa	skrita	srednja	gospodinski	železo, les	priložnostno	gozd	sveže	Sovra
57	Hlevni vrh	(JUV)	100m	apnenec, dolomit	srednja	pob. gozda	skrita	manjše	gospodinski	žagovina	priložnostno	gozd	sveže	Podlipšica
58	Kalce	(VSV)	450m	apnenec, dolomit	srednja		skrita	večje	gradbeni	železo	priložnostno	naselje	napol sveže	izv. pri Grčarevcu
59	D. Logatec	(SSZ)	450m	apnenec, dolomit	srednja	usek nekdaže železnice	skrita	srednja	gospodinski	železo	priložnostno	naselje	opuščeno	izv. pri Grčarevcu
60	Koliševke			apnenec, dolomit	dobra(K.R.P.)	koliševka	skrita	srednja	žival. odp. mrhovina		priložnostno	gozd	napol sveže	izviri Ljubijan.
61	Vrh nad Rovtami	(J)	450m	skrilavec, peščenjak	neprepustne	pobočje	skrita	manjše	gospodinski		priložnostno	gozd	sveže	Poljanska Sora
62	D. Logatec	(S)	700m	glina, gruč	porozne	vrtača	skrita	srednja	poljedelski		priložnostno	travnik	opuščeno	izviri Ljubijan.
63	D. Logatec	(JJZ)	1000m	apnenec, dolomit	srednje	vrtača	moteča	manjša	poljedelski	guma	priložnostno	njive	napol sveže	izviri Ljubijan.

razpoklinska poroznost
kraška razpoklinska poroznost
manjša: nekaj m³
srednja: več 10m³
večja: več 100m³

In nenazadnje centralna občinska komunalna deponija Lipje pod Ostrim vrhom. Njena lokacija je ob sedanji urejenosti delonije izrazito neugodna. Res je sicer locirana na pokrovu slabo propustnih kamnin (Karta 2), ki pa se kmalu izklinijo. Površinske in izcedne vode se po deževju zbirajo v dnu doline in odteka 50 metrov nižje, kjer izginjajo v kraško podzemlje (po nalivu 22. 8. 1988 je bil pretok 1,8 l/s). Gre za močno gnilobno in po H_2S zaudarjajočo vodo. Ta podzemsko odteka v smeri zajetij Staje, Primčevega in Kožuhovega izviri pri Vrhniki.

Samo odlagališče je slabo urejeno in nevzdrževano.

- DOBRO PREPUSTNE KAMNINE (SKLADOVITI APNENEC)
- SREDNJE PREPUSTNE KAMNINE (SKLADOVITI DOLOMITI)
- SLABO PREPUSTNE KAMNINE (APNENEC V MENJAVI Z LAPORJEM)
- MENJAVE PREPUSTNIH IN NEPREPUSTNIH KAMNIN (NANOSI POTOKOV IN REK)

Osnova: hidrogeološka karta 1 : 50000, GZL, 1976

Slika 5: Položaj osrednjega odlagališča odpadkov (vzdolžni prerez)

Na njem gre za mešano odlaganje znatnih količin sekundarnih surovin npr. kovin (Slika 6) in hkrati za odlaganje komunalnih odpadkov, gošč s tovarniških in komunalnih čistilnih napav ter organiziran dovoz gnojnic iz grezničnih jam (Slika 7).

Skratka, gre za odlaganje brez nadzora. Prekrivanje pripeljanih odpadkov je neredno in s poroznim gradivom. Na smetišču prihaja do stalnih požarov (22. 8. 1988 je kljub obilnim 24 urnim padavinam, padlo je čez 100 mm dežja, gorelo). Dim in smrad pa ob severniku dosegeta tudi Logatec.

Slika 7: Dovož gnojnice na osrednje odlagališče, kjer izcedne vode poniknejo v kraško podzemlje.

Slika 6: Odpadne surovine se na osrednjem odlagališču mešajo s komunalnimi odpadki.

5. ALTERNATIVNE LOKACIJE ZA NOVO SANITARNO DEPONIJU

Izhajajoč najprej predvsem iz nekaterih fizičnih značilnosti pokrajine: litološke zgradbe in količine letnih padavin (podrobneje obdelano v 2. poglavju), ki sta pomembnejša lokacijska dejavnika, ob načrtovanju odlagališča odpadkov, in širše geografske lege občine Logatec (je širše zaledje izvirov Ljubljanske) je področje občine v celoti izredno neprimerno za določanje novih lokacij. Območje občine sicer prekrivajo v obsegu 70 km² srednje prepustne (dolomitne) kamnine in 15 km² slabo prepustnih laporjev in skrilavcev, vendar so te kamnine v obliki **krovne zgradbe** ter se izklinjajo v dobro prepustne apnenice, kjer ponikajo tudi njihove površinske vode. Hkrati je to manj prepustno dolomitno področje vodozbirno področje občinskega vodovoda in 3. varovalni pas obsega že 8,3 km² tega površja.

Lociranje deponije v bližini ali celo nad takim področjem je zaradi onesnaževanja, ki ga povzroča izjemno kratkovodno.

Ob predpostavki, da bi v okviru občine v prihodnosti le prišlo do selekcioniranega zbiranja odpadkov in bi za okolje nevarne snovi odlagali drugje; šlo bi torej lahko le za odlaganje težkega, voluminoznega, **inertnega** gradiva, predlagamo samo okvirno in le pogojno tri lokacije, ki so označene v prilogi k Hidrogeološki karti 1 : 25 000. Zapolnjevanje teh lokacij pa bi prišlo v pošteve šele, ko v ožjem območju občine ne bi bilo več potreb po čistem gradivu za organizirano zapolnjevanje kraških depresij.

Za kladično odlagališče komunalnih in industrijskih odpadkov pa bi morali na enem izmed teh mest zgraditi sanitarno deponijo po zahtevnih kriterijih, ki vključujejo: mikrogeološke raziskave, zagotovitev vodnoneprepustne podlage (zatesnitev), drenaža izcednih in površinskih vod deponije in odvajanje v zbiralnik, njih čiščenje in stalno kontrolo zaradi nenehne možnosti onesnaženja podzemnih voda. Za načrtovanje, gradnjo in delovanje takega odlagališča so potrebna znatna finančna sredstva. Samo občina Logatec pa je premajhna, da bi jih lahko redno zagotavljala.

Dejstva proti načrtovanju novega odlagališča odpadkov v ekološko občutljivi in ekonomsko relativno šibki občini Logatec so torej fizična in družbena:

- kraški svet in njegove fizične značilnosti. Največ neznanega podzemlja na Notranjskem je prav med Planinskim poljem in Ljubljanskim barjem, kjer je sicer največ voda in tudi največ udornic (Habič, 1987).

- Hidrološka nepredljivost kraškega sveta. Tudi če z vrtnjem tehniki ugotovijo, da je na nekem mestu sloj neprepusten, še ni rečeno, da ne bi mogla voda prenikati skozi gmoto v njegovi bližini, kjer je razpoka (Gams, 1974).

- Študije in izkušnje kažejo, da je gospodarjenje tako v investicijskem kot obratovalnem smislu deponije graditi za potrebe večjega območja (regije), saj je le na takem območju (in ne na občinskih) mogoče doseči optimalno razmerje med transportnimi stroški in stroški deponiranja.

Omejitveni kriteriji za navedeno presojo so kraška območja, kjer takih deponij ni mogoče graditi, pa zato odpadke iz teh območij **prevzamejo regije z boljšimi naravnimi pogoji** (Coneco, 1987).

- Družbene pobude in usmeritve k medobčinskemu sodelovanju izgradnje omražaja regionalnih odlagališč z zaledjem vsaj 50.000 prebivalcev. S tem bo na ekonomsko sprejemljiv način zagotovljeno njihovo neškodljivo odlaganje. (Družbeni plan SRS 1986 – 1990).

6. DEJSTVA, KI KAŽEJO NA DEGRADACIJO OKOLJA ZARADI NEPRAVILNEGA RAVNANJA Z ODPADKI*

Dosedanje raziskave, boljše analize, iz katerih je vsaj posredno mogoče sklepati na stanje okolja v obravnavanem območju so večinoma parcialne in obravnavajo kakovost le enega pokrajinskega elementa: vode. Preučevanje konkretnih vplivov odlaganja odpadkov na tem področju so redka (Gams, 1974, Kogovšek in Kranjc, 1987). Zna ne so le nekatere negativne posledice odlaganja odpadnega blata IUV v vrtačo nad Verdrom. Izcedne vode so močno onesnažile studence, ki so služili prebivalcem za oskrbo z vodo. Zaradi trajne onesnaženosti izvirne vode so hiše v Podgori priključili na občinsko vodovodno omrežje (Bricelj, 1984).

Izvidi bakterioloških analiz izvirne vode na območju Vrhnikke kažejo že dolgo na organsko onesnaženost. Kot primer navajamo rezultate analiz vode iz izvirov Bistre, ki so še do nedavnega veljale za čiste zaradi relativno neposeljenega zaledja. Z izdatnimi vodami izvirov Bistre so načrtovali tudi bogatenje podtalnice borovniškega vršaja (Hidroinženiring, 1984).

Rezultate povzemamo iz Strokovnega mnenja k osnutku zazidalnega načrta ribogojnice Bistra (Medobčinski inšpektorat, Idrija – Logatec – Vrhnika, 1987): »Stopnja onesnaženja vode močno niha. V prvem tromesečju leta 1983 so se vrednosti vseh živih bakterij v vodi gibale od cca 75 – 200/ml (dovoljena norma do 300/ml), vrednosti za koliformne bakterije MPN (Most probable number) pa so se gibale od 1000 do 2500/100 ml in s tem znatno presegale dovoljene vrednosti (do 200/100 ml), ki veljajo za I. kakovostni razred vodotokov (UL SFRJ 1978, št. 6). Prekoračen MPN indeks govori za prisotnost E. Coli fekalnega izvora ter drugih predstavnikov družine črevesnih bakterij. Fizikalno-kemijske analize opravljene leta 1983 v Zavodu za zdravstveno varstvo Maribor kažejo, da gre v vodi Bistre za presežene vrednosti, ki jih predpisuje Pravilnik o higienski neoporečnosti pitne vode (UL SFRJ 1980, št. 9 in 14).

aluminij	0,21 mg/l (meja 0,20 mg/l)
baker	0,07 mg/l (meja 0,05 mg/l)
nitriti	0,014 mg/l (meja do 0,001 mg/l)

Odkrita pa so bila tudi organska topila, visoka koncentracija cianidov ipd.

Glede na ugotovljene primere v vodah so potencialni onesnaževalci s toksičnimi snovmi v občini Logatec:

- KLI z odlagališči galvanskih odpadkov galvanska proizvodnja
- Galvane VZ Logatec in njena odlagališča že opuščena
- Galvana zasebnika na Stari cesti 30 in odlagališča

Onesnaževanje s fekalijami je posledica neurejene kanalizacije ter greznic in načina odlaganja odpadnih gošč. Visoka vsebnost nitratov pa je odraz pretirane uporabe umetnih gnojil v kmetijstvu.

* V tem poglavju z besedo odpadki pojmujeemo tudi odpadne vode gospodinjstev in industrije.

7. VLOGA OBČINE LOGATEC PRI DEGRADACIJI OKOLJA

Občina Logatec spada med najmanjše v Sloveniji, leta 1986 je v njej živel 9069 prebivalcev, v povprečju 52 ljudi na km² (republiško povprečje 97,6 prebivalca na km²), tako da je redkeje naseljena kot republika in regija (UL, 1988).

V občini sta večja industrijska in gospodarska pomembna obrata KLI in Valkarton. Kmetijstvo in obrt imata manjšo vlogo.

Kljub relativno slabši proizvodnoindustrijski usmerjenosti občine pa je obremenitev okolja precejšnja. K temu so veliko prispevala različna odlagališča odpadkov (žagovine, lubja, olj, galvanskih gošč), ki so delno že prekrita, več deset pa jih še danes služi odlaganju (tudi za okolje nevarnih!) odpadkov. Posebej je treba opozoriti na onesnaženost podzemnega, jamskega sveta, ki je za onesnaženje še posebej občutljiv.

Gams (1972) opozarja na nevarno in škodljivo prakso uporabe brezen in udarnic za smetišča ter brezen in šranj na katere naletijo pri gradnji hiše in jih uporabijo za odtok odpadne vode iz greznice ali stranišča. Z vsemi temi početji onemogočamo vodi očiščenje, ki bi ga imela ob prenikanju skozi prst in razpoke.

Dna številnih jam, brezen in koliševk v logaški občini so smetišča, kar pomeni eno najresnejših oblik stalnega onesnaževanja voda. Deponije odpadkov na kraškem svetu logaške občine so v glavnem posledica ekološko nepretehtanega industrijskega razvoja pa tudi še današnjega kratkovidnega ravnanja.

Porabo vode v letu 1987 v občini Logatec prikazuje Slika 8. Struktura porabe približno ustreza gospodarski pomembnosti posamezne panoge vendar bi jo Valkarton in KLI lahko še znižala.

Po Navodilu o načinu preračunavanja količine onesnažene vode in stopnje onesnaženosti v enote onesnaženja (populacijske ekvivalente E) – (UL SRS 1972, št. 21) in katastru vodnih zavezancev SRS (ZUSS, 1986), smo izračunali deleže gospodarskih dejavnosti pri onesnaževanju logaških voda. (Slika 8).

Primerjava med enotami onesnaženja in številom prebivalcev v občini pokaže, da v povprečju družbene dejavnosti (to sta predvsem KLI in Valkarton) 2,1 x in zasebniki 1,2 x bolj onesnažujejo vodo kot prebivalci, živinoreja pa jo onesnaži polovico manj kot prebivalstvo. Odpadne vode so obremenjene skupaj kot bi v občini živel 44.314 prebivalcev.

V Logatcu od leta 1987 poskusno obratuje čistilna naprava z mehansko in biološko stopnjo čiščenja. Njena zmogljivost je 4.000 E. V njo se stekajo odplake SDolnjega Logatca, KLI – ja in Valkartona. Locirana je na robu Jačke, ponora Logaščice. Delno prečiščene vode odteka po sto metrih direktno v podzemlje.

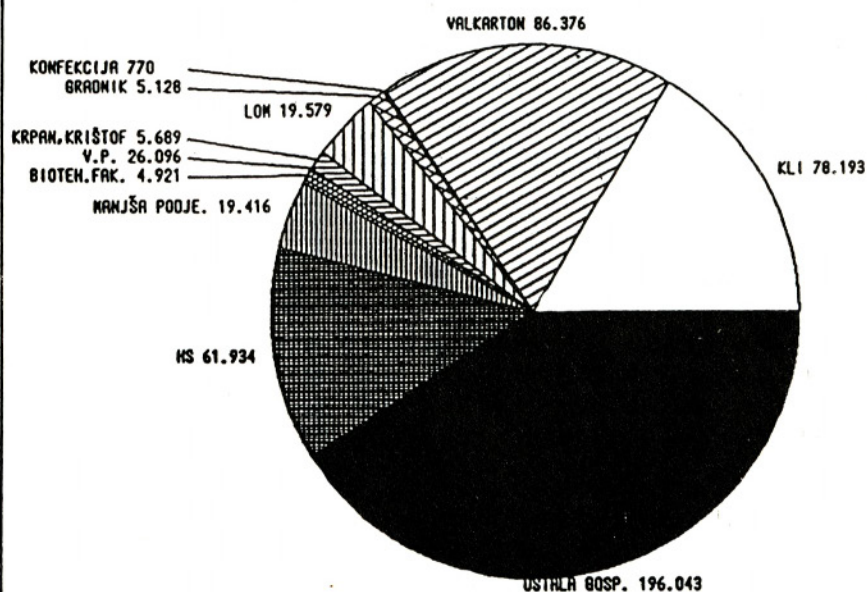
Dostopna nam je bila le ena analiza vzorcev očiščenja vode na ČN Logatec z dne 24. 4. 1987, ki so jo opravili na ČN Domžale. Rezultat čiščenja po KPK in BPK₅ je 96 % in voda je v mejah, ki jih določa Strokovno navodilo za izpust v vodotoke (UL, SRS 1985, št. 18). Menimo, da ta (edini!) vzorec ne more biti reprezentativen za efekt čiščenje voda na ČN Logatec.

Na KS je bila opravljena tudi analiza težkih kovin v vzorcu blata ČN Logatec z dne 15. 1. 1988. Rezultati so predstavljeni grafično na sliki 10.

Kot pri vodi se tudi pri analizi blata pojavlja vprašanje pravilnega izbora vzorca. Zato menimo, da tudi le ta dva rezultata ne moreta odražati realnega stanja in zato nista reprezentativna. K temu nas navajajo številne anomalije, ki se pojavljajo ob delovanju ČN, ki so sicer objektivne (okvare itd.) pa tudi občasne nesprejemljivo visoke in trenutne obremenitve ŠN (npr. dovozi polnih cistern ob prazenju greznic motelov na Lomu, močni izpusti škroba iz Valkartona ipd.). Vse te trenutne obremenitve vplivajo na porušenje »beologije« in slabši efekt čiščenja in voda odteka pač slabše kakovosti v podzemlje.

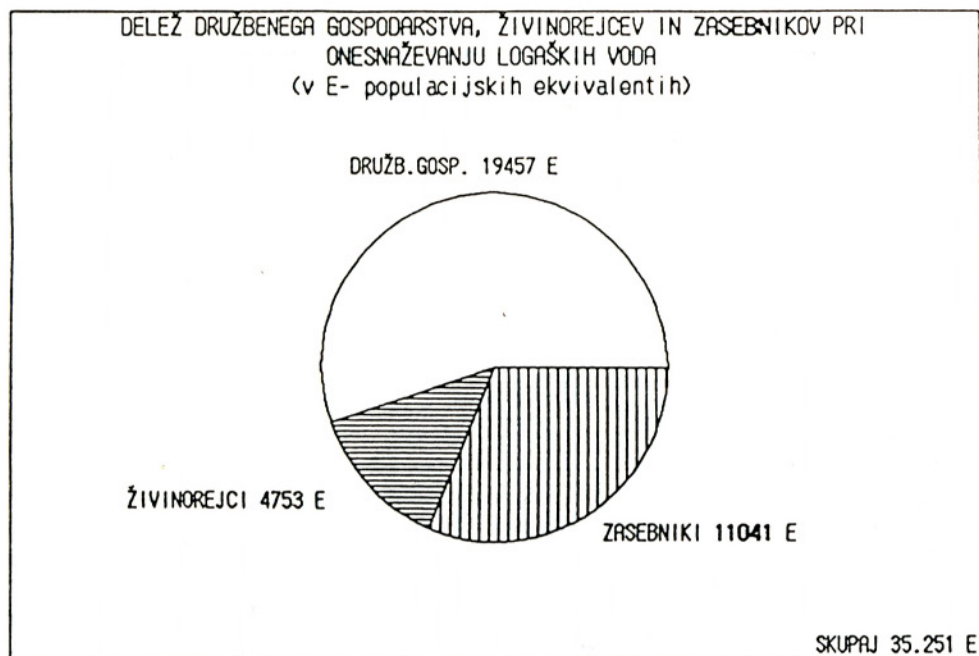
Slika 8.

PORABA VODE V OBČINI LOGATEC V LETU 1987
(v m³)

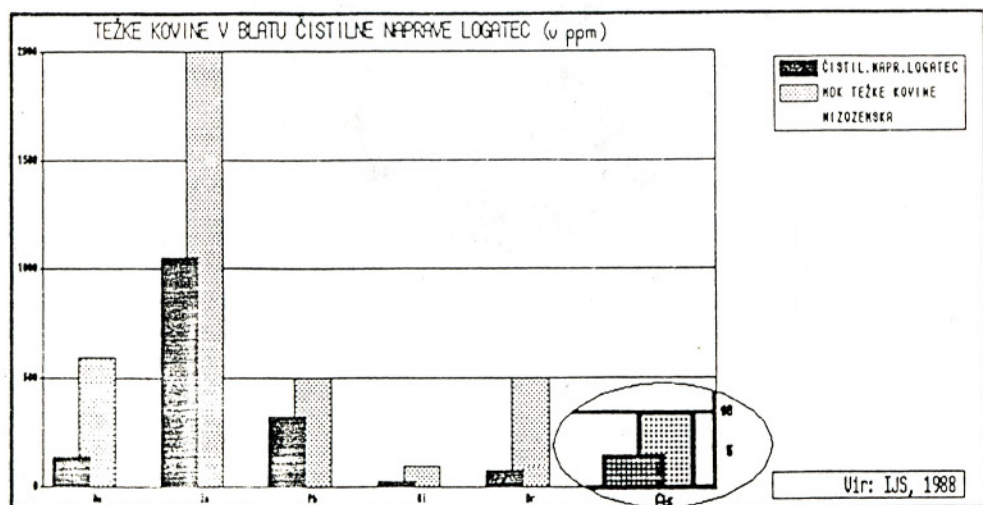

SKUPAJ 504.145 m³

Slika 9:

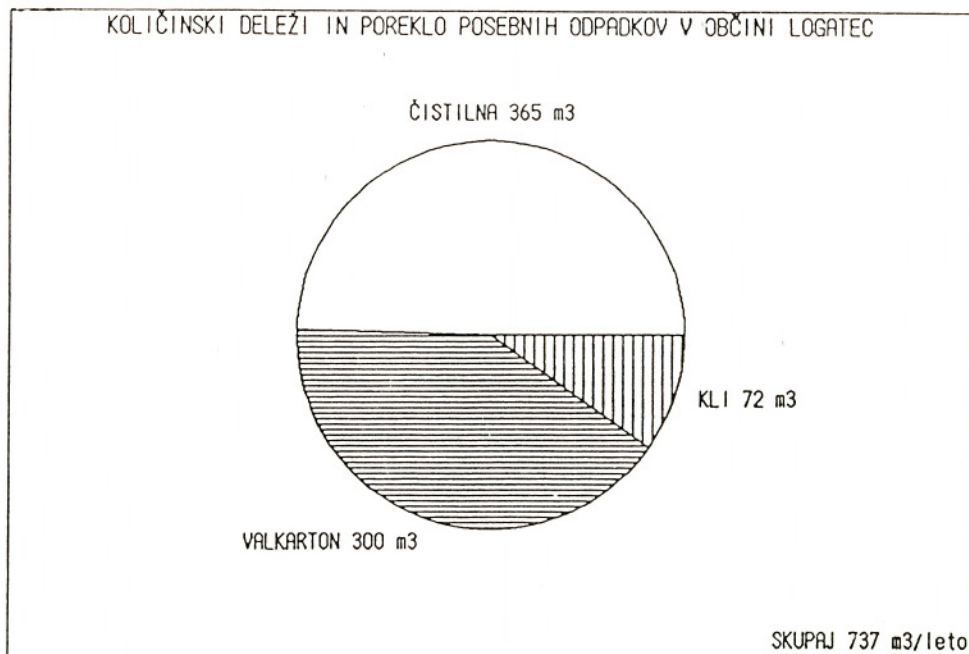

Slika 10:

Hkrati gre še za problematiko odpadnega blata iz ČN, ki ga odlagajo kar prosto ob komunalnih odpadkih na osrednjem neurejenem občinskem odlagališču. Poleg tega gre v občini vsaj še za (75 m³) letno produkcijo posebnih odpadkov (Slika 11), ki so se zgubljeni in se še ob sežiganju v zrak, večji del pa zaradi neprimerne odlaganja v podzemlju (KLI, Valkarton, zasebna galvana).

Slika 11

Pomembna in nikakor obrabno degradacijsko vlogo ima tudi promet. Intenzivni cestni in železniški tokovi povzročajo direktno in preko zraka indirektno onesnaženje. Povprečni dnevni letni promet obsega na stari cesti 1364 vozil (od tega 250 tovornjakov) na avtocesti pa 9995 (od tega 2244 tovornjakov), (Promet 84, Skupnost za ceste 1985).

Vsa ta reka vozil in potnikov v prehodni logaški občini potrebuje urejena parkirišča, servise in restavracije katerih odtočne cevi so speljane vsaj preko lovilcev maščob v pravilno urejene greznice. Kjer tega ni odpadna avtomobilska olja in fekalije odteka prosto v kraška tla (npr. odlagališči št. 6 in 9). K vsem tem nujno spremljajočim pojavom prometnih tokov spadajo tudi nesreče, kjer prihaja do razlitja za okolje nevarnih snovi. Na to opozarjajo predvsem dogodki na železniški progi, prav na odseku med Logatcem in Vrhniko, ko so tone naftnih derivatov odtekle v tla in prišle v izvire Ljubljane.

Sestava posebnih odpadkov:

CLI odpadki iz lakirnice	40 m³	VALKARTON: usedline iz ČN	300 m³
ostanki loščil	20	in ostanki oljne emulzije	
olja	12	ter petrolej	

(Kataster posebnih odpadkov, KPL 1986)

Osrednja ČN Logatec: odpadno blato

V občini je registriranih 81 avtoprevoznikov, vzdrževanje kamiona pa ustreza 20 populacijskim ekvivalentom (E) zaradi uporabe (in odlaganja!) znatne količine motornih olj ipd.

V občini so tudi objekti JLA in pogosto uporabljena tankovska cesta kar skupaj z različnimi emisijami, ki nastajajo ob rednem vzdrževanju in urjenjih ni zanemarljiv prispevek k dodatnemu onesnaževanju.

Degradacijski vplivi naštetih dejavnosti pa so na območju logaške občine zaradi prepustnega kraškega površja še manj opazni. Lahko bi tudi dejali, da je onesnaževanje večje od (vsaj vizualne) stopnje površinske onesnaženosti. To pa gre na račun trajnega onesnaženja podzemlja in znatnih količin vode, ki izvira na robu Ljubljanskega barja, na pragu Ljubljane.

LITERATURA IN VIRI:

Bricelj, M., 1984: Degradacija okolja na primeru Industrije usnja Vrhnika, dipl. naloga. Oddelek za geografijo FF, Ljubljana.

Coneco – z okoljem 1, 1987, Komunalno podjetje Ljubljana. Družbeni plan SRS 1986 – 1990, Zavod za družbeno planiranje Ljubljana.

Gams, I., 1972: Kras, Slovenska matica, Ljubljana.

Gospodarič, R., Habič, 1976: Underground water tracing – Investigations in Slovenia 1972–1975, Postojna.

Habič, P., 1987: Kraško podzemlje Notranjske, zbornik Notranjske, Postojna.

Hidrogeološka karta 1 : 25.000 – Logatec, GZL 1987.

Kogovšek, J., Kranjc, A., 1987: Kvaliteta voda na Notranjskem, Zbornik Notranjske, Postojna.

Pri delu smo uporabili še gradivo zbrano na MRT Logatec 1988 in na Medinšpekcijskih službah Vrhnika – Logatec – Idrija.

INDUSTRIAL AND URBAN WASTE PROBLEMS IN THE DISTRICT OF LOGATEC

Summary

This geographical study deals with a less desirable aspect of industrialisation: the rubbish dumps in the countryside. The territory of the Commune of Logatec belongs to the smallest administrative units of Slovenia. It is on the average less densely inhabited and not exceedingly industrialized but the recent research has nevertheless succeeded in tracing up to 63 unauthorized waste deposits. Owing to the geographical characteristics of the area in question (i.e. the predominantly karstic surface and relatively exposed location in a major transportation corridor of Slovenia) these unwanted dumps have turned out to be the essential cause of environmental degradation. Owing to the specific contents of urban waste in single deposits on the surface, the subterranean karst world, which is through its underground water streams linked directly to the River Ljubljanica, has been gravely polluted. Consequently, the water quality at its source is unsatisfactory. This might even curb the future development of this commune on the fringes of the wider urban agglomeration of Ljubljana, the territory of which presently still abounds with water springs.

IZDELAVA PROGRAMA ZA PRERAČUN IN RISANJE DRSNIH IN KOTALNIH LEŽAJEV

Marko Vrabl, dipl. ing.

Kombinat lesno predelovalne industrije Logatec

S precejšnjim zaostankom za ostalim svetom se tudi pri nas računalnik vedno bolj uveljavlja kot neobhodno potreben delovni pripomoček tako v znanosti kakor tudi v industriji. Tako se je v zadnjem času zelo razmahnila tudi uporaba programov za računalniško podprto konstruiranje (CAD) v strojništvu in elektroniki.

Z nakupom takega programa za računalniško podprto konstruiranje v strojništvu dobimo koristnega pomočnika pri razvoju in konstruiranju. Omogoča nam hitro risanje novih konstrukcij, hitro spreminjanje in popravljanje napak, največjo moč pa pokaže pri parametriziranem konstruiranju in pri delu z obstoječimi risbami, ki zahtevajo le nekaj popravkov za novo uporabo. Torej se nam učinkovitost dela večja s količino podatkov vnešenih v računalnik. To velja tudi za nestandardne elemente, še toliko bolj pa za standardne elemente po internih ali mednarodnih standardih. Tako kmalu ugotovimo, da moramo imeti pri konstruktorskem delu najprej na razpolago čimveč standardnih elementov kot so vijaki, matice, podložke, zatiči, sorniki, ležaji, vskočniki in mnogi drugi elementi.

Pri večini CAD programov imamo možnost dokupiti knjižnice s standardnimi elementi. Marsikdaj pa tega ne bomo kupili bodisi zaradi problemov pri njihovem nakupu, cene ali pa zato, ker so vse te knjižnice pisane po tujih standardih, mi pa nimamo nikakršne možnosti spreminjanja takih programov. Zato smo marsikdaj primorani napisati take programe sami.

V Kombinat lesne industrije Logatec smo v začetku leta 1987 začeli delo s programom za 2D računalniško podprto konstruiranje ME-10 firme Hewlett-Packard na strojni opremi iste firme. Imamo dve delovni postaji. Eno uporabljamo pri konstrukciji za potrebe proizvodnje stolov, drugo pa v tovarni strojev za obdelavo lesa za konstruiranje strojev.

V začetni fazi dela s programom ME-10 za konstrukcijo strojev smo se odločili za izdelavo nekaterih programov, ki nam sedaj omogočajo hitrejše delo. Sem sodijo programi za opremljanje risbe, risanje na standardne formate in drugi enostavni pripomočki za hitrejše delo.

Zasnovano pa imamo tudi knjižnico standardnih elementov po JUS standardih, saj se nam prav standardni elementi na risbah največkrat ponavljajo. Izdelani so programi za izbiro in risanje vijakov, matic in podložk, prav tako deluje že program za risanje zobnikov. Ob tem, kar je že narejeno, pa manjkajo še naslednji elementi: zatiči, sorniki, mozniki, vskočniki, tesnila, vzmeti, ležaji in mnogi drugi.

Enega od zadnjih ciljev smo z raziskovalno nalogo »Izdelava programa za preračun in risanje drsnih in kotalnih ležajev« izpolnili v okviru Mladinskega raziskovalnega tabora, ki je potekal v Logatcu od 27. junija do 6. julija 1988.

Pri tej nalogi sta sodelovala dva mlada raziskovalca – študenta strojništva, kot mentorji pa smo pomagali konstruktorji tovarne strojev DETEL. Ker je bila naloga

predvidena za štiri raziskovalce, smo si morali zastavljene cilje spreminiti. Zaenkrat smo izpustili področje drsnih ležajev in se povsem posvetili kotalnim ležajem in na tem področju tudi izpolnili zastavljene cilje.

Izdelali smo program, ki povsem ustreza praktičnim zahtevam pri konstruktor-skem delu na CAD postaji.

Opis delovanja programa

Potek delovanja programa lahko najlepše prikažemo s pomočjo ekranskih menjajev, ki so razporejeni v devetih nivojih.

Program se začne z izbiro ekranskega menija STROJNI ELEMENTI (meni 1), kjer lahko izbiramo med različnimi strojnimi elementi (vijaki, zobniki, ležaji).

Po izbiri kotalnih ležajev pridemo v meni KOTALNI LEŽAJI (meni 2), kjer lahko izbiramo med različnimi vrstami kotalnih ležajev (več vrst krogličnih, sodčkastih, valjčnih in igličnih ležajev).

Po izbiri vrste ležajev se za to vrsto pokaže spisek notranjih premerov ležajev, med katerimi lahko izbiramo željeno velikost (meni 3. 1. 3. 2), v spodnjem delu ekranskega menija pa se nam sproti kaže izbira (npr. LEŽAJ KROG-ENOR). Če ima izbrana vrsta ležaja več različnih notranjih premerov kot je prostora v enem ekranskem meniju, smo na to opozorjeni s tem, da se v zgornjem desnem delu menija prikaže napis MENU 2. Z uporabo tega ukaza se nam izpišejo še preostali premeri (meni 3. 2. 1).

Z izbiro enega od notranjih premerov se nam na ekranskem meniju (npr. LEŽAJI KROG-ENOR d=12 – meni 4.2) prikažejo vrste ležajev med katerimi pri izbranem notranjem premeru lahko izbiramo. Poleg oznake ležaja sta izpisana tudi zunanji premer ležaja in njegova širina.

Z izbiro enega od ležajev se nam v spodnjem delu naslednjega ekranskega menija (meni 5. 1. 5. 2) pokažejo lastnosti izbranega ležaja kot so največje dovoljeno število obratov pri maza nju z mastjo ali oljem, njegova oznaka in osnovne mere. Če pri izbranem ležaju lahko izbiramo še med različnimi izvedbami, kot so zaprta ali vodotesna izvedba, različne klase točnosti, ležaj iz nerjavega jekla in podobno, se nam v zgornjem desnem delu ekranskega menija pokaže napis IZBIRA. S tem ukazom dobimo na ekranskem meniju spisek dodatnih oznak ležaja (meni 6). Z ukazom HELP dobimo na ekranu izpisane razlage posameznih dodatnih oznak ležajev. Z izbiro ene od dodatnih oznak se nam v nekaterih primerih spremenijo tudi že izpisane lastnosti ležajev. Primer vidimo pri izbiri izvedbe 2RSR (dvostransko vodotesnozaprta ležaj), kjer v naslednjem meniju (meni 7) vidimo spremembo pri največjih dovoljenih obratih ležaja. Ker je ležaj hermetično zaprt in trajno mazan, ni več podatka za delovanje v olju, obrati pri masti pa so bistveno nižji.

V tej fazi dela imamo že popolnoma določen ležaj (npr. LEŽAJ KROG-ENOT 6001 2RSR) in sedaj lahko izbiramo med risanjem tega ležaja ali med kontrolo nosilnosti.

Po izbiri ukaza RISANJE je potrebno pokazati le še položaj ležaja na risbi in na risbi se nam nariše izbran ležaj. Na tej risbi ležaja so označene tudi skrajne mere ohišja ležaja in pripadajoče gredi, ležaj pa ima dodan tudi celotni naziv, ki ga potrebujemo pri kosovnici.

Po izbiri ukaza PRERAČUN, moramo v naslednjem ekranskem meniju (meni 8.2) izbrati vrsto obremenitve – statična ali dinamična. Pri statični obremenitvi vpišemo aksialno in radialno obremenitev in rezultat izračuna se prikaže v naslednjem ekranskem meniju, kjer dobimo izpisano statično nosilnost ležaja C_0 , izračunano ekvivalentno statično obremenitev P_0 in faktor C_0/P_0 . Opozorjeni smo tudi na ustreznost izbire ležaja

s komentarji: PREDIMENZIONIRAN LEŽAJ, ZA TEŽKE POGOJE, ZA SREDNJE POGOJE, ZA LAHKE POGOJE in PREOBREMENJEN LEŽAJ (meni 9.1, 9.2, 9.3, 9.4, 9.5). Pri dinamični obremenitvi vpišemo hitrost vrtenja ležaja ter aksialno in radialno obremenitev. Rezultat dobimo prikazan v naslednjem ekranskem meniju (meni 9.6), kjer se izpiše faktor F1 in izračuna življenjska doba ležaja. Z ukazom HELP poleg faktorja F1 se nam prikaže izpis priročenih območij za faktor F1 za različne vrste uporabe.

Če ugotovimo neprimernost izbire imamo možnost vračanja na posamezne nivoje. Če v kateremkoli koraku pritisnemo na polje, kjer je izpisana vrsta ležaja (npr. KORG-ENOR), se vrnemo na korak, kjer lahko izbiramo notranji premer ležaja, z izbiro ukazov na spodnjem delu menija pa se lahko vrnemo na meni STROJNI ELEMENTI ali KOTALNI LEŽAJI.

Program vse podatke jemlje iz datotek in primer ene od njih je prikazan v tabeli 1, kjer so vpisani podatki za enoredne kroglične ležaje z notranjim premerom 12 mm.

Jasno je, da je bilo 14 dni za tako zahtevno nalogo malo časa, zato nam mora rezultat dela v času mladinskega raziskovalnega tabora nuditi predvsem dobro izhodišče za nadaljnje delo in izpopolnjevanje programa. Program je izdelan do te mere, da je za vsak nadaljnji tip ležaja potrebno izdelati le še program za risanje ležaja in algoritem izračuna ter vnesti podatke v datoteko.

Tabela 1: Datoteka s podatki za kroglične enoredne ležaje z notranjim premerom 12 mm.

Šifra	D	B	R	HC	CO	C-Z15	CO-Z15	n mast	n RSR	n olje	teža	
61801T	21	5	3	1	1,93	97		32000		38000	6	
brez opcij												
6001	28	8	3	1	5.1	2.04	3.8	1.53	26000	17000	32000	21
C3 RSR 2RSR Z15 Z15 2RSR ZR 2ZR 2ZR C3												
16101	30	8	3	1	5.1	2.04		26000		32000	26	
brez opcij												
6201	32	10	6	2.1	6.95	2.65	5.2	2	24000	16000	30000	35
C3 (N)RSR 2RSR 2RSR C3 Z15 Z15 2RSR ZR ZR C3 (ZRN) 2ZR 2ZR C3												
62201	23	14	6	2.1	6.95	2.65				16000	49	
2RSR												
6301	37	12	1	2.8	9.65			20000	13000	26000	61	
C3 (RSR) 2RSR ZR 2ZR (2ZR. C3)												

PREPARATION OF THE COMPUTER PROGRAMME FOR DESIGNING THE GRINDING AND BALL ANTIFRICTION BEARINGS

Summary

The programme has been prepared in order to be applied to the HP 9000 computers which are adapted for the CAD programme packet ME 10. This makes it possible to select the appropriate rollers according to their desirable size and execution. All the relevant data (i.e. the internal and external diameters, the breadth and the maximum degree of permissible revolutions per minute) may be written up on the screen. The selected type of antifricition bearing can be graphically visualized and checked out for its respective bearing-power when exposed to the static or dynamic burdening.

5.1

LEZAJI KROG_ENOR d=12	
61801T	0=21 b=5
6001	0=20 b=8
16101	0=30 b=8
6201	0=32 b=10
62201	0=32 b=14
6301	0=37 b=12
OBR. MAST	32000
OBR. OLJE	30000
LEZAJ	KROG_ENOR
61801T	
d= 12	0=21 b=5
RISANJE	PRERACUN
STROJ. ELEM	LEZAJI

5.2

LEZAJI KROG_ENOR d=12	
61801T	0=21 b=5
6001	0=20 b=6
16101	0=30 b=6
6201	0=32 b=10
62201	0=32 b=14
6301	0=37 b=12
OBR. MAST	26000
OBR. OLJE	32000
LEZAJ	KROG_ENOR
6001	
d= 12	0=20 b=8
RISANJE	PRERACUN
STROJ. ELEM	LEZAJI

6

LEZAJI KROG_ENOR d=12	
	HELP
.C3	
RSR	
.2RSR	
Z15	
Z15.2RSR	
ZR	
.2ZR	
.2ZR.C3	
OBR. MAST	26000
OBR. OLJE	32000
LEZAJ	KROG_ENOR
6001	
d= 12	0=20 b=8
RISANJE	PRERACUN
STROJ. ELEM	LEZAJI

7

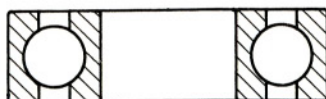
LEZAJI KROG_ENOR d=12	
	HELP
.C3	
RSR	
.2RSR	
Z15	
Z15.2RSR	
ZR	
.2ZR	
.2ZR.C3	
OBR. MAST	17000
OBR. OLJE	
LEZAJ	KROG_ENOR
6001	.2RSR
d= 12	0=20 b=8
RISANJE	PRERACUN
STROJ. ELEM	LEZAJI

8.1

8.2

8.1

LEZAJI KROG_ENOR d=12	
	HELP
.C3	
RSR	
.2RSR	
Z15	
Z15.2RSR	
ZR	
.2ZR	
.2ZR.C3	
IZBIRA POLOZAJA	
0°	45°
60°	90°
100°	270°
LEZAJ	KROG_ENOR
6001	.2RSR
d= 12	0=20 b=8
RISANJE	PRERACUN
STROJ. ELEM	LEZAJI

8.2

LEZAJI KROG_ENOR d=12	
	HELP
.C3	
RSR	
.2RSR	
Z15	
Z15.2RSR	
ZR	
.2ZR	
.2ZR.C3	
OBR. MAST	17000
OBR. OLJE	
LEZAJ	KROG_ENOR
6001	.2RSR
d= 12	0=20 b=8
STATICNA	DINAMICNA
RISANJE	PRERACUN
STROJ. ELEM	LEZAJI

Vpis
Fa,Fr

Vpis
Fa,Fr,n

9.1, 9.2, 9.3, 9.4, 9.5

9.6

9.1

LEZAJI KROG_ENOR d=12	
	HELP
.C3	
RSR	
.2RSR	
Z15	
Z15.ZRSR	
ZR	
.ZZR	
.ZZR.C3	
C0=2.04	P0=0.2
C0/P0=	10.2
PREDIMENZ.	LEZAJ
LEZAJ	KROG_ENOR
6001	.2RSR
d= 12	D=28 b=8
RISANJE	PRERACUN
STROJ.ELEM	LEZAJI

9.2

LEZAJI KROG_ENOR d=12	
	HELP
.C3	
RSR	
.2RSR	
Z15	
Z15, 2RSR	
ZR	
.2ZR	
.2ZR, C3	
C0=2.04	P0=1.1
C0/P0=	1.855
ZA TEZKE	POGOJE
LEZAJ	KROG_ENOR
600I	.2RSR
d= 12	D=28 b=8
RISANJE	PRERACUN
STROJ, ELEM	LEZAJI

9.3

LEZAJI KROG_ENOR d=12	
	HELP
.C3	
RSR	
.2RSR	
215	
215.2RSR	
2R	
.2ZR	
.2ZR.C3	
C0=2.04	P0=2.2
CA/P0=	0.927
Z0 NORMAL.	POGOJE
LEZAJ	KROG_ENOR
6001	.2RSR
d= 12	D=28 b=8
RISANJE	PRERACUN
STROJ, ELEM	LEZAJI

9.4

LE2AJ1 KROG_ENOR d=12		HELP	
.C3			
RSR			
.2RSR			
215			
215.2RSR			
2R			
.22R			
.22R.C3			
C0=2.04		P0=3.3	
C0/P0=		0.610	
ZA LAHKE		PDGOJE	
LE2AJ		KROG_ENOR	
6001		.2RSR	
d= 12		D=20 b=8	
RISANJE		PRERACUN	
STROJ. ELEM		LE2AJ1	

9.5

LEZAJI KROG_ENOR d=12	
	HELP
.C3	
RSR	
.2R5R	
Z15	
Z15.2R5R	
ZR	
.2ZR	
.2ZR.C3	
C0=2.04	P0=5.5
C0/P0=	0.371
PREOBREM.	LEZAJ
LEZAJ	KROG_ENOR
6001	.2R5R
d= 12	D=28 b=8
PISANJE	PRERACUN
STROJ, ELEM	LEZAJI

9.6

LE2AJI KROG_ENOR d=12	
	HELP
.C3	
RSR	
.2RSR	
215	
215.2RSR	
2R	
.22R	
.22R.C3	
F1=1.8	HELP
21V. DOBA	2910 UR
LE2AJ	KROG_ENOR
6001	.2RSR
d= 12	D=28 b=8
RISANJE	PRERACUN
STROJ, ELEM	LE2AJI

BRALNE NAVADE IN POMEN KNJIŽNICE V KRAJU

Lidija Kosi, študent

Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo
Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani

UVOD

Knjiga je, kot kaže naše vsakdanje življenje, še naprej ostala dovolj atraktivna, potrebna in koristna, čeprav se je v zadnjem desetletju marsikaj spremenilo in novi mediji nenehno povečujejo svoj obseg in vpliv. Tako v svetu kot pri nas je knjiga doživela nekatere spremembe, pri tem mislim v prvi vrsti na knjigo – predmet, npr. glede razmnoževanja, oblike distribucije, itd., kar vse naj bi prispevalo k večji in neposrednejši povezanosti med knjigo in porabnikom – bralcem. Kljub temu, da je še vedno živa misel o tem, da je izgubila prevladujočo vlogo med mediji, pa se to prav nič ali vsaj dosti ne kaže v količini njene proizvodnje in s tem v možnostih za njeno večje razširjanje. Seveda se ne moremo izogniti resnici, da v zadnjem času pri nas knjiga doživlja precej neugoden materialno-gospodarski položaj (ta sicer ni bil nikoli rožnat), zato lahko pričakujemo, da bo zagotovo zavrli njeno nadaljnjo ekspanzijo in s tem tudi uresničevanje razglašanih družbenih ciljev v kulturni politiki.

Pomembno je spoznanje, da je osvobajajoča vloga knjige v moderni, diferencirani družbi možna le z razčlenitvijo knjižne produkcije in s prilagajanjem posameznih delov relativno avtonomnim, interesno različnim krogom občinstva. Standardizirani, homogenizirani in centralistično vodeni knjižni proizvodnji se postavlja po robu potreba po diverzificirani množični knjigi.

V literaturi, ki govori o razvoju knjige, sta omenjeni dve revolucionarni spremembi. Prvo predstavlja uveljavitev cenene, množično dostopne knjige, ki je imela najpogostejše žepno, »paper-back« obliko.¹

Druga revolucija knjige je pravkar na pohodu v razvitih dežalah. Njen rezultat naj ne bi bila le mednarodno razširjena informativno-izobraževalna knjiga, marveč tudi knjiga »elektronske dobe«, t.j. knjiga, povezana z novimi informacijskimi mediji.²

OPREDELITEV PROBLEMA

Iz narodne tradicije izhaja dejstvo, da so bile knjižnice – čitalnice središče kulturnega dogajanja in življenja. V njih so se poleg bralcev srečevali tudi vsi, ki so kaj veljali in so lahko duhovno in gmotno podprli kulturna in družbena dogajanja, ki so spodbujala in krepila ne le duhovno podobo človeka pač pa tudi narodno zavest.

Danes, ko knjižnica v nekem kraju največkrat funkcionira zgolj kot »izposojevalnica« knjig, si vse pogostejše prizadevajo (vsaj nekateri in ponekod), da bi knjižnice služile tudi kakšnemu drugačnemu namenu. V okviru knjižnic, ki sicer pripravljajo ure pravljic in podobne prireditve za najmlajše, lahko poteka vrsta aktivnosti, ki vključujejo vse prebivalce kraja. Poleg razstav, literarnih večerov, raznih predavanj in izobraževalnih dejavnosti, se knjižnice lahko izkažejo kot dobri organizatorji zabavnih in drugih družabnih prireditev ter raznih akcij v širšem družbenem okolju. Za dodatne aktivnosti knjižnice pa je seveda potrebno dodatno delo zaposlenih v knjižnici in družbenopolitičnih struktur v kraju in pa dodatna sredstva, ki so najpogostejše glavni dejavnik nekaterih dejavnosti.

¹ R. Escaršit: Revolucija knjige, Prosvjeta, Zagreb 1972.

² P. Oakeshott: Electronic Publishing. An Introductory Guide, v: The Future of the Book, Studies on Books and Reading, UNESCO, 1981, št. 8.

Menimo, da knjižnice spet dobivajo večjo veljavo oz. da je njihova vloga v nekem kraju vse pomembnejša, saj si ljudje knjige težko kupijo, prav tako pa želijo obiskovati razne kulturne prireditve v kraju samem, saj je družbeno-ekonomska kriza krepko posegla tudi na področje kulturnega in družabnega življenja.

Raziskovanje mesta in pomena knjižnice je pomembno za nadaljnje usmerjanje dejavnosti, za razvoj in življenje knjižnice oz. kulture v določeni skupnosti. Kajti knjižnica mora »živeti« s krajem, mora biti vpeta v okolje, v katerem funkcionira. Le tako bo lahko delovala v skladu z željami ljudi in institucij ter s tem izpolnjevala svojo temeljno kulturno, vzgojno-izobraževalno funkcijo. Prav tako pa je naloga knjižnice dvigniti bralno kulturo na višji nivo, saj le-ta z leti strmo pada.

METODOLOGIJA

Za predmet analize smo izbrali slovensko splošno izobraževalno knjižnico, ki po svoji tehnični opremljenosti, delovnih pripomočkih in bogastvu svojega knjižnega fonda ne odstopa od slovenskega povprečja.

Odločili smo se torej za študijo primera (v metodološki literaturi je udomačen izraz *case study*). Ta knjižnica predstavlja za nas mikro nivo družbene strukture. Glede na informacije, ki jih bomo dobili na tem nivoju raziskovanja z uporabo primernih metod (strukturirana anketa in odprti intervju), bomo sklepali o smiselnosti nadaljnega proučevanja te problematike oz. bomo postavljali hipoteze o relevantnosti posploševanja rezultatov na makro družbeni nivo.

Terensko raziskovanje bo potekalo v dveh delih. Začeli bomo z metodo opazovanja z udeležbo. Tako bomo nekaj časa preživeli v knjižnici, preostali čas pa med ljudmi, ki jih bomo anketirali. Prednost metode opazovanja z udeležbo je pridobitev širokega izkustvenega prostora ter dostop do podatkov, ki jih sicer ni možno dobiti iz drugih virov. Z neposredno udeležbo v družbeno-kulturnem kontekstu, ki ga proučujemo, je možno permanentno preoblikovanje vnaprejšnjih teoretskih predpostavk. To nam omogoča globlje spoznavanje obravnavane problematike in relevantnejšo definicijo poglavnih točk fleksibilnega intervjuja.

Uporaba vprašalnikov za zbiranje podatkov na terenu je najpogostejša in že običajna metoda. Čeprav z anketami med slučajno izbranimi ljudmi ni mogoče zbrati čisto vseh mnenj in stališč anketiranih, je ta metoda najprimernejša za preučevanje pojavov kot so bralne navade ljudi ali njihova mnenja o pomenu knjižnice ipd. Vprašalnik in intervju služita dvojnemu namenu:

- izraziti mora cilj raziskovanja v obliki posebnih vprašanj – to je dobiti potrebne podatke,

- pomagati mora anketarju oz. spraševalcu, da stopi v stik z vprašanim in tako dobi potrebne informacije (vprašani naj čim bolj sproščeno odgovarja).

Ni pomembno le kaj bomo vprašali, ampak tudi kako bomo vprašali.

V anketi ločimo štiri vrste vprašanj:

- osebni podatki in podatki potrebni za indentifikacijo spraševalca in vprašanca v toku obdelave,

- podatki o okolici (objektivni pogoji, v katerih poteka neka dejavnost),

- podatki o obnašanju (npr. kako človek preživlja prosti čas),

- podatki o ravni informiranosti, mišljenju, stališčih, motivih in težnjah.

Ko se bo iztekla faza opazovanja z udeležbo, bomo nadaljevali z metodo fleksibilno strukturiranega intervjuja ali odprtega intervjuja. Pogovarjali se bomo s knjižničarji in intervjuje snemali. Za odprti intervju smo se odločili, ker želimo prepustiti de-

inicijo realnosti in odkritje problema intervjuvancem. Strukturirana anketa temelji na obratnem izhodu oz. na konceptu stališča. Predpostavlja torej, da ima intervjuvanec o vsaki obravnavani temi svoje stališče. Posamezniki, ki so podvrženi intervjuju s stroko strukturirano anketo, pa o postavljenem vprašanju nimajo že izoblikovanega stališča, veliko lažje podlegajo učinkom instrumentarija in vplivu anketarja. Poleg tega temelji anketa na ideološki predpostavki posameznika – objekta raziskovanja.

Ker pa nas ne zanima le »objektivni« odnos knjižničarjev do obravnavane problematike, temveč predvsem njihova subjektivna percepcija socialnega konteksta, v katerem opravljajo svoje delo, se pravi: njihova in ne naša percepcija, smo se odločili za intervju »odprtega tipa«. Pri tem načinu izpraševanja oz. komunikacije intervjuvanec ni le pasiven objekt, ki nam pomaga kopičiti informacije, temveč se prepuščamo njegovemu vsebinskemu poseganju v naše teoretske predpostavke. Seveda pa je tudi on pod vplivom našega poseganja v svoj socialni prostor in tudi on preko intervjuja odkriva nove aspekte svoje osebne in družbene situacije. Med raziskovalcem in intervjuvancem pa gre za odnos vzajemnega odkrivanja, definiranja in reflektiranja problemov na osnovi pravila enakovrednosti in odkritosti in na osnovi fleksibilnega instrumentarija, imenovanega odprti ali nestrukturirani intervju.

Rezultate intervjuja bomo uporabili predvsem kot zapis oz. izraz nizko družbene strukture – knjižnice. Z intervjujem se preko govora reproducira struktura, t.j. socialni znaki, preko katerih družba sporoča, da obstaja in da nas (tako raziskovalce kot intervjuvance) prisiljuje na določen tip življenja.³

Rezultati

Nekaj podatkov o anketiranih:

– število anketiranih:	200
– spol: žensk	133 ali 66,5 %
moških	67 ali 33,5 %
– povprečna starost:	32 let
– kvalifikacija oz. izobrazba:	– nedokončana osnovna šola
	39 19,5 %
	– končana osnovna šola
	60 30 %
	– poklicna šola
	24 12 %
	– srednja šola
	48 24 %
	– višja šola
	17 8,5 %
	– visoka šola
	9 4,5 %
– povprečni mesečni prejemki:	379.820.- din (junij 1988)

Nekaj podatkov o knjižnici:

- velikost: 550 m² (od tega 211 m² za izposajo)
- število izposojevališč: 4 (Logatec, Rovte, Hotedršica in Tabor)
- število knjig: 25.000 (22.000 žive zaloge)

³ V prilogi: Nastavki vprašanj za nestrukturirani intervju

- število vpisanih v knjižnico: 35.280
- število zaposlenih: 1 za nedoločen čas (trenutno na porodniškem dopustu), 1 za določen čas, 2 do 3 dekleta preko študentskega servisa.

Anketirani so na vprašanje, kaj vam pomeni knjižnica v kraju, odgovorili tako: večini pomeni knjižnica izposoja knjig (64,5 %), da ima izobraževalno vlogo, je menila več kot polovica vprašanih (51,5 %), da je knjižnica tudi mesto za kulturne prireditve pa je menilo 42 % ljudi. Vprašani, ki so lahko knjižnici pripisali več funkcij, so ji namenili tudi mesto družabnih srečanj (26 %), le 7 % odgovorov pa je označilo knjižnico kot ustanovo, ki nima posebnega pomena.

Članstvo

Od 200 anketiranih je le polovica včlanjenih v knjižnico (101). Spol pri včlanjevanju ni pomemben, saj je članstvo v knjižnici potrdila približno polovica vprašanih žensk in ravno tako moških. Tisti, ki imajo doma več knjige, so tudi v večji meri vpisani v knjižnico, čeprav smo pričakovali, da bomo več članov našli med tistimi, ki imajo doma manj knjig.

Starost ima pri članstvu kar precejšnjo vlogo. Tako je večina osnovnošolskih in srednješolskih otrok vpisanih v knjižnico, medtem, ko je srednje generacije občutno manj, prav tako pa je s starejšimi osebami. Največ obiskovalcev knjižnice je starih od 5 ali 6 let pa do 17, 18 oz. 20 let.

Če upoštevamo izobrazbo anketirancev, so v knjižnico vpisani skoraj vsi osnovnošolci, tisti s končano osnovno šolo in poklicno šolo v večini niso člani knjižnice, med osebami, ki so končale srednjo šolo, jih je polovica vpisanih v knjižnico in polovica ne, število članov pa je spet večje med tistimi, ki so končali višjo ali visoko šolo. Če pri analizi upoštevamo samo odrasle osebe, lahko ugotovimo, da članstvo v knjižnici narašča glede na stopnjo izobrazbe.

Mesečni dohodek na članstvo v knjižnici ne vpliva bistveno, vendar tisti, z nižjimi mesečnimi prejemki v večini niso člani knjižnice.

Branje in izposojanje knjig

Največ anketirancev je od lanskega junija do letošnjega prebralo več kot 16 knjig (33 %), na drugem mestu so tisti, kiso v zadnjem letu prebrali od 1 do 5 knjig (23,5 %), na tretjem pa tisti, ki so prebrali od 11 do 15 knjig (14 %). 26 ljudi pa je odgovorilo, da niso prebrali niti ene knjige (13 %). V knjižnici si v zadnjem letu ni izposodila niti ene knjige od prijateljev ali sorodnikov, medtem ko si jih je 12 % sposodilo od prijateljev največ 3 knjige.

V knjižnici si niso izposojali knjig v glavnem zato, ker jih raje kupijo ali pa si jih izposodijo drugje (prijatelji).

V Sloveniji že vrsto let prevladujeta dva temeljna načina posredovanja knjig: nakup in izposoja v knjižnicah. Kljub temu, da so knjižnice (deklarativno) družbeno prednostne institucije, nimajo ustrezne materialne in normativne podpore. Obseg izposojenih knjig zaostaja za obsegom kupljenih knjig, vendar je ta razkorak vedno manjši. Na vprašanje, kje so dobili knjigo, ki so jo nazadnje prebrali, so anketirani v Logatcu takole odgovorili.

Zadnjo prebrano knjigo so dobili:

– v knjižnici	33,5 %
– spododil si je drugje	16 %
– kupil	35 %
– dobil za darilo	9,5 %

Več kot polovica anketiranih (54 %) meni, da imajo v knjižnici večino knjig, ki jih želijo brati.

O novih knjigah ljudje izvejo največkrat preko reklam v časopisu, TV in radiu (takih je 34 %), iz poročil v časopisu – predvsem v Logaških novicah (25,5 %), pa tudi od prijateljev in znancev ter v knjižnici. Sredstva obveščanja imajo torej pri obveščanju o novih knjigah na policah osrednjo vlogo, gotovo pa je to zgolj posredovanje informacij o izidu knjige, ne pa tudi o vsebini izdane knjige. Knjižnica na področju seznanjanja o novitetah nima vloge, ki naj bi jo imela. Ta trditev pa velja za večino slovenskih knjižnic, ki imajo vse prepogosto le vlogo izposojevalnice.

Ko smo ljudi povprašali, kaj največ berejo, smo dobili naslednje odgovore: največ (75 %) jih bere predvsem romane, povesti in zbirke, temu sledijo šolske knjige ter strokovne in znanstvene knjige.

Kupovanje knjig

Kupovanje knjig je povsem objektivna kategorija, ki odseba resničen interes prebivalstva do knjige, in sicer tisti, za katerega je posameznik pripravljen dati del svojega razpoložljivega dohodka.

Tudi pri kupovanju knjig so na prvem mestu romani, povesti in zbirke (40 %) ter leksikoni in slovarji (39 %), sledijo jim šolske knjige (29,5 %) ter knjige za otroke in mladino (20,5 %). Ljudje kupujejo knjige, ker radi berejo (52,5 %), ker jih rabijo oni sami ali njihovi otroci v šoli (27,5 %), prav tako pa kupujejo knjige zaradi njihove vrednosti (27,5 %). Veliko (26 %) ljudi pa kupuje knjige tudi za darilo. Čeprav večina (48 %) misli, da so knjige predrage, jih le 4,5 % vprašanih ne kupuje. Četrtna anketiranih meni, da so cene primerne oz., da v primerjavi z vsemi ostalimi stvarmi niso drage. Največ tistih, ki menijo, da so knjige predrage, ima doma od 57 do 290 knjig, hkrati pa imajo tudi precej nizke mesečne dohodke. O primernih cenah govorijo predvsem tisti, ki ravno tako nimajo visokih osebnih dohodkov oz. imajo malo višje dohodke, doma pa imajo od 130 do 290 knjig. Da knjige v primerjavi z vsem ostalim niso predrage, pa pravijo v glavnem tisti z višjimi osebnimi dohodki, prav tako pa imajo doma več knjig.

V povprečju imajo anketirani doma po 208 knjig. Največ vprašanih je odgovorilo, da imajo doma okoli 100 knjig (14,5 %), potem okoli 150 (13 %), eden od anketirancev pa ima doma 1500 knjig.

Tisti, z nižjimi osebnimi dohodki imajo doma manj knjig kot tisti z višjimi, prav tako pa imajo tisti z nižjo stopnjo izobrazbe manj knjig kot tisti z višjo.

Branje in ostale dejavnosti

Za večino anketiranih čas za branje knjig sploh ni pomemben, saj vzamejo knjigo v roke kadarkoli. Takih je 41 %, pridružujejo pa se jim tudi tisti, ki berejo ob različnih priložnostih (32 %) in tisti, ki berejo na dopustu ali počitnicah (20 %). V tujem jeziku v glavnem vprašani ne berejo. 17,5 % ljudi je odgovorilo, da berejo v tujem jeziku revije, 13 % knjige in 10,5 % priročnike. Tuja literatura je našemu bralcu težko dostopna, še večjo oviro pa predstavlja jezik.

Največ časa anketirani porabijo za poslušanje radia (povprečno 28 ur na teden), potem za gledanje televizijskega programa (povprečno 14 ur na teden), za branje knjig pa le okoli 7,5 ur na teden in za branje časopisov povprečno 5 ur na teden. Da je poslušanje radia na prvem mestu, je gotovo posledica dejstva, da imajo ljudje po cele dneve odprt radijski sprejemnik, pa če poslušajo program ali ne.

Tisti, ki več časa porabijo za gledanje TV, tudi več časa poslušajo radio, manj časa pa presedijo s knjigo ali časopisom v rokah. Tisti pa, ki porabijo manj časa za branje

knjig, hkrati manj berejo časopise. Anketiranci, ki več časa porabijo za poslušanje radia, tudi več berejo.

Več kot polovica (69,5 %) anketiranih bi želela brati več, kot uspe že zdaj. To jim preprečuje predvsem prevelika zaposlenost doma ali pa porabijo čas za gledanje TV, nekatere ovira slab vid (vid jim peša). Slednji odgovor je značilen predvsem za starejše anketirance. Tisti, ki so doma preveč zaposleni, so v zadnjem letu prebrali manj knjig (do 10) ali pa nobene. Medtem pa višina letu prebrali manj knjig (do 10) ali pa nobene. Medtem pa višina dohodka ne vpliva na zaposlenost doma. Tudi tisti z višjimi osebnimi dohodki namreč menijo, da ne berejo več knjig predvsem zaradi prevelike zaposlenosti doma. Tisti, ki kot oviro, da ne berejo več knjig, navajajo gledanje TV, so kljub temu boljše bralci od prvih, vendar pa imajo v glavnem nižje osebne dohodke.

Tisti, ki jim peša vid, v zadnjem letu v večini niso prebrali nobene knjige ali pa od 1. do 5. knjig. Njihovi mesečni prejemki pa so precej nizki. To potrjuje našo domnevo, da v to skupino spadajo v večini upokojenici oz. starejši ljudje. Vendar so le-ti povedali, da so v svojih mlajših letih veliko brali in da so se težko ločili od knjig.

Na vprašanje, kaj delate v prostem času, je največ vprašanih odgovorilo, da se ukvarjajo s svojim hobijem (44 %), da berejo (43 %) in da se ukvarjajo z družino (31,5 %).

Pogovor s knjižničarjem

Pogovarjali smo se z Marjanom Geohellijem.

V knjižnici je začel delati 1. aprila leta 1987 in to povsem slučajno. S svojim delom je zadovoljen, ker je napeto in dinamično. Pogoji dela so, vsaj prostorsko, trenutno zelo dobri. Kadrvska situacija pa je problematična, saj se namreč na področju kulture v Logatcu ni nikoli delalo načrtno. V času našega obiska je bil v knjižnici edino Marjan in dekleta, ki so delala prek študentskega servisa, saj je bila knjižničarka na porodniškem dopustu. Marjan delovnega mesta ne bi menjal, če bi knjižnica vsaj približno sledila nekemu napredku, tako strokovnemu kot tehnološkemu. Z osebnim dohodkom ni zadovoljen, saj vložijo ogromno nadurnega dela, ker se ukvarja tudi z dejavnostmi, ki ne zahtevajo zgolj izposoje knjig. Čeprav je delovna skupnost SIS sicer izrazila pripravljenost oz. voljo plačati tudi nadure, je ostala le pri besedah.

Njegova izobrazba je formalno nepopolna, vendar meni, da je neformalno na dosti višjem nivoju. Glede na položaj z drugimi delavci v podobnih strokah meni, da je na približno enakem mestu. Po njegovem mnenju bi morala biti knjižnica precej samostojnejša, delavci v njej pa bi morali imeti večje kompetence, predvsem pa bi se moralo bolj uveljaviti načelo osebne odgovornosti. Položaj logaške knjižnice je tudi pravno nedoločen. Pravobranilec samoupravljanja je zato predlagal, naj uredijo pravni položaj, tako bi se v okviru kulturne skupnosti tudi natančneje opredelila dejavnost knjižnice in družbeni nadzor nad njo, vsekakor pa tega ne morejo prevzeti tisti, ki se življenja v knjižnici ne udeležujejo in imajo neke interese zgolj formalno.

Obisk v knjižnici ocenjujejo kot dober. Na dan beležijo efektivnega obiska od 30 do 70 ljudi (delo na pultu – sposojanje in vračanje knjig), ostali obisk pa se bilje med 20 in 30 obiskovalcev (pridejo, preberejo časopis in grejo). V zadnjem času pa je vse bolj pomemben obisk kulturnih prireditev, ki jih organizira knjižnica (oz. knjižničar in še nekateri posamezniki). Sem spadajo tudi pravljичne ure kot baročni koncert, srečanja s pisatelji, filmski večeri, ipd. Te dodatne forme pritegnejo pozornost ljudi na ulici in imajo tudi pozitivni učinek na samo temeljno dejavnost – sposojanje in vračanje knjig. To je zapisano v dolgoročnem načrtu občine Logatec.

Knjižničar pogrša obisk logaških funkcionarjev v knjižnici. Z dopolnitvijo knjižnega fonda (nabava strokovne literature) bo knjižnica skušala pritegniti tiste intelektual-

ce (študente in strokovnjake), ki se zadnji čas že aktivno vključujejo v dejavnosti knjižnice s predlogi in udeležbo na raznih prireditvah.

Ljudje premalo berejo, zlasti še poljubno-znanstveno literaturo in kvalitetne knjige (tudi šunde) in klasiko. Šolski otroci izbirajo največ predpisano literaturo. Funkcija svetovanja in priporočanja je v defenzivi, saj kadrovske težave ne dopuščajo knjižničarjem, da bi lahko v celoti sledili celotni knjižni produkciji. Če bi bilo dovolj zaposlenih, bi pripravljali posebne ure o novitetah. Knjižničar pa vidi potrebo knjižnice pri obveščanju in osveščanju ljudi.

V logaški knjižnici je zaloga knjig večja kot so potrebe bralcev. V navezavi na tehnološko prenovo in pri računalniškem posredovanju informacij iz nacionalnih centrov in iz Evrope pa bo knjižnica v prihodnosti imela veliko večjo vlogo in bo gotovo povpraševanje večje od ponudbe.

Zaenkrat mlajši povprašujejo predvsem po knjigah, ki jih potrebujejo v šoli ali tam slišijo zanje, pa tudi po literaturi o problemi mladih. Veliko je povpraševanje tudi po dopustniški ali t.i. mega literaturi. V zadnjem času se ljudje bolj zanimajo tudi za strokovno in aktualno politično literaturo. Klasikov starejši ne berejo, mlajši pa jih berejo zato, ker jih morajo, dostokrat pa tudi zato, ker niso obvezni. Poleg šolske knjižnice veliko oz. večina otrok obiskuje tudi matično knjižnico, to pa predvsem zaradi drugačnega pristopa (tu najdejo prostor za svoj prosti čas, za klepet, za kakšno partijo šaha, ipd.).

Čeprav je ponudba logaškega knjižnice ustrezna, morajo »krpati luknje« predvsem na področju strokovne literature. V prihodnje bodo kupovali več poljudno-znanstvene literature. Do leta 2000 bi radi vzpostavili stik s tehnološko prenovo oz. z nacionalnimi in medcelinskimi informativnim sistemom. Koristijo pa tudi institut medknjižnične izposoje.

Knjige kupujejo prek Mladinske knjige in Državne založbe. Z njimi so vzpostavili »poslovne stike«, saj jim le-ti nudita v zameno kulturne dogodke (npr. promocije knjig) in to brezplačno. Pred kratkim pa so nabavili strokovno literaturo od Gospodarskega vestnika, Delavske enotnosti in Uradnega lista. Precej knjig pa dobijo v dar. Letos so na ta način dobili že petino svojega knjižnega fonda (okoli 200 knjig). Tudi s tem načinom poskušajo »loviti« standarde za matično knjižnico, ki predpisujejo 30.000 enot žive zaloge. Z neposredno menjavo dela z delovnimi organizacijami v občini pa pridobijo dodatna sredstva, ki jih namenijo predvsem za nakup strokovne literature.

Vpliv knjižničarja na nabavo knjig je zelo velik. Strokovno literaturo nabavljajo preko sveta knjižnice, ki deluje kot svetovalno telo, v njem so strokovnjaki z različnih področij. Ozirajo pa se tudi na dnevno in strokovno časopisje. Kljub kadrovskim težavam so v zadnjem času zelo ažurni kar zadeva knjižne novitete.

Sredstva za nakup dobi knjižnica iz proračuna prek strokovne službe, od Kulturne skupnosti Logatec, Kulturne skupnosti Slovenije in od neposredne menjave dela. Letos so tako zbrali okoli 2 milijardi in pol dinarjev in nabavili okoli 25000 knjig (upoštevajo tudi darila).

Prosti dostop do knjig je dvorezen meč. Ljudje ne vračajo knjig na njihova mesta in tako večkrat pride do »zmede«, medtem ko je brskanje po knjigah na policah prednost tega sistema. Idealno bi bilo imeti obvezni izvod na posebni, ločeni polici, do katere bi imel dostop le knjižničar. V Logatcu pa izpostavljajo knjige tudi na posebnih policah (npr. literatura o grški in rimski miselnosti, stvari, ki zanimajo mlade – spolnost, temeljna dela naše civilizacije – od svetega pisma do partijskih dokumentov in pravne literature, literature o alternativnih gibanjih, računalništvu, ...).

Strokovna urejenost knjižnice je naslednja:

– abecedno-imenski katalog (po avtorjih)

- naslovni katalog
- katalogi za podružnične knjižnice.

Ker v logaški knjižnici menijo, da je tehnološka prenova nujna, bodo že prihodnje leto začeli nabavljati osnovno opremo. Zaenkrat pa imajo le pisalne stroje, ročni računalnik in glasbeno ter video opremo. Knjižničar se je pripravljen in po njegovem mnenju tudi sposoben prilagoditi računalniškemu sistemu poslovanja in se je voljan naučiti rokovanja z računalnikom. V knjižnici imajo na razpolago okoli 50 revij in časnikov, nimajo tujih, zelo malo pa tovrstnega čtiva s srbohrvaškega področja. Imajo videoteko z okoli 300 kasetami (filmi) in okoli 100 pravljičnih kaset. V prihodnje pa bi radi ponudili tudi glasbene kasete (predvsem klasiko).

Knjižničar meni, da bi morala Kulturna skupnost Slovenije še bolj posredovati oz. agresivno posredovati, da bi se sredstva iz knjižnic vračala v založbe z nakupi. Če se ne bo zvišala oz. izboljšala bralna kultura, bo tudi založništvo v slabem in neugodnem položaju.

Dodatne dejavnosti knjižnice so prav tako vezane na izposojno knjig, saj se vežejo na knjige, ki so večne. Te dejavnosti pritegnejo pozornost in ustvarjajo klimo, ki v perspektivi omogoča boljši materialni status, boljšo strokovno urejenost in večji razcvet temeljne dejavnosti knjižnic.

Čitalnice so bile prostor za srečevanje in družabnost. Tudi v Logatcu si knjižnico zamišljamo kot mesto spontanega srečevanja ljudi, kjer si bodo izmenjali stališča bodisi o knjigah ali o čem drugem. Knjižničar se je zavzel tudi za vključitev sodobnejših form (ponuditi kavo ali koktajl) in v tem vidi tako kulturni kot ekonomski prispevek.

Je že prav, da dajejo normativni akti prednost knjižni dejavnosti, čeprav po knjižničarjevem mnenju niso tako restriktivni do datnih aktivnosti knjižnic. Poudarjanje knjižne dejavnosti, zgolj izposoje, je domena tiste kratkovidne politike, ki v knjižnici ne vidi elementa razvoja in napredka oz. ga vidi in ga želi zadržati (v Logatcu se npr. sklicujejo na pomanjkanje sredstev za dodatne dejavnosti).

Politika kulturne ustanove mora temeljiti na jasnih političnih stališčih, saj se ljudje prepogosto srečujejo z nejasnostjo in prikrivanjem in so zaradi tega nezaupljivi. Politika v Logatcu mora iti v smeri zapolnjevanja temeljnega primanjkljaja, ki ga knjižničar vidi v tem, da v občini ni srednje šole. Zadovoljiti je namreč treba intelektualni potencial, ki se začne pojavljati s 13., 14. in 15. letom pa tja do 27. leta. Knjižnica naj zapolni ta prazen prostor in odigra pomembno vlogo pri navezanosti ljudi na domači kraj.

Knjižničar meni, da naj pri nas izhajajo predvsem tiste knjige, ki jih ljudje kupujejo. Če se bo trg širil v tej smeri, bodo zagotovljena sredstva za preživetje tudi tiste literature, ki nima nekega ekonomskega statusa. Sugvencionirati pa je potrebno predvsem izvirno slovensko literaturo, nacionalno pomembne projekte, kot so enciklopedije, slovarji, ipd. Tudi znotraj teh dveh področij pa mora obstajati selekcija oz. diferenciacija. Subvencioniranje je potrebno tudi na področju strokovne, predvsem poljudno-znanstvene literature in literature o slovenski zgodovini.

Ljudje danes premalo spoštujejo knjigo. Naloga knjižnice je, da zagotovi knjigi večjo vlogo in pomembnejše mesto.

Knjižničar v zadnjem obdobju zaradi pomanjkanja časa bere veliko manj kot prej (od 10 do 15 knjig, prej v stotinah), vendar veliko bere dnevno časopise.

Ko smo knjižničarja povprašali, kaj bi spremenil, je na prvo mesto postavil osebno odgovornost ljudi, ki delajo v knjižnicah in podobnih institucijah. Želi si tudi, da bi mu uspelo formirati prostor kulturnega in družabnega dogajanja oz. življenja v kraju. Več bi investiral v tržno marketinške raziskave, zavzel se je za agresivnejšo propagando, prilagoditev medijskemu uradu z raziskovanjem interesov ljudi, kulturo pa bi izvil in

območja vsakega formalnega in političnega pritiska. Njegova največja želja pa je rešitev kadrovskega problema (zaposleni trije ljudje in od tega bi eden delal kot kulturni animator). Zavzel se je za tehnološko prenovno, prav tako pa bi uvedel nekatere novitete npr. bibliobus (zapeljal bi se iz mesta, s seboj bi vzel lutkarje in recimo še pisatelj in kulturna prireditev bi bila dostopnejša tudi tistim, ki ne živijo v osrčju Logatca).

SKLEP

Tako kot za celotno populacijo bralcev sta tudi za razred bralcev–obiskovalcev knjižnic pomembni dve oceni: da se socialna struktura bralcev oz. obiskovalcev knjižnic v zadnjih desetih letih ni bistveno spreminjala (da torej obiskujejo knjižnice bralci z višjo izobrazbo in na višjih socialnih položajih) in da se ne spreminja odnos izposojevalcev do knjižnic oz. da knjižnice kar naprej igrajo tradicionalno vlogo izposojevalca in ne svetovalca in animatorja. Takšna vloga knjižnic je v nasprotju s smernicami kulturne politike. Nemogoče si je predstavljati »delavsko kulturo« ali »intelektualizacijo najširših množic«, o čemer je bil govor na X. kongresu ZKJ (poglavje o razvoju slovenskega bralnega občinstva) in na seji Centralnega komiteja, brez družbenih institucij, ki bi to kulturo široko posredovale. Na področju branja knjig si ni mogoče brez sodobnih knjižnic predstavljati spodbujanja in usposabljanja tiste populacije potencialnih bralcev, ki ni srednje ali visoko izobražena, ki ne opravlja intelektualnega dela in ki gmotno ni sposobna kupovati knjig. Dejstvo, da so prekični ukrepi daleč od idejnih smernic, ilustrira tudi ta primer: smo ena redkih držav, v katerih knjižnice odkupujejo knjige po ceni, ki vključuje rabat, oz. kjer knjižnice kupujejo knjige v knjigarnah in ne neposredno od založb. Zato ni nič čudnega, da se knjižnice že dolgo potegujejo za neposreden odkup knjig. Kljub temu daje »družbeni interes« prednost položaju knjigarn, ki naj bi postale institucije posebnega družbenega pomena, medtem ko bo ostal odkup knjig za knjižnice nespremenjen.

UPORABLJENA LITERATURA

1. Rudi **Supek**: Ispitivanje javnog mnijenja, Naprijed, Zagreb, 1968.
2. Darko **Podmenik**: Družbeno-ekonomski položaj slovenske knjige (1976–1983), Ljubljana, 1984.
3. Slovensko javno mnenje 1984, Knjiga in bralci, Ljubljana, 1984.
4. Gregor **Kocijan**, Darko **Podmenik**, Dimitrij **Rupel**, Martin **Žnidaršič**: Knjiga in bralci III, Ljubljana, 1985.
5. Darko **Podmenik**: Družbeno-ekonomski položaj slovenske knjige (Nekateri teoretični in razvojni problemi knjige in mednarodne primerjave), Ljubljana, 1986.
6. Breda **Naglič**: Študij primera občinske matične knjižnice v Mozirju (poročilo), Ljubljana, 1986.
7. Informatologia Jugoslavica, Referalni center sveučilišta, Zagreb.

V skupini za knjižničarstvo so sodelovali: Lidija Kosi (mentor), Metka Murko, Mateja Gašperlin in Bojana Pivk.

THE IMPORTANCE OF THE LOCAL LIBRARY AND THE READING HABITS

Summary

People from Logatec consider their local library as predominantly lending one though they tend to point out its importance as the educational institution. Most library users belong to the five to twenty group. The elders have less free time so they seldom frequent the library and consequently have worse reading habits though they buy more books than the youngsters. According to the general opinion the library has a good stock of various books. Nevertheless the librarian can tell the lack of technical as well as popularising scientific literature. Owing particularly to the librarian and some other active individuals the local library of Logatec organizes some extra activities which are not directly related to its primary purpose of lending out books. By organising various kinds of social and cultural performances they try to attract and animate the inhabitants from the wider region of Logatec. Unfortunately, the shortage of the library stuff makes it impossible to be efficient up to the average standards.

The local library of Logatec has all the prospects to develop from the merely lending institution into an important cultural as well as social centre of the town. It has already overcome some of the obstacles but to become really successful in its efforts it will have to get more support from the broader socio-political community.

PRILOGA 1

NESTRUKTURIRANI INTERVJU – NASTAVKI VPRAŠANJ

Vhod	Ali že dolgo delate v knjižnici, kako ste začeli delati – slučajno, načrtno ...
Osebna percepcija delovnih pogojev	Ali ste zadovoljni z delom, z osebnim dohodkom, z ostalimi pogoji dela, bi zamenjali delovno mesto, če bi se ponudila priložnost, v kakšnem položaju ste kot uslužbenec knjižnice – glede na uslužbenca z isto stopnjo izobrazbe v ostalih sektorjih?
Obisk v knjižnici	Je obisk dober, kdo predvsem obiskuje knjižnico, zakaj po vašem mnenju predvsem ti, ne tudi drugi ... Se vam zdi, da ljudje dovolj berejo? Ali svetujete strankam, se z njimi pogovarjate o knjigah, kaj jim priporočate ...
Povpraševanje	Kaj ljudje najraje berejo, ali to tudi dobijo v vaši knjižnici, ali vprašujejo tudi po knjigah, ki jih nimate na razpolago, knjigah, ki so izposojene? Se vam zdi, da je ponudba ustrezna, bi lahko bila drugačna?

Odkup knjig	Kako izbirate svoj knjižni fond – obvezen odkup, zamenjave, preko odkupa KSS, darila, itd.? Kako izbirate knjige, je to predvsem vaš izbor, kolikšen je vaš osebni vpliv na izbor knjižnega fonda, v kolikšni meri je knjižna zaloga zastarela, ali dobi vaša knjižnica gotovino za nakup?
Neknjižni material	Ali posedujete audiovizuelno gradivo, periodični tisk (domač, tuj), ostalo neknjižno gradivo . . .
Organiziranost knjižnice	Ali je knjižni fond v prostem pristopu ali ne, kaj se vam zdi boljša rešitev, kaj imajo obiskovalci raje, kakšna je strukturiranost katalogov? Kaj menite o mikročitalnicah, kseroksu, diapjektorjih kot sestavnih delih knjižničnega poslovanja? Kaj menite vi osebno o modernizaciji poslovanja, bi vas veselilo delati z računalnikom?
Knjižnice – založbe	Kaj menite o neskladju med razvito založniško politiko in neurejenim položajm knjižnic (založbe ne zmorejo prodati niti polovice svoje knjižne proizvodnje, knjižnice pa od založb kupujejo knjige z rabatom)?
Dejavnost knjižnice, ki ni povezana na izposoj knjig	Knjižnica kot družabni prostor – ne le likovne razstave, ure pravljič, tudi bolj sproščena oz. spontana družabnost – na primer knjižnica s kavarno kot v tujini, kaj vi osebno menite o tem?
Knjižnice – politike	Zakaj normativni akti dajejo prednost knjižni dejavnosti? Kako je v realnosti? Navezava na slovensko zgodovino – čitalnice, bralna kultura, zakaj sedaj Slovenci tako malo beremo? Se vam zdi, da je potrebno izdajanje knjig ekonomsko podpirati in s tem kontrolirati izdajanje, ali naj pač izhaja tisto, kar se prodaja? Katere določene zvrsti je potrebno subvencionirati? Ali ljudje danes dovolj spoštujejo knjigo?
Izhod	Koliko vi berete, kaj berete? Kaj bi vi osebno spremenili v knjižnici, če bi ne bilo ekonomske omejenosti?

PRILOGA 2

ANKETNI LIST: BRALNE NAVADE IN POMEN KNJIŽNICE V KRAJU

- 1- Kaj vam pomeni knjižnica v kraju?
 - izposoja knjig
 - ima izobraževalno vlogo
 - mesto za kulturne prireditve
 - mesto družabnih srečanj
 - nima posebnega pomena
2. Poskušajte razmestiti našete institucije po pomenu:
 - skupščina občine oz. krajevne skupnosti
 - šola, vrtec
 - knjižnica
 - cerkev
 - Narodni dom
 - »Stari vrtec«
 - kasarna
 - lokali
3. Ste včlanjeni v knjižnico?
 - DA
 - NE
4. Koliko knjig ste prebrali od lanskega junija do zdaj?
 - NIČ
 - od 1 – 5
 - od 6 – 10
 - od 11 – 15
 - od 16 in več
5. Koliko knjig ste si izposodili od lanskega junija do zdaj?
 - v javni, šolski, študijski knjižnici
 -
 - od prijateljev
6. Če si v zadnjem letu nobene knjige niste izposodili v javni knjižnici, zakaj?
 - v bližini ni javne knjižnice
 - knjige, ki si jih želim, raje kupim
 - knjige si izposodim od prijateljev, znancev, sorodnikov
 - kaj drugega
 - ne berem knjig
7. Zadnjo prebrano knjigo sem dobil:
 - v knjižnici
 - sposodil sem si jo drugje
 - kupil
 - dobil za darilo

8. Ali imajo v knjižnici tiste knjige, ki jih želite brati?
- večinoma da
 - večinoma ne
 - ne vem
 - ne berem, si ne izposojam knjig
9. Na kakšen način ste običajno obveščeni o novih knjigah?
- obveščajo me prijatelji, znanci, sorodniki
 - vse o knjigah izvem v javni knjižnici
 - prebiram poročila v dnevnem časopisju
 - prebiram književne liste
 - prebiram poročila in scene v strokovnih revijah
 - ob obisku v knjigarni se seznanim z novostmi
 - na novosti me opozorijo reklame v dnevnem časopisju, TV in po radiu
 - drugače
10. Kakšne knjige berete, kupujete?
Berem	Kupujem
– romani, povesti in zbirke	–
– pesniške zbirke	–
– knjige za otroke in mladino
(slikanice, pravljice)	–
– potopisi	–
– šolske knjige	–
– leksikoni, slovarji	–
– strokovne in znanstvene knjige	–
– poljudnoznanstvene knjige	–
–	–
– knjige o likovni umetnosti, slikarske monografije, ipd.	–
– družbenopolitične knjige	–
– ne kupujem oz. ne berem knjig	–
11. Zakaj kupujete knjige?
- ker rad berem
 - zaradi otrok (želim jim ustvariti knjižnico)
 - potrebujem jih za šolo
 - v sodobno stanovanje spada tudi knjižnica
 - knjige so vrednost
 - knjige potrebujem pri svojem poklicu, delu
 - knjige kupujem za darilo
 - ne dobim jih v knjižnici
 - gledanje filma ali nadaljevanke posnete po knjigi me motivira
12. Kaj menite o cenah knjig?
- so predrage
 - cene so primerne
 - v primerjavi z drugimi stvarmi niso drage
 - ne kupujem knjig
13. Koliko knjig imate doma?

14. Kdaj najpogosteje berete knjige?
- ob nedeljah in praznikih
 - med dopustom
 - kadar koli, čas ni pomemben
 - ob drugih priložnostih
 - ne berem knjig
15. Ali berete tudi v tujem jeziku?
- knjige
 - revije
 - priročnike
16. Koliko ur povprečno porabite na teden?
- za gledanje TV programa
 - za poslušanje radia
 - za branje knjig
 - za branje časopisov
17. Ali bi želeli brati več knjig kot jih uspete sedaj?
- Da
- Ne
18. Kaj je najpomembnejša ovira, da ne prebirate več knjig?
- delam honorarno
 - doma sem preveč zaposlen
 - precej časa porabim za gledanje TV
 - knjige mi niso dostopne
 - vid mi peša
 - kaj drugega
 - ne želim več brati kot sedaj
 - ne berem knjig
19. Kaj delate v prostem času?
- ukvarjam se s svojim konjičkom
 - hodim na izlete, v planine
 - počivam
 - berem
 - ukvarjam se z družino
 - sodelujem v društvih, klubih
 - nimam prostega časa
20. Spol:
- moški
 - ženski
21. Starost
22. Kvalifikacija oz. izobrazba:
- nedokončana osnovna šola
 - končana osnovna šola
 - poklicna šola
 - srednja šola
 - višja šola
 - visoka šola
 - magisterij
 - doktorat

SEZNAM UDELEŽENCEV MLADINSKEGA RAZISKOVALNEGA TABORA LOGATEC '88

Mladi raziskovalci

1. Tina Gruden, Pavšičeva 22, 61370 Logatec
2. Simona Bogataj, Kraigherjeva 4, 61370 Logatec
3. Nataša Trajkovski, Pavšičeva 18, 61370 Logatec
4. Anita Rupnik, Vrtnarska pot 3, 61370 Logatec
5. Vita Grošelj, Rajska 22, 61230 Domžale
6. Damijan Brus, Vrtnarska pot 1, 61370 Logatec
7. Andrej Novšak, Tovarniška 12, 61370 Logatec
8. Rajko Mivšek, Jačka, 61370 Logatec
9. Izidor Mivšek, Levstikova 9, 61370 Logatec
10. Branka Novak, Jačka 2a, 61370 Logatec
11. Barbara Zobec, Cesta na Brdo 44/B, 61000 Ljubljana
12. Andrej Rotar, Na Lazih 1, 61351 Brezovica pri Ljubljani
13. Lojze Rozman, Vnanje Gorice 92, 61357 Notranje Gorice
14. Zdravko Trček, Podpeška 103, 61351 Brezovica pri Ljubljani
15. Janez Levec, Stara cesta, 61370 Logatec
16. Andrej Seljak, Pavšičeva 32, 61370 Logatec
17. Tone Turk, Blekova vas 26, 61370 Logatec
18. Božo Jurca, Tržaška 73, 61370 Logatec
19. Marko Petkovšek, Rovtarska 40, 61370 Logatec
20. Dejan Hladnik, Vnanje Gorice 211, 61357 Notranje Gorice
21. Božo Menart, Levstikova 3, 61370 Logatec
22. Hinko Skvarča, Tržaška, 61370 Logatec
23. Tone Jerina, Levstikova 6, 61370 Logatec
24. Marjan Jerina, Levstikova 6, 61370 Logatec
25. Marko Menart, Levstikova 3, 61370 Logatec
26. Breda Pivk, Stara cesta, 61370 Logatec
27. Mateja Gašperlin, Oražnova 10, 61000 Ljubljana
28. Bojan Pivk, Stara cesta, 61370 Logatec

Mentorji

1. Anton Gosar, Vrtnarska pot 13, 61370 Logatec
2. Mitja Bricelj, Inštitut za geografijo, Trg francoske revolucije 7, 61000 Ljubljana
3. Milan Trobič, Prešernova 6, 61370 Logatec
4. Marko Vrabl, Pavšičeva 22, 61370 Logatec
5. Marko Frelj, Nova vas 12, 61370 Logatec
6. Nataša Polajnar, Tesarska 2, 61000 Ljubljana
7. Lidija Kosi, Kardeljeva ploščad 5, 61000 Ljubljana
8. Metka Murko, Kardeljeva ploščad 16, 61000 Ljubljana
9. Angela Volčina, Spodnja Bela, 64205 Predvor

Foto delavnica

1. Bogo Štempihar, Krpanova 5, 61370 Logatec

Vodstvo tabora

1. Primož Godina, Poštni vrt 12, 61370 Logatec
2. Janko Filipič, Grčarevec 2, 61370 Logatec
3. Mile Jungič, Jačka 2b, 61370 Logatec
4. Janko Slabe, Pavšičeva 26 a, 61370 Logatec

Mercator - Kmetijska zadruga Logatec

SOZD MERCATOR – KIT, n.sub.o.

p.o., Logatec

61370 Logatec
telefon: (061) 741-511

Proizvodno sodelovanje z združniki
Trgovina z reprodukcijskim materialom,
telefon: (061) 741-422
Proizvodnja eteričnih olj in ekstraktov
Predelava gozdnih sortimentov
Odkup in prodaja vseh kmetijskih pridelkov
in proizvodov

**SOZD
PETROL**

**DELOVNA ORGANIZACIJA GOSTINSTVO, Ljubljana, n.sol.o.
TOZD Motel Lom, n. sub.o., Logatec, Notranjska 73**

Tel. 061/741 111, 741 119, Bife Postojna 1 067/21 571; II 067/21 582; Telgr. TOZD Mo-
tel Lom

TOZD Motel Čatež, n.sub.o., Čatež ob Savi št. 37 – tel.: 068/61 300, Telex: 35880 Mo-
tel-P

TOZD Motel Podlehnik, n.sub.o., Podlehnik – tel.: 062/793 105

TOZD Restavracija Tepanje, n.sub.o., Slov. Konjice – tel.: 062/811 501

TOZD Gostinski obrati Ljubljana, n.sub.o., Titova 66 – tel.: 061/312 755

DSSS, Ljubljana, Titova 66 – tel.: 061/312 755

**GOZDNO GOSPODARSTVO
LJUBLJANA**

**TOK GOZDARSTVO
LOGATEC**

notranjka

splošna obrtna zadruga notranjka tržaška 11, 61370 logatec

**TOZD GOZDARSTVO
LOGATEC**

**GOZDNO GOSPODARSTVO
LJUBLJANA**

Konfekcija

LOGATEC

industrija lahke konfekcije

Tržaška ul. 3 61370 Logatec

Telefon: 061/741 321, 741 243

Telegram: Konfekcija Logatec

Poštni predal: 23

Žiro račun: pri SDK Vrhnika 50110-601-29140

Železniška postaja: Logatec

SLOVENIJALES

KOMBINAT LESNE INDUSTRIJE – KLI LOGATEC

61370 Logatec, telefon (061) 741 711, telex 31656 yu kli

- Vezana in enojna okna
- balkonska in panoramska vrata
- vhodna in garažna vrata
- okna po naročilu
- plastične rolete
- masivno sedežno pohištvo »stoli«
- stroji za obdelavo lesa »Detel«
- žagan les

Gradnik
Logatec

TOZD Gradnje n.sub. o.,
TOZD Komunala n. sub. o.,
DS Skupne službe,

Tržaška cesta 27, 61370 Logatec, telefon (061) 741 292

GOLFTURIST, o.o. LJUBLJANA

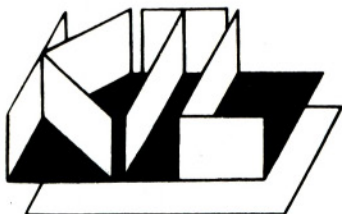
TOZD GOSTINSTVO LOGATEC, b.o.

61370 Dolenji Logatec

Tržaška 17

Telefon: (061) 741-231

Žiro račun: 50110-601-29273

KTL, industrija papirja in embalaže
Ljubljana, n.sol.o.

TOZD VALKARTON LOGATEC n.sub.o.

61370 Logatec, Tržaška 1

telefon: n.c. 741-411

telex: 31684 yu val

Logatec

D 914

MLADINSKI

/1988

908(497 4 Logatec)(082)

9018750

KNJIZNICA LOGATEC

COBISS c